

ศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์และการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก
AN ANALYTICAL STUDY OF THE PRINCIPLE AND PREVENTION
OF THE KILLING OF HUMAN BEING IN THE TIPITAKA

พระมหาดำรงค์ ปุชโชตชโย (สัมพะวงศ์)

ดุขฎฐิณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎฐิณิพนธ์
สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๖

ศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์และการป้องกันการพรางชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก

พระมหาดำรงค์ ปชโชตชโย (สัมพะวงศ์)

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**An Analytical study of the Principle and Prevention
of the Killing of Human Being in the Tipitaka**

Phramaha Damrong Pajjotajayo (sompawong)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Tipitaka Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2023

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษณินิพนธ์เรื่อง
“ศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์และการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษณินิพนธ์

(พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน)

กรรมการ

(พระมหาอุทตนา นรเชฏโฐ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระมหาจีรวัฒน์ กนตวณโณ, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.พิเศษ ดร.เสนาะ ผดุงฉัตร)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุษณินิพนธ์

พระมหาจีรวัฒน์ กนตวณโณ, รศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.พิเศษ ดร.เสนาะ ผดุงฉัตร

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาดำรงค์ ปชโชตชโย)

- ชื่อคุณิพนธ์** : ศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์และการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์
ในพระไตรปิฎก
- ผู้วิจัย** : พระมหาดำรงค์ ปุชิตชโย (สัมพะวงศ์)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระไตรปิฎกศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์**
- : พระมหาจีรวัฒน์ กนตวณโณ, รศ.ดร., ป.ธ.๙,
พธ.บ. (พระพุทธศาสนา) ศศ.ม. (พัฒนาสังคม),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
 - : ผศ.พิเศษ ดร.เสนาะ ผดุงฉัตร, ป.ธ.๙, พธ.บ. (พระพุทธศาสนา),
M.A. (Entire politics), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๖

บทคัดย่อ

คุณิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก ๒) เพื่อวิเคราะห์หลักเกณฑ์การพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก ๓) เพื่อวิเคราะห์หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก งานวิจัยนี้ได้มุ่งเน้นการศึกษาพระวินัยเป็นหลักระเบียบวิธีการวิจัยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพแบบเชิงเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนา บทความ วารสาร และงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก พบว่า ภิกษุทั้งหลายในกฎการศาลา ปามหาวัน ทำการพรากชีวิตของกันและกัน พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ เพื่อห้ามความประพฤติเช่นนั้นไม่ให้เกิดขึ้นอีก การพรากชีวิตมนุษย์มีมูลเหตุจูงใจจากบุคคลถูกกิเลส กรรม และวิบากตามวนเวียน ขาดขันติ ความอดทน และโสรจจะความเสงี่ยม ถูกความโลภะ ความอยาก โทสะ ความโกรธ และโมหะ ความหลงเข้าครอบงำ หรือเกิดกามฉันทะ ความอยากได้ พยาบาท ความอาฆาต ถีนมิทธะ ความห่อเหี่ยวแห่งจิต อุทธัจจกุกกุกจะความฟุ้งซ่านและร้อนใจ และวิจิกิจฉา ความลังเลสงสัยอย่างใดอย่างหนึ่งตามรบกวน จึงเป็นเหตุจูงใจทำให้พระภิกษุหรือบุคคลทำการพรากชีวิตมนุษย์

จากการวิเคราะห์หลักเกณฑ์การพราภชีวิตในพระไตรปิฎก พบว่า หลักเกณฑ์วินิจฉัยในการปรับอาบัติในเพราะการพราภชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยความพยายาม ๖ ประการ ได้แก่ ๑) สาหตติกประโยค ได้แก่ การใช้ของที่เนื่องด้วยกาย ๒) นิสสัคคียประโยค การขัดเครื่องประหารมีลูกศร เป็นต้นไป ๓) อาณตติกประโยค การสั่งบังคับให้ผู้อื่นทำ ๔) ถาวรประโยค การวางกับดัก ๕) วิชขามยประโยค การร่ายมนต์ และ ๖) อิทธิมยประโยค การใช้ฤทธิ์ ภิกษุพยายามพราภชีวิตมนุษย์ทำสำเร็จต้องอาบัติปาราชิก ทำให้บาดเจ็บต้องอาบัติถุลลัจจัย ทำไม่สำเร็จต้องอาบัติทุกกฏไม่เป็นอาบัติสำหรับภิกษุ ผู้ไม่จงใจ ผู้ไม่รู้ ผู้ไม่มีความประสงค์จะให้ตาย ผู้วิกลจริต ผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา และผู้เป็นต้นบัญญัติ

จากการวิเคราะห์หลักการป้องกันการพราภชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลที่ศึกษาแล้วนำเสนอหลักการป้องกัน ๕ แนวทาง ได้แก่ ๑) หลักการป้องกันการพราภชีวิตมนุษย์ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ประกอบบุญกุศล ๒) หลักการป้องกันการพราภชีวิตมนุษย์ตามหลักปาริสุทธิศีล สักรวมระวางด้วยศีล ๓) หลักการป้องกันการพราภชีวิตมนุษย์ตามหลักปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ เลือกฟัง ใช้ปัญญาตรอง ๔) หลักการป้องกันการพราภชีวิตมนุษย์ตามหลักพรหมวิหาร การวางตัวเป็นผู้ใหญ่ และ ๕) หลักการป้องกันการพราภชีวิตมนุษย์ตามหลักกัลยาณมิตตตา สอดส่องดูแลไม่ให้เกิดการพราภชีวิตมนุษย์ตามสถานภาพของตน เพื่อความบริสุทธิ์แห่งพระภิกษุสงฆ์เอง ไม่สร้างความเดือดร้อนสูญเสียให้ใคร เป็นเนื่อนาบุญ เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของชาวโลก สืบไป

Dissertation Title : An Analytical study of the Principle and Prevention of the Killing of Human Being in the Tipitaka

Researcher : Phramaha Damrong Pajjotajayo (Sampawong)

Degree : Doctor of Philosophy (Tipitaka Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Phramaha Chiravat Kantawanno, Assoc. Prof. Dr.,
Pali IX, B.A. (Buddhism), M.A. (Social Development),
Ph.D. (Buddhist Studies)

: Adjunct Asst. Prof. Dr. Sanoh Phadoongchatra, Pali IX,
B.A. (Buddhism), M.A. (Entire politics),
Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : August 29, 2023

Abstract

This dissertation has three objectives: 1) to study the Killing of human life, 2) to analyze the principle of Killing human life in the Tipitaka 3) to analyze the principle of preventing of human life taking in the Tipitaka. This research mainly focuses on the study of Vinaya Pitaka. The research methodology is a document based on qualitative study, by studying and researching information from the Tipitaka, commentaries, Buddhist academic texts, articles, journals and research work concerned.

The study of taking human life in Tipitaka was found that all monks in Kūtāgāra Sālā, The Great Forest, took each other's lives. The Buddha then prescribed Pārājika--the third precept of the precepts of Killing human life, aiming at preventing such behavior not to take place again. The destruction of human life is motivated by a person who is encircled by defilements, kamma and its results, lacks of patience and gentility, overshadow by greed, anger, and delusion, or induced by sensual desire, vengefulness, sloth and torpor, restlessness and worry, and doubtfulness. All of these motivations are why monks or people take human lives.

The analysis of the criteria for the destruction of life in Tipitaka was found that the rules for adjudicating of the penalty for taking human life consist of six efforts: 1) Sāhatika payoga--the use of objects related to the body 2) Nissaggiya payoga--arrangement of slaughtering objects with arrows, etc., 3) Āṇatthika payoga--commanding other to do 4) Thāvara payoga--setting traps, 5) Vijjāmaya payoga--conjuring spells, and 6) Atthimaya payoga--using might. A monk who tries to kill human lives, successful attempt, must be an offense to Parajika, causing injury must be an offense to Thullajjaya, failing must be an offense to Duggata. There is no offense for a monk who has no willfulness, who does not know, who has no aim other than to die, who is insane, who has a distracted mind, who is restless because of unpleasant feeling, and one who is the originator of the offence.

From the analysis of the principle of preventing the destruction of human life in Tipitaka, the researcher has analyzed the data from collected data, then presents in five prevention principles as follows, 1) the prevention of human life takings, by merit-based principle (Puñṇakiriya vatthu), 2) the prevention of human life-taking, by restraining with morality for purification (Pārisuddhi sila), 3) the prevention of human life-taking based on right view (Sammā ditthi), 4) the prevention of human life-taking based on sublime states of mind (Brahma vihāra), and 5) the prevention of human life-taking based on the association with good friend (Kalyā ṇamittatā), looking into oneself not let the destruction of human life to take place as per the ability of oneself, for the purity of the monks, and not causing trouble and loss to anyone, it is the merit field, the place of faith of the people in the world abidingly.

กิตติกรรมประกาศ

ขอนอบน้อมแด่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลสตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ขอประทานโอกาสขอบพระคุณในความเมตตาของพระธรรมวัชรบัณฑิต ศ.ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระเมธีวราญาณ ผศ.ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เห็นความสำคัญของการศึกษาหลักสูตรพระไตรปิฎกศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย จัดให้มีการศึกษาหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา ซึ่งเป็นหลักสูตรที่สนับสนุนให้นิสิตผู้เข้ารับการศึกษามีความรู้เรื่องเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

ณ โอกาสนี้ ขอขอบพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร., รศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน, พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ, รศ.ดร. ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา ประธานกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์, ผศ.พิเศษ ดร.เสนาะ ผดุงฉัตร กรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา ท่านผู้เป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการ อันทรงคุณค่าทุกท่านที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงประกอบการวิจัยในครั้งนี้ ตลอดจนเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ให้ความอำนวยความสะดวกและอนุเคราะห์จึงทำให้การเขียนดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

บุญกุศลที่เกิดจากการศึกษาวิจัยจัดทำดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัย และบูชาคุณบุพการี และบูชาคุณ มารดาบิดา อุปัชฌายาจารย์ บุพพการีชน และท่านผู้มีอุปการะคุณให้การสนับสนุนทุนทรัพย์ ถวายกำลังใจ และอำนวยความสะดวกในการศึกษาจนสำเร็จปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษาในครั้งนี้

อานิสงส์ผลบุญใดที่เกิดขึ้นจากดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ และจากการสั่งสมบุญในทุก ๆ บุญของข้าพเจ้า ขออานิสงส์ผลบุญนั้นจงบังเกิดแก่มารดาบิดา อุปัชฌายาจารย์ บุพพการีชน และท่านผู้มีอุปการะคุณทุกท่าน ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ขอจงเจริญด้วยธรรมแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีส่วนแห่งการบรรลุถึงพระนิพพานโดยถ้วนทั่วกันเทอญ

พระมหาดำรงค์ ปชฺโชตชโย

๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๖
๑.๘ ขั้นตอนการวิจัย	๑๗
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๘
บทที่ ๒ การปรากฏชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก	๑๙
๒.๑ ความหมายของอาบัติและการปรากฏชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา	๑๙
๒.๒ โครงสร้างเนื้อหาของปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการปรากฏชีวิตมนุษย์	๒๑
๒.๒.๑ พัฒนาการของสิกขาบทบัญญัติในพระวินัย	๒๑
๒.๒.๒ อาการและสาเหตุแห่งการประพฤตล่วงอาบัติ	๒๙
๒.๒.๓ อาการที่ต้องอาบัติ	๓๓
๒.๒.๔ วิธีปฏิบัติเมื่อต้องอาบัติ	๓๕
๒.๒.๕ พัฒนาการของอาบัติปาราชิก	๓๕
๒.๒.๖ องค์ประกอบแห่งการบัญญัติปาราชิกทั้ง ๔ สิกขาบท	๓๘

๒.๒.๗ การกำหนดบทลงโทษและปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ประพฤติกเล่่งปาราชิก	๓๙
๒.๓ ลักษณะของการพรากชีวิตมณุษย์	๔๒
๒.๓.๑ ลักษณะของการพรากชีวิตมณุษย์ที่ภิกษุต้องอาบัติ	๔๒
๒.๓.๒ วัตถุแห่งอาบัติของปาราชิก สิกขาบทที่ ๓	๔๓
๒.๓.๓ ความเป็นมาของการพรากชีวิตมณุษย์ในปาราชิก สิกขาบทที่ ๓	๔๔
๒.๓.๔ การพรากชีวิตมณุษย์ตามนัยคัมภีร์อรรถกถา	๕๒
๒.๔ การถึงแก่ความตายของมณุษย์	๕๔
๒.๔.๑ การถึงแก่ความตายตามธรรมชาติ	๕๔
๒.๔.๒ การถึงแก่ความตายโดยการกระทำ	๕๕
๒.๕ มูลเหตุจูงใจอันก่อให้เกิดการพรากชีวิตมณุษย์	๕๙
๒.๕.๑ ไตรวิภังค์	๖๐
๒.๕.๒ ขาดธรรมอันทำให้งาม	๖๓
๒.๕.๓ อกุศลมูล	๖๔
๒.๕.๔ นิรวณ	๖๖
๒.๖ สรุป	๖๘
บทที่ ๓ วิเคราะห์หลักเกณฑ์การพรากชีวิตมณุษย์ในพระไตรปิฎก	๗๐
๓.๑ ลักษณะเฉพาะของปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ (การพรากชีวิตมณุษย์)	๗๐
๓.๑.๑ การพรากชีวิตมณุษย์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา	๗๐
๓.๑.๒ ความแตกต่างระหว่างการพรากมณุษย์กับสัตว์มีลมปราณ	๗๒
๓.๑.๓ ความหมายและการเกิดขึ้นของกายมณุษย์	๗๔
๓.๑.๔ ลักษณะของการพรากชีวิตมณุษย์	๘๐
๓.๒ หลักการวินิจฉัยการพรากชีวิตมณุษย์ในพระไตรปิฎก	๙๔
๓.๒.๑ หลักการวินิจฉัยการพรากชีวิตมณุษย์ตามสาหตถิกประโยค	๙๙
๓.๒.๒ หลักการวินิจฉัยการพรากชีวิตมณุษย์ตามนิสัคคิยประโยค	๑๐๒
๓.๒.๓ หลักการวินิจฉัยการพรากชีวิตมณุษย์ตามอาณัตติกประโยค	๑๐๓
๓.๒.๔ หลักการวินิจฉัยการพรากชีวิตมณุษย์ตามถาวรประโยค	๑๐๘
๓.๒.๕ หลักการวินิจฉัยการพรากชีวิตมณุษย์ตามวิชขามยประโยค	๑๑๐
๓.๒.๖ หลักการวินิจฉัยการพรากชีวิตมณุษย์ตามอิทธิมยประโยค	๑๑๑
๓.๓ เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ต้องอาบัติ	๑๑๓

๓.๓.๑ เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ภิกษุต้องอาบัติปาราชิก	๑๑๓
๓.๓.๒ เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์	๑๑๗
๓.๓.๓ เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ภิกษุต้องอาบัติถุลลัจจัย	๑๑๘
๓.๓.๔ เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ภิกษุต้องอาบัติทุกกฏ	๑๑๙
๓.๓.๕ เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่ภิกษุไม่ต้องเป็นอาบัติ (อนาบัติ)	๑๒๐

๓.๔ สรุป	๑๒๒
----------	-----

บทที่ ๔ วิเคราะห์หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก

๔.๑ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ	๑๒๓
๔.๑.๑ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยทาน	๑๒๓
๔.๑.๒ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยศีล	๑๒๔
๓.๑.๓ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยภาวนา	๑๒๕
๔.๒ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักปาริสุทธิศีล	๑๒๖
๔.๒.๑ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยปาฏิโมกขสังวรศีล	๑๒๖
๔.๒.๒ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยอินทริยสังวรศีล	๑๒๗
๔.๒.๓ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยอาชีวนปาริสุทธิศีล	๑๒๘
๔.๒.๔ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยปัจจัยสันนิสิตศีล	๑๒๘
๔.๓ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ	๑๓๐
๔.๓.๑ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยปรโตโฆสะ	๑๓๑
๔.๓.๒ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยโยนิโสมนสิการ	๑๓๒
๔.๔ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักพรหมวิหารธรรม	๑๓๔
๔.๔.๑ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยเมตตา	๑๓๕
๔.๔.๒ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยกรุณา	๑๓๖
๔.๔.๓ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยมุทิตา	๑๓๗
๔.๔.๔ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยอุเบกขา	๑๓๘
๔.๕ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักกัลยาณมิตตตา	๑๔๑
๔.๕.๑ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์โดยความเป็นกัลยาณมิตร	
ต่อตนเอง	๑๔๓
๔.๕.๒ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์โดยความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้อื่น	๑๕๓
๕.๖ สรุป	๑๕๗

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๕๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๙
๕.๒ อภิปรายผล	๑๖๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๕
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๖๕
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้	๑๖๕
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	๑๖๖
บรรณานุกรม	๑๖๗
ประวัติผู้วิจัย	๑๗๓

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๖
ภาพที่ ๔.๑ สรุปหลักเกณฑ์และการป้องกันการพรางชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก	๑๕๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในดัชนีฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ การอ้างอิงได้ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๑/๙๙. หมายถึง พระวินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๑ ข้อ ๑๗๑ หน้า ๙๙ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ การอ้างอิงได้ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๑/๑๔๐ หมายถึง พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภาษาไทย เล่มที่ ๑ ข้อ ๑๗๑ หน้า ๑๔๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

ส่วนอักษรย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถาในดัชนีฉบับนี้ใช้อ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงได้ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๖๗/๒๗๓. หมายถึง อรรถกถาภาษาบาลี สมนตปาสาทิกาอรรถกถา พ.ศ. ๒๕๓๔ เล่มที่ ๑ ข้อ ๑๖๗ หน้า ๒๗๓ และคัมภีร์อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงได้ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๖๗/๖๐๓. หมายถึง อรรถกถาภาษาไทย สมนตปาสาทิกาอรรถกถา พ.ศ. ๒๕๕๐ เล่มที่ ๑ ข้อ ๑๖๗ หน้า ๖๐๓ หรือ อรรถกถาภาษาไทย กังขาวิตรณอรรถกถา ๒๕๕๙ เล่มที่ ๔ หน้า ๑๗๑-๑๗๖ ตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

		พระวินัยปิฎก	
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา. (บาลี)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาลิ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	= วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.สี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
ม.มฺ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก (ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปัฏฐกวรรค (ภาษาไทย)
สํ.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
สํ.นิ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค (ภาษาไทย)
สํ.ข. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวรรค (ภาษาไทย)
สํ.ม. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรคคปาติ (ภาษาบาลี)
สํ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ติก. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ติกนิปาตคปาติ (ภาษาบาลี)
อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.สตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	สตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	อฏฐกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธมมปทคปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกคปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ (ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.เถร. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา (ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส (ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิตามรรค (ภาษาไทย)

ขุ.จริยา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จริยาปิฎก (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.สง. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ก. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก กถาวัตถุ	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา.อ. (บาลี)	= วินัยปิฎก สมณฑปาสาทิกา มหาวิภังคอรรถกถาปาลิ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.อ. (ไทย)	= วินัยปิฎก สมณฑปาสาทิกา มหาวิภังคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
กฐ.ขา.อ. (บาลี)	= กฐาขาวิตรณีอรรถกถาปาลิ	(ภาษาบาลี)
กฐ.ขา.อ. (ไทย)	= กฐาขาวิตรณีอรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.สี.อ. (ไทย)	= ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
วิสุทฺธิ อ. (ไทย)	= วิสุทฺธิมรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)

๒. คำอธิบายคำย่อในภาษาอังกฤษ

บัญชีคำย่อที่สำคัญเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ

คำย่อ	คำเต็ม	ความหมาย	หมายเหตุ
p.	Page	หน้า	พหูพจน์ใช้ pp.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่ทรงบัญญัติและทรงแสดงไว้ แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ “ธรรม” ได้แก่ คำสอนอันแสดงหลักความจริงที่นำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อถึงมนุษย์สมบัติ สรรคสมบัติ และนิพพานสมบัติ และ “วินัย” ได้แก่ บทบัญญัติกำหนดระเบียบความเป็นอยู่และกำกับความประพฤติ^๑ เพื่อความสงบเรียบร้อยดีงาม เพื่อความสำรวมกาย วาจา ใจ จากอกุศลทั้งหลาย เป็นไปเพื่อการฝึกตนให้สะอาดบริสุทธิ์ เป็นหนทางบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน เป็นกฎข้อบังคับที่นำผู้ประพฤติปฏิบัติตามให้วิเศษ นำผู้ประพฤติปฏิบัติตามให้เป็นผู้เห็นแจ้ง นำผู้ประพฤติปฏิบัติตามให้มีคุณธรรมต่าง ๆ^๒ พระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ อันรักษารักษาไว้ดีแล้ว ไม่กำลวงแล้ว ย่อมเป็นผู้สะอาดบริสุทธิ์เป็นนื่อนาบุญอันเลิศของชาวโลก

สรรพสัตว์ที่เกิดขึ้นในสังสารวัฏถูกกระแสแห่งกิเลสอันประกอบด้วย ความโลภ โกรธ หลง เข้าครอบงำ ไม่ได้กระทำให้เบาบาง จึงมีความคิดเบียดเบียนตนและผู้อื่นให้เดือดร้อน บางพวกปล่อยให้กิเลสครอบงำตัวเองหนักเข้าจึงมีจิตอันปราศจากด้วยเมตตาไม่เห็นค่าชีวิตของตนและผู้อื่นจึงมีความคิดในทางเบียดเบียนผู้อื่น หรือเกิดความเบื่อหน่ายในร่างกายอันเป็นมนุษย์มีชีวิตของตน จึงพยายามหาวิธีพรากชีวิตของตนด้วยวิธีต่าง ๆ เป็นการกระทำชีวิตให้สิ้นสุดลง อันเนื่องมาจากสภาวะความบีบคั้นจากปัจจัยภายในและภายนอกอันเป็นเหตุนำไปสู่การฆ่าตนเองและการฆ่าผู้อื่น^๓

^๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๖๓.

^๒ พระพุทธอัปปยะ. **รูปลัทธิที่ปณิ**, วินสิ วิเนติ วินิสสตี เอเตน เอตถาติ วินโย (รูปลัทธิ. ๕๖๘/๔๑๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓),

^๓ พระมหาธวัชชัย ธรรมรสี, พระปลัดพิระพงษ์ ฐิตธมโม, นิตกร วิฑูมา และธนกร ดรกมลกันต์, “วิเคราะห์การฆ่าในพระพุทธศาสนา”, **Journaal Of Roi Kaensarn Academi**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖): ๔๘๓-๔๙๖.

ดังตัวอย่างในพระไตรปิฎก เมื่อครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ตรัสสรรเสริญการเจริญสุกัมมัญฐานแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อมา ทรงปรารภจะหลีกเร้นอยู่พระองค์เดียวครั้งเดือน ภิกษุทั้งหลายพากันประกอบความเพียรในการเจริญสุกัมมัญฐานหลาย กระทั่งเกิดความรู้สึกอึดอัดเบื่อหน่าย รังเกียจร่างกายของตน จึงฆ่าตัวตาย บ้าง ใช้กันและกันให้ฆ่าบ้าง ให้ตาเถนมีคัลลทิกะฆ่าบ้าง ครึ่งเดือนผ่านไปพระผู้มีพระภาค ทราบเหตุ นั้นแล้ว รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ ทรงตำหนิการกระทำของภิกษุเหล่านั้น แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามมิให้ภิกษุพรากกายมนุษย์จากชีวิต ทรงปรับอาบัติปาราชิกแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด^๔ โดยพระองค์ ทรงบัญญัติสิกขาบทและอนุบัญญัติตามลำดับว่า

โย ปน ภิกขุ สณฺจิจฺจ มนุสฺสวિકฺคหํ ชีวิตา โวโรเปยฺย สตฺถหารกํ วาสส ปรีเยสฺสย มรณวณฺณํ วา สํวณฺเณยฺย มรณาย วา สมหทเปยฺย “อมโภ ปุริส ก็ ตฺยหิมนํ ปาปเกน ทฺชชีวเตน มตฺตเต ชีวิตา เสโยติ อิติ จิตฺตมโน จิตฺตสํกปโป อนเกปรียาเยน มรณวณฺณํ วา สํวณฺเณยฺย มรณาย วา สมหทเปยฺย อยมปิ ปาราชิโก โหติ อสฺวาโส”^๕

อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหา ศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น กล่าวพรรณาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ตายว่า “ท่านผู้เจริญ จะมีชีวิตลำบากยากเข็ญนี้ไปทำไม ท่านตายเสียดีกว่า ดังนี้ เธอมีจิตใจอย่างนี้ มีดำริในใจอย่างนี้ กล่าวพรรณาคุณความตายหรือชักชวน เพื่อความตายโดยประการต่าง ๆ แม้ภิกษุนี้เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”^๖

สิกขาบทนี้ หมายถึง การจงใจการพรากชีวิตมนุษย์ คือ เจตนาฆ่าคนให้ตาย พระพุทธองค์ ทรงอาศัยซึ่งอำนาจแห่งเหตุ ๑๐ ประการ ทรงบัญญัติปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ เพื่อป้องกันมิให้ภิกษุทำการพรากชีวิตมนุษย์ ทรงให้ความสำคัญต่อกายมนุษย์ ปรารภนาให้ภิกษุสงฆ์ปราศจากความโหดเหี้ยม มีความเมตตาไม่เบียดเบียนทำร้ายต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย โดยเฉพาะเบียดเบียนกายมนุษย์จนสิ้นชีวิต เพราะว่าการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็นับว่ายาก^๗ เมื่อภิกษุจงใจทำการพรากชีวิตมนุษย์ มีโทษร้ายแรงทางธรรมวินัย คือ ต้องอาบัติปาราชิก เมื่อภิกษุทำสำเร็จแล้วถือว่าขาดจากความเป็นภิกษุ

^๔ คุรยละเอียดใน วิ.ม.ท. (ไทย) ๑/๑๖๒-๑๖๖/๑๓๔-๑๓๕.

^๕ วิ.ม.ท. (บาลี) ๑/๑๗๑/๙๙.

^๖ วิ.ม.ท. (ไทย) ๑/๑๗๑/๑๔๐-๑๔๑.

^๗ พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๒/๙๐.

ในพระพุทธศาสนาทันที กลับมาบวชใหม่อีกไม่ได้ เพราะกุลบุตรที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานี้ เพื่อขจัดกิเลส ขัดเกลาร่างกายให้บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์

การพรากชีวิตมนุษย์นั้นเป็นเครื่องแห่งความเศร้าหมอง เป็นสิ่งที่ภิกษุไม่พึงทำ เป็นหนึ่งในอภยนิยาม คือ สิ่งที่ภิกษุไม่พึงกระทำ^๔ กุลบุตรผู้เข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาควรเป็นผู้มีจิตเมตตาต่อสรรพสัตว์ ฝึกฝนอบรมตนเองให้มีจิตใจอันสูงส่ง เมื่อเกิดกิเลสอาสวะขึ้นในใจก็ควรเป็นผู้สำรวจระงับหาแนวทางวิธีป้องกันไม่ให้เกิดการพรากชีวิตผู้อื่น เพราะถ้าหากภิกษุจงใจทำการพรากชีวิตมนุษย์เสียแล้วย่อมได้รับความเดือดร้อนทั้งตนและผู้อื่น เป็นการละเมิดคุณธรรม มโนธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ทำตนเองให้เศร้าหมอง การทำลายชีวิตถือเป็นบาป เป็นการกระทำที่ชั่ว เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสตำหนิโทษไว้ พระสงฆ์หากทำลายชีวิตมนุษย์เป็นผู้ต้องอาบัติหนักหรือปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุ^๕ ซึ่งเป็นอาบัติที่แก้ไขไม่ได้ (อเตกัจฉา) เป็นต้องอาบัติปาราชิก จัดว่าผู้อาภัพในพระพุทธศาสนาคลาดเคลื่อนจากมรรค ผล นิพพาน เป็นสิ่งกุลบุตรผู้เข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาควรสำรวจระงับหาแนวทางป้องกันตนเองไม่ให้ล่วงละเมิดอาบัติหนัก ในที่นี้หมายถึงเอาตติยปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ถึงความเป็นผู้พ่ายแพ้ห่างไกลจากพระสัทธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงหลักเกณฑ์วินัยฉัยและหลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก ว่า บุคคลมีอะไรเป็นแรงจูงใจจึงกระทำการพรากชีวิตมนุษย์ พระพุทธองค์ทรงใช้เกณฑ์วินัยฉัยอย่างไร ว่า ภิกษุประพฤติก่อให้เกิดสิกขาบทด้วยอาการอย่างไร มีประโยค คือ ความพยายามเช่นไร จัดว่าเป็นการพรากชีวิตมนุษย์ อันทำให้ต้องอาบัติปาราชิก ถุลลัจฉัย ปาจิตตีย์ และทุกกฏ ตามสมควร แก้ววัตถุและความพยายามที่กระทำ หรือในกรณีเช่นไร เป็นอนาบัติ คือไม่เป็นอาบัติ มีหลักป้องกันอย่างไรเพื่อไม่ให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์ขึ้น ในที่นี้ผู้วิจัยเน้นศึกษาตามแนวพระวินัยอันเกี่ยวปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ เป็นครุกาบัติ (อาบัติหนัก) เป็นความผิดวินัยทางสงฆ์ขั้นร้ายแรง โดยผู้วิจัยศึกษาเพื่อทราบการพรากชีวิตมนุษย์เพื่อหามูลเหตุจูงใจอันก่อให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์ เพื่อวิเคราะห์ถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการปรับอาบัติตามสมควรแก่วัตถุ และเพื่อวิเคราะห์หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก เพราะว่าการพรากชีวิตมนุษย์นั้นจัดว่าเป็นพฤติกรรมที่โหดร้ายทารุณผิดมนุษยวิสัย เป็นเรื่องที่ไม่ควรให้เกิดขึ้นกับพระภิกษุผู้บวชเพื่อจะละกิเลสทำพระนิพพานให้แจ้ง ควรเป็นผู้มีความเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ฝึกฝนอบรมตนเอง

^๔ ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒๙/๑๙๘-๑๙๙.

^๕ อภิโชค เกิดผล และพระมหาบุญไทย ปุณณมโน, “นิติปรัชญาในตติยปาราชิกกัณฑ์”, วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๕): ๒๐๖๐-๒๐๘๐.

ตามพระธรรมวินัย สํารวม กาย วาจา และใจ สะอาดบริสุทธิ์ เป็นนํ้านํ้าบุญของชาวโลกทั้งหลาย สืบไป

๑.๒ คำถามวิจัย

ปัญหาที่ต้องการทราบในการวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

๑.๒.๑ การปรากฏชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎกเป็นอย่างไร

๑.๒.๒ หลักเกณฑ์การปรากฏชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎกเป็นอย่างไร

๑.๒.๓ หลักการป้องกันการปรากฏชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎกเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการปรากฏชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก

๑.๓.๒ เพื่อวิเคราะห์หลักเกณฑ์การปรากฏชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก

๑.๓.๓ เพื่อวิเคราะห์หลักการป้องกันการปรากฏชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์และการป้องกันการปรากฏชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก” ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาการปรากฏชีวิตมนุษย์ วิเคราะห์หลักเกณฑ์การปรากฏชีวิตมนุษย์ แล้ววิเคราะห์ถึงหลักการอันเป็นแนวทางในการป้องกันการปรากฏชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้มุ่งเน้นเพื่อศึกษาการปรากฏชีวิตมนุษย์เพื่อหามูลเหตุจูงใจในการปรากฏชีวิตมนุษย์ของพระภิกษุสงฆ์ วิเคราะห์หลักเกณฑ์การวินิจฉัยการปรากฏชีวิตมนุษย์ที่ภิกษุจะต้องอาบัติ และวิเคราะห์หลักการป้องกันการปรากฏชีวิตมนุษย์เพื่อไม่ให้เกิดการปรากฏชีวิตมนุษย์ขึ้นในพระภิกษุสงฆ์อันเป็นเป็นหลักการป้องกันที่สอดคล้องกับพระวินัยและหลักธรรมในพระไตรปิฎก

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสาร ดังต่อไปนี้

๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ และอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือเชิงวิชาการ ตำราเชิงวิชาการ เอกสารเชิงวิชาการ และงานวิจัยต่าง ๆ เอกสารรายงานต่าง ๆ รวมถึงเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพรากชีวิตมนุษย์ หลักเกณฑ์และหลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีคำศัพท์และคำจำกัดความเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังต่อไปนี้

วิเคราะห์ หมายถึง กระบวนการจำแนกแยกแยะข้อมูล ค้นหาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ ให้เป็นส่วนที่ย่อยลง เพื่อให้สามารถเข้าใจข้อมูลดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้น

หลักเกณฑ์ หมายถึง หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ บทบัญญัติทางพระวินัยเกี่ยวกับการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎกเพื่อใช้วินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ภิกษุต้องอาบัติ

การป้องกัน หมายถึง แนวทางหรือวิธีการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์ขึ้นในพระภิกษุสงฆ์ตามหลักการที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

การพรากชีวิต หมายถึง การปลงชีวิต ทำชีวิตให้สิ้นไป ด้วยการเข้าไปตัดชีวิตินทรีย์ ทำความสับต่อให้ขาดสาย

ชีวิตมนุษย์ หมายถึง ความเป็นชีวิตอยู่ของมนุษย์ นับระยะเวลาตั้งแต่จิตดวงแรกเกิด คือ วิญญาณดวงแรกปรากฏขึ้นในครรภ์มารดาจนถึงสิ้นลมหายใจ

พระไตรปิฎก หมายถึง หนังสือหรือคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับนิกายเถรวาท ที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ทั้งหมด แบ่งเป็น ๓ คัมภีร์ ได้แก่ ๑) พระวินัยปิฎก ๒) พระสุตตันตปิฎก และ ๓) พระอภิธรรมปิฎก ในงานวิจัยนี้ จะศึกษาพระวินัยปิฎกในส่วนของสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์จำนวน ๒๒๗ สิกขาบทซึ่งเกี่ยวเนื่องด้วยข้อบัญญัติสำหรับพระภิกษุเป็นหลัก และปิฎกอื่น ๆ รวมทั้งคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

มูลเหตุจูงใจ หมายถึง ปัจจัยส่วนหนึ่งอันเป็นสิ่งที่เร้าที่มากกระตุ้นจนนำไปสู่การตัดสินใจ และเป็นเหตุให้กระทำการพรากชีวิตมนุษย์

ไตรวัฏฏะ หมายถึง ความวนเวียนแห่งธรรม ๓ ประการ ได้แก่ ๑) กิเลสอันเป็นเหตุให้กระทำความ ๒) กรรมอันก่อให้เกิดวิบาก และ ๓) วิบากอันเป็นเหตุก่อกิเลสขึ้นอีก

ธรรมอันทำให้งาม หมายถึง หลักธรรมที่ทำให้กาย วาจา ใจ งดงาม มี ๒ ประการ ได้แก่ ๑) ขันติ ความอดทนต่ออารมณ์ที่มากกระทบกระทั่ง และ ๒) โสรัจจะ ความเสียม คบคุมกาย วาจา ใจให้สงบ

อกุศลมูล หมายถึง รากเหง้าแห่งความไม่ดี มี ๓ ประการ ได้แก่ ๑) โลภะ ความอยากได้ ๒) โทสะ ความคิดร้าย และ ๓) โมหะ ความหลงผิด

นิวรณ หมายถึง ธรรมอันเป็นเครื่องปิดกั้นขัดขวางไม่ให้บรรลุถึงความดี มี ๕ ประการ ได้แก่ ๑) กามฉันทะ ความพอใจในกาม ๒) พยาบาท ความคิดร้ายต่อผู้อื่น ๓) ถีนมิทธะ ความหดหู่ ท้อแท้ ๔) อุทธัจจะกุกกุจจะ ความฟุ้งซ่านและรำคาญ และ ๖) วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย

สัทธติกประโยค หมายถึง ความพยายามในการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยอวัยวะของตนมีมือ เป็นต้น

นิสัคคิยประโยค หมายถึง ความพยายามในการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยการตัด เครื่องประหarmiลูกศร หอก และหินยนต์ เป็นต้น

อาณัตติกประโยค หมายถึง ความพยายามในการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยการสั่งให้ผู้อื่น กระทำการฆ่า

ถาวรประโยค หมายถึง ความพยายามในการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยการฆ่าด้วยอุปกรณ์ ที่อยู่กับที่ ได้แก่ การกระทำการขุดหลุมพราง วางกับดัก เป็นต้น

วิชขามยประโยค หมายถึง ความพยายามในการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยการร่ายมนต์เพื่อฆ่า ให้ตาย

อิทธิมยประโยค หมายถึง ความพยายามในการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยการประกอบฤทธิ์ เพื่อฆ่าให้ตาย

อาบัติ หมายถึง การละเมิดสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ มีการลงโทษ คือ การปรับอาบัติแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระวินัยตามสมควรแก่วัตถุ

ปาราชิก หมายถึง อาบัติหนักที่พระภิกษุต้องแล้วขาดจากความเป็นพระภิกษุทันที ขออุปสมบทอีกไม่ได้ มี ๔ อย่าง คือ เสพเมถุน ลักทรัพย์เกิน ๕ มาสก จงใจพรากชีวิตมนุษย์ และอวดคุณวิเศษอันไม่มีในตน

บุญกิริยาวัตถุ หมายถึง วิธีการทำความดี มี ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ทาน การให้ ๒) ศีล การควบคุมกายและวาจาให้เรียบร้อยงดงาม และ ๓) ภาวนา การอบรมจิตใจ

ปาริสุทธิศีล หมายถึง ศีลเป็นเครื่องทำให้บริสุทธิ์ มี ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ปาฏิโมกข์สังวร ศีล ศีลคือความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ ๒) อินทริยสังวรศีล ศีลคือความสำรวมระวังในอินทริย ๓) อาชีวปาริสุทธิศีล ศีลคือความบริสุทธิ์แห่งเลี้ยงชีวิต และ ๔) ปัจจยสันนิสิตศีล ศีลอันเนื่องด้วยการพิจารณาแล้วจึงใช้สอยปัจจัย ๔

ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ หมายถึง ทางเกิดแห่งแนวคิดที่ถูกต้อง มี ๒ ประการ ได้แก่ ๑) โปรโตโฆสะ รับฟังคำแนะนำจากท่านผู้รู้ และ ๒) โยนิโสมนสิการ กระทำในใจโดยแยบคาย คิดเป็น

พรหมวิหาร หมายถึง หลักธรรมประจำใจของผู้ใหญ่เพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐ มี ๔ ประการ ได้แก่ ๑) เมตตา ความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุข ๒) กรุณา ความคิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ๓) มุทิตา คือ ความยินดี ความพลอยยินดีด้วยเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข และ ๔) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง รู้จักวางเฉยสงบใจ

กัลยาณมิตรตตา หมายถึง ความเป็นกัลยาณมิตร ความรู้จักเลือกคบหาคนดี โดยความเป็นกัลยาณมิตรต่อตนเอง และความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้อื่น

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารแล้วงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธธรรม” ว่า ศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอก เกี่ยวด้วยการแสดงออกทางกายวาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจการต่าง ๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่นั้น และแก่ความ ผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชน อันจะเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถบำเพ็ญกิจกรณียกิจที่งามยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิต

ตามความตกลงนับถือของพวกตน หรือเพื่อเข้าถึงประโยชน์และความดีงามสูงสุด ตามอุดมการณ์ของหมู่ชนนั้น ตลอดจนเกื้อกูลแก่การที่หมู่ชนนั้นจะเผยแพร่อุดมการณ์กิจการ และประโยชน์สุข ความดีงามของตนให้แก่ขยายกว้างขวางออกไป^{๑๐}

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พระวินัยบัญญัติ” ว่า พระวินัยหรือศีลทุกประเภทจัดเป็นศีลสิกขาในระดับต้น ทั้งศีลของ ภิกษุ ๒๒๗ สิกขาบท ศีลของภิกษุณี ๓๑๑ สิกขาบท ศีลของสามเณร ๑๐ สิกขาบท และศีล ๕ ศีล ๘ ของอุบาสกอุบาสิกา ด้วยเหตุที่ไตรสิกขามีความสำคัญดังกล่าวมานี้จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา จะต้องศึกษาเล่าเรียน จะต้องสำเหนียกรู้ และเข้าใจอย่างถ่องแท้เพื่อรักษาตนให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่ในศีลสิกขาเป็นพื้นฐาน เพื่อให้มีจิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหวง่าย เพื่อมีปัญญาเห็นจริงในไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ในตน และเพื่อประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องอันเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นคงอยู่ต่อไปตลอดกาลนาน^{๑๑}

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คู่มือมนุษย์” ว่า คำว่า “ธรรม” นั้น ไม่มีเชื้อชาติ ไม่มีสัญชาติ การปฏิบัติหน้าที่ต้องอยู่ในฐานะเป็นที่พึงของโลก ในพระพุทธศาสนา หมายถึงการทำหน้าที่อย่างผู้มีปัญญา รอบรู้ในพระวินัย หรือบทบัญญัติของกฎหมาย และในการทำหน้าที่นั้น ต้องเป็นผู้มีเจตนาอันบริสุทธิ์ ด้วยการมุ่งรักษาอุดมคติของผู้รักษารธรรม หรือเป็นผู้คุ้มครองธรรมของโลก โดยไม่มีเจตนาที่จะทำใครให้ลำบาก หรือแกล้งทำใครให้เสียชีวิต ทุกอย่างต้องเป็นไปตามบทบัญญัติ หรือกฎเกณฑ์แห่งความยุติธรรม ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้ ต่ลาการนั้น ต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วยพรหมวิหาร ๔ โดยเฉพาะพรหมวิหารข้อที่ ๔ นั้น คือการมีอุเบกขาธรรมเพื่อการเป็นผู้มีอุดมคติแห่งบุคคลผู้รักษารธรรมของโลก ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีบาป ไม่มีกรรม เนื่องจากการสั่งบังคับคดี ทั้งยังจะเป็นการตั้งตนอยู่ในฐานะ ปุชนียบุคคลของโลกได้อีกด้วย^{๑๒}

^{๑๐} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก, ๒๕๖๒), หน้า ๙๑๔.

^{๑๑} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), **พระวินัยบัญญัติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

^{๑๒} พุทธทาส อินทปัญโญ, **คู่มือมนุษย์ (ฉบับสมบูรณ์)**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓๗-๒๕๘.

พระเทพดิลก (ระบอบ จิตตภาโณ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “กาลามสูตร พุทโธว้อย่างไร?” ว่า พระธรรมวินัย ที่ปรากฏในคัมภีร์นั้น ถือตามคติของพระอรหันต์ที่ท่านพร้อมกันสังคายนาเอาไว้ ซึ่งท่านเหล่านั้นได้ศึกษาเรียนรู้มาจากพระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนจนบรรลุ มรรคผลเป็นพระอรหันต์ ท่านฟังมาอย่างไรก็ปฏิบัติอย่างนั้นทำให้ท่านได้บรรลุมรรคผลเป็นอรหันต์ หลักธรรมอันเป็นผลจากการสังคายนาของพระอรหันต์ จึงตรงกับที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ และทรงสั่งสอน ไว้ เพราะหากคลาดเคลื่อนจากที่ทรงสั่งสอนไว้ ท่านเหล่านั้นย่อมไม่อาจปฏิบัติจนบรรลุมรรคผลได้^{๑๓}

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “สัลเลขสูตรพระสูตรว่าด้วยการขัดเกลากิเลส” ว่า ระดับการขัดเกลากิเลสตอนหนึ่งซึ่งมีเนื้อหาเชื่อมโยงถึงแรงจูงใจในการพรากชีวิตมนุษย์ไว้ว่า “คนไม่ขัดเกลากิเลสจะไม่ลังเลที่จะฆ่าคนอื่น แต่ตนเองกลับกลัวตายมาก พระพุทธองค์ทรงย่ำว่าสัตว์ทุกชีวิตย่อมหวาดกลัวภัยและความตายเว้นไว้พระอรหันต์และพระอนาคามี ซึ่งก็หาพระอริยเจ้าเหล่านี้ได้ยาก”^{๑๔}

เฮนรีและชอร์ต (Henry and Short) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “Suicide and Homicide: Some Economic” ว่า “การฆาตกรรมคือปฏิกิริยาความรุนแรงที่เป็นผลมาจากความคับข้องใจ โดยตรง คือ การสนองตอบต่อปฏิกิริยาความรุนแรง อันเนื่องมาจากความคับข้องใจอีกอย่างหนึ่งที่คล้าย ๆ กัน การยับยั้งจากภายนอกโดยตรง (ระดับที่ซึ่งบุคคลจำต้องปฏิบัติตามอันเกิดจากการคาดหวังของบุคคลอื่น ๆ) เป็นเหตุให้เกิดความรุนแรงโดยตรง อาจเป็นการฆาตกรรม ขณะที่มีการยับยั้งจากภายนอกสูง คนอื่น ๆ จะถูกมองเป็นบ่อเกิดหรือที่มาของความคับข้องใจ ดังนั้น การสนองตอบโดยใช้ความรุนแรงจะมุ่งไปที่บุคคลอื่น ๆ โดยตรง อันเป็นที่มาของอาชญากรประเภทฆาตกรรม (Criminal Homicide) แต่ถ้ายับยั้งจากภายนอกน้อยหรืออ่อนกำลัง) จะมองตนเองว่าเป็นที่มาของความคับข้องใจ ทำให้การสนองตอบการใช้ความรุนแรงจะมุ่งไปสู่ภายในโดยตรง อันเป็นที่มาของการกระทำอัตวินิบาตกรรม”^{๑๕}

^{๑๓} พระเทพดิลก (ระบอบ จิตตภาโณ), กาลามสูตร พุทโธว้อย่างไร?, (กรุงเทพมหานคร: พรศิวกการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒

^{๑๔} พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) แปลและเรียบเรียงโดยพระคันธสาราภังค์, สัลเลขสูตรพระสูตรว่าด้วยการขัดเกลากิเลส, (กรุงเทพมหานคร: หจก. ประยูรสาสน์ไทยการพิมพ์, ๒๕๖๓), หน้า ๖๓.

^{๑๕} Henry, Andrew F. and James Short, **Suicide and Homicide: Some Economic**, (Sociological and Psychological Aspects of Aggression, (New York: Free Press, 1954),. p. 45.

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยพบว่าเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดได้มีการกล่าวถึงแง่มุมที่สอดคล้องและสอดคล้องกับเนื้อหาของหลักเกณฑ์การปรากฏชีวิตมนุษย์ โดยกล่าวถึงกฎระเบียบ กฎเกณฑ์อันเป็นไปเพื่อการฝึกกายฝึกใจ การที่พระภิกษุละเมิดพุทธบัญญัติไว้กล่าวคือศีล ๒๒๗ ข้อ ย่อมมีความผิด ได้รับโทษตามสมควรแก่เหตุ แต่ยังไม่ตรงประเด็นของเนื้อหาทั้งหมดเพียงพอที่สามารถเป็นแนวทางในการวิจัยเท่านั้นยังขาดประเด็นเกี่ยวกับหลักการป้องกันการปรากฏชีวิตมนุษย์ จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงหลักเกณฑ์และหลักการป้องกันการปรากฏชีวิตมนุษย์อันสอดคล้องกับพระธรรมวินัย

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาบุญส่ง สิริภทฺโท และพระมหาดิเดช สติวโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของพระภิกษุในสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยโดยภาพรวม ๑) ฝ่ายพระสงฆ์ ภิกษุต้องป้องกันตนเองด้วยหลักธรรมคือ หิริและโอตตัปปะ สติ สัมปชัญญะ สร้างสมณสัญญา คณะสงฆ์ คือ คณะสงฆ์ผู้ใกล้ชิดคอยแนะนำ บอกสอนประพฤติปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง คณะสงฆ์ผู้ปกครอง มีอำนาจหน้าที่ปกครองโดยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์และพระวินัย ๒) ฝ่ายฆราวาส คอยช่วยกันป้องกัน สอดส่องดูแล^{๑๖}

พระมหาวันต์ กิตติโสภโณ (สอนศรี) ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร” ว่า เมื่อมีภิกษุทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมหรือทำความเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่ง พระพุทธเจ้าก็ทรงประชุมสงฆ์ ตรัสถามเรื่องราวจากภิกษุผู้กระทำผิดให้ได้ความกระจ่างแล้วทรงชี้ให้เห็นโทษของความประพฤติดังนั้น ๆ พร้อมกับทรงชี้ทางที่ควรประพฤติให้สงฆ์ได้ทราบข้อห้ามนั้นจึงบัญญัติขึ้นเป็นพระวินัย ห้ามมิให้ภิกษุทำอีกต่อไป การทำผิดพระวินัยเรียกว่า อาบัติ พระภิกษุที่อาบัติต้องรับโทษหนักเบาตามความรุนแรงของอาบัติที่กระทำ พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติชั้นความผิดที่รุนแรงมากน้อยตามลำดับ^{๑๗}

^{๑๖} พระมหาบุญส่ง สิริภทฺโท และพระมหาดิเดช สติวโร, “แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของพระภิกษุในสังคมไทย”, วารสารมัคคฺ์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑-๗.

^{๑๗} พระมหาวันต์ กิตติโสภโณ (สอนศรี), “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๗๐.

พระมหาศุภชัย ปิยธมฺมชโย (ติวป) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธจริยศาสตร์กับโทษประหารชีวิต” ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนาไม่ส่งเสริมการก่อเวร การประหารชีวิตจึงไม่ได้รับการสนับสนุนจากหลักการในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาจะไม่สนับสนุนโทษประหาร แต่ก็ไม่เข้าไปแทรกการลงโทษของผู้มีอำนาจปกครองประเทศ เพราะการลงโทษเป็นการแก้ไขปัญห เฉพาะหน้าโดยที่แผนการระยะยาวของการพัฒนามนุษย์ยังไม่สำเร็จ ผลของการลงโทษนั้นไม่ส่งผล เป็นเวรกรรมแก่ผู้ลงโทษ หรือผู้สั่งให้ลงโทษกระทำการโดยเจตนาตีเพื่อความสะดวกของสังคม^{๑๘}

พระครูพิฑูรณคราภิรักษ์ และพระมหาสุเมธ สมานิตโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ฆราวาสธรรม: การป้องกันการฆ่าตัวตายที่มีสาเหตุจากปัญหาด้านความสัมพันธ์” ผลการวิจัยพบว่า จากสถิติการฆ่าตัวตายของกรมสุขภาพจิตเปิดเผยว่ามีคนไทยฆ่าตัวตายโดยเฉลี่ยวันละ ๑๑-๑๒ คนต่อประชากร ๑๐๐,๐๐๐ คน ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากปัญหาด้านความสัมพันธ์กับคนใกล้ชิด ปัญหานี้สมาชิกในสังคมสามารถร่วมกันป้องกันได้โดยการนำหลักฆราวาสธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหลักการครองเรือนมาใช้เป็นหลักพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมประกอบด้วย ๑) ช่มใจและรักษาใจ (ทมะ) ๒) มอบให้ แบ่งปัน (จาคะ) ๓) อดทน อดกลั้น (ขันติ) และ ๔) อยู่กันด้วยความจริงใจ (สัจจะ)^{๑๙}

พระครูสุตธรรมวิสุทธิ (วิระชัย ฐิตธมฺโม/ จงกลณี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักขันติในการดำเนินชีวิตของชาวตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า ขันติเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงความอดทนต่อสิ่งชั่วร้ายที่เกิดขึ้นทั้งภายในจิตใจและภายนอกสิ่งชั่วร้ายหรือปัจจัยภายใน ได้แก่ ความโลภ เป็นต้น สิ่งชั่วร้ายหรือปัจจัยภายนอก ได้แก่ คำพูดเสียสติ เป็นต้น ลักษณะของขันติจะมีลักษณะอดกลั้นไม่ดุร้าย ไม่ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้น มีความเบิกบานอยู่เป็นนิตย์ ขันติ ๔ ประเภท คือ อดทนต่อความลำบากอดทนต่อทุกข์เวทนาอดทนต่อความเจ็บใจและอดทนต่ออำนาจ

^{๑๘} พระมหาศุภชัย ปิยธมฺมชโย (ติวป), “พุทธจริยศาสตร์กับโทษประหารชีวิต”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้าบทคัดย่อ.

^{๑๙} พระครูพิฑูรณคราภิรักษ์ และพระมหาสุเมธ สมานิตโต, “ฆราวาสธรรม: การป้องกันการฆ่าตัวตายที่มีสาเหตุจากปัญหาด้านความสัมพันธ์”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๔): ๒๔๑-๒๕๔.

กิเลสคือโลภ โกรธ หลง บุคคลสามารถสร้างความอดทนด้วยการยึดหลักหิริโอตตปัสัฏฐิเท่าทันอารมณ์
ที่มากระทบจิตใจ ^{๒๐}

พระกลม กมโร (วิเศษวงษา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการแก้ไข
ปัญหาฆาตกรรมตามแนวพุทธจริยศาสตร์” ผลการวิจัยพบว่า บุคคลจะประกอบกรรมชั่วรวมทั้งการ
ฆาตกรรม เกิดจากปัจจัยที่สำคัญ ๒ อย่าง คือ ๑. เกิดจากความจำเป็นหรือสิ่งแวดล้อมบีบบังคับ
๒. เกิดจากกิเลสที่มีอยู่ในตัวของบุคคล ปัญหาฆาตกรรมเป็นปัญหายานอกและปัญหาภายใน วิธีการ
นำเอาพุทธจริยศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหฆาตกรรมนั้น ปัญหายานอกสามารถนำเอา
พุทธจริยศาสตร์ระดับศีลมาแก้ไข ปัญหาภายในสามารถนำเอาพุทธจริยศาสตร์ระดับปัญญาแก้ไข
หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สำคัญที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหฆาตกรรมอันประกอบด้วย
เหตุผล คือ หลักอริยสัจ ๔ การนำเอาพุทธจริยศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหฆาตกรรมมี
อุปสรรค คือ บุคคลไม่ได้ศึกษาหลักธรรมให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง และบุคคลขาดอิทธิบาท ๔
โดยภาพรวมหลักพุทธจริยศาสตร์สามารถใช้แก้ไขปัญหฆาตกรรมได้ในเมื่อบุคคลมีความรู้ความเข้าใจ
แล้วนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง^{๒๑}

พระชูชาติ ญาณวีโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การุณยฆาตในสังคมไทยและเกณฑ์ตัดสิน
ในพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามองว่าชีวิตนั้นมีคุณค่า トラบใดที่เรามีลม
หายใจอยู่ แม้เจ็บป่วยเพียงใดก็ยังสามารถทำสิ่งดีๆ ให้เกิดขึ้นได้ อย่างน้อยกับจิตใจของตน อาทิ การ
ทำจิตให้สงบด้วยการน้อมใจถึงสิ่งดีงาม หรือทำสมาธิภาวนา อีกทั้งยังสามารถเรียนรู้จากความ
เจ็บป่วย หรือให้ความเจ็บป่วยเป็นเครื่องมือสอนธรรม คือเห็นความจริงของชีวิตอย่างชัดเจนว่า ชีวิต

^{๒๐} พระครูสุตธรรมวิสุทธิ (วิระชัย จิตฺตมโม/ จงกลณี), “การศึกษาวิเคราะห์หลักขั้นต้นในการดำเนินชีวิต
ของชาวตำบลท่าม่วง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา,
(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้าบทคัดย่อ.

^{๒๑} พระกลม กมโร (วิเศษวงษา), “การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหฆาตกรรมตามแนว
พุทธจริยศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้าบทคัดย่อ.

นั้นไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ไม่อยู่ในอำนาจของเรา การเห็นความจริงดังกล่าว สามารถทำใจปล่อยวางจากความเจ็บป่วยได้ คืออยู่กับความเจ็บปวดได้โดยไม่ทุกข์ใจ^{๒๒}

นายแพทย์ปณวัสน์ กิตติมานนท์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ปาณาติบาตในเซลล์มนุษย์และตัวอ่อนมนุษย์” ผลการวิจัยพบว่า “ปาณาติบาต” หมายถึง การฆ่าสัตว์ การทำลายหรือเบียดเบียนชีวิตสัตว์ให้ถึงแก่ความตายไม่ว่าจะเป็นการกระทำด้วยตนเองหรือใช้ให้ผู้อื่นกระทำก็ตามหลักปาณาติบาตในเบญจศีลมีเจตนารมณ์สำคัญเพื่อมิให้มีการเบียดเบียนชีวิตของกันและกัน และให้รู้จักแก้ปัญหาชีวิตโดยสันติวิธี องค์ประกอบแห่งการตัดสินใจการกระทำปาณาติบาตมี ๕ ประการ คือ (๑) ปาโณ คือ สัตว์มีชีวิต (๒) ปาณสณฺหา คือ รู้ยั่วว่าสัตว์มีชีวิต (๓) วรกจิตต์ คือ จิตคิดจะฆ่า (๔) อุปกโก คือ ความพยายามที่จะฆ่า (ลงมือทำ) และ (๕) เตน มรณ คือ สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น หากการกระทำไม่ครบด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ หรือขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่ง ไม่เป็นปาณาติบาต^{๒๓}

ประวิทย์ เปื้องการ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์อาคาริยวินัยกับเกณฑ์ตัดสินการล่วงละเมิด” ผลการวิจัยพบว่า พุทธศาสนาให้ถือสัมมาทิฐิเป็นเครื่องวิเคราะห์หรือวิพากษ์แนวคิดต่างโดยตั้งอยู่บนมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง ไม่สุดโต่งทางใดทางหนึ่ง พุทธศาสนาไม่ปฏิเสธความเห็นต่างไม่ว่าจะเป็นแนวคิดประโยชน์นิยม ทฤษฎีกรรมนิยม หรือแม้แต่แนวคิดทฤษฎีอื่น แต่ได้เน้นเรื่องการกระทำด้วยเจตนาเป็นสำคัญ ดังนั้น แนวคิดหรือทฤษฎีใดก็ตามเกี่ยวกับกรรมบท พุทธศาสนาไม่ยอมรับหรือไม่ปฏิเสธ เพราะหลักการทางพุทธศาสนาเป็นหลักการที่สามารถทนต่อการพิสูจน์ได้ในทุกศาสตร์ ไม่ว่าในอดีตปัจจุบันหรืออนาคต โดยไม่ต้องแสวงหาแนวคิดทฤษฎีอื่นใดมาพิสูจน์หลักการของกรรมบทอีก^{๒๔}

^{๒๒} พระชูชาติ ญาณวีโร, “การถนอมชีวิตในสังคมไทยและเกณฑ์ตัดสินในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๓} นายแพทย์ปณวัสน์ กิตติมานนท์, “ศึกษาจุลจิตที่ปรากฏในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้าบทคัดย่อ.

^{๒๔} ประวิทย์ เปื้องการ, “ศึกษาวิเคราะห์อาคาริยวินัยกับเกณฑ์ตัดสินการล่วงละเมิด”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้าบทคัดย่อ.

รัฐพล เย็นใจมา และสุรพล สุธะพรหม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความขัดแย้งในสังคม: ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข” ผลการวิจัยพบว่า ความขัดแย้ง ซึ่งอาจเกิดจากการรับรู้ในเป้าหมายที่แตกต่างกัน มีความเข้าใจผิดหรือไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ มีความต้องการที่แตกต่างกันหรือแย้งชิงในสิ่งเดียวกัน หรือต้องการความเท่าเทียมกันทั้งด้านวัตถุประสงค์และคุณค่าเกิดความรู้สึกต้องการเอาชนะหรือทำให้ฝ่ายตรงข้ามไม่พึงพอใจ สูญเสีย หรือถูกกดดันหรือเกิดความต้องการที่เหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง สถานการณ์เหล่านี้จะทำให้เกิดความตึงเครียดเพราะความไม่เห็นด้วยหรือไม่ตกลงด้วย และมีแนวโน้มทำให้แต่ละฝ่ายมีทิศทางที่ตรงข้าม บทสรุปของความขัดแย้งก็จะกลายเป็นแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นหน่วยย่อยของสังคมที่ไม่ขึ้นตรงต่อกลุ่มใหญ่ทั้งในแง่ของความคิดและการปฏิบัติส่งผลกระทบเสียหายต่อสันติสุขของสังคม^{๒๕}

วัน สุวรรณพงษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบหลักการพิจารณาการลงโทษผู้กระทำความผิดทางวินัยตามพระพุทธบัญญัติ และความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา” ผลการวิจัยพบว่า อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์เป็นการออกแบบที่มีเป้าหมายเพื่อ “ป้องกัน” “ป้องปราม” และ “ปราบปราม” อธิกรณ์ที่จะเกิดขึ้น กำลังเกิดขึ้นและเกิดขึ้นแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบของการระงับอธิกรณ์แต่ละชุดวิธีนั้นมุ่งตรงไปที่เป้าหมายใหญ่นั้นก็คือ “ความสันติแห่งสังคมสงฆ์หรือสังฆสามัคคี” ดังนั้นหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงสมควรอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทมาประยุกต์ใช้ จะทำให้เกิดความโปร่งใส ยุติธรรม เทียบธรรม และเกิดสันติสุขแก่สังคมโดยรวมต่อไป^{๒๖}

อภิโชค เกิดผล และพระมหาบุญไทย ปุณณมโน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพรากชีวิตมนุษย์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์” ผลการวิจัยพบว่า การพรากชีวิตมนุษย์ถือเป็นการกระทำที่ชั่วร้ายโดยสามัญสำนึกทางศีลธรรมของมนุษย์ในทุกอารยธรรมทั่วทั้งโลก ทุกระบบคิดทางปรัชญาต่างก็มีทัศนะต่อต้านการพรากชีวิตมนุษย์รวมกระทั่งพุทธปรัชญา ในพุทธปรัชญามีระบบประเมินคุณค่าในทางจริยศาสตร์อยู่ด้วยกันสองระดับ ได้แก่ ในระดับพระธรรมและพระวินัย โดยการประเมินคุณค่า

^{๒๕} รัฐพล เย็นใจมา และสุรพล สุธะพรหม, “ความขัดแย้งในสังคม: ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข”, **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๒๔-๒๓๘.

^{๒๖} วัน สุวรรณพงษ์, “ศึกษาเปรียบเทียบหลักการพิจารณาการลงโทษผู้กระทำความผิดทางวินัยตามพระพุทธบัญญัติ และความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา”, **สารนิพนธ์พุทธศาสนดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้าบทคัดย่อ.

ในทางจริยศาสตร์ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ทั้งในระดับพระธรรมและพระวินัยนั้นก็มีทั้งในส่วนที่เหลื่อมซ้อนทับกันและทั้งในส่วนที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามพระธรรมในสถานะของกฎเกณฑ์ของสากลจักรวาล ทั้งหมดซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่มีความจริงแท้เป็นปรมาัตว์ทำให้ไม่มีสิ่งอื่นใดที่สามารถจะปฏิเสธกฎแห่งพระธรรมได้ ดังนั้นแล้วการประเมินคุณค่าในทางจริยศาสตร์ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ในพระวินัยจึง อาจจะบัญญัติให้มีเนื้อความแตกต่างจากที่ปรากฏในพระธรรมได้แต่ต้องสอดคล้องกับพระธรรมเสมอ^{๒๗}

จากการศึกษาบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่า บทความเชิงวิชาการ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และดุชนิพนธ์ ที่ศึกษาได้วิจัยในแง่มุมที่สอดคล้องและใกล้เคียงกับเนื้อหาของหลักเกณฑ์และหลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ แต่ยังไม่ตรงประเด็นของเนื้อหาทั้งหมด เพียงพอที่สามารถเป็นแนวทางในการวิจัยเท่านั้น จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจที่จะนำมาศึกษาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเพิ่มเติมในรายละเอียดต่าง ๆ ยิ่ง ๆ ขึ้นโดยศึกษาถึงหลักเกณฑ์และหลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ เพราะว่าการพรากชีวิตมนุษย์นั้นจัดว่าเป็นพฤติกรรมที่โหดร้ายทารุณผิดมนุษยวิสัย เป็นเรื่องที่ไม่ควรให้เกิดขึ้นกับพระภิกษุสงฆ์ เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันไม่ให้เกิดการพรากชีวิตขึ้นในคณะสงฆ์ พระภิกษุสงฆ์ควรเป็นผู้มีความเมตตาต่อสรรพสัตว์ ไม่พรากชีวิตผู้อื่น ฝึกฝนอบรมตนเองตามพระธรรมวินัย เป็นนือนาบุญของชาวโลกทั้งหลายสืบไป

^{๒๗} อภิโชค เกิดผล และพระมหาบุญไทย ปุณณมโน, “การพรากชีวิตมนุษย์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์”, วารสารปรัชญาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๕): ๓๐๓-๓๑๖.

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์และการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก” เพื่อศึกษาวิเคราะห์มูลเหตุจูงใจ หลักเกณฑ์ในการวินิจฉัย และหลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ อันก่อให้เกิดความเข้าใจในการเรียนรู้ตามหลักการในพระไตรปิฎก พร้อมกันนี้ได้กำหนดกรอบแนวคิดไว้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๘ ขั้นตอนการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๘.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูล ได้แก่ พระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา เช่น หนังสือพุทธธรรม หนังสือพระวินัยบัญญัติ เอกสารทางวิชาการ วารสารสิ่งตีพิมพ์ทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดการวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๘.๑.๑ ศึกษาค้นคว้าเอกสาร

- ๑) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และอรรถกถา
- ๒) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ ตำราและหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

๑.๘.๑.๒ วิธีการวิจัย

- ๑) การจัดการข้อมูลที่ทำกรรวบรวมจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ
- ๒) นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาทำการศึกษาหลักเกณฑ์ วิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูลนี้ พร้อมทั้งทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยว่า สอดคล้องกับข้อเท็จจริงมากน้อยเพียงใด
- ๓) เมื่อผู้วิจัยได้จัดทำกรเก็บรวบรวมแล้วตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแต่ละประเด็น แล้วก็นำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อจัดเป็นหมวดหมู่ตามลำดับของวัตถุประสงค์การวิจัย
- ๔) เรียบเรียงเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อหาแบบแผนและความหมายโดยเขียนบรรยายเชิงพรรณนา
- ๕) สรุปผลของการวิจัยและข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย

๑.๘.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

- ๑) เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๒) เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ วิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสาร เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการพรากชีวิตมนุษย์

๑.๘.๓ การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษวิเคราะห์ในขั้นนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวมข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลในแต่ละประเด็น โดยนำข้อมูลที่ได้จากพระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา นำมาวิเคราะห์ร่วมกันโดยอิงอาศัยพระธรรมวินัยและหลักธรรมในพระไตรปิฎกเพื่อนำเสนอหลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์แล้วนำมาเรียบเรียงเขียนบรรยายเชิงพรรณนา เสนอให้ ที่ปรึกษาทราบเพื่อขอคำแนะนำ เมื่อได้คำแนะนำแล้วผู้วิจัยนำมาปรับแก้ และสรุปผลการวิจัย

๑.๘.๔ เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนา

เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาและข้อมูลจากที่ได้ศึกษาค้นคว้าแล้ว ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลนั้น มาสรุปประมวลผล โดยจำแนกผลลัพธ์ที่ได้ออกมาวัตถุประสงค์จัดทำเป็นรูปเล่มดัชนีพันธ์ เพื่อนำเสนอผลการวิจัยต่อไป

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๙.๑ ทำให้ทราบการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก
- ๑.๙.๒ ทำให้ทราบหลักเกณฑ์การพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก
- ๑.๙.๓ ทำให้ทราบหลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก
- ๑.๙.๔ สามารถทำผลวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการศึกษาด้านการพรากชีวิตมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

บทที่ ๒

การพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก

ในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับสิกขาบทว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับการถึงแก่ความตายของมนุษย์และมูลเหตุอันเป็นแรงจูงใจ อันก่อให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์ ดังจะได้อธิบายในแต่ละหัวข้อ ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของอาบัติและการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา

คัมภีร์พระไตรปิฎกมีคำที่ให้ความหมายเดียวกันของคำว่า “การพรากชีวิตมนุษย์ (มนุสส วิคคหะ)” ดังต่อไปนี้

๑) **อาบัติ** หมายถึง การต้อง การล่วงละเมิดสิกขาบท^๑ คำนี้เป็นชื่อเรียกกิริยาที่ล่วงละเมิด สิกขาบทนั้น ๆ และเป็นชื่อเรียกโทษหรือความผิดที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบท เช่น ภิกษุจงใจ พรากชีวิตมนุษย์ ต้องอาบัติปาราชิก เป็นต้น เมื่ออัสวัญฐานิยธรรม คือ วิติกมธรรมอันเป็นที่ตั้ง แห่งอาสวะทั้งหลาย^๒บางอย่างเกิดขึ้นในสงฆ์ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ยกพระปาติโมกข์ ขึ้นแสดงแก่พระสงฆ์สาวกเพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น^๓ ทรงปรับอาบัติ แก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิด อาบัตินั้น มี ๗ กอง ตั้งแต่อาบัติปาราชิก จนถึงอาบัติทุพภาสิต พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค ย่อมไม่ล่วง ละเมิดสิกขาบทที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต เหมือนน้ำในมหาสมุทรมีปกติ คงที่ ไม่ล้นฝั่ง ฉะนั้น^๔ ภิกษุผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทย่อมต้องอาบัติตามสมควรแก่วัตถุ

^๑ คุรยละเอียดยใน อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒-๓๑๔.

^๒ คุรยละเอียดยใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๑/๒๗๕-๒๗๘.

^๓ คุรยละเอียดยใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/ ๒๑/๑๓-๑๔.

^๔ คุรยละเอียดยใน อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๖๔๙/๗๐๕.

๒) การพรากชีวิตมนุษย์ หมายถึง การพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศีลตรา อันจะพรากกายมนุษย์นั้น^๕ ความจงใจปลงชีวิตมนุษย์ ด้วยอาการลงมือฆ่าเอง ฆ่าตัวตายเอง ยักยอกและกันให้ฆ่า พรรณนาคุณความตายให้ฟัง สั่งผู้อื่นให้ฆ่า วางแผนให้ตาย เป็นต้น โดยเฉพาะฆ่าผู้อื่นให้ตายตามวัตถุประสงค์ ภิกษุผู้กระทำความผิดปาราชิก หาสังวาสมิได้^๖ สมดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงจงใจพรากสัตว์เสียจากชีวิตโดยที่สุดกระทั้งมดดำ มดแดง ภิกษุใด จงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิตโดยที่สุดกระทั้งยังกรรมให้ตกไปย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสาย พระศากยบุตร ภิกษุจงใจพรากกายมนุษย์เสียจากชีวิต ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสาย พระศากยบุตร เปรียบเหมือนแผ่นศิลาหนาแตกออกเป็น ๒ เลี่ยง จะประสานให้สนิทเป็นแผ่นเดียวกัน อีกไม่ได้ การจงใจพรากกายมนุษย์เสียจากชีวิตนั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”^๗ การพรากชีวิตมนุษย์ เป็นการปลงผู้อื่นจากชีวิต อันมีความประสงค์จะให้ตาย สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ข้อที่บุคคลพึงปลงชีวิตเราผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์นั้น ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา อนึ่ง ข้อที่เราพึงปลงชีวิตผู้อื่น ผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตายรักสุขเกลียดทุกข์นั้น ก็ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่นสิ่งใดไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้นก็ไม่ใช่ที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา เราจะนำสิ่งนั้นไปผูกมัดกับผู้อื่นได้อย่างไร อริยสาวกนั้นพิจารณาอย่างนี้แล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วย กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วย กายสมาจารนี้ของอริยสาวกนั้นย่อมบริสุทธิ์ทั้ง ๓ ส่วนดังที่กล่าวมานี้^๘

ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า อาบัติ เป็นกิริยาที่ล่วงละเมิดสิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้ เมื่อมีอาวัฏฐานิยธรรมบางอย่างเกิดขึ้นในสงฆ์ ทรงบัญญัติสิกขาบท แสดงพระปาติโมกข์เพื่อจัดธรรมเหล่านั้นเสีย ส่วนการพรากชีวิตมนุษย์นั้น เป็นการฆ่ามนุษย์ให้ตาย ด้วยอาการลงมือฆ่าเอง ฆ่าตัวตายเอง ยักยอกและกันให้ฆ่า พรรณนาคุณความตายให้ฟัง สั่งผู้อื่นให้ฆ่า วางแผนให้ตาย เป็นต้น จัดว่า เป็นกรรมอันชั่วหยาบ เป็นสิ่งที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาไม่พึงทำ ตลอดชีวิต เมื่อละเมิดทำไปแล้วไม่จัดว่าเป็นสมณะในศาสนา

^๕ วิ.มท. (ไทย) ๑/๑๖๗/๑๓๙.

^๖ ดูรายละเอียดใน วิ.มท. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๑-๑๔๒, กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๓-๑๗๕.

^๗ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒๙/๑๙๙.

^๘ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๐๓/๕๐๒.

ดุจแผ่นศิลาที่บ เมื่อแตกออกเป็น ๒ เลี้ยง ยากจะประสานให้เป็นแผ่นเดียวได้นั้น เมื่อพระภิกษุ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ไม่พรากชีวิตผู้อื่น ตั้งแต่มดดำ มดแดง จนกระทั่งถึงกายมนุษย์ กายสมาจาร ของภิกษุรูปนั้นย่อมบริสุทธิ์ มีจิตใจที่ประกอบด้วยเมตตาแก่สรรพสัตว์ มีความเป็นอยู่ที่สงบ ไม่มีจิตใจ ที่เบียดเบียนใคร เป็นผู้มีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมแก่การเป็นเนืองนาคของโลกร เป็นที่พึ่งของโลก ต่อไป

๒.๒ โครงสร้างเนื้อหาของปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ หรือมนุสสวิคคสิกขาบท ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์นั้น เป็นครุกาบัติ คือ เป็นอาบัติหนัก เป็นอเทกัจฉา คืออาบัติหนักที่เยียวยาแก้ไขไม่ได้ ภิกษุผู้ประพฤติ ล่วงอาบัตินี้ต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิกขาบทบัญญัติที่ปรากฏ ในพระวินัยปิฎก ผู้วิจัยเห็นควรว่าควรจะยกเรื่องราวอันเกี่ยวกับพระวินัยปิฎกขึ้นสาธกเป็นเบื้องต้น เพื่อให้เห็นถึงขั้นตอนพัฒนาการของการก่อเกิดขึ้นมาของสิกขาบทบัญญัติในพระวินัยปิฎก รวมถึง พัฒนาการของสิกขาบทบัญญัตินั้น ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ พัฒนาการของสิกขาบทบัญญัติในพระวินัย

พระวินัย คือ คัมภีร์ประมวลพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อให้เป็นพุทธ อาณา หรือกฎข้อบังคับสำหรับเป็นเครื่องป้องกันรักษาพุทธบริษัทโดยเฉพาะภิกษุสงฆ์ให้มีความ ประพฤติเรียบร้อยดีงาม และมีความเป็นอยู่เหมาะสมแก่ความเป็นสมณะ ซึ่งหมายถึงทรงสั่งสอน ให้พุทธบริษัทมีศีลสมบัติในตนเอง^๙ ในทางพระพุทธศาสนา พระวินัย คือ กฎหมายที่พระสาวก ของพระพุทธเจ้าต้องประพฤติปฏิบัติ แบ่งออกเป็นดังนี้ตามบุคคลผู้ที่รักษา

๑) วินัยหรือศีลของภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร และสามเณรี เรียกว่า วินัย หรือศีล ของผู้ไม่ครองเรือน (อนาคาริกวินัย)

๒) วินัยหรือศีลของฆราวาส คือ ผู้ครองเรือน (อาคาริกวินัย) เช่น อุบาสก อุบาสิกา หรือ ประชาชนทั่วไปที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ (นิตยศีล) และศีล ๘ (อุโบสถศีล)^{๑๐}

^๙ แสวง อุดมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรพรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

^{๑๐} พระมหาตณัฐวัฒน์ สุนตจิตโต และจิตติวัตร วัฒนกิจ, “นิติศาสตร์ในพระวินัย”, วารสารมณีเชษฐา รม วัดจอมมณี, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖): ๘๑-๙๙.

ศีลเป็นเบื้องต้นแห่งการประพฤติพรหมจรรย์ เป็นอาภรณ์ของนักบวช เป็นที่ตั้งศรัทธา ปสาทะของมหาชน พระพุทธเจ้าทรงเข้มงวดเรื่องศีลมาตั้งแต่แรกเริ่มก่อนที่จะได้ทรงบัญญัติ ตามที่ทมิฬ สีสันธรรม^{๑๑} ศีล ๓ ระดับ จะเกี่ยวข้องกับศีล ๕ และศีล ๘ ในเบื้องต้น และต่อมา ครอบคลุมเรื่องอนเสนา คือ งดเว้นจากการแสวงหา หรือการประกอบอาชีพที่ไม่สมควรแก่ สมณวิสัย^{๑๒} ผู้วิจยมุ่งศึกษาไปในศีลอันเป็นข้อปฏิบัติของสมณะผู้ไม่ครองเรือน คือ พระภิกษุ ในพระพุทธศาสนา มีจำนวน ๒๒๗ ข้อ โดยเฉพาะ อันเป็นข้อห้าม ข้อปฏิบัติอันดีงาม เป็นเครื่อง ควบคุมความประพฤติทางกายและทางวาจาของพระภิกษุให้อยู่เรียบร้อยดีงาม

สิกขาบทที่มาในพระวินัยนั้นก็แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ

๑) **อาทิพรหมจริยกาสิกขา** หมายถึง หลักการศึกษอบรมฝ่ายบัพัญญูติหรือข้อปฏิบัติ อันเป็นส่วนเบื้องต้นของพรหมจรรย์ เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายทางกายและวาจา ซึ่งก็คือ สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์นั่นเอง

๒) **อภิสมจาริกาสิกขา** หมายถึง หลักการอบรมศึกษาในฝ่ายชนบธรรมเนียมที่จะทำให้ ภิกษุสงฆ์มีความประพฤติ ความเป็นอยู่เหมาะสมดีงามและมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น เช่น ข้อปฏิบัติ ในเสขียวัตรทั้ง ๗๕ สิกขาบท ซึ่งว่าด้วยการนุ่งห่ม การฉันภัตตาหาร การยืน การนั่ง เป็นต้น^{๑๓}

สิกขาบทในพระวินัย เป็นสิ่งที่พระพุทธองค์มิได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้า แต่ในขณะที่มีเรื่อง เกิดขึ้น (อตุปปตติ) อันก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ภิกษุสงฆ์ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อห้ามความ ประพฤติอันเช่นนั้นเสีย ดังได้สดับมาว่า ในครั้งปฐมพุทธกาล พระพุทธองค์ยังมิได้บัญญัติสิกขาบท ที่เป็นครุภาพติไว้ชัดเจน เพราะพระภิกษุล้วนมีศีลาจารวัตรมีข้อปฏิบัติทั้งดงาม ศีลของพระภิกษุ ท่าน เรียกว่า “ปาติโมกข์” หมายถึง ชื่อคัมภีร์ที่ประมวลพุทธบัญญัติอันทรงตั้งขึ้นเป็นพุทธอาณัติ ได้แก่ อาทิพรหมจริยกาสิกขา มีพระพุทธอาณัติ ได้แก่ อาทิพรหมจริยกาสิกขา มีพุทธาณัติ ให้สวด

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/๗-๒๐/๓-๘.

^{๑๒} พระมหาจิรวัดน์ กนตวณโณ, “การศึกษาโครงสร้างคัมภีร์ที่ทมิฬศีลขันธวรรคในแง่ของศีล และพรต”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๖๑), หน้า ๑๙๒.

^{๑๓} แสวง อุดมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์, หน้า ๕.

ในที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือน เรียกกันว่า พระสงฆ์ทำอุโบสถกรรม ^{๑๔} ในขณะนั้นพระพุทเจ้าทรงแสดง โอวาทปาติโมกข์เองทุกกึ่งเดือน เมื่อมีอาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างเกิดในสงฆ์ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อจัดธรรมเหล่านั้น ต่อมาภายหลังทรงพิจารณาเห็นความไม่บริสุทธิ์ แห่งสังฆบริษัท รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตั้งแต่บัดนี้ไป เธอทั้งหลาย พึงทำอุโบสถ พึงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ภิกษุทั้งหลายตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เราจักไม่ทำอุโบสถ จักไม่ ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้ที่ตถาคตจะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในเมื่อบริษัท ไม่บริสุทธิ์” ^{๑๕} ดังนี้แล้ว จึงอนุญาตให้พระภิกษุแสดงพระปาติโมกข์เองสาเหตุที่ไม่ทรงแสดง โอวาทปาติโมกข์ด้วยพระองค์เองนั้น ไม่ได้หมายถึงจะทรงมอบภาระให้ภิกษุสงฆ์รับผิดชอบ แต่ทรงคำนึงความสำคัญและความบริสุทธิ์แห่งโอวาทปาติโมกข์ พระพุทเจ้าทรงกระทำอุโบสถ ยกพระปาติโมกข์แสดงเฉพาะในที่ประชุมสงฆ์บริสุทธิ์เท่านั้น เมื่อภิกษุมีจำนวนมากขึ้น เป็นการยาก ที่จะมีผู้บริสุทธิ์ทั้งหมดในที่ประชุมสงฆ์ จึงทรงผ่อนคลายให้ภิกษุสงฆ์กระทำอุโบสถและ ยกพระปาติโมกข์ขึ้นแสดง ^{๑๖}

ในพรรษาที่ ๑๒ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงจำพรรษาที่ปฐิมนทพฤกษ์ คือร่มไม้สะเดา ที่นพเรย์กษัตริย์อยู่ ใกล้เมืองเวรัญชา ท่านพระสารีบุตรเถระกราบทูลอาราธนาให้ทรงบัญญัติสิกขาบท ว่า “ถึงเวลาแล้ว พระพุทเจ้าข้า ที่พระผู้มีพระภาคจะทรงบัญญัติสิกขาบท ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง แก่พระสาวกอันจะเป็นเหตุให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่ได้ยืนนาน” เพราะในขณะนั้นภิกษุสาวกโดยมาก เป็นอริยบุคคล พระพุทองค์ตรัสตอบว่า “จงรอไปก่อนเถิดสารีบุตร ตถาคตรู้เวลาในเรื่องที่จะบัญญัติ สิกขาบทนั้น ศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวกไม่ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงตลอดเวลาที่ยังไม่เกิด อาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างในสงฆ์ เมื่อเกิดอาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างขึ้นในสงฆ์ ศาสดาจึงจะบัญญัติ สิกขาบท จะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวกเพื่อจัดธรรมเหล่านั้น ฯลฯ สารีบุตร ก็ภิกษุสงฆ์ยังไม่มี เสนียด ไม่มีโทษ ไม่มีสิ่งมัวหมอง บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ดำรงอยู่ในสารคุณ แท้จริงในภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ผู้มีคุณธรรมอย่างต่ำก็ขึ้นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า” ^{๑๗}

^{๑๔} สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดริโฮม จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๒๓๗.

^{๑๕} อัง.อุฎฐก. (ไทย) ๒๒/๒๐/๒๕๔.

^{๑๖} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, **พระวินัย: กฎเกณฑ์และคุณค่าทางสังคม, เก็บเพชรจากคัมภีร์ พระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๗๗-๗๘.

^{๑๗} วิ.มท. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓-๑๔.

ในพระราชที่ ๒๐ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประทับ ณ ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน
กรุงเวสาลี ปราภพเหตุพระสุทินกัลลทบุตรเสพเมณฺธรรมกับภริยาของตน อันก่อให้เกิดความ
มัวหมองขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ทรงบัญญัติปฐมปาราชิก ห้ามพระภิกษุเสพเมณฺธรรม โดยที่สุด
แม้ในสัตว์เดรัจฉาน อันเป็นครุกาบัติ คืออาบัติหนักข้อแรก ทรงอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ
ได้แก่ เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก เพื่อความอยู่ผาสุก
แห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน เพื่อกำจัดอาสวะ
ทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไป
ของคนที่เลื่อมใสแล้ว เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม เพื่อเอื้อเฟื้อวินัย^{๑๘}

ในพระวินัยบัญญัติ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบท เป็นศีลของภิกษุ ๒๒๗ สิกขาบท
ศีลของภิกษุณี ๓๑๑ สิกขาบท^{๑๙} เมื่อเกิดความมัวหมองขึ้นในสงฆ์ จึงทรงตรัสเรียกให้ประชุมสงฆ์
ทรงไต่สวนไล่เลียงภิกษุผู้กระทำเช่นนั้น เมื่อทรงเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมไม่ควรจริง
ทรงแสดงโทษแห่งการกระทำ และทรงแสดงประโยชน์ของการสำรวมระวังไม่กระทำเช่นนั้นต่อไป
ทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามในเรื่องเช่นนั้นไว้ เรียกว่าบัญญัติทางพระวินัย มีบทลงโทษหนักบ้างเบาบ้าง
ซึ่งเรียกว่า อาบัติ เมื่อทรงบัญญัติไว้แล้ว ต่อมาเป็นข้อปฏิบัติที่ตึงเกินไป ปฏิบัติได้ยาก หรือหย่อน
เกินไป ทำให้ล่วงละเมิดได้ง่าย ก็ทรงบัญญัติข้อความเพิ่มเติม แต่มิได้ยกเลิกบทบัญญัติที่ทรงบัญญัติไว้
แล้ว^{๒๐} จึงเป็นอาบัติ ๗ กองคือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ฤทธัจจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ พุพาสิต
ในอาบัติ ๗ กองนั้น อาบัติปาราชิก เป็นอาบัติมีโทษหนัก (ขาดจากความเป็นภิกษุทันที) อาบัติ
สังฆาทิเสส เป็นอาบัติมีโทษปานกลาง (บริสุทธิ์ได้ด้วยการประพัตติวัตรอยู่กรรม) ส่วนอาบัติ ๕ กอง
ที่เหลือเป็นอาบัติมีโทษเบา ผู้ล่วงละเมิดจะพ้นจากอาบัติเหล่านี้ได้ต้องปฏิบัติตามพุทธวิธีที่ทรง
อนุญาตไว้ (ปลงอาบัติ) พระวินัยที่บัญญัติ ชื่อว่า สิกขาบท ซึ่งมีความหมายว่า ข้อที่ต้องศึกษา
ข้อที่จะต้องปฏิบัติ^{๒๑} สิกขาบทบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ยกขึ้นแสดง

^{๑๘} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๘-๒๙.

^{๑๙} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), **พระวินัยบัญญัติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:
รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙-๒๐.

^{๒๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๓,
(กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๓๓.

ในที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือน กล่าวคือ การกระทำสังฆอุโบสถ ในวันเพ็ญ ๑๕ ค่ำ ของข้างขึ้น (ชุลนปักษ์) และ วันเพ็ญ ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ ของข้างแรม (กาฬปักษ์)

การทำอุโบสถ เป็นประโยชน์ต่อพระภิกษุให้ได้ศึกษาทบทวนพระวินัยที่เป็นหลักปฏิบัติ และเพื่อทบทวนตัวเองว่ามีข้อบกพร่อง ผิดอาบัติส่วนใด ถ้ารู้ก่อนการทำอุโบสถก็จัดการแก้ไขให้บริสุทธิ์ถูกต้องก่อน หากระลึกได้ในระหว่างการฟังพระปาติโมกข์ ก็ให้แสดงอาบัติในหมู่สงฆ์ ถ้าผู้ใดไม่เปิดเผยอาบัติของตน ทั้งที่ระลึกได้แล้ว ชื่อว่ากระทำสัมปชานมุสาวาท การกล่าวเท็จทั้งที่รู้ตัวอยู่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ การทำอุโบสถนี้กระทำทุกกึ่งเดือน เป็นการตรวจสอบชำระพระวินัยในความประพฤติ ปฏิบัติของสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีข้อบกพร่องทางพระวินัยใดเกิดขึ้น ก็ทำการแก้ไขให้หมดจดในช่วงเวลานั้น ไม่ปล่อยให้เนิ่นนาน เป็นการรักษาความบริสุทธิ์ของพระวินัยทั้งในคำสวดตามพยัญชนะ-คือถ้อยคำตามพระวินัยปิฎก และการประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ให้บริสุทธิ์ต่อเนื่อง^{๒๒}

สิกขาบทบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์สำหรับภิกษุ ๒๒๗ สิกขาบท แบ่งออกเป็น ๘ หมวด ได้แก่ ปาราชิก ๔ สิกขาบท สังฆาทิเสส ๑๓ สิกขาบท อนียต ๒ สิกขาบท นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ สิกขาบท ปาจิตตีย์ ๙๒ สิกขาบท ปาฏิเทสนียะ ๔ สิกขาบท เสขียะ ๗๕ สิกขาบท และอธิกรณสมณะ ๗ สิกขาบท^{๒๓} เป็นการปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิด ที่ปรับอาบัติโดยตรง ๕ กอง ได้แก่ ปาราชิก สังฆาทิเสส นิสสัคคียปาจิตตีย์ ปาจิตตีย์ และปาฏิเทสนียะ ที่ปรับอาบัติที่มิใช่โดยตรง อีก ๓ กอง ได้แก่ ฤทธัจจย ทุกกฏ ทุพภาสิต สิกขาบทที่นับเนื่องในภิกขุณีวิภังค์ จัดเป็นอาทิพรหมจริยการศึกษา ส่วนสิกขาบทที่นับเนื่องในชั้นธกะ ๒๒ จัดเป็นอภิสมจาริกการศึกษา เป็นข้อบัญญัติที่มานอกพระบาลี ปรับอาบัติอย่างเบา เป็นข้อปฏิบัติเพื่อการรักษาศรัทธา

พระวินัยบัญญัติเป็นสิ่งสำคัญฝึกหัดอบรมขัดเกลาจิตใจของกุลบุตรผู้มีศรัทธาเข้ามาบวช ในพระพุทธศาสนา เหตุกุลบุตรผู้เข้ามาบวชนั้น มาจากตระกูล ชนชั้นที่ต่างกัน มีอหยาศัยที่ไม่เหมือนกัน จำเป็นต้องมีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติให้บริสุทธิ์เรียบร้อยดีงาม มีความสามัคคีกัน เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธา ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ยืนนาน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

^{๒๒} สุภาพรรณ ณ บางช้าง, **พระวินัยปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท คราฟแมนเพรส จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖๓-๖๔.

^{๒๓} พระมหาสมคิด ขยาภิโร, **สรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์ จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๒๑๙.

สารีบุตร พระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ไม่ทรงผ่อนคลายที่จะทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวก สุตตะ เคยยะเวຍยาภรณ์ คาลา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาดก อัပ္ပุตตรัม เวทัลลของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์จึงมีมาก ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แก่สาวก มีการแสดงปาติโมกข์ เมื่อหมดพระพุทธเจ้าและสาวก ผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกชั้นหลัง ๆ ต่างชื่อ ต่างโคตร ต่างชาติวรรณะ ได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล เธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นานเหมือนดอกไม้บานาพรหมกองอยู่บนแผ่นกระดาน เอาด้ายร้อยไว้ ย่อมไม่ถูกลมพัดกระจัดกระจายไป เพราะเหตุไร เพราะเอาด้ายร้อยไว้ ข้อนี้ฉันใด เมื่อหมดพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกชั้นหลัง ๆ ต่างชื่อ ต่างโคตร ต่างชาติวรรณะ ได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล เธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นานฉันนั้น สารีบุตร นี่คือเหตุปัจจัยที่ทำให้พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ดำรงอยู่นาน^{๒๔}

การที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสิกขาบทจัดว่า เป็นพุทธกิจ ในส่วนพุทธัตถจริยา อันหมายถึง ทรงประพฤติประโยชน์โดยฐานะที่พระองค์เป็นพระพุทธเจ้า เป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ในปางก่อนเคยประพจน์มา เป็นการวางรากฐานของพระพุทธศาสนาแก่บริษัท ๔ อันประกอบด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ให้มีความยั่งยืนสถาพรมาได้มาถึงปัจจุบัน

พระวินัย ท่านเปรียบเหมือนด้ายร้อยระเบียบดอกไม้ อันควบคุมดอกไม้ไว้ไม่ให้กระจัดกระจาย ด้วยลมเป็นต้น พระวินัยนั้นไม่ได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้า แต่ทรงบัญญัติมาโดยลำดับแห่งเหตุที่เกิดขึ้น เรียกว่านิทานก็มี เรียกว่าปกรณ์ก็มี ลักษณะการตั้งพระวินัยบัญญัติ ก่อนที่สิกขาบทแต่ละสิกขาบทจะเกิดขึ้น และกลายเป็นพระวินัยบัญญัตินั้น ได้ผ่านขั้นตอนมาตามลำดับ ดังนี้ คือ

ขั้นตอนการบัญญัติสิกขาบทนั้น ประกอบด้วย มีเหตุเกิดขึ้น พระภิกษุกราบทูล พระสัมมาสัมพุทธเจ้า รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ และบัญญัติสิกขาบท ในขั้นการประชุมสงฆ์นั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงสอบถามภิกษุที่ก่อเหตุขึ้น ๆ ขึ้นว่าทำจริงหรือไม่ เมื่อเขายอมรับว่าทำจริง พระองค์ก็จะทรงติเตียน ตรัสถึงโทษของความเป็นคนเลี้ยยาก บำรุงยาก มากมาก ไม่สันโดษ คลุกคลี และโทษ ของความเกียจคร้าน แล้วตรัสถึงคุณของความเป็นคนเลี้ยง่าย เป็นต้น จากนั้นพระองค์จึงตรัสวัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบทแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบท^{๒๕} โดยอาศัยอำนาจ

^{๒๔} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๒๐/๑๒.

^{๒๕} พระมหาสมคิด ขยาภิโรโต, **สรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก**, หน้า ๒๑๔.

แห่งประโยชน์ของการบัญญัติพระวินัย ๑๐ ประการเป็นที่ตั้ง ไม่เป็นอาบัติแก่อาทิกัมมิกิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ^{๒๖}ในสิกขาบทนั้น มีรายละเอียดดังจะอธิบายดังต่อไปนี้

๑) ในการบัญญัติสิกขาบทนั้น พระพุทธองค์มิได้ทรงบัญญัติไว้เป็นการล่วงหน้า เพราะจะกลายเป็นข้อครหาในตาของชาวโลก คนเป็นอันมากผู้ไม่รู้กำลังของพระองค์จะรู้สึกในทำนองคัดค้าน ไม่เชื่อว่าท่านผู้สละกองแห่งโกศเข้ามาบวชด้วยศรัทธาอันแรงกล้าจะกระทำทำความผิดเห็นปานนั้น เปรียบเหมือนหมอผู้ไม่ฉลาด ไม่รู้สมุฏฐานของโรค ผ่าฝีคนป่วยทั้ง ๆ ที่หัวฝียังไม่ปรากฏ ฝีกไม่หาย แผลเสียเลือดจำนวนมาก นอกจากจะไม่ได้รับความนับถือแล้ว ยังจะต้องถูกติเตียนอีกด้วย การบัญญัติสิกขาบทล่วงหน้า โดยที่ไม่เคยปรากฏว่าใครทำผิด จะมีลักษณะเช่นเดียวกัน จึงต้องรอให้มีผู้กระทำความผิดปรากฏขึ้นเสียก่อน และการกระทำนั้นน่าเตียน มีคนตำหนิกันมาก เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมสำหรับผู้ถือเพศบรรพชิต อันถือได้ว่ามีเหตุรับกับผลที่ประกอบด้วยธรรม เหตุผลควรรับฟัง

๒) เมื่อพระพุทธองค์ ทรงทราบเรื่องนั้นแล้วจึงทรงรับสั่งให้พระสงฆ์ทั้งหมด ณ ที่นั้น รวมกับภิกษุผู้กระทำความผิดประชุมพร้อมกัน โดยให้สงฆ์ได้รับทราบเรื่องที่เกิดขึ้นเหล่านั้น จากคำสารภาพของผู้กระทำความผิดโดยตรง และได้ทราบถึงเหตุผลในด้านต่าง ๆ และข้อห้ามทางวินัยบัญญัติในเพราะเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเหตุ

๓) เมื่อสงฆ์ประชุมพร้อมกันแล้ว ทรงรับสั่งสอบถาม ภิกษุผู้กระทำความผิด ซึ่งมีข้อที่ควรนับถือท่านประการหนึ่ง คือ ทุกท่านที่เป็นอาทิกัมมิกิกษุ คือ ภิกษุผู้เป็นต้นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบท จะรับสารภาพบอกเนื้อความที่กระทำผิดตามความจริง ไม่ปิดบังอำพราง ไม่ว่าการกระทำนั้นจะรุนแรงน่าตีเตียนอย่างไรก็ตาม เพราะในขณะที่ท่านกระทำด้วยความไม่รู้ในสิ่งที่ไม่ควร ไม่ถือเป็นการผิดวินัย เพราะยังมิได้ทรงบัญญัติพระวินัย และแสดงถึงอัธยาศัยของบุคคลผู้มีความละอาย อันมีอยู่ภายในจิตใจของท่านเหล่านั้น หากรู้ว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นความผิด ท่านจะไม่กระทำ

๔) เมื่อท่านรูปนั้นรับสารภาพแล้ว พระพุทธองค์ทรงตำหนิการกระทำเช่นนั้น ตามสมควร แก่ความผิดที่กระทำลงไป ได้ตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยยาก บำรุงยาก มักมาก ไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยง่าย บำรุงง่าย มักน้อย สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัดกิเลส อาการน่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียรโดยประการต่าง ๆ ทรงแสดงธรรมมีกถาให้เหมาะสมให้คล้ายตามกับเรื่องนั้น

^{๒๖} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๙/๑๕๐.

๕) ทรงอาศัยอำนาจแห่งประโยชน์ อันเป็นวัตถุประสงค์ในการทรงบัญญัติสิกขาบท ๑๐ ประการ^{๒๗} ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้เป็นพุทธอาณา ห้ามมิให้ภิกษุกระทำความผิดกรรมอันผิดเช่นนั้นอีกต่อไป ถ้าขึ้นทำปรับเป็นอาบัติ เพราะการละเมิดในข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามแล้ว ไม่ทำตามข้อที่ทรงอนุญาต รวมเป็นอาบัติ ๗ กอง หากเป็นโทษหนัก ฝ่ายอเทกัจฉา คือต้องอาบัติปาราชิก ต้องให้ลาสิกขาพ้นจากความเป็นภิกษุทันที ฝ่ายสเทกัจฉา คือต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่กรรมประพฤติกหากเป็นโทษเบาก็ต้องแก้ไขได้ด้วยการสารภาพความผิด ที่เรียกว่าแสดงอาบัติต่อภิกษุรูปอื่นก็พ้นโทษนั้นได้

พระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ เป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้ยืนนาน ดังจะเห็นได้จากคณะสงฆ์ทำปฐมสังคายนา มีท่านพระมหากัสสปเถระผู้เป็นประมุขในการทำสังคายนา ภิกษุทั้งหลายได้กล่าวว่า “ท่านมหากัสสปะผู้เจริญ วินัยได้ชื่อว่า เป็นอายุของพระพุทธศาสนา เมื่อวินัยตั้งมั่น พระศาสนาก็เป็นอันตั้งมั่นอยู่ได้ เพราะเหตุนั้น เราทั้งหลายจะสังคายนาพระวินัยก่อน”^{๒๘} เห็นได้ว่าพระวินัยมีความสำคัญในความมั่นคงแห่งพระศาสนา

สรุปว่า สิกขาบทในพระวินัย พระพุทธองค์มิได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้า เมื่อมีเรื่องอันก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ภิกษุสงฆ์ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อห้ามความประพฤติอันเช่นนั้นเสีย พุทธบัญญัติที่ท่านเรียกว่า “ปาติโมกข์” เป็นชื่อคัมภีร์ที่ประมวลพุทธบัญญัติอันทรงตั้งขึ้นเป็นพุทธอาณา มีพุทธอนุญาตสงฆ์ให้สวดในที่ประชุมสงฆ์ทำอุโบสถกรรมกันทุกกึ่งเดือน ในพรรษาที่ ๒๐ ทรงอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ บัญญัติปฐมปาราชิก ประการเหตุพระสุทินนกลันทบุตรเสพเมถุนธรรมกับภริยาของตน อันก่อให้เกิดความมัวหมองขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ เมื่อมีเรื่องอันก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ภิกษุสงฆ์อื่น ๆ ต่อจากนั้นจึงทรงบัญญัติวินัยเป็นสิกขาบท จำนวน ๒๒๗ สิกขาบทสำหรับพระภิกษุ ทรงปรับอาบัติ ๗ กอง ในอาบัติ ๗ กองนั้น อาบัติปาราชิก เป็นอาบัติมีโทษหนัก อาบัติสังฆาทิเสส เป็นอาบัติมีโทษปานกลาง ส่วนอาบัติ ๕ กองที่เหลือเป็นอาบัติมีโทษเบา ขั้นตอนการบัญญัติสิกขาบทนั้น ประกอบด้วย มีเหตุเกิดขึ้น มีพระภิกษุกราบทูล รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ พระภิกษุผู้กระทำความผิดสารภาพแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบท พระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ เป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้ยืนนาน มาจนถึงปัจจุบัน

^{๒๗} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๗-๒๙.

^{๒๘} วิ.มหา.อ. (ไทย) พาทิรนิทานกถา/๑๗.

๒.๒.๒ อาการและสาเหตุแห่งการประพตีสว่างอาบัติ

ภิกษุผู้ประพตีสว่างอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งในอาบัติ ๗ กอง อันประกอบด้วย ปาราชิก สังฆาทิเสส ถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาสิต ต้องอาบัติปาราชิกมีโทษหนัก ผู้ประพตีสว่างละเมิดจะขาดจากความเป็นภิกษุทันที ต้องอาบัติสังฆาทิเสสมิโทษปานกลาง ผู้ประพตีสว่างละเมิดต้องอยู่กรรมประพตีสว่างอย่างหนึ่งจึงจะพ้นจากอาบัตินี้ (อยู่ปริวาส) ต้องอาบัติ ๕ กองที่เหลือจัดว่ามีโทษเบา ผู้ประพตีสว่างละเมิดต้องประกาศตนบอกผิดต่อหน้าภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง (ปลงอาบัติ) จึงจะหลุดจากอาบัติอย่างเบา^{๒๙} พระวินัยบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์ เป็นการเรียบเรียงเป็นสิกขาบทสำหรับภิกษุมี ๒๒๗ สิกขาบทสำหรับภิกษุณีมี ๓๑๑ สิกขาบท พระพุทธองค์ทรงอนุญาตในที่ประชุมสงฆ์ให้ยกขึ้นแสดงทุกกึ่งเดือน^{๒๙}

พระวินัยบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์ สำหรับภิกษุ ๒๒๗ สิกขาบท แยกประเภทเป็นปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนียต ๒ นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ เสขียะ ๗๕ อธิกรณสมณะ ๗^{๓๐} พระพุทธองค์ทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดไว้ครบทุกสิกขาบทที่ทรงปรับอาบัติโดยตรงมี ๔ กอง ได้แก่ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ รวมเป็น ๑๕๐ สิกขาบท ที่ไม่ใช้การปรับอาบัติโดยตรง ๓ กอง ได้แก่ ถุลลัจจัย ทุกกฏ ทุพภาสิต รวมเป็นอาบัติ ๗ กอง ส่วนอนียต ๒ เสขียวัตร ๗๕ อธิกรณสมณะ ๗ เป็นสิกขาบทที่มีได้นับเข้าในอาบัติ ๗ กอง และมีการปรับอาบัติที่ไม่แน่นอน อาบัติทั้ง ๗ กองนี้ แบ่งกลุ่มของอาบัติโดยย่อได้ ๓ ประเภท และ ๒ ประเภท มีดังต่อไปนี้

๑) เมื่อต้องอาบัติแล้วย่อมได้รับโทษ ซึ่งโทษเพราะล่วงละเมิดสิกขาบท นั้นจำแนกเป็น ๓ ระดับ คือ

(๑) โทษสถานหนัก อันเป็นครุโทษหรือมหันตโทษ จัดเป็น ครุกาบัติ หรืออาบัติหนัก^{๓๑} ทำให้ภิกษุผู้ล่วงละเมิดขาดจากความเป็นภิกษุ ได้แก่อาบัติปาราชิก

^{๒๙} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๔๒/๔๗๑.

^{๓๐} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), พระวินัยบัญญัติ, หน้า ๔๖.

^{๓๑} ดูรายละเอียดใน วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๓๘/๓๖๑-๓๖๒.

(๒) โทษสถานกลางอันเป็นมัชฌิมโทษ จัดเป็น คุรุกาบัติทำให้ภิกษุ ผู้ล่วงละเมิด ต้องประกอบบรรณฐานวิธี คือ ระเบียบวิธีปฏิบัติสำหรับภิกษุผู้จะเปลื้องตนจากอาบัติหนัก^{๓๒}ก่อนจึงจะพ้นโทษ ได้แก่ อาบัติสังฆาทิเสส

(๓) โทษสถานเบา อันเป็นลหุโทษ จัดเป็น ลหุกาบัติทำให้ภิกษุ ผู้ล่วงละเมิดต้อง ปลงอาบัติคือบอกอาบัติของตนแก่ภิกษุด้วยกัน ได้แก่ อาบัติถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาสิต

๒) โทษอีกอย่างหนึ่งของอาบัติมี ๒ สถาน คือ

(๑) อเทกิจจา อาบัติที่แก้ไขไม่ได้ ได้แก่ อาบัติปาราชิก คือเมื่อ ล่วงละเมิดแล้ว ผู้ล่วงละเมิดย่อมขาดจากความเป็นภิกษุแก้ไขอะไรไม่ได้

(๒) สเทกิจจา อาบัติที่แก้ไขได้คือเมื่อล่วงละเมิดแล้วสามารถแก้ไขให้มีความบริสุทธิ์กลับคืนได้ ได้แก่ อาบัติสังฆาทิเสส แก้ไขได้ด้วยการอยู่กรรม ถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิตแก้ไขได้ด้วยการปลงอาบัติ

๓) โทษอีกอย่างหนึ่งของอาบัติมี ๒ สถาน คือ

(๑) โลกวัชชะ โทษทางโลก คือความผิดที่เมื่อล่วงละเมิดสิกขาบทแล้วชาวบ้านไม่ชอบ ตำหนิติติง หรือโพนทะนาว่าร้ายว่าทำไมไม่เหมาะสมไม่ควร เห็นเป็นการกระทำที่ผิด เช่น การดื่มสุรา การขบฉันอาหารในเวลาวิกาลการนุ่งห่มไม่เป็นปริมนทล เป็นต้น หรือเมื่อล่วงละเมิดแล้วมีโทษทางกฎหมายบ้านเมือง เช่น การทำโจรกรรม การทุบตีกัน เป็นต้น

(๒) ปณัตติวัชชะ โทษทางพระวินัยคือความผิดที่ไปล่วงละเมิดข้อห้ามตามที่บัญญัติเป็นสิกขาบทเข้าไว้เป็นการไม่สมควร ไม่เหมาะสมสำหรับผู้เป็นนักรบวช เช่น การขุดดิน การขบฉันอาหารในเวลาวิกาลการว่ายน้ำเล่น เป็นต้น การกระทำเช่นนั้นไม่เป็นความผิดสำหรับคฤหัสถ์แต่เป็นความผิดเฉพาะผู้เป็นภิกษุเท่านั้น^{๓๓}

๔) แยกประเภทอาบัติที่พ้นได้และไม่พ้นได้ด้วยการแสดง คือ

^{๓๒} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๘๖.

^{๓๓} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), พระวินัยบัญญัติ, หน้า ๒๘-๓๐.

(๑) เทสนาคามินี คือ อาบัติที่พ้นได้ด้วยการแสดงเปิดเผยความผิดของตน ได้แก่
 ฤกษ์จัจจนถึงทพภาสิต

(๒) อเทสนาคามินี คือ อาบัติที่ไม่พ้นได้ด้วยการแสดงเปิดเผยความผิดของตน
 ได้แก่ปาราชิกและสังฆาติเสส ^{๓๔}

๕) แยกประเภทอาบัติตามความหยาบและไม่หยาบของอาบัติ คือ

(๑) ทุฏฐลลาบัติ คือ อาบัติชั่วหยาบ ได้แก่ ปาราชิกและสังฆาติเสส แต่ในอรรถ
 กล่าวว่าหมายถึงเฉพาะสังฆาติเสสเท่านั้น^{๓๕}

(๒) อทุฏฐลลาบัติ คือ อาบัติไม่ชั่วหยาบ ได้แก่ ฤกษ์จัจจน ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ
 ทุกกฏ และทพภาสิต

๖) แยกประเภทอาบัติตามที่มีส่วนเหลือและไม่มีส่วนเหลือ คือ

(๑) สาวเสส คือ อาบัติที่ยังมีส่วนเหลือ (ภิกษุภาวะ) ได้แก่ อาบัติสังฆาติเสสจนถึง
 อาบัติทพภาสิต

(๒) อนวเสส คือ อาบัติไม่มีส่วนเหลือ (ภิกษุภาวะ) ได้แก่ อาบัติปาราชิก

๗) แยกประเภทอาบัติตามทำคืนได้และทำคืนไม่ได้ คือ

(๑) อปัฏ्ฐกัมมหรืออปปฎฺฐกรรม คือ อาบัติที่ทำคืนไม่ได้แก้ไขไม่ได้ ได้แก่ ปาราชิก

(๒) สปัฏ्ฐกัมม หรือ สปปฎฺฐกรรม คือ อาบัติที่ยังทำคืนได้ แก้ไขได้^{๓๖} ได้แก่
 สังฆาติเสสจนถึงทพภาสิต

๘) แยกประเภทอาบัติตามที่ปรับอาบัติโดยตรงและมีใช้โดยตรง คือ

(๑) ที่ปรับอาบัติโดยตรง มี ๔ ประการ ได้แก่ ปาราชิก ๔ สังฆาติเสส ๑๓ นิสสัคคีย
 ปาจิตตีย์ ๓๐ และ ปาฏิเทสนียะ ๔ เมื่อภิกษุประพฤติล่วงละเมิดย่อมต้องอาบัติชัดเจน

^{๓๔} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,
 หน้า ๑๔๐.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๗.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๐.

(๒) ที่มีใช้ปรับอาบัติโดยตรง มี ๓ ประการ ได้แก่ ฤกษ์จัญไร ทุกกฎ ทุพภาสิต เป็นอาบัติที่ไม่มีการปรับโทษโดยตรง ไม่ได้ระบุในสิกขาบทโดยตรง เป็นความผิดอันไม่สมบูรณ์ เป็นการปรับอาบัติที่รองรับ กรณีที่ไม่มีโทษเบากว่าการปรับอาบัติโดยตรง

๔) แยกประเภทอาบัติตามความเสียหาย คือ

(๑) สीलวิบัติ คือ เสียศีล สำหรับภิกษุ คือ ต้องอาบัติปาราชิกหรือสังฆาติเสส^{๓๗}

(๒) อาจารย์วิบัติ คือ เสียอาจารย์ มารยาทเสียหาย มักต้องอาบัติเล็กน้อยตั้งแต่ ฤกษ์จัญไรลงมาถึงทุพภาสิต^{๓๘}

หลักการพิจารณาว่า สิ่งที่เกิดพลวัตนั้นต้องอาบัติหรือไม่ ในพระวินัยปิฎกได้ถึงแสดงหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสิน ๔ ประการ ได้แก่ สิกขาบทวิภังค์ บทภาชนีย์ อนุปัตติวาร และ วินิตวัตถุ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) สิกขาบทวิภังค์ หมายถึง การจำแนกความสิกขาบท เป็นการอธิบายความหมายของศัพท์หรือข้อความในพระบัญญัติ^{๓๙} เช่น ในสิกขาบทวิภังค์แห่งปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ระบุว่า “ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสิ่งวาสนได้”^{๔๐} สิกขาบทวิภังค์ก็จะอธิบายคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในสิกขาบท เป็นต้น

๒) บทภาชนีย์ แปลว่า การจำแนกแยกแยะความหมายของบท เป็นการนำ เอาบทหรือคำในสิกขาบทวิภังค์มาขยายความเพิ่มเติมอีก^{๔๑} เช่น สืบเนื่องจากตัวอย่างสิกขาบทข้างต้น ในบทภาชนีย์ก็จะอธิบายถึงคำว่า “ทำเอง” คำว่า ทำเอง คือ ลงมือฆ่าเองด้วยกาย ด้วยเครื่องประหารที่เนื่องด้วยกาย หรือด้วยเครื่องประหารที่ต้องซัดไป^{๔๒} เป็นต้น

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕๖.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๕.

^{๓๙} พระมหาสมคิด ขยาภิโรโต, *สรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก*, หน้า ๒๑๓.

^{๔๐} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๖๗/๑๓๙.

^{๔๑} พระมหาสมคิด ขยาภิโรโต, *สรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก*, หน้า ๒๑๓.

^{๔๒} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๔/๑๔๓.

๓) **อนาปัตติวาร** ว่าด้วยข้อยกเว้นสำหรับบุคคลผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทโดย ไม่ต้องอาบัติ เช่น ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ มีข้อยกเว้นไม่ปรับอาบัติปาราชิกแก่ภิกษุ ผู้ข่มขืนในกรณีต่อไปนี้ คือ ภิกษุไม่มีเจตนา, ภิกษุไม่รู้, ภิกษุไม่ประสงค์จะฆ่า, ภิกษุวิกลจริต, ภิกษุมึจิตฟุ้งซ่าน, ภิกษุมึจิต กระสับกระส่ายเพราะทุกขเวทนา และ ภิกษุดันบัญญัติ^{๔๓}

๔) **วินิตวัตถุ** คือ เรื่องที่ท้าววินิจฉัยหรือตัดสินแล้ว ท่านแสดงไว้เป็นตัวอย่าง สำหรับ เทียบเคียงในการวินิจฉัยปรับอาบัติ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงทำการวินิจฉัยเองว่า ต้องอาบัติหรือไม่^{๔๔} โดยเฉพาะเรื่องในปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ เช่น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ภิกษุทั้งหลายได้พรรณาคุณแห่ง ความตายให้ท่านฟังด้วยความสงสาร ท่านถึงแก่มรณภาพ ภิกษุเหล่านั้นเกิดความกังวลใจว่า พวกเรา ต้องอาบัติปาราชิกหรือไม่ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอต้องอาบัติปาราชิก”^{๔๕} เป็นต้น

สรุปว่า พระวินัยบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์สำหรับภิกษุ มี ๒๒๗ สิกขาบท เป็นการปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ประพฤติก้าวล่วง มี ๗ กอง แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ครุกาบัติ เป็นอาบัติ ที่มีโทษร้ายแรง มี ๒ ประการ คือ ปาราชิกและสังฆาติเสส ลหุกาบัติ เป็นอาบัติที่มีโทษเบา คือ ฤทธัจจย นิสสัคคียปาจิตตีย์ ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาสิต พร้อมแบ่งประเภทอาบัติ เป็นประเภทต่าง ๆ เช่น ที่แก้ไขและแก้ไขไม่ได้ เป็นต้น มีหลักเกณฑ์ที่ใช้ประกอบการพิจารณาตัดสิน ได้แก่ สิกขาบทวิภังค์ บทภาชนีย วินิตวัตถุ และอนาปัตติวาร

๒.๒.๓ อาการที่ต้องอาบัติ

การประพฤติก้าวล่วงที่ทำให้ภิกษุจะต้องอาบัติ ประกอบด้วยอาการ ๖ ประการคือ

๑) **อลขชิตา** ต้องด้วยไม่ละอาย คืออาการที่ภิกษุรู้อยู่ว่าสิ่งนี้ไม่ควรทำ มีพระวินัยบัญญัติ ห้ามไว้แล้วแต่ก็ยังขึ้นต้องทำไปโดยไม่สนใจความผิด เช่น พุดบดดื่มสุรา ไม่สำรวมระวัง เป็นต้น

๒) **อญาณตา** ต้องด้วยความไม่รู้ คือ อาการที่ภิกษุผู้บวชใหม่หรือผู้บวชมานานแต่เป็นคน เชลา หรือผู้ไม่ได้สนใจที่จะรู้จึงไม่รู้พระวินัยบัญญัติว่า สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ทำไม่ได้ จึงไปล่วงละเมิด สิกขาบทนั้น ๆ เข้าด้วยความไม่รู้ เช่น นอนร่วมกับอนุสัมบัน เกิน ๓ คืน

^{๔๓} พระมหาสมคิด ชยาภิโรโต, **สรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก**, หน้า ๒๑๓.

^{๔๔} แสวง อุดมศรี, **พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์**, หน้า ๓๗.

^{๔๕} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๘๐/๑๕๒.

๓) **กุกุจจปกตตตา** ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำลงไป คือ อาการที่ภิกษุต้องการดื่มน้ำ เกิดความสงสัยขึ้นมาขณะนั้นว่า น้ำมีตัวสัตว์หรือไม่ แต่ก็ยังดื่มน้ำนั้นทั้งที่สงสัย หรือสงสัยว่าการทำ อย่างนี้ จะผิดพระวินัยหรือไม่ พระวินัยบัญญัติห้ามไว้หรือไม่ แต่ก็ทำลงไปทั้งที่สงสัย การทำอย่างนั้น หากเป็นการทำที่มีพระวินัยห้ามไว้ก็ต้องอาบัติตามวัตถุ ถ้าไม่มีก็ต้องอาบัติทุกกฏ เพราะสงสัยแล้วขึ้น ทำลงไป

๔) **อกปิเย กปิยสณฺณิตา** ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร คือ อาการที่ภิกษุ มีความสำคัญผิดไป เช่น เห็นเนื้อหมูซึ่งเป็นเนื้อ ต้องห้ามตามพระวินัย แต่สำคัญไปว่าเป็นเนื้อหมู จึงขบฉันเข้าไปตามที่เข้าใจ แต่ก็ต้องอาบัติเพราะเป็นเนื้อต้องห้าม

๕) **กปิเย อกปิยสณฺณิตา** ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร คือ อาการที่ภิกษุ มีความสำคัญผิดไป เช่น เห็นเนื้อหมูซึ่งเป็นเนื้อที่บริโภคได้แต่เข้าใจไปว่าเป็นเนื้อหมูซึ่งเป็นเนื้อ ต้องห้ามแล้วฉันเนื้อหมูนั้น ก็ต้องอาบัติทุกกฏ เพราะสำคัญว่า ไม่ควรแล้วยังฉัน

๖) **สติสฺโมสา** ต้องด้วยลืมสติ คือ อาการที่ภิกษุลืมสติแล้วล่วงละเมิดสิกขาบท ด้วยหลง ไปหรือ เผลอไป เช่น น้ำผึ้งทรงอนุญาตให้ภิกษุเก็บไว้ฉันได้เพียง ๗ วัน แต่ภิกษุเก็บไว้เกินกำหนด ๗ วันแล้วนำมาฉัน หรือเผลอเก็บอติเรกจิรวัวเกิน ๑๐ วัน โดยไม่ได้วิกัปหรืออธิษฐาน^{๔๖}

นอกจากนี้ ยังมีสาเหตุที่จะล่วงละเมิดสิกขาบท ที่เรียกว่า ปริยัตตศีล แปลว่า ศีลคือความ บริสุทธิ์อันมีที่สุด เป็นการล่วงละเมิดสิกขาบท เพราะมุ่งถึงสิ่งเหล่านี้เป็นที่สุด คือ ศีลมีลาภเป็นที่สุด ศีลมียศเป็นที่สุด ศีลมีญาติเป็นที่สุดศีลมีอวัยวะเป็นที่สุด และศีลมีชีวิตเป็นที่สุด^{๔๗}

สรุปว่า อาการต้องอาบัตินั้น เป็นการประพฤติกว้างละเมิดพระวินัยบัญญัติของภิกษุเกิดขึ้น ได้ด้วยอาการ ๖ ประการคือ (๑) ต้องด้วยไม่ละอาย (๒) ต้องด้วยความไม่รู้ (๓) ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้น ทำ (๔) ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร (๕) ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร และ (๖) ต้อง ด้วยลืมสติ มีนัยอธิบายอีกอย่างหนึ่ง ว่าการล่วงละเมิดสิกขาบท ที่เกิดขึ้น เพราะลาภ ยศ ญาติ อวัยวะ และชีวิต เป็นสาเหตุในการประพฤติกว้างอาบัติ

^{๔๖} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), พระวินัยบัญญัติ, หน้า ๓๑-๓๒.

^{๔๗} ดุราลัยละเอียดยใน ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๘/๕๘.

๒.๒.๔ วิธีปฏิบัติเมื่อต้องอาบัติ

เมื่อมีการต้องอาบัติเกิดขึ้นในหมู่คณะ ย่อมเป็นหน้าที่ที่ทุกฝ่ายต้องปฏิบัติร่วมกัน วิธีปฏิบัตินั้น ท่านแสดงไว้ในหลายที่หลายแห่ง แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วย่อมเกี่ยวข้องกับบุคคล ๓ ฝ่าย คือ

๑) **หน้าที่ของภิกษุผู้ต้องอาบัติ** ภิกษุผู้ต้องอาบัตินั้น จำต้องยอมรับข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น ด้วยความมีสติมีความละเอียดใจ แล้วทำคืนอาบัตินั้น ๆ ตามวิธีที่กำหนดไว้ในพระวินัย เช่น อยู่กรรม ปลงอาบัติ ก็จะเป็นผู้บริสุทธิ์ได้เหมือนเดิม แล้วสำรวมระวังมิให้เกิดความผิดพลาดโดยไปล่วงละเมิดอีก

๒) **หน้าที่ของภิกษุอื่นที่รู้เห็น** ภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในหมู่คณะเดียวกัน เมื่อเห็นว่าภิกษุใดประพฤติปฏิบัติผิด ไม่เหมาะสมไม่ควร ก็จำต้องตั้งสติทำใจ อาศัยเมตตาธรรม เป็นที่ตั้งแนะนำ ตักเตือน หรือสั่งสอนเธอผู้ทำผิด ให้เลิกกระทำหรือให้มีสติให้ความรู้เพื่อเธอจะได้กลับตัวเลิกประพฤติ มิใช่ปล่อยวางเฉย ให้ทำไปตามใจชอบ แม้จะทำให้เสียความสง่าม เสียความรู้สึกในหมู่คณะ เพราะถ้าวางธุระเสียก็จะเกิดความเสียหายบานปลายจนทำให้หมู่คณะเดือดร้อนเสียหายตามได้ หากเอาเป็นธุระ ก็ถือว่าได้ช่วยเหลือกัน ได้ช่วยหมู่คณะ หรือได้ช่วยวัดช่วยพระศาสนาให้พัฒนาสถาพรต่อไป

๓) **หน้าที่ของสงฆ์** สงฆ์คือหมู่คณะที่ปกครองดูแลกันเป็นระบบ^{๔๔} จำต้องเอาใจใส่เรื่องกฎระเบียบที่วางไว้ กวดขันกันเรื่องพระธรรมวินัย สมัคสมานสามัคคีกัน ฝึกฝนอบรมตนเอง ด้วยศีลสมาธิ ปัญญา เป็นหมู่คณะที่งดงาม เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของสาธุชน

สรุปว่า เมื่อมีการต้องอาบัติ ผู้ต้องเองพึงมีความละเอียดใจทำคืนอาบัตินั้น ทำตัวเองให้บริสุทธิ์ ภิกษุผู้รู้เห็นควรห้ามปรามพฤติกรรมเช่นนั้นของภิกษุนั้นเสีย และคณะสงฆ์ ควรสามัคคีกันดูแลกวดขันหมู่คณะด้วยธรรมวินัย เพื่อความงดงามของหมู่คณะ เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของสาธุชน

๒.๒.๕ พัฒนาการของอาบัติปาราชิก

สำหรับการบัญญัติพระวินัยครั้งแรก มีปรากฏในเวรัญชกัณฑ์ แห่งพระวินัยปิฎก ดังได้สดับมาว่า ขณะที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ เมืองเวรัญชา ทรงแสดงธรรมแก่เวรัญชพราหมณ์ เขาเลื่อมใสประกาศตนเป็นอุบาสกแล้วทูลอาราธนาให้ทรงจำพรรษาอยู่ที่เมืองนั้น ขณะนั้นเมืองเวรัญชาเกิดข้าวยากหมากแพง พระภิกษุต้องฉันข้าวแดงสำหรับเลี้ยงม้า พระพุทธองค์ตรัสถึงเหตุ

^{๔๔} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), พระวินัยบัญญัติ, หน้า ๓๓.

อันจะทำให้พระมหจรรย์อยู่นานและไม่นาน พระสารีบุตรได้กราบทูลให้ทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อความดำรงอยู่นานแห่งพระศาสนา ทรงเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะบัญญัติ เหตุอาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างยังไม่เกิดขึ้นในภิกษุสงฆ์ พระสงฆ์ที่ติดตามพระพุทธจำนวน ๕๐๐ รูป ในขณะนั้นล้วนเป็นผู้มีคุณธรรมอย่างต่ำได้เป็นพระโสดาบัน ครั้นออกพรรษาปวารณาแล้ว พระพุทธองค์ ทรงอำลาเวรัญชพราหมณ์เสด็จออกจากเมืองเวรัญชาถึงกรุงเวสาลี

ครั้นต่อมาไม่นานนัก ความเสื่อมเสียเกิดขึ้นในสงฆ์ คือ พระสุทินนกุลันทบุตร ได้เสพเมถุนธรรมกับภริยาเก่าของตน พระพุทธองค์ทรงอาศัยเหตุนี้บัญญัติสิกขาบท ทรงปฐมสิกขาบทที่จัดเป็นอาบัติหนัก อันชื่อว่า ปาราชิกาบัติ มีความหมายว่า พ่ายแพ้ ภิกษุผู้ต้องอาบัตินี้ ไม่อาจจะหวนกลับมาครองสมณเพศเป็นภิกษุได้อีก ภิกษุผู้ล่วงละเมิดปาราชิกาบัติต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที ต่อจากนั้น เมื่อมีเหตุเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบท เพิ่มอีก ๓ สิกขาบทเป็น ๔ สิกขาบทดังต่อไปนี้

๑) **ปฐมปาราชิกสิกขาบท** ว่าด้วยเรื่องภิกษุเสพเมถุนธรรม ย่อมไม่เป็นสมณะไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร เปรียบเหมือนคนถูกตัดศีรษะ ไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้ โดยการต่อศีรษะเข้ากับร่างกายนั้น ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “เป็นปาราชิก” หาสังวาสมิได้^{๔๙}

๒) **ทุติยปาราชิกสิกขาบท** ว่าด้วยเรื่องภิกษุถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้ ๑ บาทบ้าง ควรแก่ ๑ บาทบ้าง เกินกว่า ๑ บาทบ้าง โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก ย่อมไม่เป็นสมณะไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร เปรียบเหมือนใบไม้เหี่ยวเหลืองหลุดจากขั้วแล้ว ไม่อาจเป็นของเขียวสดต่อไปได้ ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกว่า เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้^{๕๐}

๓) **ตติยปาราชิกสิกขาบท** ว่าด้วยเรื่องภิกษุผู้จงใจพรากกายมนุษย์เสียจากชีวิตย่อมไม่เป็นสมณะไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร เปรียบเหมือนแผ่นศิลาหนาแตกออกเป็น ๒ เลี่ยงจะประสานให้สนิทเป็นเนื้อเดียวกันอีกไม่ได้ ดังนั้นพระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “เป็นปาราชิก” หาสังวาสมิได้^{๕๑}

^{๔๙} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๕๕/๔๓.

^{๕๐} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๙๒/๗๘.

^{๕๑} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๒.

๔) จตุตถปาราชิกสิกขาบท ว่าด้วยเรื่องภิกษุมีความปรารถนาชั่ว ถูกความอยากครอบงำ กล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีอยู่ไม่เป็นจริง ย่อมไม่เป็นสมณะไม่เป็นเชื้อสายศากยบุตร เปรียบเหมือนต้นตาลยอดด้วนที่ไม่อาจงอกได้ต่อไป ดังนั้นพระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “เป็นปาราชิก” หาสิ่งวาสนาได้^{๕๒}

ในการบัญญัติปาราชิกสิกขาบทนั้น ปฐมปาราชิกสิกขาบทสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติทางศาสนาที่กำหนดให้นักบวชบำเพ็ญพรตถือเพศพรหมจรรย์เป็นผู้ไม่มีเรือนต้องเว้นขาดจากการเสพเมถุนธรรม อันผู้ออกบวชไม่พึงกระทำ^{๕๓} ทุติยปาราชิกสิกขาบทอนุমানตามหลักการปฏิบัติของกฎหมายทางสังคมโดยมาก เพราะบ้านเมืองที่เจริญด้วยศีลธรรมอันดีงามแล้ว การลักทรัพย์และการฆ่าคนล้วนมีกฎหมายลงโทษทางอาญา เป็นสิ่งที่ปกติมนุษย์ผู้มีจิตใจที่ดีงามไม่พึงกระทำ^{๕๔} ตติยปาราชิกสิกขาบทสอดคล้องสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติทางศาสนาที่กำหนดให้นักบวชบำเพ็ญพรตถือเพศพรหมจรรย์เป็นผู้ไม่มีเรือนต้องเว้นจากการเบียดชีวิตผู้อื่น^{๕๕} ส่วนจตุตถปาราชิกสิกขาบทมุ่งเน้นป้องกันไม่ให้พระภิกษุเป็นผู้หลอกลวงคนอื่นด้วยการอวดคุณวิเศษในตนจนเป็นความชวนเชื่อให้หลงเชื่อมกมายเลื่องชีพ^{๕๖} ปาราชิกทั้ง ๔ สิกขาบทจัดว่ามีโทษหนักผู้ประพฤติก่อล่วงอาบัติชนิดนี้ จึงขาดจากความเป็นภิกษุทันที

สรุปว่า เหตุอาสวัญฐานิยธรรมบางอย่างยังไม่เกิดขึ้นในภิกษุสงฆ์ พระพุทธองค์ยังไม่ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น ต่อมาไม่นานนัก ความเสื่อมเสียเกิดขึ้นในสงฆ์ ทรงอาศัยเหตุอันบัญญัติปฐมสิกขาบทที่จัดเป็นอาบัติหนักอันชื่อว่า ปาราชิกขึ้น ปาราชิกนั้น มีจำนวน ๔ สิกขาบท ว่าด้วยเรื่องภิกษุเสพเมถุนธรรม ภิกษุถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้ ภิกษุผู้จงใจพรากรชีวิตมนุษย์ และภิกษุอวดอุตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีอยู่ไม่เป็นจริง จัดว่ามีโทษหนักผู้ประพฤติก่อล่วงอาบัติชนิดนี้ จึงขาดจากความเป็นภิกษุทันที

^{๕๒} ฎรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๙๘/๑๘๕.

^{๕๓} ฎรายละเอียดใน ที.สี (ไทย) ๙/๗/๓.

^{๕๔} ฎรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๘๘/๗๖-๗๗.

^{๕๕} ฎรายละเอียดใน ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๑๐๒/๑๒๑-๑๒๒.

^{๕๖} ฎรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๙๔-๑๙๕/๑๗๙-๑๘๑.

๒.๒.๖ องค์ประกอบแห่งการบัญญัติปาราชิกทั้ง ๔ สิกขาบท

องค์ประกอบแห่งการบัญญัติปาราชิกทั้ง ๔ สิกขาบทนั้น ท่านระบุไว้ในพระวินัยปิฎก คัมภีร์ปริวาร ซึ่งได้กำหนดองค์ประกอบแห่งการบัญญัติปาราชิกสิกขาบทของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ทรงรับรู้ ทรงเห็น มีองค์ประกอบด้วย สถานที่ไหน ทรงปรารภใครเป็นต้นบัญญัติ มีพระบัญญัติ พระอนุบัญญัติ อนุปปันนบัญญัติ สัพพัตถบัญญัติ ปเทสบัญญัติ สาธารณบัญญัติ อสาธารณบัญญัติ เอกโตบัญญัติ และอุกโตบัญญัติหรือไม่ จัดเข้าในอุทเทสไหน เป็นกองอาบัติไหน เกิดด้วยสมุฏฐานเท่าไร เป็นอธิกรณ์อย่างไหน ระดับได้ด้วยสมณะเท่าไร อะไรเป็นวินัย อะไรเป็นอภินัย อะไรเป็นปาติโมกข์ อะไรเป็นอธิปาติโมกข์ อะไรเป็นวิบัติ อะไรเป็นสมบัติ อะไรเป็นข้อปฏิบัติรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑) องค์ประกอบแห่งการบัญญัติปาราชิก สิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติที่กรุงไพศาลี ปรารภเรื่องพระสุทินนกุลันทบุตรเสพเมถุนธรรมกับอดีตภรรยา จึงทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ อันประกอบด้วย ๑ พระบัญญัติ ๒ อนุบัญญัติ ไม่มีอนุปปันนบัญญัติ มีสัพพัตถบัญญัติ มีสาธารณบัญญัติ มีอุกโตบัญญัติจัดเข้าในนิทานุทเทส นับเนื่องในนิทานุทเทสเข้าสู่อุทเทสโดยอุทเทสที่ ๒ เป็นสัลวิบัติเป็นกองแห่งอาบัติปาราชิกเกิดโดยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐาน คือ เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา เป็นอาบัติตาธิกรณ์ ระงับด้วยสัมมุขาวินัย และปริญาตกรรมะ บัญญัติเป็นพระวินัยเป็นอภินัย พระบัญญัติเป็นพระปาฏิโมกข์ จำแนกเป็นอธิปาฏิโมกข์ มีความไม่สำรวมเป็นวิบัติ มีความสำรวมเป็นสมบัติ การที่ภิกษุสมათานอาปามโกฏิกศีล^{๕๗} ตลอดชีวิตว่า “เราจะไม่ทำกรรมอย่างนี้อีก” แล้วศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เป็นข้อปฏิบัติ^{๕๘}

๒) องค์ประกอบแห่งการบัญญัติปาราชิก สิกขาบทที่ ๒ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติที่กรุงราชคฤห์ ปรารภพระธัญญุมภการบุตรถือเอาไม้ของพระราชายังไม่ได้พระราชทาน จึงทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ ในปาราชิก สิกขาบทที่ ๒ นี้ มี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติไม่มีอนุปปันนบัญญัติเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน คือ (๑) เกิดทางกายกับจิต มิใช่ เกิดทางวาจา (๒) เกิดทางวาจา กับจิต มิใช่เกิดทางกาย (๓) เกิดทางกายวาจา กับจิต ฯลฯ^{๕๙}

^{๕๗} อาปามโกฏิกศีล หมายถึง ศีลที่สมათานแล้วประพฤติดำเนินจนตลอดชีวิต

^{๕๘} ดูรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๑-๓/๑-๗.

^{๕๙} ดูรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๔/๗.

๓) องค์ประกอบแห่งการบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติที่ป่ามหาวัน กรุงเวสาลี ปรรณภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูป ฆ่ากันและ กันในปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ นี้มี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติไม่มีอนุป็นบัญญัติเกิดด้วย สมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน คือ (๑) เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา (๒) เกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิด ทางกาย (๓) เกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ^{๖๐}

๔) องค์ประกอบแห่งการบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ พระผู้มีพระภาคทรงทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ ที่กรุงเวสาลีทรงปรรณภิกษุชาวฝั่งแม่น้ำวัคคุมทาเพราะเรื่องที่กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตนของกันและกันแก่พวกคฤหัสถ์ในปาราชิก สิกขาบทที่ ๔ นั้น มี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติไม่มีอนุป็นบัญญัติเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน คือ (๑) เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา (๒) เกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย (๓) เกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ^{๖๑}

สรุปว่า ปาราชิกแต่ละสิกขาบท พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น ทรงบัญญัติโดยอาศัยกัถถวาระ คือ การบัญญัติ ณ ที่ไหน เป็นต้น บัญญัติปาราชิกสิกขาบท ณ สถานที่ไหน ปรรณใคร มีบัญญัติอะไรบ้าง จัดเข้าในอุทเทสไหน เป็นกองอาบัติไหน เกิดด้วยสมุฏฐานเท่าไร เป็นอธิกรณ์แบบไหน ระงับได้ด้วยสมณะอย่างไร อะไรเป็นวินัย ทำให้องค์ประกอบเกิดความสมบูรณ์ พร้อมทั้งสามารถปรับใช้เป็นแนวทางป้องกันภัยอันก่อให้เกิดความเสื่อมเสียในอนาคต

๒.๒.๗ การกำหนดบทลงโทษและปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ประพฤติล่วงปาราชิก

ผู้ล่วงละเมิดอาบัติปาราชิกใน สิกขาบทนี้ สิกขาบทใดสิกขาบทหนึ่ง จะขาดความเป็นภิกษุทันที ไม่สามารถกลับมาบวชใหม่ได้ ปาราชิกแต่ละข้อซึ่งภิกษุต้องเข้า ย่อมอยู่ร่วมกันกับภิกษุทั้งหลายไม่ได้ เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้เหมือนก่อนบวช^{๖๒} ไม่มีทางแสดงคืนได้นอกจากจะปฏิญาณตนเป็นฆราวาสเสีย ซึ่งการแสดงคืนอาบัติคือ การปฏิบัติตามวิธีที่กำหนดไว้ในพระวินัย เพื่อให้ภิกษุที่ต้องอาบัติพ้นจากมลทิน กลับมาบริสุทธิ์ดังเดิมเรียก อาปตตาทิกรณ์^{๖๓} บุคคลผู้ต้องอาบัติปาราชิกนั้น

^{๖๐} ติรยลหะเอียตใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๕/๗-๘.

^{๖๑} ติรยลหะเอียตใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๖/๘.

^{๖๒} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๒.

^{๖๓} สนิท ศรีสำแดง, นิติกรสงฆ์เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์จำกัด, ๒๕๔๓),

เป็นผู้แพ้ คือถึงความพ่ายแพ้ เป็นผู้เคลื่อนไหว ผิดพลาด ตก ถูกความละเมิดให้ห่างจากพระสัทธรรม เมื่อบุคคลนั้นไม่ถูกขับออก สังวาสโดยอุโบสถและปวารณา เป็นต้น ย่อมไม่มีอีก^{๖๔}

ในมังคลัตถทีปนี กล่าวว่า ภิกษุผู้ต้องปาราชิก ๖๐ รูป สดับเทศนาในอัคริขันโธปมสูตร^{๖๕} เกิดความสังเวช ละฐานะได้ ตั้งอยู่ในภูมิของสามเณรบำเพ็ญศีล ทำศีล ๑๐ ขวนขวายในโยนิโสมนสิการ บางพวกได้เป็นโสดาบัน บางพวกได้เป็นสกทาคามี บางพวกได้เป็นอนาคามี บางพวกได้เป็นอนาคามี บางพวกบังเกิดในหมู่เทพดา^{๖๖} ปาราชิกสิกขาบทนี้ จัดเป็นมคคาวรณ หรือห้ามมรรคผล นิพพาน แต่ไม่จัดเป็นสัคคาวรณคือไม่ห้ามสวรรค์ ผู้ต้องอาบัติปาราชิกเมื่อแสดงคินแล้วสามารถบรรลุธรรมได้อีก หากเขาตั้งใจรักษาศีลปฏิบัติสมาธิ เจริญภาวนา หากบรรลุธรรมขั้นต้น คือโสดาบัน ถึงอนาคามีแล้ว ย่อมสามารถบรรลุขั้นสูงคืออรหัตต์ได้ในสัมปรายภพ ดังนั้น ผู้ต้องอาบัติปาราชิกแสดงคินด้วยการละเพศภิกษุเสียแล้ว ประพฤติสามเณรธรรมหรืออุบาสกธรรม ย่อมสามารถทำหนทางแห่งสวรรค์ได้ หากภิกษุที่ต้องอาบัติเมื่อรู้สึกสำนึกตัวว่าได้กระทำผิดแล้ว เมื่อสงฆ์ให้โอกาสกลับตัวโดยการแสดงคินอาบัติที่ต้องตามระเบียบวิธีที่กำหนดไว้ในพระวินัย ก็ควรปฏิบัติตามเสีย เพราะการละเมิดสิกขาบทต้องอาบัติแล้วไม่แสดงคินนั้น เป็นการที่ภิกษุเฉไฉเดินออกนอกเส้นทางแห่งการประพฤติพรหมจรรย์ ซึ่งพระพุทธศาสนามีได้ตัดโอกาสภิกษุเหล่านั้นเสียเลยทีเดียว พระพุทธองค์ทรงให้เพื่อนสหธรรมจาริกภิกษุชักเตือน เมื่อเห็นภิกษุผู้กระทำผิดกระทำ พร้อมให้อภัยเมื่อยอมรับผิดในโทษที่ไม่ใช่อาบัติหนัก เมื่อเกิดความละอาย แล้วแสดงคินอาบัติ โดยการแสดงอาบัติแล้วปฏิญาณว่า จักไม่กระทำ จักไม่พูด จักไม่คิดเช่นนั้นอีก เมื่อแสดงคินอาบัตินั้นแล้ว ภิกษุผู้กระทำผิด ต้องอาบัติก็สามารถพ้นจากมลทินได้ กลับมาบริสุทธิ์ได้ดังเดิม

อาบัติปาราชิกทั้ง ๔ สิกขาบท ไม่สามารถพ้นจากอาบัติด้วยแสดงคินได้ หากต้องอาบัติชนิดอื่นสามารถปลงอาบัตียอมรับพร้อมจะปรับปรุงตนเองได้ เป็นการปรับสภาพจิตใจภิกษุผู้กระทำผิด ทำให้มีสติรู้สึกตัวว่า เรากระทำผิด เมื่อพระภิกษุได้กระทำลหุกาบัติ ซึ่งมีความผิดเล็กน้อยเป็นอาบัติเบา หลุดพ้นจากอาบัติได้โดยการสารภาพผิดกับเพื่อนสหธรรมจาริกภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็สามารถพ้นได้^{๖๗} สำหรับภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ถึงเป็นอาบัติหนัก แต่เป็นชนิดแก้ไขได้ การอยู่

^{๖๔} ติรยลอะเยียดโน วิมหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๒.

^{๖๕} ติรยลอะเยียดโน อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๗๒/๑๕๘-๑๖๕.

^{๖๖} พระสิริมังคลาจารย์, มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ, ๒๕๖๐), หน้า ๕๘.

^{๖๗} ติรยลอะเยียดโน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๘/๒๕๖.

ปริวาสกรรม รับนานต์ สวดอัphan ก็สามารกแก้ไขได้แต่อาจต้องไ้ระยะเวลา สถานที่ จำนวน พระภิกษุที่ไม่ใช่รูปเดียว แต่เป็นคณะสงฆ์ ปริวาส นานต์ ไ้จำนวนมากกว่า ๔ รูป อัphanไ้จำนวน ๒๑ รูป เพื่อเป็นผู้รับรู้โดยสักขีพยาน เพื่อป้องกันไม่ให้ภิกษุนั้นกลับมาประพฤติอาบัติที่ชั่วหยาบ กระทำความผิดซ้ำอีก สำหรับอาบัติปาราชิกเป็นการแสดงว่าภิกษุรูปนั้นที่ต้องอาบัติ เป็นผู้พ่ายแพ้ใน พระศาสนาเสียแล้ว แก้ไขอะไรไม่ได้ สภาพจิตใจของผู้กระทำ ย่อมกลับมาเป็นเหมือนเดิมไม่ได้ ไม่สามารถหลุดพ้นจากอาบัติได้ด้วยวิธีใด ๆ จึงต้องพ้นจากความเป็นภิกษุไปทันที การแสดงคินอาบัติ เป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ที่จะต้องช่วยเหลือเพื่อนสหพรหมจารีภิกษุที่ต้องอาบัติให้พ้นจากอาบัติที่ต้องนั้น ได้ ตามระเบียบวิธีการแสดงคินอาบัติในพระวินัยบัญญัติ เป็นวิธีระงับอาปัติตาริกรณที่พระพุทธองค์ ทรงกำหนดไว้ สำหรับหัวข้อปาราชิกนี้จะเห็นว่า ปาราชิก แปลว่า ผู้พ่ายแพ้ ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิก เป็นผู้อาภัพในศาสนา หมดโอกาสทำพระนิพพานให้แจ้งในภพชาติปัจจุบัน ประเภทของโทษที่เกิดจากการประพฤติล่วงละเมิดสิกขาบท จัดเป็นครุกาบัติ คืออาบัติหนัก ฝ่ายอเทกัจฉา คือแก้ไขไม่ได้ โดย ปาราชิก มี ๔ ข้อ ได้แก่ (๑) เสพเมถุน โดยที่สุดแม้กับสัตว์เดรัจฉาน (๒) ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ ให้ ด้วยจิตคิดจะขโมย ได้ราคานับได้ ๕ มาสกขึ้นไป (๓) พรากชีวิตมนุษย์ โดยอาการที่แสวงหา ศาสตราภีดี ทำเองก็ดี จ้างวานฆ่าก็ดี พรรณาคุณแห่งความตายให้เขาตายก็ดี และ(๔) กล่าวอวดอุตต रिมนุสธรรมอันไม่มีในตน อาบัติปาราชิกทั้ง ๔ สิกขาบทนี้เป็นอาบัติหนักที่เรียกว่า อเทกัจฉา คือไม่สามารถแก้ไขได้เลย เป็นการปรับโทษหนักที่สุด โดยการให้ขาดจากความเป็นพระภิกษุทันที

สรุปว่า ภิกษุผู้ล่วงละเมิดอาบัติปาราชิก สิกขาบทใดสิกขาบทหนึ่ง จะขาดความเป็นภิกษุทันที ไม่สามารถกลับมาบวชใหม่ได้ หากภิกษุผู้ต้องหากไม่ยอมรับ สงฆ์พึงเข้าดำเนินการตาม กระบวนการทางพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ การแสดงคินอาบัติเป็นเรื่องของการยอมรับ พร้อมจะปรับปรุง เป็นการปรับสภาพจิตใจภิกษุผู้กระทำผิด ทำให้มีสติรู้สึกตัวว่า เรากกระทำผิด แล้วตั้งใจว่า ข้าพเจ้าจักไม่กระทำเช่นนี้อีก เมื่อภิกษุได้ต้องลหุกาบัติ ย่อมหลุดพ้นได้โดยบอกความผิด กับเพื่อนสหพรหมจารี เมื่อต้องอาบัติสังฆาติเสส ต้องอยู่ปริวาสกรรม รับนานต์ สวดอัphanจากคณะ สงฆ์ ก็สามารถแก้ไขได้ ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิก จัดว่า เป็นผู้พ่ายแพ้ในพระศาสนาเสียแล้ว แก้ไขอะไรไม่ได้ ได้ด้วยวิธีใด ๆ จึงต้องพ้นจากความเป็นภิกษุไปทันที โดยปาราชิก มี ๔ ข้อ ได้แก่ (๑) เสพเมถุน (๒) ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้ ตั้งแต่ ๕ มาสกขึ้นไป (๓) พรากชีวิตมนุษย์ และ (๔) กล่าวอวดอุตต रिมนุสธรรมอันไม่มีในตน

โครงสร้างเนื้อหาของปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ นั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า เมื่อมีเรื่องอันก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ภิกษุสงฆ์ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อห้ามความประพฤติอันเช่นนั้นเสีย ทรงอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ จึงบัญญัติปฐมปาราชิก ประการเหตุพระสุทินนกลันทบุตรเสพเมถุนธรรมกับภริยาของตน ต่อจากนั้น จึงทรงบัญญัติวินัยเป็นสิกขาบท จำนวน ๒๒๗ สิกขาบทสำหรับพระภิกษุ ทรงปรับอาบัติ ๗ กอง ขั้นตอนการบัญญัติสิกขาบทนั้น ประกอบด้วย มีเหตุเกิดขึ้น มีพระภิกษุกราบทูล รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ พระภิกษุผู้กระทำผิดสารภาพแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบท พระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ เป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนา ดำรงอยู่ได้ยืนนาน มาจนถึงปัจจุบัน

พระวินัยบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์สำหรับภิกษุ มี ๒๒๗ สิกขาบท เป็นการปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ประพฤติก้าวล่วง มี ๗ กอง แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ครุกาบัติ และลหุกาบัติ มีหลักเกณฑ์ที่ใช้ประกอบการพิจารณาตัดสิน ได้แก่ สิกขาบทวิภังค์ บทภาชนีย วิบัติวัตถุ และอนาปัตติวาร อาการต้องอาบัตินั้น ประกอบด้วยต้องด้วยไม่ละอาย ต้องด้วยความไม่รู้ ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำ ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร และ ต้องด้วยลืมนสติ

ปาราชิก มีจำนวน ๔ สิกขาบท ว่าด้วยเรื่องภิกษุเสพเมถุนธรรม ภิกษุถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้ ภิกษุผู้จงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต และภิกษุผู้ทอดูตรมนุสสธรรมที่ไม่มีอยู่ไม่เป็นจริง จัดว่ามีโทษหนักผู้ประพฤติก้าวล่วงอาบัตินี้ จึงขาดจากความเป็นภิกษุทันที พระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้เป็นหลักสำคัญในการดำรงอยู่ได้ยืนนาน

๒.๓ ลักษณะของการพรากชีวิตมนุษย์

๒.๓.๑ ลักษณะของการพรากชีวิตมนุษย์ที่ภิกษุต้องอาบัติ

สำหรับลักษณะของการพรากชีวิตมนุษย์ที่ภิกษุต้องอาบัติมีข้อที่ควรพิจารณาง่าย ๆ ตามพระวินัย คำว่า “การพรากชีวิตมนุษย์” นั้น มีกำหนดขอบเขตการพิจารณาการดังต่อไปนี้

- ๑) พยายามฆ่ามนุษย์ ทำสำเร็จต้องอาบัติปาราชิก
- ๒) ทำไม่สำเร็จ เป็นแต่เพียงเจ็บตัว ต้องอาบัติอุลลัจจัย
- ๓) ทำไม่ถึงนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ
- ๔) พยายามฆ่าตัวเอง ต้องอาบัติทุกกฏ
- ๕) พยายามฆ่าสัตว์อื่น ต้องอาบัติตามวัตถุ

อาบัติในสิกขาบทนี้เป็นสจิตตกะ (จงใจฆ่าจึงเป็นอาบัติ) ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ไม่แกล้ง^{๖๘} เป็นอาบัติที่เกิดขึ้นโดยสมุฏฐานมีเจตนาตั้งใจว่าจะฆ่าจริง ๆ ไม่เป็นอาบัติภิกษุผู้ไม่จงใจฆ่า ผู้ไม่รู้ ผู้ไม่ประสงค์ให้ตาย ผู้มีวิกลจิต ผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา และผู้เป็นต้นบัญญัติ

สรุปว่า การพรากชีวิตมนุษย์ ภิกษุจงใจพรากชีวิตมนุษย์ ทำสำเร็จต้องอาบัติปาราชิก ทำให้เจ็บตัว ต้องอาบัติถุลลัจจัย ทำไม่สำเร็จอาบัติทุกกฏ ฆ่าตัวเอง ต้องอาบัติทุกกฏ ฆ่าสัตว์อื่น ต้องอาบัติตามวัตถุ

๒.๓.๒ วัตถุแห่งอาบัติของปาราชิก สิกขาบทที่ ๓

ในอาบัติปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ นี้ ได้ระบุถึงข้อกำหนดอันเป็นวัตถุแห่งอาบัตินี้ต่อไป

๑) มนุษย์เป็นวัตถุแห่งอาบัติปาราชิก ภิกษุพรากกายมนุษย์ ทำสำเร็จต้องอาบัติปาราชิก ได้รับบาดเจ็บ เป็นถุลลัจจัย ทำไม่สำเร็จเป็นทุกกฏ

๒) อมนุษย์ เป็นวัตถุแห่งถุลลัจจัย ภิกษุฆ่าอมนุษย์ต้องอาบัติถุลลัจจัย

๓) สัตว์ดิรัจฉาน เป็นวัตถุแห่งปาจิตตีย์ ภิกษุฆ่าสัตว์ดิรัจฉานต้องอาบัติปาจิตตีย์

๔) ฆ่าตนเอง เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ บ้างว่าเป็นอาบัติปาราชิก เพราะเป็นการพรากกายมนุษย์ จากชีวิตเช่นกัน^{๖๙}

๕) พยายามฆ่าสัตว์อื่น ต้องอาบัติตามวัตถุ คือตามสิ่งที่ถูกฆ่า ว่าเป็นมนุษย์ อมนุษย์ หรือ สัตว์เดรัจฉาน

๖) สั่งให้ฆ่า ปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ นี้ บางอย่างป็นสาณตติกะ หมายถึงอาบัติที่ต้องเพราะสั่ง คือสั่งให้ผู้อื่นทำ ตัวเองไม่ได้ทำ เมื่อผู้ถูกสั่งทำตามสำเร็จที่มุ่งหมาย ภิกษุผู้สั่งต้องอาบัติปาราชิก

สรุปว่า ภิกษุมีความจงใจ ฆ่าเองก็ตาม ใช้ให้ผู้อื่นฆ่าก็ตาม ฆ่ามนุษย์ เป็นปาราชิก ฆ่าอมนุษย์ เป็นถุลลัจจัย ฆ่าสัตว์ดิรัจฉาน เป็นทุกกฏ ฆ่าตัวเอง เป็นทุกกฏ อย่างไรก็ตามในประเด็นของปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ที่เกี่ยวข้องกับการพรากชีวิตมนุษย์นั้นผู้วิจัย จะได้นำมาอธิบายเฉพาะเรื่อง

^{๖๘} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เสียงเสียง, วินัยมุข เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๕๐), หน้า ๓๖.

^{๖๙} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), พระวินัยบัญญัติ, หน้า ๗๗.

ของการพราภชีวิตมนุษย์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาเท่านั้น โดยกรอบของการศึกษาปาราชิกสิกขาบทข้อที่ ๓ นั้นมีดังต่อไปนี้

๒.๓.๓ ความเป็นมาของการพราภชีวิตมนุษย์ในปาราชิก สิกขาบทที่ ๓

ปาราชิก ๔ สิกขาบท เป็นอาบัติหนัก ที่แก้ไขไม่ได้ ภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดจะขาดจากความเป็นภิกษุทันที เป็นผู้พ่ายแพ้ในพระธรรมวินัย ภิกษุที่ต้องอาบัติปาราชิกต้องออกจากพระธรรมวินัย ต้องสละสมณเพศและไม่ได้รับอนุญาตให้กลับบวชเป็นภิกษุอีกได้ เป็นผู้หาสงวนสมิได้ โดยเคลื่อน พลัด ตกหล่น ห่างไกลจากพระสัทธรรม เป็นการต้องอาบัติที่หนักที่สุด โดยการพราภชีวิตมนุษย์ มีนิยามดังต่อไปนี้

การพราภชีวิตมนุษย์ คือ การจงใจบั่นทอนชีวิตของมนุษย์นับอัตราภพมนุษย์ตั้งแต่เป็นกลลอยู่ในครรภ์ราบเท่าที่ยังไม่สิ้นลมหายใจ ภิกษุพราภชีวิตมนุษย์ ทำเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นทำก็ดี ถูกขอให้ทำก็ดี ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุทันที ทั้งไม่สามารถขอกลับเข้ามาบวชใหม่ อีกเปรียบเทียบแผ่นหินหนาที่แยกออกเป็นเสี่ยง ๆ ไม่อาจประสานเข้ากันได้อีก^{๗๐} เป็นผู้อาภจากการอยู่จบบริบูรณ์ในพระธรรมวินัย

สำหรับอาบัติปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ (ตติยปาราชิกสิกขาบท) ว่าด้วยเรื่องการพราภชีวิตมนุษย์ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมีเจตนาในการฆ่ามนุษย์ให้ตาย ถือว่าครุกาบัติ ฝ่ายอเทกัจฉา ผู้วิจัยขออธิบายปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ นี้ ซึ่งมีโครงสร้างและเนื้อหาที่สำคัญดังต่อไปนี้

๑) เรื่องต้นบัญญัติ

ความเป็นมาของปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยเรื่องการพราภชีวิตมนุษย์ จัดเป็นครุกาบัติ (อาบัติหนัก) ที่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที ภิกษุผู้ล่วงละเมิดปาราชิกสิกขาบทนี้ชื่อว่า เป็นผู้พ่ายแพ้ ต้องสละสมณเพศทันที ไม่สามารถกลับมาอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้อีก สาระสำคัญในปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ นี้ มีการเรียบเรียงลำดับเนื้อหาโดยระบุถึงสถานที่บัญญัติต้นพระบัญญัติ พระบัญญัติ หรือมูลบัญญัติ อนุบัญญัติ สิกขาบทวิภังค์ บทกษณีย์ อนุปตติวาร และวินิตวัตถุ

^{๗๐} วิ.มท. (ไทย) ๑/บทนำ/[๑๔].

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามทวัน เขตกรุงเวสาลี ตรัสสรรเสริญการเจริญอสุภกัมมัญฐาน คือถ้อยคำปรารภสิ่งที่ไม่สวยงามสรรเสริญแห่งสุภะ และคุณของการเจริญสุภะ คือการพิจารณาเห็นร่างกาย โดยเป็นของไม่งาม ทั้งคุณแห่งอสุภสมภาติ คือการเข้าฌานอันมีอสุภะเป็นอารมณ์ แก่ภิกษุทั้งหลายโดยประการต่าง ๆ ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ปรารภจะหลีกเร้นอยู่พระองค์เดียวครึ่งเดือน ภิกษุทั้งหลายพากันประกอบความเพียรในการเจริญอสุภกัมมัญฐานหลายประการ กระทั่งเกิดความรู้สึกรู้สึกอดเบื่อหน่ายกอบด้วยวิบากกรรมในอดีตบีบคั้นใคร ไม่อาจห้ามได้^{๗๑} รังเกียจร่างกายของตน จึงฆ่าตัวตายบ้าง ใช้กันและกันให้ฆ่าบ้าง ภิกษุบางกลุ่มพากันเข้าหาตาเถรมิคลิณทิกะ บอกว่า “ขอโอกาสหน่อยเถิด ท่านช่วยฆ่าพวกอาตมาเถิด บาทรและจีวรนี้จักเป็นของท่าน” เขาถูกเทวดาตนหนึ่งรับรองการกระทำเช่นนั้นว่าดี แล้วคิดว่า “เป็นลาภเป็นโชคของเรา เราได้สั่งสมบุญไว้มากที่ได้ช่วยส่งคนที่ยังไม่พ้นทุกข์ให้ข้ามพ้นทุกข์ได้ จึงถือดาบคมกริบเข้าไปบริเวณวิหารกล่าวว่า “ใครที่ยังไม่พ้นทุกข์ ข้าพเจ้าจะช่วยให้ใครพ้นทุกข์ได้บ้าง” จึงรับจ้างฆ่าภิกษุให้ตาย วันละ๑ รูปบ้าง ๒ รูปบ้าง ๓ รูปบ้าง ๔ รูปบ้าง ๕ รูปบ้าง ๖ รูปบ้าง ๗ รูปบ้าง ๘ รูปบ้าง ๙ รูปบ้าง ๑๐ รูปบ้าง ๒๐ รูปบ้าง ๓๐ รูปบ้าง ๔๐ รูปบ้าง ๕๐ รูปบ้าง ๖๐ รูปบ้าง^{๗๒}

ครั้นครึ่งเดือนผ่านไป พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกจากที่หลีกเร้นแล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสถามว่า “อานนท์ ทำไม ภิกษุสงฆ์จึงดูเหมือนจะน้อยลง” ทรงทราบเหตุนั้นแล้วรับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเหตุนี้ ทรงตำหนิการกระทำของภิกษุเหล่านั้นว่า ไม่ควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามมิให้ภิกษุพรากกายมนุษย์จากชีวิต ทรงปรับอาบัติปาราชิกแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด โดยพระองค์ทรงพระบัญญัติว่า “ก็ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสงวาสมิได้”^{๗๓}

พระผู้มีพระภาค โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ จึงทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ไว้ โดยมุ่งให้ภิกษุมิจิตเมตตาสรรพสัตว์ มีเห็นอกเห็นใจคนอื่น ไม่ก่อเวรกับใคร ปฏิบัติตนในทางที่ดีทางที่ชอบ เป็นเนืองนาคบุญของโลกสืบไป

^{๗๑} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๖๒/๕๕๖-๕๕๗.

^{๗๒} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๖๒/๑๓๔-๑๓๕.

^{๗๓} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๖๗/๑๓๙.

๒) เรื่องอนุบัญญัติ

อนุบัญญัติ คือ บัญญัติเพิ่มเติม บทแก้ไขเพิ่มเติมที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเสริมหรือผ่อนพระบัญญัติที่วางไว้เดิม^{๗๔} พระบัญญัติเดิมอาจจะไม่ครอบคลุมความประพฤติในด้านอื่น ๆ ด้วยเหตุต่อมาภายหลังได้มีภิกษุผู้มีความปรารถนาลามกหลีกเลียงการต้องอาบัติในพระวินัยเช่นนั้น ประพฤติในสิ่งที่ใกล้เคียงกันให้เกิดความเสียหายขึ้นอีก พระพุทธองค์ตรัสเรียกให้ประชุมสงฆ์อีกครั้ง ทรงชี้แจงให้เห็นโทษของการประพฤติดังนั้น แล้วจึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบทนั้นเพิ่มเติมขึ้นอีก

ด้วยเหตุที่พระพุทธบัญญัติเดิมอาจมีความเคร่งครัดเกินไป ยากต่อการปฏิบัติในบางพื้นที่ หรือก่อให้เกิดความลำบากแก่ภิกษุจนเกินไป จึงทรงบัญญัติเพิ่ม เติมผ่อนผันลดหย่อนลงมาได้ เพื่อให้ง่ายต่อการประพฤติซึ่งการบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมภายหลังนี้เรียกว่าอนุบัญญัติคือ พระบัญญัติที่ทรงบัญญัติซ้ำสิกขาบทเดิมที่เคยบัญญัติไว้ก่อนแล้ว เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมให้มีผลครอบคลุมมากกว่าเดิม

อนุบัญญัติเรื่องภิกษุณีพัพคิยฺย ประณามภริยาผู้มีรูปงามของอุบาสก จึงพรรณนาคุณความตายแก่อุบาสกผู้ล้มป่วย คนหนึ่ง จึงรับประทานอาหารแสลง กินของแสลง ลิ้มของแสลง ต้มของแสลง จนอาการหนักเสียชีวิต ภรรยาของอุบาสกนั้นตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้ ไม่มีความละอาย หุสึล ขอบกล่าวเท็จ แต่ก็ปฏิญาณตนว่า ประพฤติธรรม ประพฤติสงบ ประพฤติพรหมจรรย์ กล่าวจริง มีศีล มีกัลยาณธรรม พวกเขาไม่มีความเป็นสมณะ ความเป็นพราหมณ์ ความเป็นสมณะความเป็นพราหมณ์ของพวกเขาเสื่อมสิ้นไปแล้ว พวกเขาจะเป็นสมณะจะเป็นพราหมณ์ได้อย่างไร พวกเขาปราศจากความเป็นสมณะปราศจากความเป็นพราหมณ์ พวกเขาได้กล่าวพรรณนาคุณความตายให้สามีของเราฟัง สามีของเราถูกพวกเขากินแล้ว” แม้พวกเขาบ้านอื่น ๆ ก็ตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้ ไม่มีความละอาย ฯลฯ พวกเขาได้กล่าวพรรณนาคุณความตายให้อุบาสกฟัง อุบาสกถูกพวกเขากินแล้ว” ภิกษุทั้งหลายได้ยินประชาชน ตำหนิ ประณาม โพนทะนา บรรดาภิกษุผู้มกน้อย ฯลฯ จึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกภิกษุณีพัพคิยฺย จึงกล่าวพรรณนาคุณความตายให้อุบาสกฟังเล่า” จึงกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาค

พระพุทธองค์ทรงทราบเหตุนี้แล้ว จึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ ทรงสอบสวน พวกภิกษุณีพัพคิยฺยนั้นรับสารภาพ ทรงตำหนิ แล้วทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากรายมนุษย์จากชีวิต

^{๗๔} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๙๖.

หรือแสงวาศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้นกล่าวพรรณาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ตายว่า “ท่านผู้เจริญ จะมีชีวิตลำบากยากเข็ญนี้ไปทำไม ท่านตายเสียดีกว่า ดังต่อไปนี้ เธอมีจิตใจอย่างนี้ มีดำริในใจอย่างนี้ กล่าวพรรณาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อความตายโดยประการต่าง ๆ แม้ภิกษุนี้เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้^{๗๕}

สรุปว่า พุทธบัญญัติไม่ให้ภิกษุพรากชีวิตมนุษย์ คือ คือการฆ่ามนุษย์ให้ตาย ภิกษุผู้ประพฤตินั้น ย่อมต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ โดยต้นเหตุที่จะให้มีพุทธบัญญัตินี้ เกิดจากการเบียดเบียนในร่างกายของพวกภิกษุบางรูปแล้วปลงชีวิตตนเองบ้าง ปลงชีวิตของกันและกันบ้าง ใช้คนอื่นปลงชีวิตบ้าง พระพุทธองค์ทรงทราบจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ทรงเตือนความประพฤตินั้นว่า เป็นสิ่งที่ไม่ควร มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ต่อมาก็ได้มีอนุบัญญัติเพิ่มขึ้นมาอีก

๓) สิกขาบทวิภังค์

สิกขาบทวิภังค์ หมายถึง การอธิบายความหมายของศัพท์หรือข้อความในพระบัญญัติ เป็นการอธิบายถึงความหมายของศัพท์ ในปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ นี้ มีสิกขาบทวิภังค์ ดังต่อไปนี้

- (๑) คำว่า จงใจ ได้แก่ รู้ตัวอยู่ รู้ตัวดีอยู่ จงใจทำ ตั้งใจทำ ล่วงละเมิดสิกขาบท
- (๒) คำว่า กายมนุษย์ ได้แก่ อวัยวะของมนุษย์ มีเลือด มีเนื้อ มีลมปราณแห่งชีวิต
- (๓) คำว่า พรากจากชีวิต ได้แก่ ตัดทำลายชีวิตินทรีย์ ตัดความสืบต่อ
- (๔) คำว่า แสงวาศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น ได้แก่ แสงหาวาบ หอก ฆมวก หลาว ค้อน หิน มีด ยาพิษ หรือเชือก
- (๕) คำว่า กล่าวพรรณาคุณความตาย ได้แก่ แสดงโทษในควมมีชีวิตอยู่พรรณาคุณความตาย
- (๖) คำว่า ชักชวนเพื่อให้ตาย คือ ชักชวนให้นามีตมา ให้กินยาพิษหรือให้อาเชือกผูกคอตาย
- (๗) คำว่า ท่านผู้เจริญ เป็นคำร้องเรียก

^{๗๕} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๐-๑๔๑.

(๘) คำว่า จะมีชีวิตอย่างลำบากยากเข็ญนี้ไปทำไม ท่านตายเสียดีกว่า นั้นมีอธิบายว่า ชีวิตที่ชื่อว่ายากแค้น คือ เทียบชีวิตของคนมั่งคั่ง ชีวิตของคนขัดสนก็ชื่อว่ายากแค้น เทียบชีวิตของคนมีทรัพย์ ชีวิตของคนไม่มีทรัพย์ก็ชื่อว่ายากแค้นเทียบชีวิตของพวกเทวดา ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายก็ชื่อว่ายากแค้น

(๙) คำว่า ชีวิตลำบาก ได้แก่ ชีวิตคนมือขาด เท้าขาด ทั้งมือและเท้าขาด หูแหว่ง จมูกวิน ทั้งหูแหว่งและจมูกวิน มีชีวิตอยู่อย่างยากเข็ญเช่นนี้ไปทำไม ตายเสียดีกว่าอยู่

(๑๐) คำว่า มีจิตใจอย่างนี้ ได้แก่ จิตคือใจ ใจคือจิต

(๑๑) คำว่า มีดำริในใจอย่างนี้ คือ มีความมั่นหมายจะให้ตาย มีเจตจำนงจะให้ตาย มีความประสงค์จะให้ตาย

(๑๒) คำว่า โดยประการต่าง ๆ คือ โดยอาการสูงต่ำ

(๑๓) คำว่า กล่าวพรรณนาคุณความตาย ได้แก่ แสดงโทษของชีวิต พรรณนาคุณความตายว่า หลังจากตายแล้ว ท่านจักไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ จักเฝ้าอัมพรังพร้อมด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ในที่นั้น

(๑๔) คำว่า ชักชวนเพื่อความตาย คือ ชักชวนให้น่ามีตมา ให้กินยาพิษ ให้ใช้เชือกผูกคอ ตาย ให้โดดลงบ่อ ลงเหว หรือที่ผาชัน

(๑๕) คำว่า แม้ภิกษุนี้ พระผู้มีพระภาค ตรัสเทียบเคียงกับภิกษุ ๒ รูปแรก

(๑๖) คำว่า เป็นปาราชิก อธิบายว่า ภิกษุผู้จงใจพรากกายมนุษย์เสียจากชีวิตย่อมไม่เป็นสมณะไม่เป็นเชื้อสายศากยบุตร เปรียบเหมือนแผ่นศิลาหนาแตกออกเป็น ๒ เสี่ยงจะประสานให้สนิทเป็นเนื้อเดียวกันอีกไม่ได้ ดังนั้นพระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่าเป็นปาราชิก

(๑๗) คำว่า หาสังวาสมิได้ อธิบายว่า ที่ชื่อว่า สังวาส ได้แก่ กรรมที่ทำร่วมกันอุทเทสที่สวดร่วมกัน ความมีสิกขาเสมอกัน นี้ชื่อว่าสังวาส สังวาสนั้นไม่มีกับภิกษुरुูปนั้น ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า หาสังวาสมิได้^{๗๖}

^{๗๖} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/ ๑๔๑-๑๔๒.

๔) บทภาษณีย์

ไบทภาษณีย์ หมายถึง การนำเอาคำในสิกขาบทวิภังค์มาขยายความเพิ่มเติมเพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นการอธิบายขยายความเกี่ยวกับเงื่อนไข หรือสมมติฐานว่า ถ้าทำอย่างนั้นจะผิดหรือไม่ ซึ่งเป็นเสมือนฎีกาแห่งสิกขาบทวิภังค์ ลักษณะของบทภาษณีย์คือ การตั้งข้อความที่เกี่ยวข้องกับพระบัญญัติมาตั้งแต่เป็น (มาติกา) หัวข้อไว้แล้วนำมاتิกานั้นมาอธิบายขยายความ ในปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ นี้ มีบทภาษณีย์ ๒๙ วลี ดังต่อไปนี้

(๑) คำว่า ทำเอง คือ ลงมือฆ่าเองด้วยกาย ด้วยเครื่องประหารที่เนื่องด้วยกาย หรือด้วยเครื่องประหารที่ต้องซัดไป

(๒) คำว่า ยืนอยู่ใกล้ คือ ยืนส่งอยู่ที่ใกล้ ๆ ว่า “จงแทงอย่างนี้ จงประหารอย่างนี้จงฆ่าอย่างนี้”

(๓) คำว่า สั่งทุต คือการสั่งให้ผู้อื่นทำแทน ตัวอย่างเช่นภิกษุสั่งภิกษุว่า “ท่านจงฆ่าผู้ชื่อนี้” ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุผู้รับคำสั่งสำคัญผู้นั้นว่าเป็นผู้นั้น จึ่งฆ่าผู้นั้นตาย ต้องอาบัติปาราชิกทั้ง ๒ รูป เป็นต้น

(๔) คำว่า สั่งทุตต่อ คือ สั่งให้คนอื่นให้ฆ่าคนอื่นต่อเป็นหลาย ๆ ทอด

(๕) คำว่า ทุตไม่สามารถ คือ ผู้ทำการฆ่าแทนไม่สามารถทำได้ตามเวลาที่กำหนด

(๖) คำว่า ทุตกลับมา คือ สั่งให้ยกเลิก แล้วเขากลับมา

(๗) ที่ไม่ลับสำคัญว่าที่ลับ กล่าวขึ้นว่า “ทำอย่างไร บุคคลชื่อนี้จะถูกฆ่า”

(๘) ที่ลับสำคัญว่าที่ไม่ลับ กล่าวขึ้นว่า “ทำอย่างไร บุคคลชื่อนี้จะถูกฆ่า”

(๙) ที่ไม่ลับสำคัญว่าที่ไม่ลับ กล่าวขึ้นว่า “ทำอย่างไร บุคคลชื่อนี้จะถูกฆ่า”

(๑๐) ลับสำคัญว่าที่ลับ กล่าวขึ้นว่า “ทำอย่างไร บุคคลชื่อนี้จะถูกฆ่า”

(๑๑) คำว่า พรรณนากาย คือภิกษุแสดงอาการต่าง ๆ ด้วยกายเป็นเหตุ

(๑๒) คำว่า พรรณนาวาจา คือภิกษุแสดงอาการต่าง ๆ ด้วยวาจาเป็นเหตุ

(๑๓) คำว่า พรรณนากายและวาจา คือ ภิกษุแสดงอาการต่าง ๆ ด้วยกายและกล่าวด้วยวาจา

(๑๔) คำว่า พรรณนาทูต คือ ภิกษุสั่งทูต มีผู้ใดผู้หนึ่งฟังสารัตถ์ของทูตแล้วคิดจะตาย ทำให้เกิดทุกข์เวทนาตามการพรรณนานั้น

(๑๕) คำว่า พรรณนาด้วยหนังสือ คือ ภิกษุเขียนหนังสือว่า มีผู้ใดผู้หนึ่งเห็นหนังสือคิดจะตายแล้วทำให้เกิดทุกข์เวทนา

(๑๖) คำว่า หลุมพราง คือ ภิกษุขุดหลุมพรางไว้เจาะจงมนุษย์ตกลงมาตาย

(๑๗) คำว่า ที่พึง คือ ภิกษุวางศัสตราไว้ในที่พึง หรือทนายาพิษ ทำให้ชำรุด หรือวางไว้ที่ริมบ่อ เหวหรือที่ลาดชันด้วยหมายใจให้มีคนตกลงมาตาย

(๑๘) คำว่า การลอบวาง คือ ภิกษุวางดาบ หอก ฌวมก หลาว ไม้ค้อน หิน มีด ยาพิษ หรือเชือกไว้ใกล้ ๆ ด้วยตั้งใจว่า จะมีผู้ตายด้วยของสิ่งนี้

(๑๙) คำว่า เกสัช คือ ภิกษุให้เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง หรือน้ำอ้อย ด้วยตั้งใจว่า เขาลิ้มเกสชนี้แล้วจะตาย

(๒๐) คำว่า นำรูปเข้าไปใกล้ คือ ภิกษุนำรูปที่ไม่น่าพอใจ น่ากลัว น่าหวาดเสียวเข้าไปใกล้ ด้วยตั้งใจว่า เขาเห็นรูปนี้แล้วจะตกใจตาย

(๒๑) คำว่า นำเสียงเข้าไปใกล้ ได้แก่ ภิกษุนำเสียงที่ไม่น่าพอใจ น่ากลัว น่าหวาดเสียวเข้าไปใกล้ ด้วยตั้งใจว่า เขาฟังเสียงนี้แล้วจะตกใจตาย

(๒๒) คำว่า นำกลิ่นเข้าไปใกล้ คือ ภิกษุนำกลิ่นที่ไม่น่าชอบใจ น่ารังเกียจนำกลิ่นใส่เข้าไปใกล้ด้วยตั้งใจว่า เขาสูดกลิ่นนี้แล้วจะตายไป

(๒๓) คำว่า การนำรสเข้าไปใกล้ คือ ภิกษุนำรสที่ไม่น่าชอบใจ น่ารังเกียจ น่าสะอิดสะเอียน เข้าไปใกล้ ด้วยตั้งใจว่า เขาลิ้มรสนี้แล้วจะตาย

(๒๔) คำว่า การนำโณฏฐัพพะเข้าไปใกล้ คือ ภิกษุนำโณฏฐัพพะที่ไม่น่าพอใจมีสัมผัสไม่สบายและแข็งกระด้างเข้าไปใกล้ ด้วยตั้งใจว่า เขาถูกต้องสิ่งนี้แล้วจะตาย

(๒๕) คำว่า การนำธัมมารมณ์เข้าไปใกล้ คือ ภิกษุแสดงเรื่องนรกแก่คนผู้ควรจะเกิดในนรก ด้วยตั้งใจว่า เขาฟังเรื่องนรกนี้แล้ว จะตกใจตาย

(๒๖) ที่ชื่อว่า การบอก ได้แก่ ภิกษุถูกถามแล้วบอกว่า “ท่านจงตายอย่างนี้ ผู้ตายอย่างนี้จะได้ทรัพย์ ได้ยศ หรือได้ไปสวรรค์”

(๒๗) คำว่า การแนะนำ คือ ภิกษุที่เขาไม่ได้ถามแต่แนะนำให้เขาตาย

(๒๘) คำว่า การนัดหมาย คือ ฤกษ์ทำการนัดหมายว่า “จงฆ่าเขา ตามเวลานัดหมายนั้น

(๒๙) คำว่า การทำนินิต คือ ฤกษ์ทำนินิตว่า “เราจักขยิบตา ยักคิ้ว หรือผงกศีรษะ ท่านจงฆ่าเขาตามที่เรานินิตนั้น”^{๗๗}

๕) อนาปัตติวาร

อนาปัตติวาร คือ ข้อยกเว้น สำหรับฤกษ์ ผู้ไม่ต้องอาบัติ ในปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ นี้ มีอนาปัตติวาร ๗ ประเภทคือ

(๑) ฤกษ์ผู้ไม่ตั้งใจ คือ ฤกษ์ที่ไม่มีเจตนา ไม่ได้ตั้งใจไม่ได้คิดว่าการทำการพูดของตนจะทำให้มีการตาย

(๒) ฤกษ์ผู้ไม่รู้ คือ ฤกษ์ที่ไม่รู้ว่าการทำอย่างนี้จะทำให้คนตาย เพราะเป็นการทำไปตามปกติธรรมดา

(๓) ฤกษ์ผู้ไม่ประสงค์จะให้ตาย คือ ทำไปโดยมีเจตนาต้องการจะสั่งสอน ต้องการให้เข็ดหลาบ หรือต้องการฝึกฝนอบรม แต่เป็นเหตุให้ถึงตาย โดยไม่คาดคิด โดยไม่ต้องการให้เหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้นเลย

(๔) ฤกษ์ผู้วิกลจริต คือ ฤกษ์บ้า

(๕) ฤกษ์ผู้มีจิตฟุ้งซ่าน คือ ฤกษ์ผู้มีจิตไม่สงบ พล่านไป ชัดสายไป ควบคุมตัวเองไม่ได้

(๖) ฤกษ์ผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา คือ ฤกษ์ผู้เร่าร้อนใจทนนั่ง เป็นปกติอยู่ไม่ได้

(๗) ฤกษ์ผู้เป็นต้นบัญญัติ คือผู้เป็นอาทิกัมมิกะ ได้แก่วรรณิก ฆราวาส ๗๘

สรุปว่า สาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการพรากชีวิตมนุษย์ในปาราชิกข้อที่ ๓ (ตติยปาราชิกสิกขาบท) นั้น เมื่อฤกษ์จงใจ ฆ่ามนุษย์ให้ตาย ด้วยตนเองก็ดี ให้ผู้อื่นทำก็ดี ถูกใช้ให้ทำก็ดี เป็นวัตถุแห่งปาราชิก ไม่เป็นอาบัติสำหรับฤกษ์ ผู้ไม่เจาจะจง ผู้ไม่รู้ ฤกษ์ผู้ไม่ประสงค์จะให้ตาย ฤกษ์ผู้วิกลจริต ฤกษ์ผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ฤกษ์ผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา

^{๗๗} ฎรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๓-๑๗๔/๑๔๓-๑๕๐.

^{๗๘} ฎรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๔/๑๕๐, พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), พระวินัยบัญญัติ, หน้า ๓๓๓.

๒.๓.๔ การพรางชีวิตมนุษย์ตามนัยคัมภีร์อรรถกถา

ในอรรถกถาพระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ ได้อธิบายความสำคัญของสิกขาบทว่า ด้วยการพรางชีวิตมนุษย์ มีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

พระผู้มีพระภาคทรงให้ภิกษุทั้งหลายเบาใจ ด้วยอานาปานสติสมาธิภาวนาอย่างนี้ ครั้นทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ เพราะการปลงชีวิตกันและกันของภิกษุทั้งหลายที่เกิดขึ้น อันเป็นเหตุและโอกาสแห่งการบัญญัติติเตียนปาราชิกสิกขาบท ทรงสอบถามและทรงตำหนิ เพราะในการปลงชีวิตนั้น การปลงชีวิตตนเอง และการใช้ตาเถนมิคัลลนทิกะปลงชีวิต ไม่เป็นวัตถุแห่งปาราชิก เมื่อจะทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทระบุดังการปลงชีวิตกันและกันเท่านั้น ที่เป็นวัตถุแห่งปาราชิก จึงตรัสว่า “ก็ภิกษุใด จงใจพรางกายมนุษย์จากชีวิต ภิกษุนั้น ต้องปาราชิก หาสิ่งวาสนมิได้

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติติเตียนปาราชิกสิกขาบทให้มั่นคง ด้วยวิธีตัดรากถอนโคนอย่างนี้ ได้เกิดเรื่องการพรรณนาคุณความตาย เพื่อประโยชน์แก่พระอนุบัญญัติขึ้นอีกเรื่องหนึ่ง เพื่อแสดงเหตุเกิดเรื่องนั้น^{๗๙}

ก็เพราะภิกษุรูปใดจงใจปลงชีวิต ภิกษุนั้นย่อมรู้ รู้ชัดดีอยู่ และการปลงชีวิตของภิกษุนั้น เป็นการจงใจฝ่าฝืนละเมิดพรางกายมนุษย์จากชีวิต ต้องปาราชิก กายมนุษย์ คือ อัตภาพของสัตว์ที่มีอายุ ๑๒๐ ปีโดยปกติ เริ่มตั้งแต่เป็นวัตถุเล็กอย่างนี้ไปจนถึงเวลาตาย เจริญขึ้นระหว่างนี้ การพรางชีวิต คือ พรางชีวิตด้วยการนบและนวด หรือด้วยการวางยาในเวลาที่เป็นกลล่กดี หรือพยายามตามสมควรแก่อัพพะเป็นต้นนั้น ในเวลาที่พ้นไปจากนั้นก็ดี ก็ชื่อว่าปลงชีวิตโดยใจความก็คือการเข้าไปตัดชีวิตินทรีย์^{๘๐}

ในอรรถกถาพระวินัยปิฎก กังขาวิตรณิ ได้อธิบายว่า คำว่า กายมนุษย์ ได้แก่ สรีระของมนุษย์ชาติผู้ยังมีชีวิตอยู่นับตั้งแต่กลล่ คำว่า ปลงชีวิต ความว่า พึงพรางเสียจากชีวิตด้วยการนบและนวด หรือด้วยการวางยาในเวลาที่เป็นน้ำกลล่กดี หรือพยายามตามสมควรแก่อัตภาพผู้เกิดแล้วนั้น ในกาลถัดจากกลล่กดีไปก็ดี ภิกษุจงใจประหารผู้ใด ด้วยการตายของผู้นั้นนั่นแหละ ภิกษุนั้นย่อมถูกรรตามผูกพัน ภิกษุจงใจพรางกายมนุษย์ แม้บังเกิดแล้วในขณะนั้นเสียจากชีวิต ต้องอาบัติ

^{๗๙} ดูรายละเอียดใน วิมหา.อ. (ไทย) ๑/๑๖๗/๖๐๓.

^{๘๐} ดูรายละเอียดใน วิมหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๔-๖๐๖.

ปาราชิก ขุดหลุมเพื่อให้ตาย เป็นอาบัติทุกกฏในเพราะการตกลงของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในหลุมที่ภิกษุขุดไว้แล้วโดยไม่เจาะจง ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ในความตายของสัตว์เดรัจฉาน^{๕๑}

ภิกษุผู้ไม่ตั้งใจว่าจะฆ่า ภิกษุผู้ไม่รู้อยู่ ภิกษุผู้ไม่ประสงค์จะให้ตาย ภิกษุวิกลจริต และภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทนี้ ไม่ต้องอาบัติ^{๕๒}

สรุปว่า การพรากชีวิตมนุษย์ เป็นอาบัติปาราชิก พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติติดัยปาราชิกสิกขาบทให้มั่นคง ด้วยวิธีตัดรากถอนโคน เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นจึงทรงแสดงอนุบัญญัติ กายมนุษย์ คือ อัตภาพของสัตว์ที่มีอายุ ๑๒๐ ปีโดยปกติ เริ่มตั้งแต่เป็นวัตถุเล็กอย่างนี้ไปจนถึงเวลาตาย ภิกษุพรากกายมนุษย์นั้นจากชีวิต ทำสำเร็จ ต้องอาบัติปาราชิก สัตว์ตาย เป็นปาจิตตีย์ เจาะจงแต่ไม่สำเร็จ เป็นทุกกฏ ไม่เป็นอาบัติสำหรับภิกษุผู้ไม่ตั้งใจว่าจะฆ่า ภิกษุผู้ไม่รู้อยู่ ภิกษุผู้ไม่ประสงค์จะให้ตาย ภิกษุวิกลจริต และภิกษุต้นบัญญัติ

ลักษณะของการพรากชีวิตมนุษย์ ผู้วิจยสามารถสรุปได้ว่า ภิกษุมีความตั้งใจฆ่ามนุษย์ ฆ่าเองก็ตาม ใ้ให้ผู้อื่นฆ่าก็ตาม เป็นวัตถุแห่งปาราชิก ฆ่ามนุษย์ เป็นวัตถุแห่งอุลลัจจัย ฆ่าสัตว์ดิรัจฉาน เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ ฆ่าตัวเอง เป็นทุกกฏ ภิกษุผู้พรากชีวิตมนุษย์ย่อมต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ ต้นบัญญัติของสิกขาบทนี้ เกิดจากการเบื้อหน่ายในร่างกายของพวกภิกษุบางรูปแล้วช่วยปลงชีวิตกันและกัน พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อห้ามเรื่องนั้น ต่อมากทรงเพิ่มอนุบัญญัติเพื่อตัดรากถอนโคนการประพฤตินั้นของภิกษุทั้งหลาย กายมนุษย์ คือ อัตภาพของสัตว์ที่มีอายุ ๑๒๐ ปีโดยปกติ เริ่มตั้งแต่เป็นวัตถุเล็กอย่างนี้ไปจนถึงเวลาตาย ภิกษุพรากกายมนุษย์นั้นจากชีวิต ทำสำเร็จ ต้องอาบัติปาราชิก สัตว์ตาย เป็นปาจิตตีย์ เจาะจงแต่ไม่สำเร็จ เป็นทุกกฏ ไม่เป็นอาบัติสำหรับภิกษุผู้ไม่ตั้งใจว่าจะฆ่า ภิกษุผู้ไม่รู้อยู่ ภิกษุผู้ไม่ประสงค์จะให้ตาย ภิกษุวิกลจริต และภิกษุต้นบัญญัติ

^{๕๑} ดูรายละเอียดใน กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๑-๑๗๖.

^{๕๒} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๙/๓๖๙.

๒.๔ การถึงแก่ความตายของมนุษย์

ชีวิต คือ ความเป็นอยู่^{๘๓} การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็นับว่ายาก การดำรงชีวิตอยู่ก็นับว่ายาก^{๘๔} ในวาระที่สุดของชีวิต สัตว์ทั้งปวงมีความตายเป็นที่สุด^{๘๕} การถึงแก่ความตายของมนุษย์นั้นสามารถแยกเป็น ๒ ประเภท ดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ การถึงแก่ความตายตามธรรมชาติ

การถึงแก่ความตายตามธรรมชาติ หมายถึง การถึงแก่ความตายของบุคคลโดย มิได้มีการกระทำให้ตาย ทั้งตนเองและผู้อื่น ดังนั้น การถึงแก่ความตายตามธรรมชาติจึงเป็นการถึงแก่ความตายด้วยสภาวะทางกายภาพของบุคคลใน ขณะนั้น ๆ ที่ไม่อาจจะฝืนมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ และยังหมายความว่ารวมถึงการถึงแก่ความตายเพราะร่างกายไม่อาจจะทนต่อการประวิงความตายโดยบุคคลอื่นด้วย^{๘๖} อาจจะได้ด้วยชรา คือ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยวแห้ง ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ในหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ^{๘๗} เมื่อบุคคลถูกชรารำคร่ำคร่าครอบงำจนสังขารฝืนไม่ไหว จึงสิ้นอายุขัยถึงแก่มรณภัยคือความตายในที่สุด รวมถึงการถูกพยาธิ คือ เจ็บป่วย ได้แก่ โรค หรือสิ่งที่เสียดแทงชีวิต ใช้แทนคำว่า ทุกข์ ซึ่งทั้งโรคและทุกข์เป็นสิ่งที่บีบคั้นขัดข้องเป็นปัญหาต้องแก้ไข ต้องกำจัดออกไป ชีวิตจะไม่ได้ลำบาก”^{๘๘} ความเจ็บป่วยที่มาเบียดเบียนร่างกายในขณะนั้น เมื่อบุคคลต้านทานพยาธิที่มาเบียดเบียนไม่ได้จึงถึงแก่มรณภัยคือความตาย ชรา พยาธิ มรณะ ทั้ง ๓ เปรียบเหมือนกองไฟ ย่อมมาย่ำยีสัตว์โลกนี้สัตว์โลกนี้ ไม่มีกำลัง

^{๘๓} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๗๗.

^{๘๔} ดุราละเอียต ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๒/๙๐.

^{๘๕} ดุราละเอียตใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๓/๑๖๕-๑๖๖.

^{๘๖} พระชุนาติ ญาณวีโร, “การุณยฆาตในสังคมไทยและเกณฑ์ตัดสินในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๓.

^{๘๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๙๒/๘๗.

^{๘๘} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๐.

ที่จะต่อสู้ทั้งไม่มีความเร็วที่จะหนีไป^{๘๙} เมื่อวาระสุดท้ายของชีวิตมาถึง ขราและพยาธิต่างใดอย่างหนึ่งเบียดเบียนร่างกายเข้า มนุษย์ผู้หมดอายุขัยก็ย่อมเข้าถึงความตาย

สรุปว่า การถึงแก่ความตายตามธรรมชาติ คือไม่มีใครกระทำให้ตาย อาจจะได้ด้วยความแก่ชราของสังขาร รวมถึงถูกโรคภัยเบียดเบียนร่างกายจนไม่ไหวจึงถึงแก่ความตาย

๒.๔.๒ การถึงแก่ความตายโดยการกระทำ

การถึงแก่ความตายโดยการกระทำ หมายถึง การถึงแก่ความตายของบุคคลโดยมีการกระทำอย่างใด ๆ ด้วยความพยายามในการฆ่า อาจจะเป็นการกระทำโดยตนเองหรือผู้อื่นที่ทำให้ความตายเกิดขึ้นวิธีการ ทำให้ถึงแก่ความตายโดยการกระทำนี้ อาจจะถูกจำแนกออกได้เป็น ๒ วิธี คือ การฆ่าตัวตาย (Suicide) และการฆ่าผู้อื่น (Homicide)

๑) การฆ่าตัวตาย เป็นวิธีถึงแก่ความตายของบุคคลโดยมีการกระทำอย่างใด ๆ ด้วยตัวของผู้ตายในช่วงที่ยังมีชีวิตอยู่ การฆ่าตัวตายจึงเป็นการถึงแก่ความตายโดยการกระทำที่ผิดธรรมชาติ และอาจจะถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมหรือไม่เป็นอาชญากรรมก็ได้ ขึ้นอยู่กับทัศนคติของสังคมเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายซึ่งจะแตกต่างกันตามวัฒนธรรมท้องถิ่น และขึ้นอยู่กับมูลเหตุจูงใจในการฆ่าตัวตาย และบางครั้งยังขึ้นอยู่กับวิธีการฆ่าตัวตายอีกด้วย^{๙๐} ในทางคำศัพท์พระพุทธศาสนา การฆ่าตัวตาย เรียกว่า “อัตวินิบาต”^{๙๑} คือ การกระทำการปลิดชีพของตนเองด้วยความสมัครใจ และตั้งใจเป็นการกระทำของบุคคลที่มุ่งหวังให้ตนเองจบชีวิตลงหรือหลุดพ้นจากการบีบคั้นความบังคับของใจรุนแรงในชีวิตจากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ฆ่าตัวตายจะมีสาเหตุมาจากสภาพจิตใจที่โดนกระทบหรือบีบคั้น อย่างรุนแรง ทำให้จิตใจมืดมนไม่สามารถที่จะคิดหาทางออกที่ดีให้กับตนเองได้

^{๘๙} ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๔๕๐/๔๑๖.

^{๙๐} พระชุชาติ ญาณวีโร, “การุณยฆาตในสังคมไทยและเกณฑ์ตัดสินในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๓.

^{๙๑} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๓๗.

ทำให้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งหมดนั้นมาจากการมีชีวิตอยู่ จึงทำให้เกิดความเบื่อหน่ายชีวิต และตัดสินใจฆ่าตนเองให้ตายลง ^{๙๒}

เรื่องการฆ่าตัวตาย ผู้วิจัยขอยกกรณีตัวอย่าง พระสัปทาสเถระ ผู้บวชมา ๒๕ พรรษา ไม่ได้บรรลุคุณวิเศษในพระพุทธศาสนา ถูกถามราคะรบกวน จึงคิดหาวิธีพรากรชีวิตตนเอง ตั้งแต่ให้ขู่พิษกัด แต่ไม่สำเร็จ จนถึงนำมิดโกนมาพรากรชีวิตตนเอง ขณะกำลังทำท่านได้พิจารณาการเห็นศีลของตนเองตั้งแต่วันบวช เกิดปีติบรรลุลุธรรม จึงละทิ้งความพยายามเช่นนั้นเสีย ^{๙๓} และกรณีตัวอย่าง พระโคธิกเถระอยู่ที่วิหารภาพศิลาข้างภูเขาอิสสิคิลิเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกาย และใจอยู่ได้บรรลุเจโตวิมุตติชั่วคราว ภายหลังท่านเสื่อมจากเจโตวิมุตติชั่วคราวนั้น จึงคิดฆ่าตัวตาย ^{๙๔} เป็นต้น เราสามารถเห็นข่าวการฆ่าตัวตายบ่อยครั้ง ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ทั้งที่อาจจะมิสาเหตุจากการเจ็บป่วย การทุกข์ทรมานในจิตใจ ความสิ้นหวัง การหาทางออกจากทุกข์ไม่ได้ คนทั่วไปโดยธรรมชาติจะเกรงกลัวต่อความตาย เมื่อรู้ตัวว่าความตายกำลังจะมาถึงจะมีความหวาดหวั่น กลัวตาย จะพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อรักษาชีวิตเอาไว้ แม้สัตว์ทั้งหลายก็ยังดิ้นรนเพื่อหนีความตาย แต่สำหรับคนที่คิด ฆ่าตัวตายก่อนตายจึงต้องมีจิตที่เป็นทุกข์ จิตจะโน้มไปในทางโทษอย่างแรงกล้า ทั้งความโกรธ เศร้า หดหู่ หมดหวัง กลัว ความทุกข์ทางใจทั้งหลาย จึงคิดว่าการตายเท่านั้นจะทำให้พ้นจากความทุกข์ทรมาน ^{๙๕}

^{๙๒} พระมหาวัชชัย ธมมรสี, พระปลัดพีระพงษ์ จิตฺตมโม, นิติกร วิชมา และธนกร ดรกมลกานต์, “วิเคราะห์การฆ่าในพระพุทธศาสนา”, *Journaal Of Roi Kaensarn Academi*, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖): ๔๘๓-๔๙๖.

^{๙๓} ดุราลัยเถียดใน ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๔๐๕-๔๑๐/๔๐๙-๔๑๐.

^{๙๔} ดุราลัยเถียดใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๕๙/๒๐๕-๒๐๗.

^{๙๕} คมชัดลึก ออนไลน์, “อัตวินิบาตกรรม” การตายที่ไม่หลุดพ้น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.kom chadluek.net>, [๘ มิถุนายน ๒๕๖๖].

๒) การฆ่าบุคคลอื่น การทำลายชีวิตผู้อื่น^{๙๖} เป็นวิธีการถึงแก่ความตายของบุคคล โดยมีการกระทำอย่างใด ๆ โดยผู้อื่น^{๙๗} ในที่นี้ระบุถึงการฆ่าผู้อื่นตายโดยเจตนา ผู้กระทำต้องมีเจตนาที่จะฆ่าผู้อื่นให้ถึงแก่ความตาย ด้วยการใช้สิ่งที่เนื่องด้วยกาย มีมือและเท้าเป็นต้นหรือใช้ จ้างวานฆ่าผู้อื่น หรือคบคิดกันวางแผนฆ่าผู้อื่น หรือเตรียมอาวุธที่ใช้ในการฆ่า จัดเตรียมยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางเพื่อไปฆ่าผู้อื่น ผู้กระทำเช่นนั้น จัดว่าเป็น ฆาตกร คำว่า “ฆาตกร” คือ ผู้ที่ฆ่าคน^{๙๘} การกระทำเช่นนั้น จัดว่าเป็น ฆาตกรรม

คำว่า “ฆาตกรรม” คือ การฆ่าคน เป็นคำสมาสระหว่างคำ “ฆาต” (บาลี. ตี, ฟาด, ฟัน, ฆ่า, ทำลาย) + “กรรม” มีความหมายตามอักษรว่า การตี, การฟาด, การฟัน, การฆ่า, การทำลาย ผู้กระทำฆาตกรรมเรียกว่า “ฆาตกร”^{๙๙} เป็นการสร้างความเดือดร้อนและความหวาดระแวงกลัวให้กับตนผู้เป็นผู้ฆ่า และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ในบางกรณี อาจถึงขั้นจองเวรกัน^{๑๐๐} เบียดเบียนไม่รู้จักจบสิ้น ถ้าเป็นเจตนากระทำการฆ่าคนของพระภิกษุ เมื่อพระภิกษุรูปนั้นทำสำเร็จ ย่อมต้องอาบัติปาราชิก

การฆ่าบุคคลอื่น หรือการพรากชีวิตมนุษย์ผู้อื่นนั้น ผู้วิจัยขอแยกออกเป็น ๒ ประเภท ตามประเภทการพรากชีวิตมนุษย์ที่อยู่ในครรภ์ และชีวิตมนุษย์ที่อยู่นอกครรภ์ คือ

(๑) การพรากชีวิตมนุษย์ที่อยู่ในครรภ์ ได้แก่ การปรุงเภสัชเพื่อให้แท้งลูก การริดครรภ์ให้แท้ง การ نابครรภ์ให้ร้อนจนแท้งบุตร^{๑๐๑} เป็นต้น ซึ่งเป็นการเข้าไปตัดชีวิตดิ้นทรีย์อันจะทำให้สิ่งมีชีวิตที่อยู่ครรภ์ของมารดาผู้เป็นมนุษย์เริ่มต้นตั้งแต่กละให้ตกไป

^{๙๖} ดูรายละเอียดใน ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๑๘/๕๒๙.

^{๙๗} พระชุกชาติ ญาณวีโร, “การอุณยฆาตในสังคมไทยและเกณฑ์ตัดสินในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔.

^{๙๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๗๒.

^{๙๙} วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, การฆ่าคน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/>, [๘ มิถุนายน ๒๕๖๖].

^{๑๐๐} ดูรายละเอียดใน วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๘๘/๑๗๑-๑๗๒.

^{๑๐๑} ดูรายละเอียดใน วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๘๖-๑๘๗/๑๖๕-๑๖๘.

(๒) การพรากชีวิตมนุษย์นอกกรรม ได้แก่ การพรากชีวิตมนุษย์ ผู้คลอດออกจากกรรมของมารดาแล้ว เป็นร่างกายมีอวัยวะสมบูรณ์ ด้วยประหาร การชักชวนให้ตาย^{๑๐๒} เป็นต้น

ผู้ที่กระทำความผิดด้วยการพรากชีวิตบุคคลอื่นโดยวิธีการต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในกรรมและอยู่นอกกรรมด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม จากความหมายที่กล่าวมานี้หมายถึงบุคคล ๑ คนหรือ ๒ คนหรือ มากกว่านั้น มีเจตนาที่จะทำให้ผู้อื่นถึงความตาย ไม่ว่าจะโดยวิธีการใด ๆ ก็ตาม ได้ชื่อว่าฆ่าผู้อื่น การฆ่าผู้อื่น ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทถือเอาเจตนาเป็นหลัก ไม่ว่าจะลงมือฆ่าเองหรือใช้คนอื่นฆ่าแทน หมายความว่า ผู้ที่ทำให้บุคคลอื่นตายนั้น ถ้ามีเจตนาถือว่าการกระทำที่มีความผิดรับโทษสูงสุด แต่ถ้าไม่มี เจตนา ก็รับโทษเบาลงมา

เรื่องการฆ่าผู้อื่นตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทจะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างในครั้งพุทธกาล เช่นเรื่องพระฉัพพัคคีย์ กล่าวชักชวนผู้อื่นให้ตาย เรื่องหญิงตั้งครรภ์กับชายชู้ ทั้งสองกรณีนี้แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เป็นเหตุให้การฆ่าทั้งสองอย่างนี้เกิดขึ้นคือความอยาก ซึ่งเป็นความอยากที่เกิดจากกิเลสตัณหา เช่น เรื่อง พระฉัพพัคคีย์ทั้งหลายที่เห็นรูปร่างที่งดงามของภรรยาคนอื่น และเกิดหลงใหลในรูปร่างนั้นและอยากได้มาครองจึงคิดหาวิธีที่จะทำให้ได้ตัวเธอมาครอง จำพากันเข้าไปพูดชักชวนให้สามีเธอที่ป่วยอยู่ตาย จนเป็นเหตุให้ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติอนุบัญญัติปาราชิกสิกขาบทขึ้น และอีกเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องของหญิงที่เป็นหม้ายเกิด ตั้งครรภ์ชายชู้ จึงกินยาเพื่อทำแท้งให้ทารกในครรภ์ตาย การกระทำทั้งสองกรณีนี้เป็นการกระทำทำให้ผู้อื่นตายโดยเจตนา เป็นการกระทำที่มีกามตัณหา และภวตัณหาเป็นเหตุให้กระทำ พระฉัพพัคคีย์มีความใคร่ในรูปร่าง ของภรรยาคนอื่นอยากได้มาเป็นภรรยาตน จึงพูดชักชวนให้สามีเขาที่ป่วยตาย ส่วนหญิงหม้ายหลงใหลใน กามคุณในเมถุนธรรม ทั้งที่เป็นหม้ายก็แอบไปเสพเมถุนกับชายอื่นจนเกิดตั้งครรภ์ ทำให้ต้องฆ่าเด็กในครรภ์ทิ้ง ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่นกลัวอับอายผู้อื่นเพราะตัวเองเป็นหม้ายกับตั้งครรภ์ เป็นต้น^{๑๐๓}

^{๑๐๒} ตูรายละเอียดยใน วิมหา. (ไทย) ๑/๑๗๒-๑๗๙/๑๔๑-๑๕๐.

^{๑๐๓} พระมหาธวัชชัย ธมมรสี, พระปลัดพิระพงษ์ ฐิตธมโม, นิติกร วิชума และธนกร ดรกลมกานต์, “วิเคราะห์การฆ่าในพระพุทธศาสนา”, *Journaal Of Roi Kaensarn Academi*, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖): ๔๘๓-๔๙๖.

สรุปว่า การถึงแก่ความตายโดยการกระทำ จำแนกออกได้เป็น ๒ วิธี คือ การฆ่าตัวตาย ที่เรียกว่า อัตวินิบาต เป็นการปลิดชีพของตนเอง ผู้ที่ฆ่าตัวตายจะมีสาเหตุมาจากสภาพจิตใจที่โดนกระทบหรือบีบจิตใจมีตนม คิดหาทางออกไม่ได้ จึงตัดสินใจฆ่าตัวตาย และการฆ่าบุคคลอื่น ในกรณีผู้กระทำจงใจฆ่าจัดว่าฆาตกร การฆ่าบุคคลอื่น แยกเป็นฆาตกรรมที่อยู่ในครุฑและนอกครุฑ หากเป็นการกระทำโดยจงใจและการกระทำนั้นสำเร็จด้วยความพยายามของพระภิกษุ เป็นวัตถุแห่งปาราชิก

การถึงแก่ความตายของมนุษย์นั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การถึงแก่ความตายของมนุษย์แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) การถึงแก่ความตายตามธรรมชาติที่เรียกว่า สิ้นอายุขัย โดยไม่มีผู้กระทำให้ถึงความตาย อาจจะเป็นการถึงแก่ หรือด้วยโรคภัยไข้เจ็บบางอย่างมาเบียดเบียนจนร่างกายรับไม่ไหวจนถึงแก่ความตาย ๒) การถึงแก่ความตายโดยการกระทำ มีความพยายามกระทำให้ถึงความตาย มี ๒ วิธี คือ การฆ่าตัวตาย เป็นการพยายามฆ่าตัวเอง โดยแสวงหาวิธีการปลิดชีพของตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ การกระทำเช่นนี้ ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “อัตวินิบาต” และการฆ่าบุคคลอื่น ทั้งที่อยู่ในครุฑและอยู่นอกครุฑ เป็นความพยายามใช้สิ่งที่เนื่องด้วยกาย อาวุธ หรือใช้ผู้อื่น ให้ฆ่าคนตาย โดยมีเจตนาที่จะฆ่าผู้อื่นให้ถึงแก่ความตาย ในการฆ่าคนอื่นนี้หากผู้กระทำเป็นพระภิกษุ ที่กระทำโดยเจตนา ต้องอาบัติปาราชิก

๒.๕ มูลเหตุจูงใจอันก่อให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์

ในพระพุทธศาสนา คำว่า “นักบวช” คือ กุลบุตรผู้เข้ามาสู่พระธรรมวินัยปฏิบัติตามพรหมจรรย์ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยการอบรมขัดเกลาชีวิตเพื่อบ่มเพาะต่อพระนิพพาน^{๓๐๔} แต่พระภิกษุบางรูป ถูกจิตอันประกอบด้วยอกุศลครอบงำจึงทำการพรากชีวิตมนุษย์ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แยกมูลเหตุแรงจูงใจอันก่อให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และตามทัศนคติของบุคคลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

^{๓๐๔} เสฏฐวุฒิ ต่างทัมม, สุรศักดิ์ ลิกขสิทธิ์วัฒนกุล “เหตุฉกรรจ์ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาเนื่องด้วยความเกลียดชังทางศาสนา”, วารสารรัชต์ภาคย์, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓๕ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๔๘๓-๔๘๖.

๒.๕.๑ ไตรวิภังค์

กุลบุตรถึงแม้จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา แต่เนื่องด้วยถูกวงจรแห่งสังสารจักร^{๑๐๕} พัดให้หมุนไปเวียนตามจึงเป็นมูลจูงใจในการพรากรชีวิตมนุษย์ ผู้วิจัยขออธิบายไตรวิภังค์พร้อม ยกตัวอย่างพระภิกษุผู้พรากรชีวิตมนุษย์เพราะถูกไตรวิภังค์บีบคั้น ดังต่อไปนี้

๑) **กิเลสวิภังค์** คือ วงจรแห่งกิเลส เป็นสิ่งที่แฝงติดอยู่ในใจแล้วทำให้ใจเศร้าหมอง ชุ่นมัว^{๑๐๖} วงจรแห่งกิเลสนั้น ประกอบด้วย

(๑) **อวิชชา** คือ ความไม่รู้ ในอริยสัจ^{๑๐๗} ไม่รู้ว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนชอบ จนนำไปสู่ ความคิดเห็นในทางที่ผิด เมื่อเกิดความทุกข์เป็นต้น หาทางออกไม่ได้จึงนำไปสู่การพรากรชีวิตของตน หรือบุคคลอื่น

(๒) **ตัณหา** คือ ความทะยานอยาก ที่ไม่รู้จักพอ เพลิดเพลินกำหนดในอารมณ์ นั้น ๆ^{๑๐๘} ทำให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อนความวุ่นวาย ไม่มีความสุข เมื่อยอยากมากเกินไปจึง นำไปสู่วิธีการให้ได้สิ่งนั้นมาจนกระทั่งลงมือพรากรชีวิตมนุษย์ด้วยวิธีต่าง ๆ

(๓) **อุปาทาน** คือ ความยึดมั่นถือมั่น ในทางที่ผิด^{๑๐๙} นึกเองเออเองแล้วมั่นใจใน เรื่องที่ไม่ถูกไม่ควร จนกระทั่งนึกเองเออเองว่า การพรากรชีวิตมนุษย์ เป็นสิ่งที่ควรทำ

๒) **กรรมวิภังค์** คือ วงจรแห่งกรรม เป็นวงเวียนแห่งการกระทำประกอบด้วย

(๑) **สังขาร** คือ สิ่งที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง สภาพที่ปรุงแต่งใจให้ดีหรือชั่ว^{๑๑๐}

(๒) **ภพ** คือ โลกอันเป็นที่อยู่ของสัตว์^{๑๑๑}

^{๑๐๕} ดูรายละเอียดใน อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๐/๑๖-๑๙.

^{๑๐๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๗๔.

^{๑๐๗} ดูรายละเอียดใน ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒/๘.

^{๑๐๘} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๑.

^{๑๐๙} ดูรายละเอียดใน ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๒/๕๙.

^{๑๑๐} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๑๕.

^{๑๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๙.

อนึ่งกรรมยังหมายถึงการให้ผลของกรรม ๑๒ อย่าง คือ

- (๑) ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในชาตินี้
- (๒) อุปปัชชเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในชาติหน้า
- (๓) อปรปรเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป^{๑๑๒}
- (๔) โอโหสิกรรม คือ กรรมที่เลิกให้ผล ให้ผลเสร็จไปแล้ว
- (๕) ชนกกรรม คือ กรรมที่แต่งมาดีหรือชั่ว เป็นกรรมที่แต่งให้เกิด
- (๖) อุปัตถัมภกกรรม คือ กรรมที่สนับสนุน
- (๗) อุปปีฬกรรม คือ กรรมที่บีบคั้นหรือขัดขวางกรรมเดิม คอยเบียนชนกกรรม เช่นเดิมแต่งมาดี เบียนให้ชั่ว เดิมแต่งมาชั่ว เบียนให้ดี
- (๘) อุปฆาตกรรม คือ กรรมที่ตัดรอน เป็นกรรมพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ เช่น เดิม ชนกกรรมแต่งไว้อย่างดีเลิศ ส่งผลที่เดียวกลับกลายเป็นคนตกอับหรือสิ้นชีพไปเลย หรือเดิมชนกกรรม แต่งไว้ตกอับมาก ส่งผลที่เดียวกลับกลายเป็นมหาเศรษฐีไปเลย
- (๙) ครุกรรม คือ กรรมที่หนัก กรรมฝ่ายดี เช่น ทำมหาทาน กรรมฝ่ายชั่ว เช่น อนันตริยกรรม มีฆ่าบิดามารดาเป็นต้น^{๑๑๓}
- (๑๐) พหุลกรรม คือ กรรมที่ทำจนชิน
- (๑๑) อาสันนกรรม คือ กรรมที่ทำเมื่อใกล้ตาย หรือที่เอาจิตใจจดจ่อในเวลาใกล้ตาย อาสันนกรรม ย่อมส่งผลให้ไปสู่ที่ดีหรือชั่วได้ เปรียบเหมือนโคแก่ที่อยู่ปากคอก แม้แรงจะน้อย แต่เมื่อเปิดคอกก็ออกได้ก่อน
- (๑๒) กตัตตากรรม คือ กรรมสักว่าทำ^{๑๑๔} มีเจตนาไม่สมบูรณ์ ทำด้วยความประมาทหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงได้รับส่งผลตีผลร้าย ในเมื่อไม่มีกรรมอื่นจะให้ผลแล้ว

^{๑๑๒} ดูรายละเอียดใน อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๘๙๐/๙๒๑-๙๒๒.

^{๑๑๓} รายละเอียดใน อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๔๑/๕๙๕.

^{๑๑๔} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔.

ผู้วิจัยขอมุ่งเน้นไปที่อปรปรเวทนิยกรรมฝ่ายอกุศล คือ กรรมให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป ที่เป็นกรรมในอดีตแต่ตามมาให้ผลในภพชาติปัจจุบัน อุปปีฬกรรมฝ่ายอกุศลอันเป็นกรรมบีบคั้นให้บุคคลกระทำการพรากชีวิตมนุษย์ และ อุปฆาตกรรมฝ่ายอกุศล อันเป็นกรรมตัดรอนความเจริญให้บุคคลพบกับความทุกข์จนต้องกระทำการพรากชีวิต

๓) **วิปากวิภูษะ** คือ วงจรแห่งวิปาก เป็นวงเวียนแห่งผลที่เกิดขึ้นจากกรรมที่เคยทำไว้ ด้วยวิปากแห่งผลกรรมที่เคยกระทำไว้ จึงทำให้บุคคลเกิดแรงจูงใจกระทำการพรากชีวิตของตนและผู้อื่น หรือเป็นผู้ถูกกระทำด้วยวิปากแห่งกรรมที่เคยกระทำไว้

กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมก็ได้รับวิปากคือผลของกรรมนั้น อันเป็นปัจจัยให้เกิดกิเลสแล้วทำกรรมหมุนเวียนต่อไปเช่นนี้อีก เมื่อเกิดกิเลสอยากได้ของเขา จึงกระทำการคือการลักขโมย ประสพวิปากคือได้ของนั้นมาเสพเสวยเกิดสุขเวทนา ทำให้มีกิเลสเหิมใจอยากได้อย่างรุนแรงและมากยิ่งขึ้นจึงยิ่งกระทำการมากขึ้นหรือในทางตรงข้ามถูกขัดขวาง ได้รับทุกขเวทนาเป็นวิปากทำให้เกิดกิเลส คือโทสะแค้นเคือง แล้วพยายามทำกรรมคือประทุษร้ายเขา เมื่อเป็นอยู่อย่างนี้ วงจรจะหมุนเวียนต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด

มูลจูงใจอันก่อให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์ของพระภิกษุบางรูปนั้น ก็เพราะไตรวิภูษะด้วยการถูกกิเลสชักนำ กระทำกรรม แล้วเกิดผลเป็นวิปาก ตัวอย่างเช่น ภิกษุผู้อยู่ใน ภูฏาณศาสดา ปามหาวัน กระทำการพรากชีวิตของกันและกัน ด้วยกรรมในอดีตชาติที่เป็นนายพรานเนื้อ ๕๐๐ คน ใช้ข่ายคือท่อนไม้ใหญ่ล้อมป่าน ร่าเรึงยินดี พร้อมใจกันเลี้ยงชีพด้วยการฆ่าเนื้อและนกตลอดชีวิต จึงไปเกิดในนรก ในภพชาติปัจจุบันได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค อกุศลวิปากกรรมในอดีตได้โอกาสเข้าไปตัดรอนชีวิตใคร ๆ ไม่อาจห้ามได้ จึงทำการพรากชีวิตของกันและกัน^{๑๑๕} ด้วยกิเลส จึงกระทำการคือการฆ่าสัตว์ แล้วเสวยวิปากด้วยการพรากชีวิตของกันและกันในปัจจุบัน

สรุปว่า กุลบุตรผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่อถูกกิเลสชักนำ ให้กระทำการกรรม แล้วเกิดวิปากบีบคั้นให้ต้องรับผลแห่งกรรมที่เคยกระทำไว้ เป็นมูลเหตุในการพรากชีวิตของตนเองและผู้อื่นได้

^{๑๑๕} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๖๒/๕๕๖-๕๕๗.

๒.๕.๒ ขาดธรรมอันทำให้งาม

กุลบุตรถึงแม้จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เมื่อไม่ตั้งมั่นในธรรมอันทำให้งาม ไม่มีความอดทนและการควบคุมตนเองจึงเป็นมูลจูงใจในการพรากรชีวิตมนุษย์ ผู้วิจัยขออธิบายธรรมอันทำให้งามพร้อมยกตัวอย่างพระภิกษุผู้พรากรชีวิตมนุษย์เพราะขาดธรรมอันทำให้งาม ดังต่อไปนี้

๑) ขันติ คือ ความอดทน^{๑๑๖} อดกลั้นไว้ได้ ไม่แสดงอาการทุกข์ร้อน หรือความฉุนเฉียวออกมาให้เห็น ขันติ มีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

- (๑) ทนต่อความลำบากตรากตรำ ไม่แสดงอาการท้อแท้หรือยอมแพ้ ทนสู้ได้
- (๒) ทนต่อทุกขเวทนา ไม่แสดงอาการทรมนทรมายเกินเหตุเมื่อเจ็บป่วย
- (๓) ทนต่อความเจ็บใจ ไม่แสดงความไม่พอใจเมื่อถูกคนอื่นกระทบแฉกแค้น
- (๔) ทนต่ออำนาจกิเลส ไม่แสดงอาการอยากได้หรือโกรธเคืองจนออกนอกหน้า^{๑๑๗}

ความจริงแล้ว ความอดทนเป็นลักษณะความเข้มแข็งของจิตใจ การพยายามทำความดี และถอนตัวออกจากความชั่ว คืออดทนต่อฝ่ายที่ไม่ดี เพื่อยืนหยัดอยู่ในทางที่ดีให้ได้ มิได้หมายความว่า ใครตกอยู่ในสภาพเช่นไร แล้วก็จะทนอยู่ในสภาพเดิมนั้นเสมอไป^{๑๑๘} ความอดทนที่ดีควรเป็นไปเพื่อให้เกิดกุศล ไม่ควรเป็นการอดทนเพื่อให้เกิดอกุศล

๒) โสรัจจะ คือ ความเสถียร ความรู้จักทำให้เข้มขึ้น ในเมื่อต้องอดทน มีความยิ้มแย้ม และเข้มขึ้นเบิกบาน ความเสถียรใช้ในลักษณะที่ต้องอดทน คือไม่แสดงกิริยาเสียอกเสียใจให้ปรากฏเกินงาม^{๑๑๙} เป็นการควบคุมกาย วาจา ใจให้สงบเย็นเหมือนปกติ เมื่อได้รับความทุกข์หรือถูกกระทบกระทั่งแฉกแค้นเป็นต้น โสรัจจะ เป็นธรรมคู่แฝดของขันติและเป็นธรรมเสริมขันติให้สมบูรณ์ขึ้น

^{๑๑๖} ดูรายละเอียดใน, ม.มู. (ไทย) ๑๒/๑๘๑-๑๘๔/๑๘๖-๑๘๗.

^{๑๑๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๘๘.

^{๑๑๘} พระมหาคงขร โฆสิตโต “การศึกษาขันติและโสรัจจะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๕.

^{๑๑๙} กัลยาณมิตร เพื่อแท้สำหรับคุณ, ขันติ โสรัจจะ ธรรมที่ทำตนให้งดงาม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://kalyanamitra.org> [๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๖].

กล่าวคือขันติเป็นความอดกลั้นภายใน เช่น เมื่อถูกด่าว่าเสียตีสึกก็ไม่ตอบโต้ ช่มความโกรธไว้ภายในได้ แต่อาจจะยังเดือดอยู่ มียังสั่นอยู่ โสรจจะเป็นการช่มใจให้สงบนิ่ง ช่มกายให้ปกติ^{๑๒๐}

มูลงใจอันก่อให้เกิดการพรากชีวิตมณุษย์ของพระภิกษุบางรูปนั้น ก็เพราะขาดธรรมอันทำให้งาม คือ ความอดทนและความเสถียรเมื่อทนต่อความลำบาก อดทนต่อความเจ็บป่วยไม่ได้ ไม่มีการควบคุม กาย วาจา ใจ ให้ต่อสู้กับความลำบากและความเจ็บป่วย จึงทำการพรากชีวิตตนเอง ตัวอย่างเช่น ท่านพระฉนฺนนะ อาพาธได้รับทุกข์ ไม่อยากมีชีวิตอยู่จึงคิดนำคัสตรามาพรากชีวิตตนเอง^{๑๒๑} เมื่ออดทนต่อการกระทบกระทั่งไม่ได้ อดทนต่ออำนาจกิเลสไม่ได้ ไม่มีการควบคุม กาย วาจา ใจ ไม่ให้ไหลตามกิเลส จึงทำการพรากชีวิตคนอื่น ตัวอย่างเช่น พวกภิกษุผู้มีศีลดีงาม ได้รับแต่งตั้งแล้ว จึงถามพระวินัยในท่ามกลางสงฆ์ พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ ไม่สมหวังตั้งใจ ไม่มีจิตมูทิตา อดทนต่ออำนาจกิเลสไม่ได้ ได้ผูกอาฆาต แค้นเคืองใจ คุณความจะฆ่าภิกษุเหล่านั้น^{๑๒๒}

สรุปว่า กุลบุตรผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา หากไม่มีความอดทน ไม่มีการควบคุม กาย วาจา ใจ ของตนเองให้ปกติมีสติขั้นแจ่มใส เมื่อถูกกิเลสบางอย่างเข้าครอบงำ อดทนไม่ได้ควบคุมตนเองให้สงบไม่ได้ ก็เป็นมูลเหตุในการพรากชีวิตของตนเองและผู้อื่นได้

๒.๕.๓ อกุศลมูล

กุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เมื่อไม่สำรวมระวัง ปล่อยให้อกุศล คือ ความโลภ โกรธ หลง^{๑๒๓} เข้าครอบงำ จึงเป็นมูลงใจในการพรากชีวิตมณุษย์ ผู้วิจัยขออธิบายอกุศลกรรม แต่อย่างพร้อมยกตัวอย่างพระภิกษุและบุคคลผู้พรากชีวิตมณุษย์ด้วยมูลเหตุงใจอันประกอบด้วยอกุศลกรรม ดังต่อไปนี้

^{๑๒๐} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๑๑๖๑.

^{๑๒๑} ดุราลัยเถียรใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๘๘-๓๘๘/๔๔๒-๔๔๖.

^{๑๒๒} ดุราลัยเถียรใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๑/๒๓๒.

^{๑๒๓} ดุราลัยเถียรใน ขุ.ม. (ไทย) ๒๘/๙๙-๑๐๐/๓๐๔-๓๐๘.

๑) **โลภะ** คือ ความอยากได้^{๑๒๔} ความกำหนัดยินดี ความปรารถนาอันข้องอยู่ในบ่วงของ ตัณหา^{๑๒๕} อยากได้สิ่งของ ๆ ผู้อื่นโดยไม่ชอบธรรมที่แสดงออกทางกายคือการล่วงละเมิดในทรัพย์สิน ของเขา เช่น การขโมย ยักยอกฉ้อโกงเบียดบัง^{๑๒๖} เป็นต้น เป็นความทะยานอยากเมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้จิตหิวโหยอยากได้ เกิดความดิ้นรน อยู่ไม่เป็นสุข หากหยุดยั้งไม่ได้ก็จะเป็นต้นเหตุให้ดิ้นรนแสวงหา สิ่งที่ยากได้มาสนองความต้องการ^{๑๒๗} อันเป็นเหตุให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

มูลงูใจอันก่อให้เกิดการพรากรชีวิตมนุษย์ของพระภิกษุบางรูปนั้น ก็เพราะมีความโลภ ตัวอย่างเช่น พระเวททัตตปรารณาลาภสักการะอันใหญ่ ตะเกียกตะกายเพื่อปกครองสงฆ์ จึงยุยงให้ อาชาตศัตรุกุมารปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชบิดาแล้วขึ้นครองราชย์ เมื่ออาชาตศัตรุกุมารทำสำเร็จ จึงทูลขอบุรุษ ๑๖ คน เพื่อปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า และฆ่าบุคคลผู้เดินผ่านหนทาง นั้น^{๑๒๘} เป็นการกระทำด้วยความอยากได้ในลาภสักการะจนเป็นเหตุให้เบียดเบียนชีวิตมนุษย์

๒) **โทสะ** คือ ความคิดประทุษร้าย^{๑๒๙} ความอาฆาตแค้น ความขัดเคืองใจ ความโกรธ^{๑๓๐} เกิดจากการถือตัวถือตนความรู้สึกว่าตัวเด่นกว่าเขา ตัวด้อยกว่าเขา หรือตัวเสมอกับเขา เมื่อถูก กระทบเข้าก็เกิดความไม่พอใจเกิดโทสะขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วหาวิธีระงับไม่ได้ก็จะนำไปทำความชั่วความ ไม่ดีต่าง ๆ^{๑๓๑} เป็นการตอบสนองความขัดเคืองใจด้วยการเบียดเบียนตนและผู้อื่น

มูลงูใจอันก่อให้เกิดการพรากรชีวิตมนุษย์ของพระภิกษุบางรูปนั้น ก็เพราะมีความคิด ประทุษร้าย มีความโกรธ ตัวอย่างเช่น ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งถูกเพื่อนพระภิกษุด้วยกันพูดล้อด้วยถ้อยคำว่า

^{๑๒๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๐/๒๔๘, สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปอ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๕๓๗.

^{๑๒๕} ดูรายละเอียดใน อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๖๕/๒๗๒.

^{๑๒๖} วคิน อินทสระ, **พุทธจริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๖๒.

^{๑๒๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด**, หน้า ๘๕๘.

^{๑๒๘} ดูรายละเอียดใน วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๓๖-๓๔๐/๑๘๐-๑๘๘.

^{๑๒๙} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๑๔๑.

^{๑๓๐} ดูรายละเอียดใน อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๖๖/๒๗๓.

^{๑๓๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด**, หน้า ๓๓๙.

ลูกชายพระหลวงตา จึงเกิดความโกรธลักบิตาให้ล้มลงตาย^{๑๓๒}เป็นการกระทำด้วยความโกรธเพราะความรู้สึกริษยาที่ตนเองด้อยกว่าผู้อื่น

๓) โมหะ คือ ความหลง^{๑๓๓} ความไม่รู้ตามความเป็นจริง^{๑๓๔} คือ ความไม่รู้ในอริยสัจ ขาดปัญญาในการพิจารณา ลุ่มหลงเพราะอวิชชาที่ห่อหุ้ม^{๑๓๕} มีความคิดเห็นที่ผิด จากการไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้ประจักษ์ในเรื่อนั้น ๆ ให้ถ่องแท้ถี่ถ้วน^{๑๓๖} จนเกิดความคิดเห็นที่ผิด ไม่เชื่อเรื่องผลแห่งกรรม จึงทำความชั่วต่าง ๆ ได้

มูลงุใจอันก่อให้เกิดการพราภชีวิตมนุษย์ของภิกษุบางรูปและบุคคลบางคนนั้น ก็เพราะมีความหลง ไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้ประจักษ์ในเรื่อนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น ภิกษุทั้งหลาย ในปามหาวัน ฟังอสุภกัมมัญฐานจากพระพุทธเจ้า ปราภภความเพียร จนกระทั่งเกิดความเบื่อหน่ายในร่างกาย ไม่ใช้ปัญญาในการพิจารณา จึงฆ่าตัวตายบ้าง ใช้กันและกันให้ฆ่าบ้างเพื่อพ้นทุกข์ บางพวกใช้มีถันทิกะ ซึ่งมีความหลงผิดช่วยฆ่าพระแล้วจะได้สังสมบุญ^{๑๓๗}เป็นความหลงผิดคิดว่ากระทำเช่นนั้นจะพ้นจากทุกข์

สรุปว่า พระภิกษุหากไม่สำรวมปล่อยยอกุศลธรรมเข้าไปครอบงำตนเองจนเกิดความโลภอยากได้จนเกินไป ความโกรธบันดาลความเดือดแ่งใจให้เกิดขึ้น หรือความหลงผิด ขาดปัญญาเป็นเครื่องตรองเรื่อนรวานั้น ๆ ตามความเป็นจริง มูลงุใจอันก่อให้เกิดการพราภชีวิตทั้งของตนและผู้อื่น เพราะความอยากได้จนเกินไป อาฆาตแค้นจนคุมตนเองไม่ได้ และเพราะความหลงผิด เชื่อในสิ่งที่ไม่ดี ไม่ประกอบด้วยธรรม

๒.๕.๔ นิเวรณ

กุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ถูกนิเวรณธรรมเข้าครอบงำ ไม่ทำการขจัดออก จึงเป็นมูลงุใจในการทำพราภชีวิตมนุษย์ ผู้วิจัยขออธิบายนิเวรณธรรมพร้อมยกตัวอย่างพระภิกษุและบุคคลผู้พราภชีวิตมนุษย์ด้วยมูลเหตุงุใจอันประกอบด้วยนิเวรณธรรม ดังต่อไปนี้

^{๑๓๒} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๘๐/๖๓๘-๖๓๙.

^{๑๓๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๐/๒๔๘.

^{๑๓๔} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,

หน้า ๒๓๗.

^{๑๓๕} ดูรายละเอียดใน อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๖๗/๒๗๓.

^{๑๓๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๘๐๐.

^{๑๓๗} ดูรายละเอียด วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๖๒-๑๖๓/๑๓๔-๑๓๕.

๑) **กามฉันทะ** คือ ความพอใจในกาม^{๑๓๘} ความพอใจรักใคร่ในอารมณ์ที่ชอบใจคือกามคุณ ๕ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นเหตุให้จิตฝังใจหลงอยู่กับอารมณ์เหล่านั้นจนทอดทิ้งการทำงานหน้าที่และความดีงามต่าง ๆ^{๑๓๙} มุ่งแสวงหาในสิ่งที่ตนชอบใจอันประกอบด้วยอกุศล

มูลงูใจอันก่อให้เกิดการพรากรชีวิตมนุษย์ของพระภิกษุบางรูปนั้น ก็เพราะมีความพอใจในกาม ตัวอย่างเช่น พระฉัพพัคคีย์ เห็นภรรยาของอุบาสกป่วย เป็นผู้ดังงาม อยากจะได้มาครอบครอง จึงพรรณนาคุณความตายให้อุบาสกฟัง เพื่อให้เขาอยากฆ่าตัวตาย^{๑๔๐}

๒) **พยาบาท** คือ ความคิดร้าย^{๑๔๑} ความผูกใจเจ็บคิดจะแก้แค้น เป็นอาการที่จิตเกิดความดันเคียดร้อน ซึ่งเคียดเกลียดชัง ผูกใจเจ็บ เคียดแค้นเมื่อถูกด่าว่าหรือถูกทำร้าย คิดหาอุบายหรือวิธีที่จะทำร้ายตอบ เป็นเหตุให้จิตใจเร่าร้อน กระวนกระวาย ไม่สงบใจได้^{๑๔๒} มุ่งแสวงหาวิธีทำร้ายผู้อื่น

มูลงูใจอันก่อให้เกิดการพรากรชีวิตมนุษย์ของพระภิกษุบางรูปนั้น ก็เพราะมีความคิดร้าย ตัวอย่างเช่น พระฉัพพัคคีย์ ถูกภิกษุทั้งหลายที่มีศีลดีงามโจทก์อาบัติ จึงอาฆาต เคืองแค้น คุกคามจะฆ่า^{๑๔๓}

๓) **ถีนมิทธะ** คือ ความหดหู่และเซื่องซึม^{๑๔๔} เป็นอาการที่จิตเกิดความห่อเหี่ยว ท้อแท้หมดหวัง และเศร้าซึม ง่วงเหงาหาวนอน เป็นเหตุให้เกิดความหมดอาลัย ความเกียจคร้าน ไม่กระตือรือร้น ปล่อยปะละเลยไปตามยถากรรม^{๑๔๕} หมดกำลังในกุศลที่ตนกระทำ

๔) **อุทัจจกุกกัจจะ** คือ ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ^{๑๔๖} อึดอัด รำคาญใจ ทำให้เกิดความเคียด อันเกิดจากใจที่ไม่สงบ^{๑๔๗} เป็นความคิดเล็กคิณน้อยในเรื่องที่ไม่มีประโยชน์

^{๑๓๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๕/๓๘๐.

^{๑๓๙} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๔๙.

^{๑๔๐} ดุราลัยเถียรใน วิ.ม. (ไทย) ๑/๑๖๘-๑๖๙/๑๓๙-๑๔๐.

^{๑๔๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๕/๓๘๐.

^{๑๔๒} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๖๒๒.

^{๑๔๓} ดุราลัยเถียรใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๓/๒๔๔.

^{๑๔๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๕/๓๘๑.

^{๑๔๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๒๘๑.

^{๑๔๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๕/๓๘๑.

^{๑๔๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๑๓๘๔.

๕) **วิจิจจนา** คือ ความลังเลสงสัย^{๑๔๘} ความไม่แน่นอนใจ ความที่ใจเกิดความสงสัยกังวล ตัดสินใจไม่ได้ เกิดความไม่แน่นอน^{๑๔๙} ไม่แน่ใจในสิ่งที่ตนกระทำว่าดีหรือไม่ดี

มูลงุใจอันก่อให้เกิดการพราภชีวิตมนุษย์ของพระภิกษุบางรูปนั้น ก็เพราะมีความหดหู่ และเชื่องซึม ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ หรือ ความลังเลสงสัย อย่างใดอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น พระวัคกลี อาพาธได้รับทุกข์ เกิดความรำคาญ ทุณทุราย ได้นำศีลตรามาปาดคอตตนเอง ที่กาฬสิลาวิหาร ข้างภูเขาอิสิคิลี^{๑๕๐} และเรื่องแห่งพระสัปทาสเถระ ผู้บวชมา ๒๕ พรรษา ไม่ได้บรรลุคุณวิเศษ ในพระพุทธศาสนา รำคาญใจ แต่ไม่ย่อกลาสิกขา จึงคิดหาวิธีฆ่าตัวตาย^{๑๕๑}

สรุปว่า พระภิกษุบางรูปถูกนิเวศธรรมอันเป็นเครื่องขัดขวางความดี อย่างใดอย่างหนึ่ง รบกวนหรือเบียดเบียนเข้า เมื่อทนต่อการรบกวนหรือเบียดเบียนไม่ได้ จึงตัดสินใจพราภชีวิตของตนเองหรือผู้อื่น ดังเรื่องที่ถูกวิจยยกมาเป็นตัวอย่างประกอบอันมีนิเวศธรรมเป็นมูลเหตุจูงใจในการพราภชีวิตมนุษย์

๒.๖ สรุป

โครงสร้างเนื้อหาของอาบัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยเนื้อหาการพราภชีวิตมนุษย์ เป็นครุภาพัตติคืออาบัติหนัก ฝ่ายอเทกัจฉา คือ เป็นอาบัติที่ไม่มีทางในการเยียวยา พระพุทธองค์ทรงอาศัยอำนาจแห่งเหตุ ๑๐ ประการ บัญญัติปาราชิกสิกขาบท คำว่าปาราชิกนั้นแปลว่า ผู้พ่ายแพ้ ในพระศาสนาขาดจากความเป็นภิกษุทันที ไม่สามารถกลับมาบวชได้ ปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ มีเรื่องภิกษุในกุฎาคามที่พยายามปลงชีวิตของกันและกัน เป็นอาทิกัมมิก คือต้นบัญญัติ อันเกิดจากความเบื่อหน่ายในร่างกาย พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำหนิความประพฤติเช่นนั้นเสีย เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามมิให้ภิกษุพราภกายมนุษย์จากชีวิต ทรงปรับอาบัติปาราชิกแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ในบทภาษณีย เป็นการอธิบายขยายความเกี่ยวกับสิกขาบทวิภังค์ เป็นการนำเอาคำในสิกขาบทวิภังค์มาขยายความเพิ่มเติมเพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นการอธิบายขยายความเกี่ยวกับเงื่อนไข ในปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ นี้ มีบทภาษณีย ๒๙ วลี

^{๑๔๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๕/๓๘๑.

^{๑๔๙} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด*, หน้า ๘๘๘.

^{๑๕๐} ดูรายละเอียดใน ส.ช. (ไทย) ๑๗/๘๗/๑๕๗-๑๖๓.

^{๑๕๑} ดูรายละเอียดใน ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๔๐๕-๔๑๐/๔๐๙-๔๑๐.

การถึงแก่ความตายของมนุษย์ แบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ การถึงแก่ความตายตามธรรมชาติ และการถึงแก่ความตายโดยการกระทำ มีความพยายามกระทำให้ถึงความตาย ด้วยการฆ่าตัวตาย (อัตวินิบาต) ก็ได้ ด้วยการฆ่าบุคคลอื่น (ฆาตกร) ทั้งที่อยู่ในครรภ์และอยู่นอกครรภ์ก็ได้ การถึงแก่ความตายโดยการกระทำจัดเป็นเป็นการพรากชีวิตมนุษย์ เป็นความพยายามใช้สิ่งทีเนื่องด้วยกายอาวุธ หรือใช้ผู้อื่น ให้ฆ่าคนตาย โดยมีเจตนาที่จะฆ่าตนเองหรือผู้อื่นให้ถึงแก่ความตาย ในการฆ่าคนอื่นนี้หากผู้กระทำเป็นพระภิกษุ ที่กระทำโดยเจตนา ต้องอาบัติปาราชิก

มูลเหตุจูงใจอันก่อให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์นั้นเพราะพระภิกษุถูกไตรวิภูฏะ ชักนำ ปิ๊บคั้น ส่งผล ขาดความอดทน และการควบคุมอารมณ์ตนเองให้ปกติ จึงถูกระงับอันไม่ดีเข้ามาปิ๊บคั้น ผู้วิจยขอแยกตามอกุศลที่มาปิ๊บคั้นให้กระทำอันได้แก่ มีอกุศลธรรมในจิตใจ ได้แก่ มีโลภะ (ความโลภ) อยากได้จนเกินไป มีโทสะ(ความโกรธ) ผูกอาฆาตมาดร้ายผู้อื่น และมีโมหะ (ความหลงเชื่อแบบผิด ๆ) ไม่ได้ประกอบด้วยปัญญา จนเป็นมูลเหตุจูงใจให้กระทำการพรากชีวิตมนุษย์ มีนิวรณ์ธรรมเข้ามาขัดขวางความดี อันได้แก่ กามฉันทะ (พอใจกามคุณ) พยาบาท (คิดร้าย) ผูกใจเจ็บ ถีนมิทธะ (ความหดหู่และเซื่องซึม) อุทธัจจกุกกุกจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ) และวิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) เข้ารบกวนปิ๊บคั้นอันเป็นเหตุจูงใจทำให้พระภิกษุหรือบุคคลทำการพรากชีวิตมนุษย์เพราะไม่สามารถควบคุมตนเองได้

บทที่ ๓

วิเคราะห์หลักเกณฑ์การพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก

ในบทที่ ๓ นี้ผู้วิจัย ได้ศึกษาถึงประเด็นปาราชิกสิกขาบท ๓ ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ หรือมนุสสวิคคหสิกขาบท ที่แสดงถึงหลักเกณฑ์การพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก รวมถึงในคัมภีร์ อรรถกถา และคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะเฉพาะของสิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ และเกณฑ์ในการวินิจฉัยการพรากชีวิต ตามหัวข้อในแต่ละลำดับดังต่อไปนี้

๓.๑ ลักษณะเฉพาะของปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ (การพรากชีวิตมนุษย์)

ในลักษณะของการกล่าวพรากชีวิตมนุษย์ จะเป็นข้อพิจารณาในหลักเกณฑ์แห่งอาการของการพรากชีวิต ซึ่งในหลักเกณฑ์และลักษณะเฉพาะของสิกขาบทนี้ จะเป็นข้อพิจารณาตามหลักพระไตรปิฎกและอรรถกถา ได้ให้ความหมายว่าอย่างไร เพื่ออธิบายให้เกิดความเข้าใจแล้วนำไปพิจารณาดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ การพรากชีวิตมนุษย์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา

คำว่า “มนุสสวิคคห” การพรากชีวิตมนุษย์นั้น ในคัมภีร์พระไตรปิฎก, อรรถกถาพระวินัย สมันตปาสาทิกา, และอรรถกถาพระวินัย กังขาวิตรณ ได้ระบุถึงความพยายามฆ่า จำนวน ๖ อย่างคือ

๑) **สาหตติกประโยค** ได้แก่ การประหารด้วยกายหรือของที่เนื่องด้วยกายของผู้ฆ่าเอง ด้วยตนเอง ลงมือฆ่าเองด้วยกาย ด้วยเครื่องประหารที่เนื่องด้วยกาย หรือด้วยเครื่องประหารที่ต้องซัดไป

๒) **นิสสัคคียประโยค** ได้แก่ การซัดเครื่องประหารมีลูกศร หอกและหินยนต์เป็นต้น ด้วยกายหรือของที่เนื่องด้วยกาย ของผู้ประสงค์จะฆ่าคนผู้นั้นอยู่ในที่ใกล้ให้ตาย การซัดเครื่องประหารมีศร หอกยนต์ และก้อนหินเป็นต้นไปด้วยกาย หรือเนื่องด้วยกาย แห่งบุคคลผู้มุ่งหมายจะฆ่าบุคคลซึ่งอยู่ในที่ไกล

ในสาหัตถิกประโยคและนิสสัคคียประโยคนั้น แต่ละประโยคจำแนกประเภทเป็นประโยค
ละ ๒ ประเภท คือ ประโยคที่เจาะจง และประโยคที่ไม่เจาะจง บรรดาประโยคทั้ง ๒ อย่างนั้น
ในประโยคที่เจาะจง มีอธิบายดังต่อไปนี้ ภิกษุจงใจประหารผู้ใด ด้วยการตายของผู้นั้นนั้นแหละ ภิกษุ
นั้น ย่อมถูกรวมตามผูกพัน ในประโยคที่ไม่เจาะจง มีอธิบายอย่างนี้ว่า “บุคคลใดบุคคลหนึ่งจงตาย”
ด้วยการตายของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพราะการประหารเป็นเหตุ ภิกษุนั้นย่อมถูกรวมตามผูกพัน
แม้ในประโยคทั้งสอง บุคคลผู้ถูกประหารจงตายในขณะที่ถูกประหารเลย หรือตายในภายหลัง
ด้วยอาการบาดเจ็บนั้นก็ตาม ภิกษุย่อมถูกปาณาติบาตกรรมผูกพัน ในขณะที่บุคคลผู้ตายถูกประหาร
นั่นเอง^๑

๓) **อาณัตติกประโยค** ได้แก่ การสั่งว่า “จงแทงหรือประหารอย่างนี้ฆ่าให้ตาย” ของผู้สั่ง
คนอื่น ยืนสั่งอยู่ที่ใกล้ ๆ ว่า “จงแทงอย่างนี้ จงประหารอย่างนี้ จงฆ่าอย่างนี้”

๔) **ถาวรประโยค** ได้แก่ การขุดหลุมพราง วางกระดานหก วางเครื่องประหารไว้ในที่ใกล้
และการจัดยา ของผู้ประสงค์ให้ตายด้วยอุปกรณ์เคลื่อนที่ไม่ได้ การขุดหลุมพราง วางกระดานยาว วาง
เครื่องประหาร ไว้ใกล้ ๆ และการจัดยาพิษ แห่งบุคคลผู้มุ่งหมายจะฆ่า ด้วยเครื่องมืออันไม่เคลื่อนที่
การลอบวางดาบเป็นต้นในที่ใกล้ การลอบวางยาพิษในแหล่งน้ำมีเหมืองเป็นต้น การนำรูปเข้าไป
เป็นต้น

๕) **วิชขามยประโยค** ได้แก่ การร้ายวิชาเพื่อฆ่าให้ตาย ใช้หม้ออาถรรพ์ประกอบ
อาถรรพ์ ใช้พวกวิทยากรร้ายวิชาเพื่อฆ่าให้ตาย

๖) **อิทธิมยประโยค** ได้แก่ การประกอบฤทธิ์ อันเกิดจากวิบากแห่งกรรม เช่น ฤทธิ์ของ
พวกนาค ครุฑ^๒ เป็นต้น

สรุปว่า ภิกษุในพระพุทธศาสนาประกอบความพยายามในการฆ่ามนุษย์ด้วยความพยายาม
อย่างใดอย่างหนึ่งในความพยายาม ๖ ประการนี้ เป็นวัตถุแห่งอาบัติปาราชิก ปาจิตตีย์ ฤทธัจจย และ
ทุกกฏ หรือเป็นอนาบัติ คือไม่เป็นอาบัติ ตามวัตถุที่ประพฤติก้าวล่วงและความสำเร็จตามที่มุ่งหมาย

^๑ ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๔/๑๔๓, วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๘., กงขา.อ. (ไทย)
๔/๑๗๒.

^๒ ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๘-๖๐๙, กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๒-๑๗๓.

๓.๑.๒ ความแตกต่างระหว่างการพรากรมมนุษย์กับสัตว์มีลมปราณ

การศึกษาพบว่า ระหว่างการพรากรมชีวิต (มนุษย์) กับสัตว์มีลมปราณ (ปณ) ควรพิจารณาอย่างไวก่อน เมื่อดูเหตุผลทางรากศัพท์ทางไวยากรณ์แล้ว ทั้ง ๒ ศัพท์ เป็นนามศัพท์เสมอกัน และมีความคล้ายกัน แต่หากดูด้วยเหตุผลในเชิงหลักธรรมแล้ว ในพระไตรปิฎกและพจนานุกรม นั้นได้อธิบายถึงกายมนุษย์ ในปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ อธิบาย สัตว์มีลมปราณไว้ใน ปาจิตติย สิกขาบทที่ ๑ แห่งสัปปาณวรรค ดังหลักฐานที่ปรากฏให้เห็น คือ “มนุสสวิคคโห นาม ยัม มาตุกัจฉิมิ ปมัม จิตตํ อุปปนํ, ปมัม วิณญาณํ ปาตุกุตํ ยาว มรณกาลา เอตถนตเร เอโส มนุสสวิคคโห นาม”^๓ ที่ชื่อว่า กายมนุษย์ ได้แก่ จิตตวแรกเกิด คือวิณญาณตวแรกปรากฏขึ้นในครรรมารดา จนถึงเวลาตาย อตภาพในระหว่างนี้ชื่อว่ากายมนุษย์^๔ อันได้แก่ร่างกายของผู้มีชาติมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ตั้งแต่เป็นน้ำกลละ^๕ และ “ปาณ นาม ตีรจณานคตปาณ วุจจติ”^๖ ที่ชื่อว่า สัตว์มีชีวิต พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงสัตว์ดิรัจฉาน^๗ดังนี้เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ต้องอธิบายแปล มนุสสวิคคห ก่อน แล้วจึงเปรียบเทียบกับปณาดิปาต ให้เป็นส่วนขยายความ ในที่นี้ผู้วิจัยจึงขอเสนอความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์มีลมปราณ โดยการแปลไว้ ๒ แบบตามข้อความภาษาบาลีดังต่อไปนี้

๑) ทั้ง ๒ ศัพท์ ใช้ในอรรถแห่งพุตยาวิภัตติแปลเข้ากับกิริยา โวโรเปย (ปลง) “โย ปน สญจิจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปย สตถหาร วาสส ปรีเยสเสย มรณวณณ วา สัณเณย มรณาย วา สมหเปย”^๘ อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากรมมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศัสตราอันจะพรากรมมนุษย์นั้น กล่าวพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ตาย^๙ และ โย ปน ภิกษุ สญจิจ ปาณํ ชีวิตา

^๓ วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๒/๑๐๐.

^๔ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๑.

^๕ พระพุทธโฆษาจารย์, พระคันธสาราภิวศ์ แปลและอธิบาย, **กัฏฐาวิตรณิ คัมภีร์แปลและอธิบาย กัฏฐาวิตรณิ เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาสน์ไทย การพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๔๕๐.

^๖ วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๘๔/๒๙๓.

^๗ วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๘๔/๕๐๒.

^๘ วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๑/๙๙.

^๙ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๑/๑๔๐.

โวโรเปย^{๑๐} ก็ ภิกษุใดจงใจปลงชีวิตสัตว์^{๑๑} ซึ่งมีการอธิบายความสัมพันธ์ ในเชิงไวยากรณ์ภาษาบาลี ระหว่างคำนาม “มนุสฺสสฺวิคฺคห” และ “ปาณ” กับคำกริยา โวโรเปย ไว้ชัดเจน โดย “มนุสฺสสฺวิคฺคห” มุ่งถึงกายมนุษย์ ส่วน “ปาณ” มุ่งถึงสัตว์เดรัจฉานไม่ใช่มนุษย์ และคำว่า “ปาณ” นั้น โดยโวหาร ได้แก่สัตว์ โดยปรมัตถ์ ได้แก่ชีวิตินทรีย์ จริ่งอยู่บุคคล ผู้ทำชีวิตินทรีย์ให้ตกลงไป ท่านกล่าวว่า “ทำ สัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป”^{๑๒} ซึ่งตรงกับคำในภาษาบาลีว่า “ปาณาติปาตา” ซึ่งมีความหมายว่า ทำชีวิต สัตว์ให้ตกลง ฆ่าสัตว์^{๑๓} คือ บุคคลยังประโยชน์อันเข้าไปตัดเสียซึ่งชีวิตินทรีย์ให้ตั้งขึ้นด้วยเจตนาใด เจตนาอันชื่อว่า วรกเจตนา ท่านเรียกว่า ปาณาติบาต บุคคลผู้พร้อมเพียงด้วยเจตนาดังกล่าวแล้ว พึง เห็นว่า “ผู้ล้างผลาญสัตว์มีลมปราณ”^{๑๔}

๒) ศัพท์ว่า “ชีวิตา” (จากชีวิต) ใช้ในอรรถแห่งปัญจมีวิภัตติ แผลเข้ากับกริยา ว่าโวโรเปย ในประโยคว่า “โย ปน สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปย สตฺถหารํ วาสส ปรีเยสเสยฺย มรณฺวณฺณํ วา สํวณฺเณยฺย มรณาย วา สมหาทเปยฺย”^{๑๕} อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหา ศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น กล่าวพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ตาย^{๑๖} ศัพท์ว่า “ชีวิตา” ในประโยคนี้นี้มุ่งถึงการพรากชีวิตของมนุษย์ อันเป็นวัตถุแห่งอาบัติปาราชิก ส่วน ในประโยคว่า “โย ปน ภิกษุ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปย”^{๑๗} ก็ ภิกษุใดจงใจปลงชีวิตสัตว์^{๑๘} ศัพท์ว่า “ชีวิตา” ในประโยคนี้นี้มุ่งถึงการพรากชีวิตสัตว์ที่มีลมปราณเหล่านี้ ไม่ได้มุ่งถึงชีวิตของมนุษย์ อันเป็นวัตถุแห่งอาบัติปาจิตตีย์

^{๑๐} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๘๓/๒๙๒.

^{๑๑} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๘๓/๕๐๒.

^{๑๒} พระพุทธโฆษาจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, (พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๔๗.

^{๑๓} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดโฮม จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๒๓๗.

^{๑๔} พระพุทธโฆษาจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๔๘.

^{๑๕} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๑/๙๙.

^{๑๖} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๑/๑๔๐.

^{๑๗} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๘๓/๒๙๒.

^{๑๘} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๘๓/๕๐๒.

สรุปว่า ในส่วนของการแปลข้อที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยทำการเสนอไว้เพราะเห็นว่า ไม่ผิดตามหลักไวยากรณ์ภาษาบาลี มนุขณ์นั้นมุ่งถึงกายมนุษย์โดยเจาะจง ได้แก่ จิตดวงแรกเกิด คือวิญญาณดวงแรกปรากฏขึ้นในครรภ์มารดา จนถึงเวลาตาย ส่วนสัตว์มีลมปราณนั้นมุ่งถึง สัตว์มีชีวิต ได้แก่ สัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้น ที่ไม่ใช่มนุขณ์นั่นเอง ในคำว่า ปาณาติบาต ระบุถึงฆ่าสัตว์มีลมปราณ โดยมุ่งสัตว์ทั้งหลายที่มีลมปราณ ไม่ได้จำเพาะเจาะจงมาที่มนุษย์โดยตรง

๓.๑.๓ ความหมายและการเกิดขึ้นของกายมนุษย์

จากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพบว่า คำว่า “กายมนุษย์” มาจากศัพท์ในภาษาบาลี “มนุสสวิคคห” จากการศึกษาค้นคว้าแปลกัน ๓ ความหมายดังต่อไปนี้

๑) กายมนุษย์ มาจากคำในภาษาบาลีว่า “มนุสสวิคคห”^{๑๙} คำแปลนี้หมายเอา จิตดวงแรกเกิด คือวิญญาณดวงแรกปรากฏขึ้นในครรภ์มารดา จนถึงเวลาตาย อรรถาธิบายในระหว่างนี้^{๒๐} การเกิดขึ้นแห่งอายตนะ ๖ เกิดในครรภ์มารดา ไม่ก่อน ไม่หลัง มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง ก่อเกิดเป็นกลละ จากนั้นเกิดเป็นอัมพพะจากอัมพพะเกิดเป็นเปสสิ จากเปสสิเกิดเป็นขณะ จากขณะเกิดเป็นปุ้ม ๕ ปุ้ม ต่อจากนั้น ผมน ขน เล็บจึงเกิดขึ้น มารดาของสัตว์ผู้อยู่ในครรภ์นั้น บริโภคข้าว น้ำ โภชนาหารอย่างใดสัตว์ผู้อยู่ในครรภ์มารดานั้นก็ยังอรรถาธิบายให้เป็นไปในครรภ์ด้วยข้าว น้ำ โภชนาหาร ผมน ขน เล็บ ฟัน กระดูก จึงเกิดขึ้นแก่สัตว์ผู้อยู่ในครรภ์มารดาในภายหลัง^{๒๑} ก่อเกิดเป็นกายมนุษย์ อันมีชีวิต ชีวิตของมนุษย์นั้น ประกอบด้วย (๑) รูป-ร่างพร้อมคุณลักษณะและอาการ (๒) เวทนา-ความรู้สึกสุข ทุกข์ (๓) สัญญา ความจำได้หมายรู้ (๔) สังขาร-การปรุงแต่งทางจิต (๕) วิญญาณ-ความรู้แจ้งอารมณ์ เรียกรวมว่า “ขันธ ๕” อันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในหรือของชีวิตมนุษย์^{๒๒} อรรถาธิบายของสัตว์ที่มีอยู่ ๑๒๐ ปีตามปกติ ที่มีความเติบโตตามลำดับ ในระหว่างนี้ คือ ตั้งแต่เป็นวัตถุเล็กน้อยอย่างนี้ไปจนถึงเวลาตาย นี้ชื่อว่ากายมนุษย์^{๒๓}

^{๑๙} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๒/๑๐๐.

^{๒๐} วิ.มหา (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๑.

^{๒๑} ตูรายละเอียดยใน อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๖๙๑/๗๓๗-๗๓๘.

^{๒๒} พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ), จริยศาสตร์ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๒.

^{๒๓} พระพุทธโฆสจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๔๖.

หากว่าตามระเบียบของหลักไวยากรณ์ภาษาบาลี จะแปลเช่นนั้นไม่ได้เลย เนื่องจากคำว่า มนุสฺส ที่แปลว่า มนุษย์ ก็ได้ ตามหลักไวยากรณ์ คำสมานั้นเรียงไว้หน้า วิคคห เป็นนามกิตก์ที่ทำหน้าที่คล้ายกริยาซึ่งความบังคับให้แปลกรรม (ตัวรับกริยา) ดังนั้น เมื่อนำคำ ๒ คำมารวมกัน จึงจะแปล มนุสฺส ได้แต่ก็ความหมายอนุโลมไปได้ การเกิดมาได้กายมนุษย์นั้น ถือว่าเป็นการยาก เพราะนับตั้งแต่แรกเริ่ม คือปฏิสนธิ ผ่านการเป็นกลละจนกระทั่งคลอดออกมาจากครรภ์มารดาก็นับว่ายาก การเลี้ยงชีพในการเป็นมนุษย์ก็นับว่ายาก การประกอบจิตให้อยู่ในกุศลธรรมตลอดเวลาก็นับว่ายาก พระพุทธร่องค์จึงให้ความสำคัญกับกายมนุษย์ โดยมุ่งเน้นให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนามีจิตอันประกอบด้วยความเมตตาในสรรพสัตว์ปราศจากความโหดเหี้ยม ไม่พรากรชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลาย

๒) **อัฐภาพของมนุษย์** มาจากคำในภาษาบาลีว่า “มนุสฺสตตภาว”^{๒๔} คำแปลนี้หมายเอาอัฐภาพที่ละเอียดยกอนอยู่ในครรรค์ ตั้งแต่ต้น^{๒๕} พระอรรถกถาจารย์ทำคำว่า มนุสฺส ที่แปลว่า มนุษย์ให้เป็นนามศัพท์บทขยาย ทำหน้าที่แสดงความเป็นเจ้าของ อตตภาว ที่เป็นสมาสโดนลบในท่ามกลาง (มีชณฺเฏ โลปสมาส) ดังนั้น จึงสามารถแปลได้ชัดเจนว่า “เฝ้า ปริตตกั วตถุ อาทิ กตวา ปกตียา วิสวสสตายุกสฺส สตตสฺส ยาว มรณา เอตถนฺนตเร อนุปุพฺเพน วุฑฺฒิปตฺโต อตตภาโว, เอโส มนุสฺสวિકฺโข นาม”^{๒๖} อัฐภาพของสัตว์ที่มีอายุ ๑๒๐ ปีโดยปกติ เริ่มตั้งแต่เป็นวัตถุลักษณะนี้ไปจนถึงเวลาตาย เจริญขึ้นตามลำดับในระหว่างนี้ นี้ชื่อว่ากายมนุษย์^{๒๗} ตามปกติของมนุษย์เมื่อเกิดมาย่อมบ่ายหน้าเข้าสู่ชรา มรณะ ผู้ใดอยู่ได้เกิน ๑๐๐ ปี ผู้นั้นก็อยู่ได้อีก ๑ ปีบ้าง ๒ ปีบ้าง ๓ ปีบ้าง ๔ ปีบ้าง ๕ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ผู้นั้นก็อยู่ได้อีก ๔๐ ปีบ้าง รวมความว่า แม้หากผู้ใดจะมีชีวิตอยู่เกินไปกว่านั้น เมื่อผู้ใดชรา คือ สูงอายุเป็นผู้เฒ่า ล่วงกาลมามาก ผ่านวัยมามาก มีฟันหัก ผมหงอก ผมหงาว ศีรษะล้านหนังย่น ตัวตกระ หลังโก่ง หลังค่อม ถือไม้เท้ายันกาย ผู้นั้นก็ย่อมเคลื่อน ตายสูญหาย สลายไปเพราะชรา ไม่มีความหลุดพ้นจากความตายไปได้สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

^{๒๔} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๗๕.

^{๒๕} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๕.

^{๒๖} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๗๕.

^{๒๗} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๕.

ผลานมวิ ปุกกาน	ปาโต ปตุนโต ภัย
เอวี่ ซาตาน มจจัน	นิจจี่ มรณโต ภัย.
ยถาปี กุมภการสส	กตา มตติกาขนา
สพเพ เกทปริยนา	เอวี่ มจจัน ซีวิต
ทหรา จ มหนตา จ	เย พาลา เย จ ปณติตา
สพเพ มจจุลส์ ยนติ	สพเพ มจจุปรายนา. ^{๒๘}

สัตว์ที่เกิดมาแล้ว มีภัยจากความตายเป็นนิตย์ เหมือนผลไม้สุกแล้ว มีภัยจากการหล่นไปในเวลาเช้า ฉะนั้น ภาชนะดินที่ช่างหม้อทำไว้ทั้งหมดมีความแตกเป็นที่สุด ฉันทิ ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายก็เป็นฉันทันั้น มนุษย์ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ โง่ และฉลาดทั้งหมดย่อมไปสู่อำนาจของความตาย มีความตายรออยู่ข้างหน้า^{๒๙}

ดังนั้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ในพระคัมภีร์ของพระอรรถกถาจารย์ กายมนุษย์ หรืออัฐภาพมนุษย์นั้น เริ่มต้นจากวิญญานจิตดวงแรกที่ปรากฏในครรภ์ของมารดาเป็นการเกิดขึ้นแห่งอายตนะ ๖ เกิดในครรภ์มารดา ก่อเกิดเป็นกลละ เป็นอัมพุทะ เป็นเปสิ เป็นขนะ เกิดเป็นปุม ๕ ปุม มีผม ขน เล็บบริโภคข้าว น้ำ โภชนาหารอย่างใดสัตว์ผู้อยู่ในครรภ์มารดา จึงเกิดขึ้นแก่สัตว์ผู้อยู่ในครรภ์มารดาในภายหลังก่อเกิดเป็นกายมนุษย์ มีอายุตั้งแต่เป็นกลละในท้องของมารดา จนถึงอัฐภาพของสัตว์ที่มีอายุประมาณ ๑๒๐ ปี ชื่อว่า กายมนุษย์ เพราะเป็นกายที่มีตัวตนของมนุษย์ จึงจัดเป็นอัฐภาพของมนุษย์

๓) การพรากกายมนุษย์จากชีวิต มาจากคำในภาษาบาลีว่า “มนุสฺสวิคฺคหิ ชีวิตาโวโรเปย”^{๓๐} พรากกายมนุษย์จากชีวิต^{๓๑} คำแปลนี้ พระอรรถกถาจารย์ทำ มนุสฺส ให้ลงในอรรถแห่งทุติยาวิภัตติ แปลว่า มนุษย์ หรือกายมนุษย์ ทำ วิคฺคหิ ซึ่งประกอบด้วย วิ เป็นบทหน้า คห ธาตุ ในความหมายว่าถือเอา อ ปัจจัย ซ้อน ค^{๓๒} ในนามกิตก์ ที่ทำหน้าที่คล้ายกิริยา แปลว่า การพราก การแยก แปลรวมเข้ากับ คำว่า ชีวิตา โวโรเปย จึงแปลว่า พรากกายมนุษย์ จากชีวิต หรือ ปลงลง ซึ่ง

^{๒๘} พ.อุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๕๘๒-๕๘๔/๔๕๑.

^{๒๙} พ.อุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๕๘๒-๕๘๔/๖๔๑-๖๔๒.

^{๓๐} วิ.มทา. (บาลี) ๑/๑๖๗/๙๗.

^{๓๑} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๖๗/๑๓๙.

^{๓๒} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ศัพท์วิเคราะหฺ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๖๐๘.

กายมนุษย์ จากชีวิต จากท่านจึงอธิบายว่า “ยสุมา ปน ชีวิตา โวโรปนํ นาม อตถโต ชีวิตินทริยฺพจฺเณ ทนเมว โหติ, ตสฺมา เอตสฺส ปทภาชเน “ชีวิตินทริยํ อุปจฉินฺทติ อุโปเรติ สนตตี วิโกเปตตี วุตตํ”^{๓๓} ดังนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในบทภาชนะแห่งคำว่าพรากจากชีวิตนั้นว่า ตัดทำลายชีวิตินทริย ตัดความสืบต่อ^{๓๔} เป็นการพรากเสียจากชีวิต ด้วยการ ناب และรีด หรือด้วยการวางยา ในเวลายังเป็นกลละก็ดี หรือด้วยความพยายามที่เหมาะสมแก่รูปนั้น ๆ ในกาลถัดจากเป็นกลละนั้นไปก็ดี ก็ขึ้นชื่อว่าปลงจากชีวิต โดยความก็คือการเข้าไปตัดอินทริยคือชีวิตนั่นเอง^{๓๕} ทำลายความสืบต่อแห่งชีวิต

ดังนั้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า กายมนุษย์ หมายถึง จิตดวงแรกเกิด คือวิญญาณดวงแรก ปรากฏขึ้นในครรภ์มารดา จนถึงเวลาตาย กายมนุษย์เกิดขึ้นด้วยอายตนะ ๖ ในครรภ์มารดา ไม่ก่อน ไม่หลัง มีอวัยวะครบถ้วน เริ่มต้นเป็นกลละ จนมี ผม ขน เล็บจึงเกิดขึ้น ก่อเกิดเป็นกายมนุษย์ มีขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในหรือของชีวิตมนุษย์

ส่วนการเกิดขึ้นของกายมนุษย์นั้นประกอบ ๓ อย่าง ได้แก่ มารดาบิดามีสัมพันธ์ทางเพศ มารดาอยู่ในช่วงไข่สุกพร้อมที่จะตั้งครรภ์ และคันธัพพะหยั่งลงสู่ครรภ์แล้ว ทั้ง ๓ ประการนั้นคือ เหตุปัจจัยซึ่งก่อให้เกิดชีวิตมนุษย์ขึ้นมา คันธัพพะหรือปฏิสนธิวิญญาณที่จะมาเกิดในครรภ์ของมารดา นั้น คือต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกนั้นหมายถึงว่า กรรมเป็นเครื่องบงชี้โดยอัตโนมัติ ในขณะที่ สัตว์ใด ที่สิ้นกรรม สิ้นวิบากกรรมแล้ว จะได้รับโอกาส การเกิดมาเป็นมนุษย์ ชีวิตมนุษย์นับตั้งแต่แรกเริ่ม คือปฏิสนธิ จนกระทั่งคลอดออกมาจากครรภ์มารดา พระพุทธศาสนาอธิบายไว้ ๕ ขั้นตอน เรียกว่า เป็นการพัฒนาของชีวิตก็ได้ดังต่อไปนี้

๑) **กลละ** เป็นหยาดน้ำใส เล็กที่สุด เป็นหยดที่เล็กมากจนสมัยนั้นไม่สามารถบอกได้ว่าเล็กอย่างไร เพราะไม่มีเครื่องวัดความละเอียดถึงขนาดที่ว่าพิเศษส่วนเท่าไรของ มิลลิเมตร เซนติเมตร หรือของนิ้ว ท่านเลยใช้วิธีอุปมาว่าหยาดน้ำใส กลละนี้มีขนาดเล็กเหลือเกิน เหมือนอย่างขนจามรี จามรีเป็นสัตว์อยู่ทางเขาหิมาลัยซึ่งมีขนละเอียดมาก เอาขนจามรีมาเส้นหนึ่งมาจุ่มน้ำมันงา แล้วก็สลัด เจ็ดครั้งแล้วมันก็ยังเหลือติดอยู่นิดหนึ่ง ซึ่งเล็กเหลือเกิน ท่านบอกว่านี้แหละเป็นขนาดของกลละ ชีวิตในช่วงเจ็ดวันแรกจะเป็นกลละก่อน พอถึงวันที่ ๘ จะพัฒนาเข้าสู่ชั้นอุพพุทะ กลละนั้นมีเค้าโครงของกายภาพอยู่ด้วย ๓ อย่าง คือ กายทสกะ โครงสร้างทางร่างกาย วัตถุทสกะ โครงสร้าง

^{๓๓} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๗๕..

^{๓๔} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๕.

^{๓๕} พระพุทธโฆสะจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๔๖.

ทางสมองและภาวทสะ โครงสร้างทางเพศ โครงสร้างทั้ง ๓ นี้ ปรากฏรวมอยู่อยู่แล้วในกลละ กลละ จะพัฒนาไปประมาณ ๑ สัปดาห์ก็จะเข้าสู่ขั้นที่ ๒

๒) **อัมพุทะ** พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า มีลักษณะเป็นโลหิตชั้น มีสีเหมือนน้ำล้างเนื้อ อัมพุทะจะค่อย ๆ พัฒนาไป ๗ วัน พอถึงวันที่ ๘ เข้าสู่ขั้นเปลี

๓) **เปลี** มีลักษณะเป็นชั้นเนื้อ แต่ยังมีสภาพเหลวอยู่เหมือนก้อนดีบุกเหลว มีสีแดงเรื่อ ขั้นเปลีใช้เวลาพัฒนาอยู่ ๗ วัน พอถึงวันที่ ๘ เข้าสู่ขั้นขณะ

๔) **ขณะ** มีลักษณะเป็นก้อนเนื้อ เป็นแท่งทึบและมีสีแดงจัดขนาดเท่าไข่ไก่ และใช้เวลาพัฒนาอยู่ ๗ วัน ถึงวันที่ ๘ ก็จะเกิดเป็นปัญจสาขา

๕) **ปัญจสาขา** ขั้นนี้เป็นก้อนเนื้อในครรภ์ของมารดา เริ่มปรากฏเป็นปุ่ม ๕ ปุ่ม ทั้ง ๕ ปุ่ม นี้พัฒนาต่อไปอีก ปุ่มหนึ่งจะเป็นศีรษะ ๒ ปุ่ม ต่อมาจะเป็นแขนทั้ง ๒ ข้าง และปุ่มสุดท้ายจะเป็นขา ทั้ง ๒ ข้าง

ถ้านับเวลาเป็นสัปดาห์จากจุดเริ่มต้นที่เรียกว่ากลละจนถึงเป็นปัญจสาขา ในสัปดาห์ สตรี ผู้เป็นมารดาได้ตั้งครรภ์แล้วเดือนเศษ ต่อจากนั้น ร่างกายของทารกในครรภ์ ก็พัฒนาไปตามลำดับ จนกระทั่งมีอวัยวะต่าง ๆ ครบบริบูรณ์ ทารกจะอยู่ในครรภ์ประมาณ ๔๒ สัปดาห์ ซึ่งเท่ากับ ๙ เดือน ๒๔ วัน แล้วจึงคลอดออกมาสู่โลกภายนอก ปัจจุบันโลกมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในหลาย ๆ ด้าน เรามีกล้องที่สามารถบันทึกตัวอสุจิและไข่ของมารดาบิดาที่ผสมกันแล้ว ก่อกำเนิดเป็นชีวิตขึ้นมาซึ่งเล็กมาก ๆ มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่กล้องสามารถขยายได้เป็นหมื่นเป็น แสนเท่า เราจึงเห็นจุดตั้งต้นของชีวิตทางกายภาพ^{๓๖}

สรุปว่า ส่วนการเกิดขึ้นของกายมนุษย์ เริ่มต้นจากมารดาบิดามีเพศสัมพันธ์กันจนมารดา ตั้งครรภ์ เริ่มต้นจากการเป็นกลละ คือ เป็นหยาดน้ำใส เล็กที่สุด ต่อจากนั้น ๑ สัปดาห์ เป็นอัมพุทะ มีลักษณะเป็นโลหิตชั้น ต่อจากนั้น ๘ วัน เป็นเปลี มีลักษณะเป็นชั้นเนื้อ มีสภาพเหลวอยู่ ต่อจากนั้น ๘ วัน เป็นขณะ มีลักษณะเป็นก้อนเนื้อ เป็นแท่งทึบ ต่อจากนั้น ๘ วัน เป็นปัญจสาขา เป็นก้อนเนื้อปุ่ม ๕ ปุ่ม ก็พัฒนาเป็นร่างกายไปตามลำดับ จนกระทั่งมีอวัยวะต่าง ๆ ครบบริบูรณ์ ทารกจะอยู่ในครรภ์ ประมาณ ๙ เดือน ๒๔ วัน แล้วจึงคลอดออกมาสู่โลกภายนอก

^{๓๖} พระครูวิวัชรธรรมวิตร, ขาญพัฒน์ ขำขัน, ธวัชชัย ขำนิ และวิจิรัตน์ ภาคแก้ว, “มนุษย์ตามทัศนะ พระพุทธศาสนา”, วารสารปรัชญาปริทรรศน์ มจร., ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓): ๒๕-๓๕.

อนึ่งการเกิดขึ้นของกายมนุษย์นั้น ประกอบด้วยธาตุ ๖ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) **ปฐวีธาตุ** (ธาตุคือดิน) ได้แก่ อุปาทินนกรูปภายในที่เป็นของเฉพาะตน เป็นของแข็ง แข็ง เป็นของหยาบ ได้แก่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม ปอด ไข้ใหญ่ ไข้เล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า หรืออุปาทินนกรูปภายในอื่นใดที่เป็นของเฉพาะตน เป็นของแข็งแข็ง เป็นของหยาบ

๒) **อาโปธาตุ** (ธาตุคือน้ำ) ได้แก่ อุปาทินนกรูปภายในที่เป็นของเฉพาะตน เป็นของเอิบอาบ มีความเอิบอาบ ได้แก่ ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ น้ำตา มันทัน เพลวมน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร หรืออุปาทินนกรูปภายในอื่นใด ที่เป็นของเฉพาะตน เป็นของเอิบอาบ มีความเอิบอาบ

๓) **เตโชธาตุ** (ธาตุคือไฟ) ได้แก่ อุปาทินนกรูปภายในที่เป็นของเฉพาะตน เป็นของเร่าร้อน มีความเร่าร้อน ได้แก่ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำร่างกายให้อบอุ่น ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำร่างกายให้ทรุดโทรม ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำร่างกายให้เร่าร้อน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องย่อยสิ่งที่กินแล้ว ต้มแล้ว เคี้ยวแล้ว และลั้มรสแล้ว หรืออุปาทินนกรูปภายในอื่นใดที่เป็นของเฉพาะตน เป็นของเร่าร้อน มีความเร่าร้อน

๔) **วาโยธาตุ** (ธาตุคือลม) ได้แก่ อุปาทินนกรูปภายในที่เป็นของเฉพาะตน เป็นของพัดไปมา มีความพัดไปมา ได้แก่ ลมที่พัดขึ้นเบื้องบน ลมที่พัดลงเบื้องต่ำ ลมในท้อง ลมในลำไส้ลมที่เล่นไปตามอวัยวะน้อยใหญ่ ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก หรืออุปาทินนกรูปภายในอื่นใด ที่เป็นของเฉพาะตน เป็นของพัดไปมา มีความพัดไปมา

๕) **อากาศธาตุ** (ธาตุคืออากาศ) ได้แก่ อุปาทินนกรูปภายในที่เป็นของเฉพาะตน เป็นสภาวะว่างเปล่า มีความว่างเปล่า ได้แก่ ช่องหู ช่องจมูก ช่องปาก ช่องสำหรับกลืนของกิน ของดื่มของเคี้ยว ของลั้มรส ช่องที่พักอยู่แห่งของกิน ของดื่ม ของเคี้ยว ของลั้ม และช่องสำหรับของกิน ของดื่ม ของเคี้ยว ของลั้ม ไหลลงเบื้องต่ำ หรืออุปาทินนกรูปภายในอื่นใดที่เป็นของเฉพาะตน เป็นสภาวะว่างเปล่า มีความว่างเปล่า

๖) **วิญญาน** (ธาตุคือวิญญาน) ได้แก่ ธาตุอันบริสุทธิ์ผุดผ่องที่เหลืออยู่ บุคคลย่อมรู้เรื่องอะไร ๆ ได้ด้วยวิญญานนั้น คือรู้ว่า สุขบ้าง รู้ว่า ทุกข์บ้าง รู้ว่า อทุกขมสุขบ้างเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา สุขเวทนาจึงเกิด บุคคลนั้นเมื่อเสวยสุขเวทนา ย่อมรู้ชัดว่า “สุข เวทนา เวทยามิ” เราเสวยสุขเวทนาอยู่ รู้ชัดว่า “ตสฺส เสว สุขเวทนียสส ผสฺสสส นิโรธา ยํ ตชฺช เวทยิตํ สุขเวทียํ

ผสส์ ปฏิจจ อุปปenna สุขา เวทนา, สา นิรุชฌติ, สา รูปสมมติ”^{๓๗} เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุข เวทนานั้นนั้นแลดับ สุขเวทนาที่เกิดเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา ที่ส่วยอยู่อันเกิดจาก ผัสสนั้นก็ดับคือสงบไป”^{๓๘} บุคคลย่อมรู้อะไร ๆ ได้วิญญานธาตุนั้น

สรุปว่า กายของมนุษย์นั้น ประกอบด้วยธาตุ ๖ คือ ธาตุดิน มีลักษณะแข็งแข็ง เกิดเป็น อวัยวะ เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนังเป็นต้น ธาตุน้ำ มีลักษณะเอิบอาบทั่วร่างกาย มีเลือด เหงื่อ เป็นต้น ธาตุไฟ มีลักษณะเร้าร้อน ทำให้เกิดอาการร้อนและอาการหนาว ธาตุลม สภาวะว่างเปล่า มีช่องหู เป็นต้น อากาศธาตุ มีลักษณะว่างเปล่าเกิดเป็นช่องต่าง ๆ ในร่างกาย และวิญญานธาตุ ทำให้เกิด ความรู้สึกนึกคิด

ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายและการเกิดขึ้นของของกายมนุษย์ได้ว่า กายมนุษย์ หมายถึง จิตดวงแรกที่ปรากฏเกิดขึ้นในครรภ์มารดา จนถึงเวลาตาย โดยปกติจะอายุไม่เกิน ๑๐๐ ปี การพรากกายมนุษย์ จึงหมายถึง การปลงลงซึ่งกายมนุษย์ ทำลายชีวิตินทรีย์เป็นการพรากเสียจาก ชีวิต นับตั้งแต่ยังเป็นกละอยู่ในครรภ์ จนถึงเป็นกายมนุษย์ที่ออกมาจากครรภ์ โดยความพยายามที่เหมาะสมแก่รูปในขณะนั้น ๆ

ส่วนการเกิดขึ้นของกายมนุษย์นั้น เริ่มจากสัมพันธ์ทางมารดาและบิดาก่อเกิดเป็นชีวิต มนุษย์ขึ้นในครรภ์ของมารดา เริ่มตั้งแต่ กลละ อัณฑะ เปลิ ฆนะ ปัญจสาขาใช้เวลาประมาณ ๙ เดือน ๒๔ วัน แล้วจึงคลอดออกมาสู่โลกภายนอก เป็นมนุษย์มีอวัยวะมีชีวิต และการเกิดขึ้นกายมนุษย์นั้น ประกอบด้วยธาตุ ๖ ประการ ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ และธาตุวิญญาน รวมกันเข้าเกิดเป็นกายมนุษย์ ด้วยธาตุดิน ทำให้มีอวัยวะต่าง ๆ ด้วยธาตุน้ำ ทำให้มีเลือด มีเหงื่อ มี น้ำตา เป็นต้น ด้วยธาตุไฟ ทำให้เกิดความอบอุ่น ความเร้าร้อนขึ้นในร่างกาย ด้วยธาตุลม ทำให้เกิด ลมหายใจ และลมตามอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย ด้วยธาตุอากาศทำให้ช่องต่าง ๆ ในร่างกาย สำหรับ หายใจ ดื่มน้ำ กิน ลิ้มรส และด้วยธาตุวิญญาน ทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดขึ้นในกายมนุษย์

๓.๑.๔ ลักษณะของการพรากชีวิตมนุษย์

ในประเด็นนี้เป็นข้อพิจารณาว่า ในลักษณะใดที่เป็นข่ามนุษย์ให้ตาย เพื่อเป็นแนวทางและ หลักการในการพิจารณาการพรากชีวิตมนุษย์ อธิบายได้ดังต่อไปนี้

^{๓๗} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๓๕๗/๓๑๐.

^{๓๘} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๕๗/๔๐๕-๔๐๘-๔๐๙.

๑) **การพราก** ว่าด้วยความหมาย การแยกออกจากคำบาลีว่า “มนุสฺสวિકคฺห” (การพราก) รวมกับคำว่า “ชีวิตา โวโรเปยฺย”^{๓๙} มีความหมายตามรูปของศัพท์ว่า ปลงกายมนุษย์ลง จากชีวิต ได้แก่ การทำกายมนุษย์ให้สิ้นชีวิตนั่นเอง ซึ่งพระสังคีติกาจารย์ ได้อธิบายความว่า “ชีวิตนฺทริยํ อุปนิทฺติ”^{๔๐} แปลว่า เข้าไปตัดชีวิตนฺทริย^{๔๑} เป็นการเข้าไปบั่นอินทริยคือชีวิต ทำความสับต่อให้ขาด สาย เมื่อเข้าไปตัดและเข้าไปบั่นความสับต่อแห่งอินทริยคือชีวิต ท่านกล่าวว่า ย่อมเข้าไปตัด ย่อมเข้าไปบั่นรอนอินทริยคือชีวิต^{๔๒} เป็นการทำอินทริยคือชีวิตของมนุษย์ให้ขาดการสับต่อถึงแก่ความตาย

พระอรรถกถาจารย์ขยายความเพิ่มเติมว่า ชีวิตนฺทริย มี ๒ อย่าง คือ รูปชีวิตนฺทริย และ อรูปชีวิตนฺทริย ใน ๒ อย่างนั้น ไม่มีความพยายามในอรูปชีวิตนฺทริย ไม่อาจปลง อรูปชีวิตนฺทริยนั้นได้ ส่วนในรูปชีวิตนฺทริย มีความพยายามอยู่ ทั้งอาจจะปลงลงได้^{๔๓} พระสังคีติกาจารย์ ยังใช้คำว่า อุปจฺฉินฺทิตฺติ^{๔๔} เข้าไปตัด ที่เป็นคำเสมือนอีกคำหนึ่งของคำว่า โวโรเปยฺย

คำว่า “มนุสฺสวિકคฺห ชีวิตา โวโรเปยฺย” ตามรูปของศัพท์มีความหมายว่า ปลงกายมนุษย์ จากชีวิต เป็นการเข้าไปตัดชีวิตนฺทริยทำการมนุษย์ให้สิ้นชีวิต ในปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ นี้ มุ่งถึงรูปชีวิตนฺทริย เพราะอรูปชีวิตนฺทริย ใคร ๆ ไม่อาจจะปลงได้

๒) **ปลงชีวิต** ในลักษณะต่าง ๆ วิเคราะห์ตามมาติกา (หัวข้อ) ตามที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา แม้ในองค์ประกอบของการฆ่าตามที่กล่าวไว้ในพระสูตรและพระอภิธรรม จะระบุว่า ลงมือฆ่า แต่เมื่อดูคำในบาลีพบว่า ลงมือฆ่า เป็นคำแปลของ “ปโยค” ในบทว่า เจตนาย ชีวิตินฺทริย-ปจฺเฉทกํ ปโยคํ สมฺภูจฺจาเปติ^{๔๕} ซึ่งมีความหมายว่า เจตนาเป็นเหตุทำความพยายามที่เข้าไปตัดรอนชีวิตนฺทริย^{๔๖} ความพยายามนี้ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าจะครอบคลุมไปถึงการฆ่าในลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ในคำอธิบายของสิกขาบทนี้ คำว่า “ปโยค” นั้น เป็นการฆ่าด้วยตนเอง ด้วยกาย ด้วยเครื่องประหารอันเกี่ยวเนื่องด้วยกาย เช่น ใช้ฝ่ามือตบ ใช้เท้าเตะหรือยัน ใช้

^{๓๙} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๑/๑๐๐.

^{๔๐} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๒/๑๐๐.

^{๔๑} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๑.

^{๔๒} พระพุทธโฆสะจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๔๖.

^{๔๓} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๖.

^{๔๔} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๑/๑๐๐.

^{๔๕} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๗๗.

^{๔๖} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๘.

กำมือต้อย ใช้เข่ากระแทก หรือใช้อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งทำร้ายจนถึงตาย ใช้ร่างกายในการขับเคลื่อนเครื่องประหารทำการพรากชีวิตจนสำเร็จ การพรากชีวิตด้วยเครื่องประหารที่ชั้ตออกไปแล้ว ได้แก่ การฆ่าโดยการยิงด้วยลูกศร เป็นต้น ซึ่งเป็นการปล่อยให้พ้นออกไปจากกายหรือของที่เนื่องด้วยกายของผู้ฆ่าเอง การฆ่าเองนี้มี ๓ วิธีการ คือ (๑) ใช้อวัยวะของตัวเองทำร้ายจนผู้ที่ถูกทำร้ายตายลงตามเจตนา (๒) ใช้เครื่องประหารที่ใช้มือตัวเอง เช่น มีด (๓) ใช้เครื่องประหารที่ชั้ตออกไป เช่น ลูกศร หากเปรียบเทียบในปัจจุบัน ก็คือ ปืน ระเบิด หรือจรวด ทั้งหมดนี้ ถือเป็นการกระทำด้วยตนเอง โดยนัยนี้จึงแบ่งการกระทำออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การลงมือฆ่าด้วยตนเอง (สาหัตถิกนโยบาย) กับ การลงมือฆ่าแบบชั้ตเครื่องประหารออกไป (นิสัคคิกนโยบาย) อาจจะเป็นการขว้างหรือการยิง ซึ่งทำให้ผู้ที่เป่าหมายตายลงได้^{๔๗} ด้วยอาวุธที่ชั้ตออกไป

คำว่า นโยบาย (การฆ่าด้วยตนเอง) สามารถแยกออกเป็น ๒ ประการ คือ (๑) อุททิสสะ คือ การฆ่าแบบเจาะจง และ (๒) อนุททิสสะ คือการฆ่าแบบไม่เจาะจง ในนโยบาย ทั้ง ๒ นั้น พึงทราบวินิจฉัยในนโยบายที่เจาะจง ตามนัยอรรถกถาพระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ว่า “ภิกษุทำร้ายเจาะจงผู้ใด ด้วยการตายของผู้นั้น เธอถูกกรรมผูกพัน ในประโยคที่ไม่เจาะจงอย่างนี้ว่า ‘ขอให้คนใดคนหนึ่งตาย’ ด้วยการตายของคนใดคนหนึ่ง เพราะการทำร้ายเป็นเหตุ ภิกษุถูกกรรมผูกพัน แม้โดยประการทั้ง ๒ ผู้ถูกทำร้ายตายไปในขณะที่พอถูกทำร้ายหรือในภายหลังด้วยโรคนั้น ในขณะที่พอถูกทำร้าย ภิกษุถูกกรรมผูกพัน ก็เมื่อภิกษุทำร้ายด้วยประสงค์จะให้ตาย ทำร้ายซ้ำแก่ผู้ยังไม่ตายด้วยการทำร้ายนั้นด้วยจิตดวงอื่น แม้ในภายหลัง ถ้าเขาตายด้วยการทำร้ายครั้งแรกเท่านั้น เมื่อนั้นเหมือนกัน ภิกษุถูกกรรมผูกพัน ต่อมา ถ้าเขาตายด้วยการทำร้ายครั้งที่ ๒ ก็ไม่เป็นปาณาติบาต เมื่อผู้ถูกทำร้ายตายด้วยการประหารทั้ง ๒ ครั้ง ภิกษุถูกกรรมผูกพันด้วยการทำร้ายครั้งแรกนั่นเอง เมื่อผู้ถูกทำร้ายไม่ตายด้วยการทำร้ายทั้ง ๒ ครั้ง ไม่เป็นปาณาติบาต แม้ในการทำร้ายที่หลายคนให้แก่บุคคลผู้เดียวก็มีนัยนี้ แม้ในการทำร้ายที่หลายคนทำร้ายนั้น ผู้ถูกทำร้ายตายด้วยการทำร้ายของผู้ใด ภิกษุย่อมถูกกรรมของผู้นั้นผูกพัน”^{๔๘} ในนโยบาย ทั้ง ๒ ประการนั้น การฆ่าแบบเจาะจง คือ การฆ่าแบบระบุผู้ที่จะฆ่าชัดเจนจะโดยชื่อหรือโดยรูปพรรณอันใดก็ได้ แต่การฆ่าแบบไม่เจาะจงทำลงไปโดยไม่ระบุลงไปให้แน่ชัด

^{๔๗} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๔/๖๑๔, บรรจบ บรรณรุจิ, “วิเคราะห์ปาราชิก ๔ เพื่อการเรียนการสอน”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒๙.

^{๔๘} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๔/๖๑๔.

การลงมือฆ่า ๒ ครั้งด้วยจิตต่างวาระกัน กล่าวคือ ลงมือฆ่าครั้งแรกด้วยจิตคิดให้ตาย แต่ผู้ถูกฆ่าไม่ตาย จึงฆ่าซ้ำ แต่ขณะที่ฆ่าซ้ำนั้นทำลงไปด้วยจิตคิดถึงเรื่องอื่น จึงมีการถามว่าการกระทำคือการฆ่าสำเร็จด้วยวาระจิตใด ? คำตอบก็คือ ถ้าผู้ถูกฆ่าตายลงด้วยการฆ่าครั้งที่ ๑ ถือว่าผูกพันกับกรรมคือการฆ่าสำเร็จลงด้วยวาระจิตนั้น แต่ถ้าตายลงด้วยการฆ่าครั้งที่ ๒ ซึ่งจิตไปคิดเรื่องอื่น ถือว่าการฆ่าไม่สำเร็จ การฆ่าด้วยจิตต่างวาระนี้ลึกซึ้งมาก การพิจารณาตามกฎหมายน่าจะไปถึง เพราะกฎหมายจะตัดสินด้วยพยานวัตถุ คือ มีเครื่องมือฆ่า มีผู้ถูกฆ่า แต่คงไม่ลึกลงไปถึงวาระจิตที่ต่างวาระกัน ส่วนในทางพระพุทธศาสนาการจะเอาผิดพระถึงขั้นอาบัติปาราชิกนั้นมุ่งไปที่วาระจิตขณะที่ทำให้การกระทำสำเร็จลง แต่ถ้าการฆ่านั้นมีเจตนาให้ตายทั้ง ๒ วาระ ถือว่าการฆ่าสำเร็จลงตั้งแต่วาระแรก ในกรณีที่ผู้ถูกฆ่าไม่ตายทั้ง ๒ วาระ การฆ่าก็ไม่สำเร็จ^{๔๙} เมื่อผู้ถูกฆ่าตายในวาระใดวาระหนึ่ง การฆ่านั้นก็สำเร็จ

ยังมีการกล่าวถึงการที่รู้ฆ่าคนเดียวจะถือว่า คนใดเป็นผู้ฆ่า ? หากพิจารณาในแง่กฎหมายในทางโลก ในเบื้องต้นหากพยานวัตถุขยายไปถึงอาจถือทุกคนว่าเป็นผู้ฆ่าแต่ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์อรรถกถามุ่งไปที่เจตนาของผู้ฆ่าของบุคคลผู้ร่วมฆ่าแต่ละคนโดยกล่าวว่า “ในกรณีที่หลายคนฆ่าของผู้หนึ่ง ซึ่งหมายความว่า พระที่ร่วมฆ่าผู้อื่น การลงมือฆ่าของพระรูปที่ทำให้ผู้ถูกฆ่าตายลงต้องอาบัติปาราชิก ส่วนรูปอื่น ๆ อาจจะไม่ต้องปาราชิก แต่อาจจะต้องอาบัติลดหลั่นกันลงมา^{๕๐} คือ อาบัติถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ทุกกฏ หรือเป็นอนาบัติ ตามความจงใจพยายาม วัตถุ และความสำเร็จตามประสงค์

อนึ่งยังมีการฆ่าด้วยวิธีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(๑) โอบาตะ การขุดหลุม หมายถึง ขุดหลุมตักไว้ ใน ๒ ลักษณะ คือขุดเจาะจง กับขุดไม่เจาะจง ได้แก่ ขุดเจาะจงให้คนอื่นที่ต้องการฆ่าตกตาย ส่วนขุดไม่เจาะจง ได้แก่ ขุดตักไว้สำหรับใครก็ได้มาตกตาย^{๕๑} เป็นการหลุมเพื่อต้องการให้มีคนหรือสัตว์มาตกในหลุมที่ขุดไว้

^{๔๙} บรรจบ บรรณรุจิ, “วิเคราะห์ปาราชิก ๔ เพื่อการเรียนการสอน”, รายงานการวิจัย, หน้า ๑๒๙

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

(๒) อปัสเสนะ การใช้ที่พึงฆ่า หมายถึง การวางศัสตราไว้ที่พึง การหาที่พึงด้วยยาพิษ การหาที่พึงให้ชำรุด การวางที่พึงลงไปในหลุมลึก ในบ่อ ในเหว ด้วยตั้งใจว่า ที่พึงนี้จักทำให้คนที่ตกลงมาตาย^{๕๒} เป็นความต้องการให้ผู้พึงตายด้วยการพึงสิ่งนั้น ๆ

ในกรณีวางยาพิษในที่ที่พึง ถ้ามีการตายเกิดขึ้นจริง ภิกษุต้องอาบัติตามวัตถุ เพราะการกระทำดังต่อไปนี้

๑. กำหนดได้ว่า วงยาพิษ (ที่ทาไว้) เล็ก แล้วทำให้ใหญ่ขึ้น หรือ
๒. ทำวงยาพิษที่ใหญ่ให้เล็กลง หรือ
๓. ทำวงยาพิษที่บางให้หนา หรือทำวงยาพิษที่หนาให้บาง หรือ
๔. อังไฟให้ร้อนแล้วเลื่อนไปข้างใต้ที่พึงบ้าง ข้างบนที่พึงบ้าง^{๕๓}

การวางยาพิษในที่ที่พึงนี้ เป็นความต้องการของภิกษุผู้คิดจะฆ่าโดยให้ผู้ที่มาพึงได้รับความทุกข์ร้อน เจ็บปวด ทรมาน หรือถึงแก่ความตายทันที ด้วยการออกฤทธิ์ของยาพิษ

(๓) อุปนิกชิปนะ การวางศัสตราไว้ในที่ใกล้ หมายถึง การวางดาบ หอก เครื่องทุบ หลาว กลุ่มเชือก หิน ศัสตรา ยาพิษ หรือเชือก ไว้ใกล้ตัวภิกษุผู้ที่ต้องการให้ตาย ด้วยตั้งใจให้ท่านตายด้วยอาวุธนี้^{๕๔} เป็นการวางอาวุธไว้ใกล้ ๆ บุคคลผู้มุ่งหมายโดยหวังจะให้เขาตายด้วยอาวุธนั้น

(๔) เภสัช การฆ่าด้วยการให้เภสัช หมายถึง การให้เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยโดยให้ผู้ล้มรสตาย^{๕๕} เป็นการให้เภสัชให้บุคคลผู้แสลงโรคดื่มเข้าไป

(๕) อุปสังหาระ การนำเข้าไป หมายถึง การนำรูป เสียง กลิ่น รส สิ่งสัมผัสทางกาย และสิ่งสัมผัสทางใจ เข้าไป ด้วยตั้งใจให้ผู้รับรู้แล้วตกใจตาย^{๕๖} อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจเพื่อให้ตกใจตาย หรือนำรูปที่น่ารักน่าชอบใจเพื่อให้กระตุ่นความอยากได้จนตรอมใจตาย

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๑.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๒.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๔.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

ส่วนการนำสิ่งที่น่าพอใจเข้าด้วยการพรรณนาโทษของนรกเพื่อให้ผู้ฟังตกใจตาย หรือการพรรณนาคุณของสวรรค์ให้ผู้ฟังน้อมใจเพื่อยากตาย ในเรื่องนี้มีประเด็นสำหรับพิจารณาเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

(๑) ฟังแล้วตาย ประกอบด้วย ๑) ฟังแล้วตกใจตาย ๒) ฟังแล้วตรอมใจตายเพราะอยากได้ ๓) ฟังแล้วน้อมใจตายเพื่อจะได้บังเกิดในสวรรค์ ในกรณีที่ผู้ฟังฟังแล้วตายไปตามธรรมชาติ ไม่ใช่ตกใจ ไม่ใช่ใจน้อมใจ ไม่ใช่ตรอมใจ ภิกษุไม่ต้องอาบัติใด ๆ เลย

(๒) น้อมใจตายแล้วเกิดความรู้สึกเป็นทุกข์ทรมาน ในอรรถกถามีอธิบายว่า ผู้ฟังฟังการพรรณนาถึงสวรรค์แล้วน้อมใจไปสวรรค์พร้อมทั้งอยากได้สวรรค์นั้นเร็วจึงหาทางทำร้ายตนเองจนทำให้เกิดความเจ็บปวดด้วยวิธีการ เช่น นำศัสตรามาทำร้าย กินยาพิษ อดอาหาร กลั่นลมหายใจ การที่ผู้ฟังทำตัวเองให้ทุกข์ทรมานเช่นนี้ทำให้พระภิกษุผู้พูดมีความผิดตามพระวินัยมากขึ้น โทษหรืออาบัติที่ขยายขึ้นจากเดิม^{๕๗} เป็นการชักชวนให้ผู้อื่นเกิดความคิดฆ่าตัวตาย

คำว่า “ปโยค” คือ การฆ่าด้วยตนเอง ด้วยกาย ด้วยเครื่องประหารอันเกี่ยวเนื่องด้วยกาย เช่น ใช้ฝ่ามือตบ ใช้เท้าเตะหรือยัน ใช้กำมือต่อย ใช้เข่ากระแทก หรือใช้อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งทำร้ายจนถึงตาย ใช้ร่างกายในการขับเคลื่อนเครื่องประหารทำการพราดชีวิตจนสำเร็จ มีเจตนาใช้อวัยวะในร่างกายของตัว自己做ร้าย ใช้เครื่องประหารที่ใช้มือตัวเอง หรือใช้เครื่องประหารที่ชัุดออกไปแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ สาหัตถิปปโยค และนิสสัคคิปปโยค โดยมีจุดประสงค์ทำให้ผู้ที่เป็เป้าหมายตายลงได้ ที่เป็นการฆ่าแบบเจาะจงก็ดี ที่เป็นการฆ่าแบบไม่เจาะจงก็ดี การฆ่าแบบเจาะจงเป็นการฆ่าแบบระบุชื่อ รูปพรรณ สัณฐาน ของตัวบุคคล ส่วนการฆ่าแบบไม่เจาะจง ทำลงไปโดยไม่ระบุลงไปให้แน่ชัด เพียงแต่ตั้งใจจะฆ่าให้ตาย ในแง่การผูกพันด้วยกรรม เมื่อทำการฆ่าสำเร็จลง การฆ่าทั้งสองแบบนี้ มุ่งลงไปที่ผู้ถูกฆ่าตายลงตามที่ผู้ฆ่ามีเจตนา หลังจากกระทำการฆ่าสำเร็จแล้วผู้ฆ่าอาจจะถูกกรรมผูก หรืออาจจะต้องอาบัติตามสมควรแก่เจตนา บุคคล ที่ตนกระทำการฆ่าลงไป

ส่วนการฆ่าด้วยวิธีต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยมาประกอบการพิจารณานั้น ได้แก่ การขุดหลุมดักให้มาตกตาย เจาะจงและไม่เจาะจง กัฏฐิ การวางศัสตรา ทายาพิษ ในที่พึง เป็นต้น โดยประสงค์จะให้ตาย กัฏฐิ การวางดาบ หอกเครื่องทุบ หลาว กลุ่มเชือก หิน ศัสตรา ยาพิษ หรือเชือก ไวไว้ใกล้เพื่อจะให้ใช้ฆ่าคนตายก็ดี การให้เภสัช มีเนยใส เป็นต้น โดยประสงค์จะให้ลิ้มแล้วเกิดทุกข์ทรมาน กัฏฐิ การนำรูปเสียงกลิ่น รส สิ่งที่สัมผัสทางกาย และสิ่งสัมผัสทางใจ เข้าไป ด้วยตั้งใจให้กลืนจนตกใจตาย หรือเกิดความ

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๖.

อยากจนตรอมใจตาย ก็ดี เหล่านี้ล้วนเป็นการปลงสัตว์จากชีวิต ภิกษุเจาะจงทำในกายมนุษย์ แล้วทำสำเร็จ ย่อมต้องอาบัติปาราชิก ทำไม่ถึงนั้น ย่อมต้องอาบัติตามวัตถุ

๓) **เจตนาของผู้พรากชีวิตมนุษย์** เจตนา คือ ความตั้งใจ เป็นตัวการในการกระทำความกรรม^{๕๘} ภิกษุผู้ลงมือฆ่าสำเร็จนั้น ก็เพราะถือเจตนาเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งอรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมว่า แต่ถ้าไม่มีเจตนาฆ่า การฆ่าก็ไม่สำเร็จจัดว่าทำกรรมไม่จัดว่าทำกรรมและไม่ต้องอาบัติ เช่น ภิกษุถือดาบหรือหอกไปนอนเฝ้ามาเห็นลอมกองฟางจึงคิดว่า จักเชือดดาบหรือหอกที่นอนเฝ้า แล้วสอดดาบเข้าไปในลอมฟาง ซึ่งมีผู้นอนอยู่ จะเป็นโยมบิดา โยมมารดา พระอรหันต์ คนจรรยา ยักษ์ เปรต หรือสัตว์เดรัจฉาน ดาบไปถูกผู้ที่นอนอยู่นั้นตาย อาจจะถูกเรียกว่า เป็นผู้ฆ่า ตามที่เรียกกันแต่เป็นเพราะไม่มีเจตนาฆ่า จึงไม่จัดว่าทำกรรม ไม่ต้องอาบัติใด แต่ในกรณีที่สอดดาบหรือหอกเข้าไปแล้วพอถูกตัวคนก็กำหนดได้ว่ามีสัตว์ซึ่งมีชีวิตอยู่ข้างใน จึงตั้งใจว่า ขอให้ตายแล้วสอดต่อไปจนถูกสัตว์นั้นตาย ภิกษุผู้ทำอย่างนั้นจัดว่าทำกรรมสำเร็จและต้องอาบัติตามสมควรแก่สถานะของคนและสัตว์ที่ตาย^{๕๙} เป็นความมุ่งหมายที่จะกระทำการฆ่านั้นให้สำเร็จ

เจตนาของผู้ฆ่านี้นี้ ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะถ้าไม่มีในการฆ่า แต่เป็นเพียงอุบัติเหตุ โดยไม่ตั้งใจ ก็จัดว่าไม่ได้กระทำความกรรม ทั้งไม่ต้องอาบัติหนัก (ปาราชิก) อาจเป็นเพียงอาบัติตามวัตถุที่พลัดกระทำไป

๔) **การแสวงหาศัตราวุธที่ใช้เป็นเครื่องมือในการพรากชีวิต** ซึ่งเป็นเครื่องประหาร อันจะนำออกเสียซึ่งชีวิต ได้แก่ ดาบ หอก ฆมวก หลาว ค้อน หิน มีด ยาพิษ หรือเชือก^{๖๐} ในยุคปัจจุบันอาจจะจะนับปืน ระเบิด หรืออุปกรณ์ไฟฟ้าต่าง ๆ อันพอจะเป็นเครื่องมือในการพรากชีวิตมนุษย์ให้สำเร็จได้ ในคำว่า “ศตฺถหารกั”^{๖๑} ได้แก่ เครื่องประหารใด ย่อมนำไปเสีย เพราะเหตุนี้เรื่องประหารนั้นชื่อว่าหารกะ (นำไปเสีย) เครื่องประหารย่อมนำไปเสียซึ่งอะไร คือ ย่อมนำออกเสียซึ่งชีวิต^{๖๒} อีกอย่างหนึ่ง เครื่องประหารใด อันบุคคลพึงนำไป เพราะเหตุนี้ เครื่องประหารนั้น ชื่อว่าหารกะ (สิ่งอันบุคคลพึงนำไป) อธิบายว่า เครื่องประหารที่บุคคลจัดเตรียมไว้ ศัสตรานั้นด้วย เป็นสิ่ง

^{๕๘} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๗๒.

^{๕๙} บรรจบ บรรณรุจิ, “วิเคราะห์ปาราชิก ๔ เพื่อการเรียนรู้การสอน”, **รายงานการวิจัย**, หน้า ๑๓๑.

^{๖๐} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๑.

^{๖๑} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๗๙.

^{๖๒} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๑๑.

นำไปด้วย เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า สัตถหารกะ (ศัสตราอันนำไปเสีย) ^{๖๓}เมื่อถือเอาเนื้อความ โดยประการอื่นจากนี้ ภิกษุจะพึงเป็นปาราชิกด้วยเหตุเพียงศัสตราอันตนแสวงมาแล้วเท่านั้น อันที่จริง คำนั้นไม่ถูก แต่ในพระบาลี ท่านไม่เอื้อเพื่อพยัญชนะทั้งปวง เพื่อแสดงเฉพาะศัสตราเข้าในถาวร ประโยคในคำว่า แสวงหาศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์นี้ เท่านั้น จึงกล่าวไว้ในบทภาชนะว่า ดาบก็ดี ฯลฯ เชือกก็ดี บรรดาเครื่องประหารเหล่านั้น เครื่องประหารชนิดใดชนิดหนึ่ง ซึ่งนอกจากที่กล่าวแล้ว พึงทราบว่าเป็น “ศัสตรา” และพึงทราบว่าสังเคราะห์ไม้ค้อน ก้อนหิน ยาพิษ และเชือกเข้าเป็นศัสตราด้วย เพราะเป็นเครื่องผลาญชีวิตให้พินาศ^{๖๔} เป็นอุปกรณ์ที่ทำให้ชีวิตสิ้นสุดลง

เครื่องประหารอันจะพรากชีวิตมนุษย์ได้ ชื่อว่า “สัตถ”^{๖๕} ศัสตรา ได้แก่ ดาบ ไม้ค้อน หอก ฆวนก หลาว ก้อนหิน มีดยาพิษ และเชือก อันเป็นเครื่องผลาญชีวิตให้พินาศ^{๖๖} ภิกษุต้องอาบัติ ปาราชิกด้วยศัสตราที่ตนนำมาใช้พรากชีวิตมนุษย์ คือ พรากชีวิตบุคคลอื่นสำเร็จด้วยเครื่องประหาร นั้น

๕) การสั่งให้คนอื่นพรากชีวิตมนุษย์ เป็นการสั่งให้ฆ่าแบบเจาะจงตัวหรือไม่เจาะจงตัว พระอรรถกถาจารย์ได้จำลองสถานการณ์มาอธิบายเป็นการสู้รบในสนามรบ ซึ่งตัวละครที่สมมุติขึ้นมา ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ฆ่า ประกอบด้วยผู้ฆ่ากับผู้สั่งฆ่า ส่วนฝ่ายที่ถูกฆ่าอยู่ในกองทัพของฝ่ายข้าศึก ซึ่งทำให้ฝ่ายฆ่าได้ชื่อว่าทำการฆ่าได้สำเร็จ และจัดว่าทำอนันตริยกรรมอันประกอบด้วยการใช้คนอื่นในกรณี ผู้ถูกฆ่าเป็นบิดามารดาหรือเป็นพระอรหันต์

(๑) ในกรณีสั่งเจาะจงตัว ภิกษุผู้สั่งฆ่าสั่งเจาะจงตัวโดยระบุผู้ฆ่าให้แทง ให้ประหาร ให้ฆ่า นักรบคนนั้น ตัวสูง (หรือ) ตัวเตี้ย สวมเสื้อเกราะสีแดง (หรือ) สวมเสื้อเกราะสีเขียว นั่งอยู่บน คอช้าง (หรือ) นั่งอยู่ตรงกลาง

(๒) ในกรณีสั่งไม่เจาะจง ผู้สั่งฆ่าไม่เจาะจงตัวคือไม่ระบุให้ฆ่าใคร ได้แต่สั่งให้แทง อย่างนี้ ให้ประหารอย่างนี้ ให้ฆ่าอย่างนี้ ผู้ฆ่าฆ่าได้เท่าใด ทั้งสองถือว่าทำการฆ่าเท่านั้น ถ้า (ในกลุ่มคน

^{๖๓} กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๔.

^{๖๔} พระพุทธโฆสะจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๕๐.

^{๖๕} วิมหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๗๙, กงขา.อ. (บาลี) ๔/๑๔๘.

^{๖๖} ดูรายละเอียดใน วิมหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๑๑.

ผู้ตาย) มีบิดามารดาของผู้สั่งฆ่าอยู่ในนั้นด้วย ผู้สั่งฆ่าเท่านั้นทำอนันตริยกรรม แต่ถ้ามีพระอรหันต์อยู่ด้วย จัดว่าทำอนันตริยกรรมทั้งสอง^{๖๗}

อนึ่งผู้วิจัย ขอยกตัวอย่างของนิเทศแห่งมาติกาว่าด้วยเรื่องการสังฆุต “ภิกขุ ภิกขุ อาณาเปติ”^{๖๘} ภิกขุสังภิกขุ^{๖๙} ทั้ง ๔ วาระ ในอรรถกถาพระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกาเป็นตัวอย่างในการประกอบการวินิจฉัย ดังต่อไปนี้

(๑) ภิกษุผู้รับคำสั่งเข้าใจผู้หนึ่งว่าเป็นผู้หนึ่ง คือ ภิกษุผู้รับคำสั่งนั้นเข้าใจว่าบุคคลที่ภิกษุสั่งบอกว่า “ผู้ชื่อนี้” ว่าเป็นบุคคลนั้น ปลงชีวิตบุคคลนั้น ทั้งสองรูปต้องอาบัติปาราชิก

(๒) ภิกษุผู้รับคำสั่งเข้าใจผู้หนึ่งว่าเป็นผู้อื่น คือ ภิกษุผู้รับคำสั่งที่ภิกษุสั่งบอกว่า “จงปลงชีวิตบุคคลใด” เข้าใจว่าเป็นบุคคลนั้น แต่ปลงชีวิตบุคคลอื่นผู้มีลักษณะเช่นนั้น ภิกษุดันเหตุไม่ต้องอาบัติ

(๓) ภิกษุผู้รับคำสั่งเข้าใจผู้หนึ่งว่าเป็นผู้อื่นแต่ฆ่าผู้หนึ่ง คือ บุคคลใดที่ภิกษุสั่งบอกไว้ ภิกษุเห็นสหายผู้แข็งแรงของบุคคลนั้นอยู่ใกล้ ๆ จึงทำร้ายด้วยคิดว่า “บุคคลนี้จะคุกคามด้วยกำลังของสหายนี้ เราจะปลงชีวิตผู้นี้เสียก่อน” เมื่อเข้าใจบุคคลนอกนี้ผู้เปลี่ยนมายืนอยู่ทีนั้นว่า “สหาย” จึงปลงชีวิตเสีย ทั้ง ๒ รูปต้องอาบัติปาราชิก

(๔) ภิกษุผู้รับคำสั่งเข้าใจผู้หนึ่งว่าเป็นผู้อื่นและฆ่าผู้อื่น คือ ภิกษุคิดว่า “เราจะปลงชีวิตสหายผู้หนึ่งของเราเสียก่อน” แล้วปลงชีวิตสหายนั้นนั้นแหละ ภิกษุผู้ปลงชีวิตนั้นต้องปาราชิก^{๗๐}

การสั่งให้คนอื่นพรากชีวิตมนุษย์ มีทั้งแบบเจาะจงตัวและไม่เจาะจงตัว แบ่งเป็น ๔ วาระ ตามที่ผู้รับคำสั่ง เข้าใจผู้หนึ่งว่าเป็นผู้หนึ่ง เข้าใจผู้หนึ่งว่าเป็นผู้อื่น และเข้าใจผู้หนึ่งว่าเป็นผู้อื่นแต่ฆ่าผู้หนึ่ง เข้าใจผู้หนึ่งว่าเป็นผู้อื่นและฆ่าผู้อื่น อันเป็นเหตุให้ภิกษุผู้สั่งอาบัติปาราชิก เมื่อบุคคลที่มุ่งหมายตายด้วยการสั่งของภิกษุนั้น

^{๖๗} บรรจบ บรรณรุจิ, “วิเคราะห์ปาราชิก ๔ เพื่อการเรียนการสอน”, รายงานการวิจัย, หน้า ๑๓๑-๑๓๒.

^{๖๘} วิมหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๔/๔๘๗.

^{๖๙} วิมหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๔/๖๑๙.

^{๗๐} ดูรายละเอียดใน วิมหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๔/๖๑๙-๖๒๐.

๖) **ลักษณะของการพรรณนาคุณแห่งความตาย** เป็นการอธิบายให้เห็นโทษของการมีชีวิตอยู่ เห็นคุณของการตายโดยชี้ว่า เมื่อตายไปแล้วจะได้ไปบังเกิดในสวรรค์ ในพระไตรปิฎกก็มีกล่าวถึงการพรรณนาคุณแห่งความตาย ในลักษณะที่ว่าคือ พูดว่า “ก็ ตูยหิมีนา ปาปเกน ทุชชีวิเตน มตฺตเต ชีวิตา เสโย”^{๗๑} จะมีชีวิตอย่างลำบากยากเข็ญนี้ไปทำไม ท่านตายเสียดีกว่า^{๗๒} และอรรถกถาได้อธิบายว่า เป็นการพรรณนาคุณคืออานิสงส์แห่งความตาย^{๗๓} ตัวอย่างเช่น ภิกษุแม้เมื่อแสดงโทษในความเป็นอยู่ โดยนัยมีคำว่า “จะมีประโยชน์อะไรด้วยความเป็นอยู่อันชั่วช้าลามกเช่นนี้ ของท่านผู้ไม่ได้บริโภคนิโคชนะอันดี” เป็นต้น แม้กล่าวสรรเสริญคุณความตาย โดยนัยมีคำว่า “อุบาสกท่านแลเป็นผู้ทำกรรมดีไว้แล้ว ฯลฯ ท่านไม่ได้ทำบาปเลย ท่านตายเสียดีกว่าเป็นอยู่ ท่านตายจากโลกนี้ จักยังตนให้เที่ยวไป คือ จักมีนางอัปสรแวดล้อม ถึงความสุขในนันทวัน” เป็นต้น ชื่อว่าพรรณนาคุณความตายทีเดียว ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวบทภาษนีย์แยกออกเป็น ๒ ส่วนว่า “ชี้โทษในความเป็นอยู่ และสรรเสริญในความตาย”^{๗๔} ซึ่งที่สำคัญคือ ผู้ฟังต้องเข้าใจความหมายด้วย ในการพรรณนาประโยชน์ของความตาย จึงสำเร็จปรากฏชีวิตตนเอง ในการพรรณนาคุณแห่งความตาย มีอธิบายดังต่อไปนี้

(๑) แสดงอาการต่าง ๆ ด้วยกาย คือ การที่ภิกษุแสดงอาการทางกายมีมือและศีรษะ เป็นต้น โดยรู้วิธีที่จะทำให้เขาเห็นว่า “บุคคลนี้กล่าวความนี้ว่า ฟังว่า ผู้ที่นำศัตรามาฆ่าตัวตาย กินยาพิษตาย เอาเชือกผูกคอตาย หรือกระโดดบ่อ เป็นต้นตาย จะได้ทรัพย์ หรือได้ไปสวรรค์”

(๒) กล่าวด้วยวาจา คือ การที่ภิกษุเปล่งถ้อยคำกล่าวนั้นนั่นเอง ในการชักชวนให้ผู้อื่นตาย

(๓) พรรณนาด้วยทนต์ คือ การที่ภิกษุส่งทนต์ไปว่า “ท่านจงไปเรือนหรือบ้านชื่อนั้น แล้วพรรณนาคุณความตายแก่คนชื่อนี้”

(๔) เขียนหนังสือ คือ การที่ภิกษุเขียนอักษรลงในใบไม้หรือคัมภีร์ โดยใจความเป็นต้น ว่า “ผู้นำศัตรามาฆ่าตัวตาย กระโดดบ่อตาย หรือตายตามอุบายอย่างอื่น ๆ มีเผาตัวตายหรือ

^{๗๑} วิ.มทา. (บาลี) ๑/๑๗๑/๙๙.

^{๗๒} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๗๑/๑๔๑.

^{๗๓} วิ.มทา.อ. (ไทย) ๑/๑๖๘/๖๐๓.

^{๗๔} พระพุทธโฆสะจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๕๐.

กระโดดน้ำตาย เป็นต้น จะได้สิ่งนี้และสิ่ง”^{๗๕} เป็นการเขียนที่จงใจให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกอึดอัดในการฆ่าตัวตาย

การพรรณนาคุณแห่งความตาย เป็นการชี้ให้เห็นโทษของการมีชีวิตอยู่ แล้วพรรณนาคุณคืออานิสงส์แห่งความตาย โดยอธิบายให้เห็นว่าการมีชีวิตอยู่บนโลกนี้ลำบาก กุศลที่ทำไว้เมื่อตายไปจะไปบังเกิดบนสวรรค์ที่ความสุขสบายกว่าโลกมนุษย์ จนเกิดเป็นแรงผลักดันให้ผู้ฟังอยากพลาชีวิตตนเอง ด้วยอาการทางกาย ทางวาจา ส่งทูตไปพรรณนา และเขียนหนังสือ ให้บุคคลผู้รับสารเข้าใจว่าควรฆ่าตัวตายด้วยวิธีการอย่างนี้

๗) ความแตกต่างระหว่างกรรมและอาบัติ ในกรรมและอาบัติ ทั้งสองนั้น กรรม หมายถึง การกระทำ เป็นคำกลาง ๆ ยังไม่บ่งว่าเป็นการกระทำดีหรือชั่ว ถ้าเป็นการกระทำดีเรียกว่า กุศลกรรม เป็นการกระทำชั่วเรียกว่า อกุศลกรรม กรรม ทัวไปมักเข้าใจว่าหมายถึงการกระทำไม่ดี เช่นใช้ว่า “เป็นกรรมของเขาแท้ ๆ จึงต้องมาติดคุกอย่างนี้” “ทำไม่ดีไว้เองก็ใช้กรรมไปก็แล้วกัน” กรรมขึ้นอยู่กับเจตนา ดังคำพระว่า “เรากล่าวเจตนาว่ากรรม” หมายความว่าเจตนาเป็นเครื่องบ่งว่าเป็นกรรมดีหรือชั่ว ถ้าทำด้วยเจตนาดีก็เป็นกรรมดี มีผลที่ดี ถ้าทำด้วยเจตนาชั่ว ก็เป็นผลอันชั่ว มีผลชั่ว^{๗๖} มี ๑๒ ประการ มีทิฐฐัมมเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน เป็นต้น ในที่นี้ผู้วิจัยขอระบุถึงครุกรรม คือกรรมอันหนัก ได้แก่ อนันตริยกรรม นั้นเอง ส่วนอาบัติ หมายถึง การต้อง, การล่วงละเมิด หมายถึง โทษที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบทหรือข้อห้ามแห่งภิกษุ ใช้เรียกความผิดทางพระวินัยของภิกษุว่าต้องอาบัติ^{๗๗} แบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ ครุอาบัติ อาบัติหนัก และลหุอาบัติ อาบัติเบา ในที่นี้ผู้วิจัยขอระบุถึงปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ซึ่งจัดว่าเป็นครุอาบัติ เมื่อภิกษุประพฤติล่วงตติยปาราชิกแล้วย่อมต้องอาบัติหนัก และย่อมมีกรรมผูกพัน ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเนื้อความ ในอรรถกถาพระวินัยปิฎกสมันตปาสาทิกา ว่า “กมมาปตติพตติภาวติถยเจตตุ เอพภจตุกมปิ เวทิตัพพ”^{๗๘} ในตติยปาราชิกสิกขาบทนี้ เพื่อความชัดเจนแห่งกรรมและอาบัติ ฟังทราบแม้เรื่องแพะ ๔ ลักษณะ^{๗๙} ดังต่อไปนี้

^{๗๕} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๕-๑๗๖/๖๒๔-๖๒๖.

^{๗๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ “คำวัด”, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕.

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๔๒.

^{๗๘} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๔/๔๘๒.

^{๗๙} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๔/๖๑๔.

จริงอยู่ ภิกษุรูปใดสำรวจดูแพะซึ่งนอนอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ด้วยคิดว่า “เราจักฆ่ามันในเวลากลางคืน” และโยมมารดาหรือบิดาของภิกษุนั้น หรือพระอรหันต์ห่มผ้ากาสาจะสีเหลืองแล้วนอนในโอกาสที่แพะนอน เธอมาเวลากลางคืน ตั้งใจจะฆ่าแพะให้ตาย จึงฆ่าโยมมารดาหรือโยมบิดา หรือพระอรหันต์ตาย เพราะมีเจตนาอยู่ว่า “เราจะฆ่าวัดนี้ให้ตาย” เธอจึงเป็นฆาตกร ถูกต้องอนันตริยกรรม ต้องปาราชิกด้วย มีอาคันตุกะอื่นบางคนนอนอยู่ เธอทำในใจจะฆ่าแพะให้ตาย จึงฆ่าอาคันตุกะนั้นตาย จัดเป็นฆาตกรด้วย ต้องปาราชิกด้วย แต่ไม่เป็นอนันตริยกรรม มียักษ์หรือเปรตนอนอยู่ เธอคิดว่าฆ่าแพะให้ตาย จึงฆ่ายักษ์หรือเปรตนั้นตาย เป็นเฉพาะฆาตกร ไม่เป็นอนันตริยกรรมและไม่ต้องปาราชิก เป็นแต่ถูกล้างจาย ไม่มีใคร ๆ อื่นนอนอยู่ มีแต่แพะเท่านั้น เธอฆ่าแพะนั้นตาย เป็นฆาตกรด้วย ต้องอาบัติปาจิตตีย์ด้วย

ภิกษุทำในใจว่า “เราจะฆ่าโยมมารดาหรือบิดาหรือพระอรหันต์ คนใดคนหนึ่ง” ก็ฆ่าท่านเหล่านั้นนั้นแหละ คนใดคนหนึ่งตาย ภิกษุนั้นเป็นฆาตกรด้วย เป็นอนันตริยกรรมด้วย ต้องปาราชิกด้วย เธอทำในใจว่า “เราจักฆ่ามารดาบิดาและพระอรหันต์เหล่านั้นนั้นแหละคนใดคนหนึ่งให้ตาย” แล้วฆ่าอาคันตุกะคนอื่นตาย หรือฆ่ายักษ์ เปรต หรือแพะตาย ฟังทราบ (อาบัติ) โดยนัยดังที่กล่าวแล้ว ในก่อนนั้นแหละ แต่ในวิสัยแห่งการฆ่าสัตว์เช่นอาคันตุกะนี้ เจตนาย่อมเป็นของทารุณแล

ในวิสัยแห่งปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ นี้ ควรทราบเรื่องแม่เหล้าอื่นเช่นเรื่องกองฟาง จริงอยู่ภิกษุใด ทำในใจว่า “เราจักเซ็ดดาบหรือหอกที่เปื้อนเลือด” แล้วสอด (ดาบ) เข้าไปในกองฟาง ฆ่าโยมมารดา โยมบิดา พระอรหันต์ อาคันตุกะ ยักษ์ เปรต หรือว่าสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งนอนอยู่ในกองแห่งฟางนั้นตาย ภิกษุนั้น ด้วยอำนาจแห่งโวหาร เรียกว่า ฆาตกร แต่เพราะมีวธกเจตนา เธอจึงไม่ต้องกรรมทั้งไม่ต้องอาบัติ ส่วนภิกษุใดเมื่อกำลังสอด(ดาบหรือหอก)เข้าไปด้วยอาการอย่างนั้น กำหนดได้ว่าสัมผัสกับร่างกาย ก็สอดเข้าไปฆ่าให้ตายด้วยคิดว่า “ชะรอยจะมีสัตว์อยู่ภายใน จงตายเสียเถอะ” ข้อผูกพันทางกรรมและอาบัติของเธอนั้น ฟังทราบโดยเหมาะแก่เรื่องเหล่านั้น เมื่อภิกษุสอดเข้าไปเพื่อเก็บไว้ในกองฟางนั้น หรือโยนเข้าไปที่พุ่มไม้ในป่า เป็นต้น ก็นัยนี้

ภิกษุใดคิดว่าจะฆ่าโจรให้ตาย แล้วก็ฆ่าโยมบิดาซึ่งกำลังเดินไปด้วยเพศเหมือนโจรตาย ภิกษุนั้นย่อมถูกต้องอนันตริยกรรมด้วย เป็นปาราชิกด้วย ส่วนภิกษุใดเห็นนักรบคนอื่นและโยมบิดาซึ่งกำลังทำงาน (สู้รบ) อยู่ในสนามรบเข้าศึก จึงยิงลูกศรไปเฉพาะตัวนักรบ ด้วยคิดว่า “ลูกศรแทงนักรบคนนั้นแล้วจักแทงบิดาของเรา” ภิกษุนั้นชื่อว่าปิตุฆาตก์ ในเมื่อลูกศรพุ่งไปตามความประสงค์ เธอคิดในใจว่า “เมื่อนักรบถูกลูกศรแทงแล้ว บิดาของเราจักหนีไป” จึงยิงลูกศรไป ลูกศรไม่พุ่งไป

ตามที่ต้องการ กลับมาทำให้โยมบิดาตาย เฮอร์อุปนิสัย ท่านเรียกว่า “ปิตุฆาตกร” ด้วยอำนาจแห่งโฆหาร แต่ไม่เป็นอนันตริยกรรม ฉะนั้นแล้ว^{๘๐} เพราะไม่มีความตั้งใจที่จะฆ่าโยมบิดา

ในกรรม (อนันตริยกรรม) และอาบัตินั้น การประพฤติล่วงปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ เมื่อทำการพรากชีวิตมนุษย์สำเร็จย่อมต้องอาบัติปาราชิก แต่เมื่อทำสำเร็จในท่านที่เป็นมารดา บิดา พระอรหันต์ ย่อมต้องทั้งอาบัติปาราชิก และเป็นครุกรรม คือกรรมหนักอันเป็นอนันตริยกรรม เมื่อทำการพรากชีวิตมนุษย์ไม่สำเร็จ ทำให้ ยักษ์ เปรตตาย เป็นอาบัติถุลลัจจัย ทำสัตว์เดรัจฉานตาย เป็นอาบัติปาจิตตีย์ ขึ้นชื่อว่า ผู้ที่มีความตั้งใจทำชีวิตผู้อื่นให้ตาย จัดว่าเป็นฆาตกร และมีความผูกพันทางกรรมอันเป็นอกุศลทั้งนั้น

๘) **ความเป็นอาบัติที่แก้ไขไม่ได้** พระพุทธดำรัสที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสในตัวสิกขาบทว่า “ภิกษุผู้จงใจพรากกายมนุษย์เสียจากชีวิตย่อมไม่เป็นสมณะไม่เป็นเชื้อสายศากยบุตร เปรียบเหมือนแผ่นศิลาหนาแตกออกเป็น ๒ เสี่ยงจะประสานให้สนิทเป็นเนื้อเดียวกันอีกไม่ได้”^{๘๑} เพราะเมื่อภิกษุพรากชีวิตมนุษย์เสียแล้ว ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ กลับมาบวชใหม่ไม่ได้

ในพุทธดำรัสนี้แสดงให้เห็นว่า อาบัติปาราชิกนี้ เป็นอเทกัจฉา คือ แก้ไขไม่ได้ ซึ่งหมายความว่า เมื่อภิกษุต้องอาบัติปาราชิกแล้ว จะแก้ไขโดยวิธีใด ๆ เพื่อไม่ให้กลับมาไม่เป็น ก็ไม่ได้ เป็นต้นว่า การสารภาพผิด และด้วยการอยู่ปริวาส ในอาบัติปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ นี้ เป็นเรื่องของ “ชีวิตา โวโรปน” คือ การปลงลง จากชีวิต หรือทำให้สิ้นชีวิต ในกรณีนี้เมื่อจงใจปลงชีวิตผู้อื่นเสียแล้ว ภายหลังเกิดจิตสำนึก ก็ไม่สามารถพ้นจากอาบัตินี้ได้ จำได้สันสถานภาพความเป็นภิกษุทันที เพราะความผิดนั้น สำเร็จแล้ว ซึ่งต่างจากอาบัติอื่น ๆ เพราะไม่ร้ายแรงไม่ได้ปลงชีวิตมนุษย์ เพียงแค่ปลงชีวิตสัตว์เดรัจฉานหรือเผลอสติทำผิดเท่านั้น อันจัดเป็นสเทกัจฉา คือ อาบัติที่ยังแก้ไขได้ หมายความว่า ยังที่จะสามารถทำให้พ้นจากอาบัติได้ คือ (๑) ด้วยวิธีการแสดงอาบัติหรือสารภาพผิดต่อหน้าภิกษุรูปหนึ่ง เช่น อาบัติทุกกฏ ทุพภาสิต ถุลลัจจัย สุทธิกปาจิตตีย์ หรือ (๒) ด้วยวิธีสารภาพผิด พร้อมสละสิ่งของเครื่องใช้ เช่น บาตร จีวร ที่ได้มาอย่างไม่ถูกต้อง คือ นิสสัคคียปาจิตตีย์ หรือ (๓) ที่เป็นอาบัตินหนัก แต่แก้ไขได้ ก็ทำด้วยวิธีการสารภาพผิดต่อหน้าสงฆ์ คือ ภิกษุตั้งแต่ ๒๐ รูปขึ้นไป ประกอบกับการอยู่ปริวาส มานัต อัมภาน เป็นการอยู่กรรมแบบถูกกักบริเวณ เพื่อประกาศความผิดตัวเอง อาบัติที่พ้นด้วยวิธีการอย่างนี้ คือ อาบัติสังฆาติเสส

^{๘๐} พระพุทธโฆสาจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๕๓-๕๔.

^{๘๑} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๒.

๙) ลักษณะหรือองค์ประกอบของปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ นี้ ซึ่งจัดเป็นศีลวิบัติ ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

- (๑) มนุสสชาติปาโณ บุคคลผู้เป็นชาติมนุษย์ยังมีชีวิตอยู่
- (๒) ปาณาสนญิตา รู้ว่ามนุษย์คนนั้นยังมีชีวิตอยู่
- (๓) วรจิตตัม มีจิตคิดจะฆ่า
- (๔) อุปกุกโม มีความพยายาม
- (๕) เตน มรณํ มนุษย์นั้นตายด้วยความพยายามนั้น^{๘๒}

จะพบว่าในองค์ประกอบทั้ง ๕ ประการนี้ องค์ประกอบที่ ๑-๔ เป็นขั้นตอนของการเริ่มกระทำเท่านั้น แต่องค์ประกอบที่ ๕ เป็นการกระทำที่สำเร็จแล้ว ซึ่งต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุทันที แต่ในที่นี้ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ เพราะกุลบุตรผู้มีศรัทธาเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ควรเป็นผู้ทำให้มากในเมตตากรุณาในสรรพสัตว์ ไม่ปล่อยให้ความโลภ โกรธ หลงเข้าครอบงำ จนถูกอกุศลเหล่านี้เข้าครอบงำกระทำ ความผิดพลาด มีเจตนาทำการพรากชีวิตมนุษย์ ก่อความเดือดร้อนทั้งแก่ตนและผู้อื่น เป็นที่พึงให้ แก่ชาวโลก ผิดฝนอบรมตนเอง ขัดเกลากิเลสทั้งหลาย เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นนื่อนาบุญของ โลกสืบไป

ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การพรากชีวิตมนุษย์ เป็นการทำความชั่วให้ตกลงไป ตั้งแต่จิตดวงแรกเกิด คือวิญญูณดวงแรกปรากฏขึ้นในครุภพมารดา ที่เป็นกลลະ จนถึงสิ้นอายุขัยของมนุษย์ โดยประมาณ ๑๒๐ ปี ด้วยความจงใจ ใช้กายหรือสิ่งที่เนื่องด้วยกาย ฆ่าเองก็ดี สั่งให้ฆ่าก็ดี พรรณาคุณแห่งความตายก็ดี ทำสำเร็จ ฆ่ามนุษย์ได้ตามมุ่งหมายต้องอาบัติปาราชิก ฆ่ามารดาบิดา หรือพระอรหันต์ เป็นอาบัติปาราชิกด้วย เป็นอนันตริยกรรมด้วย ปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์นี้ เป็นความวิบัติแห่งศีล เป็นอาบัติที่แก้ไขไม่ได้ ภิกษุผู้ต้องอาบัติชนิดนี้ ขาดจากความเป็นภิกษุทันที ไม่สามารถขออุปสมบทอีกได้ องค์แห่งการต้องตติยปาราชิกสิกขาบทนี้ มีองค์ ๕ คือ ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ เป็นกายมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ รู้ว่ากายมนุษย์นั้นยังมีชีวิตอยู่ มีจิตคิดจะฆ่า มีความพยายามในการฆ่า และมนุษย์นั้นตายด้วยความพยายามของภิกษุนั้น

^{๘๒} กงขา.อ. (บาลี) ๔/๑๕๐, กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๗.

๓.๒ หลักการวินิจฉัยการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ กล่าวถึงพุทธบัญญัติว่า “โย ปน ภิกขุ สณฺจิจฺจ มนุสฺสวિકุหฺมํ ชีวิตา โวโรเปยฺย อยมฺปิ ปาราชิกโก โหติ อสฺวาโส”^{๘๓} ก็ ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหา ศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”^{๘๔} และในอนุบัญญัติว่า “โย ปน ภิกขุ สณฺจิจฺจ มนุสฺสวિકุหฺมํ ชีวิตา โวโรเปยฺย สตถหารกํ วาสส ปรีเยสเยยฺย มรณวณฺณํ วา สํวณฺเณยฺย มรณาย วา สมาทเปยฺย ‘อมฺโห ปุริสํ กิํ ตฺยหิมีนา ปาปเกน ทฺขุชีวิเตน มตฺนเต ชีวิตา เสยฺโยติ อิติ จิตฺตมโน จิตฺตสงกปโป อนเณกปริยาเยน มรณวณฺณํ วา สํวณฺเณยฺย มรณาย วา สมาทเปยฺย อยมฺปิ ปาราชิกโก โหติ อสฺวาโส”^{๘๕} หนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหา ศัสตรา อันจะพรากกายมนุษย์นั้น กล่าวพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ตาย “ท่านผู้เจริญ จะมีชีวิต อย่างลำบากยากเข็ญนี้ไปทำไม ท่านตายเสียดีกว่าดังนี้” เธอมีจิตใจอย่างนี้ มีดำริในใจอย่างนี้ กล่าวพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อความตายโดยประการต่าง ๆ แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”^{๘๖}

ก่อนที่ผู้ศึกษาจะได้อธิบายถึงเกณฑ์การวินิจฉัยการพรากชีวิตมนุษย์นั้น จะได้อธิบายถึง คำสำคัญที่ปรากฏในสิกขาบทที่ ๓ ซึ่งจะได้อธิบายเพื่อเป็นแนวทางและหลักเกณฑ์ ในการพิจารณาดังต่อไปนี้

๑) รู้ที่อยู่ มาจากศัพท์ในภาษาบาลีว่า “สณฺขานนฺโต”^{๘๗} ได้แก่ รู้ชัดว่าเราจะปลงชีวิต รู้อยู่ พร้อมกับอาการที่รู้อยู่ว่าเป็นสัตว์มีชีวิตนั่นเอง^{๘๘}

๒) จงใจ มาจากศัพท์ในภาษาบาลีว่า “สณฺจิจฺจ”^{๘๙} ได้แก่ มุ่งมั่น กำหนดหมาย มีความตั้งใจ มีความตั้งใจ ในการประพฤติก่อล่วงละเมิดสิกขาบท ปลงกายมนุษย์จากชีวิต ด้วยอำนาจเป็นเหตุฆ่า^{๙๐}

^{๘๓} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๖๗/๙๗.

^{๘๔} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๖๗/๑๓๙.

^{๘๕} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๑/๙๙.

^{๘๖} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๑/๑๔๐-๑๔๑.

^{๘๗} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๗๔.

^{๘๘} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๕.

^{๘๙} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๗๔.

^{๙๐} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๕.

๓) ฝ่าฝืน จงใจ มาจากศัพท์ในภาษาบาลีว่า “อภิวิตริตวา”^{๙๑} ได้แก่ ย่ำยีด้วยอำนาจความพยายาม ส่งจิตที่ปราศจากความรังเกียจ^{๙๒}

๔) ล่วงละเมิด มาจากศัพท์ในภาษาบาลีว่า “วติกกโม”^{๙๓} ได้แก่ ความล่วงละเมิดแห่งจิต หรือบุคคลซึ่งเป็นไปแล้ว อันเป็นความล่วงละเมิดสิกขาบทของภิกษุผู้ประพฤติดิถี เป็นความถึงที่สุดแห่งศัพท์ว่า สญจิจ^{๙๔}

๕) กายมนุษย์ มาจากศัพท์ในภาษาบาลีว่า “มนุสสวิคคโห นาม”^{๙๕} ชื่อว่า กายมนุษย์^{๙๖} ได้แก่ จิตดวงแรกเกิด คือวิญญาณดวงแรกปรากฏขึ้นในครรภ์มารดา ท่านแสดงปฏิสนธิในปัญจโวการภาพ^{๙๗} ทั้งสิ้น โดยความประชุมกัน ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) จิตดวงแรก (๒) อรูปขันธ์ ๓ ที่สัมปยุตด้วยจิตดวงแรก (๓) กลลรูปอันบังเกิดพร้อมกับจิตดวงแรก ชื่อว่ากายมนุษย์แรกสุด ในอรูปขันธ์และกลลรูปแห่งจิตดวงแรกนั้น ชื่อว่า กลลรูป ได้แก่ กายทสกะ และวัตถุทสกะแห่งกระเทย บรรดากลลรูปแห่งหญิง ชาย และกระเทยนั้น กลลรูปของหญิงและชาย มีขนาดเท่าหยาดน้ำมันที่เขาจุ่มปลายขนช้างหนึ่งของแเกาะที่เกิดขึ้นในวันนั้นแล้วยกขึ้น ใส่แจว อัฐภาพของสัตว์ที่มีอายุ ๑๒๐ ปี เริ่มตั้งแต่เป็นวัตถุเล็กอย่างนี้ไปจนถึงเวลาตาย เจริญขึ้นโดยลำดับอย่างนี้ นี้ชื่อว่า กายมนุษย์^{๙๘}

๖) พราจากชีวิต มาจากศัพท์ในภาษาบาลีว่า “ชีวิตา โวโรเปยย”^{๙๙} ได้แก่ ตัดทำลายชีวิตินทรีย์ ตัดความสืบทอด^{๑๐๐} เป็นการปลงชีวิตโดยใจความ คือการเข้าไปตัดชีวิตินทรีย์ เป็นการยังชีวิตให้ตกลงไปด้วยการเบียดเบียน พราจากชีวิตด้วยการ ناب หรือด้วยการวางยาในเวลายังเป็นกลลเกที่ดี หรือด้วยความพยายามตามสมควรแก่อุปุพพะเป็นต้นนั้น ในเวลาที่พ้นไปจากนั้นก็ดี ก็ชื่อว่า

^{๙๑} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๗๔.

^{๙๒} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๕.

^{๙๓} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๗๔.

^{๙๔} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๕, สญจิจ มาจากศัพท์อุปสัคบทหน้า คือ ส ที่แปลว่า พร้อม รวมกับศัพท์ว่า จิจจ หรือ เจจจ ที่แปลว่า จงใจ บ่งถึงความขวนขวายในการพราจากชีวิตมนุษย์

^{๙๕} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๗๔.

^{๙๖} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๕.

^{๙๗} ปัญจโวการภาพ หมายถึง ภาพที่มีขันธ์ ๕

^{๙๘} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๔-๖๐๕.

^{๙๙} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๒/๑๐๐.

^{๑๐๐} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๑.

ปลงชีวิต^{๑๐๑} คำว่า “พราภจากชีวิต” นั้น ท่านจึงกล่าวว่า “เข้าไปตัด คือ เข้าไปบั่นอินทรีย์คือชีวิต (คือ) ทำความสับต่อให้ขาดสาย เมื่อเข้าไปตัดและเข้าไปบั่นความสับต่อแห่งอินทรีย์คือชีวิต ท่านกล่าวว่า “ย่อมเข้าไปตัด ย่อมเข้าไปบั่นรอนอินทรีย์คือชีวิต”^{๑๐๒}

๗) ศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์ มาจากศัพทในภาษาบาลีว่า “สตถหารก”^{๑๐๓} ได้แก่ ศัสตราอันจะนำไปซึ่งชีวิต^{๑๐๔}

๘) กล่าวพรรณนาคุณความตาย มาจากศัพทในภาษาบาลีว่า “มรณวณณ วา สวณณเยย”^{๑๐๕} ได้แก่ การพูดแสดงโทษในควมมีชีวิตอยู่ โดยนัยเป็นต้นว่า “จะมีประโยชน์อะไร ด้วยความเป็นอยู่อันชั่วช้าลามกแก่ท่านผู้ไม่ได้บริโภคโภชนะอันประณีต” ก็ดี พรรณนาคุณของความตายเป็นต้นว่า “อุบาสก ท่านได้ทำกรรมอันงดงามไว้ ฯลฯ ท่านไม่ได้ทำบาป ตายเสียยังดีกว่าเป็นอยู่ เพราะท่านตายจากโลกนี้ จักได้บำเรอ คือมีนางอัปสรแวดล้อม ถึงความสุขในสวนนันทวัน”^{๑๐๖} ก็ดี อันเป็นการพูดเพื่อให้ผู้ฟังพอใจในการตาย

๙) ชักชวนเพื่อให้ตาย มาจากศัพทในภาษาบาลีว่า “มรณาย วา สมาทเปย”^{๑๐๗} ได้แก่ ชักชวนให้นำอุปกรณ์มาฆ่าตัวตาย หรือแนะนำวิธีฆ่าตัวตาย เป็นต้นว่า “จงกระโดดบ่อ กระโดดเหว หรือกระโดดผาชันตายเสีย”^{๑๐๘} เป็นต้น อันเป็นการให้อุบายในการชักชวนเพื่อความตาย

๑๐) มีจิตใจอย่างนี้ มาจากศัพทในภาษาบาลีว่า “อิตติ จิตตมโน”^{๑๐๙} ได้แก่ มีจิตอย่างนี้มีใจอย่างนี้^{๑๑๐} อธิบายว่า มีจิตใจอยากจะตาย ที่ท่านกล่าวไว้ในคำว่า “ท่านตายเสียยังดีกว่าเป็นอยู่” ก็เพราะว่าในคำนี้ว่า มีจิตใจอย่างนี้ ใจท่านกล่าวไว้เพื่อแสดงเนื้อความแห่งศัพทว่า จิตต แต่โดยใจความ จิตและใจ ๒ อย่างนี้เป็นอย่างเดียวกัน อธิบายว่า “เธอมีจิตหมายความว่าความตาย มีใจหมายความว่า

^{๑๐๑} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๖.

^{๑๐๒} พระพุทธโฆสจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๔๖.

^{๑๐๓} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๗๙.

^{๑๐๔} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๑๑.

^{๑๐๕} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๖.

^{๑๐๖} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๑๑.

^{๑๐๗} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๘๐.

^{๑๐๘} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๑๒.

^{๑๐๙} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๘๐.

^{๑๑๐} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๑๒.

ตายดังกล่าวมาแล้วในคำนี้ว่า “ความตายของท่านดีกว่าความเป็นอยู่” มน ศัพท์ ท่านกล่าวไว้เพื่อแสดงใจความแห่ง จิตต ศัพท์ แต่จิตและใจแม้ทั้ง ๒ นี้ โดยใจความก็เป็นอย่างเดียวกันนั่นเอง เพราะฉะนั้น เพื่อแสดงความไม่ต่างกัน โดยใจความแห่งจิตและใจนั้น ท่านจึงกล่าวว่า “ธรรมชาติอันใดเป็นจิต ธรรมชาติอันนั้น คือใจ ธรรมชาติอันใดเป็นใจ ธรรมชาติอันนั้นคือจิต” ส่วนใจความยังไม่ได้กล่าวไว้ก่อน แม้เพราะถอน อิติ ศัพท์ออกเสีย อิติ ศัพท์ ฟังชักมาด้วยอำนาจเป็นเจ้าหน้าที่ในคำว่า จิตตสงกโป^{๑๑๑}

๑๑) มีคำริในใจอย่างนี้ มาจากศัพท์ในภาษาบาลีว่า “อิตฺติ จิตตสงกโป”^{๑๑๒} ได้แก่ มีคำริในใจ^{๑๑๓} โดยมีความหมายมันจะให้ตาย แม้คำว่า คำริในใจ แม้จะมีได้กล่าวอย่างนี้ว่า “คำริอย่างนี้” ก็ฟังทราบว่าเป็นอันกล่าวโดยความเป็นเจ้าหน้าที่นั่นเอง” จริงอย่างนั้น เมื่อท่านแสดงเฉพาะเนื้อความนั้นแห่งคำว่า คำริในใจ นั้น จึงกล่าวว่า “มีความหมายจะให้ตาย” เป็นต้น แต่คำว่า คำริ นี้ในคำว่าคำริในใจนั้น มิได้เป็นชื่อแห่งวิตก ที่แท้ คำนั้นเป็นคำเรียกเพียงการจัดแจง และการจัดแจงนั้นย่อมถึงความสงเคราะห์ด้วยความหมาย ด้วยความจงใจ และความประสงค์ในอรรถนี้ เพราะเหตุนี้ ฟังเห็นเนื้อความอย่างนี้ว่า “ชื่อว่าจิตตสงกโป เพราะอรรถวิเคราะห์ว่า เธอมีความจัดแจงแปลก คือมีประการต่าง ๆ”^{๑๑๔}

๑๒) เป็นปาราชิก มาจากศัพท์ในภาษาบาลีว่า “ปาราชิกโก โหติ”^{๑๑๕} ได้แก่ เป็นปาราชิก^{๑๑๖} คือ ภิกษุพราภิกายมนุษย์แม้เกิดขึ้นแล้วในขณะนั้นจากชีวิตตามนัยดังกล่าวแล้ว ต้องอาบัติปาราชิก^{๑๑๗}

^{๑๑๑} พระพุทธโฆษาจารย์, สมณตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๕๑.

^{๑๑๒} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๔๘๐.

^{๑๑๓} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๑๒.

^{๑๑๔} พระพุทธโฆษาจารย์, สมณตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๕๑.

^{๑๑๕} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๒/๑๐๑.

^{๑๑๖} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๒.

^{๑๑๗} พระพุทธโฆษาจารย์, พระคันธสาราภังค์ แปลและอธิบาย, คัมภีร์แปลและอธิบายกัฏฐาภิธาน

๑๓) หาสังวาสมิได้ มาจากศัพท์ในภาษาบาลีว่า อสวาโส^{๑๑๘} ได้แก่ หาสังวาสมิได้^{๑๑๙} คือ สังวาสกับภิกษุชั้นย่อมไม่มี เพราะบุคคลนี้ไม่อาจทำสงฆ์ให้ครบจำนวนได้ในสังฆกรรมทั้งหลาย^{๑๒๐}

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก พรหมชาลสูตร ที่ขนิกาย สีลขันธวรรค ท่านกล่าวว่า “การทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลง ชื่อว่า ปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) การฆ่าสิ่งที่มีชีวิต คือการทำลายสิ่งที่มีชีวิต ก็คำว่า ปาโณ (สัตว์ ในคำว่า ปาณาติปาโต (การฆ่าสัตว์) นี้โดยโวหาร ได้แก่สัตว์ โดยปรมัตถ ได้แก่ชีวิตินทรีย์ ส่วนเจตนาฆ่า อันเป็นสมุฏฐานแห่งความพยายามที่จะตัดชีวิตินทรีย์ ซึ่งเป็นไปทาง ทวารใดทวารหนึ่ง บรรดากายทวารและวจีทวารของบุคคลผู้เข้าใจในสัตว์ที่มีชีวิตว่าเป็นสัตว์มีชีวิต ชื่อว่าปาณาติบาต บรรดาสัตว์มีชีวิตทั้งหลายที่เว้นจากคุณ มีสัตว์เดรัจฉานเป็นต้น ฟังทราบว่าเป็น ปาณาติบาตนั้น มีโทษน้อย ในเพราะสัตว์ตัวเล็ก ชื่อว่ามีโทษมาก ในเพราะสัตว์ตัวใหญ่ แม้มีความ พยายามเสมอกัน ก็ฟังทราบว่าเป็น ปาณาติบาตชื่อว่า มีโทษมากเพราะวัตถุใหญ่ (เป็นสัตว์ใหญ่) บรรดา สัตว์มีชีวิตผู้มีคุณมีมนุษย์เป็นต้น ปาณาติบาตชื่อว่า มีโทษน้อย ในเพราะสัตว์มีคุณน้อย ชื่อว่ามีโทษ มาก ในเพราะสัตว์มีคุณมาก ก็เมื่อสรีระและคุณมีภาวะเสมอกัน บัณฑิตก็ฟังทราบว่าเป็น ปาณาติบาต ชื่อว่ามีโทษน้อย เพราะกิเลสและความพยายามอ่อน ชื่อว่ามีโทษมาก เพราะกิเลสและความพยายาม แรงกล้า”^{๑๒๑} เพราะปัจจัยทั้งหลายมีความที่ประโยชน์และวัตถุใหญ่เป็นต้น เหตุที่เจตนาซึ่งเกิดขึ้น เพราะปัจจัยเหล่านั้นมีกำลัง

เกณฑ์การวินิจฉัยการพรากชีวิต ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียด ที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์ในการ พิจารณาพรากชีวิตมนุษย์ ได้นำเอาเรื่องอันล่วงไปแล้วที่พระพุทธเจ้าทรงวินิจฉัยด้วยพระองค์เอง ในการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ศึกษาทำความเข้าใจ และจัดแบ่งเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดความง่ายต่อการศึกษ และทำความเข้าใจในปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ที่ภิกษุพรากชีวิตมนุษย์ ที่ทำให้ต้องอาบัติ และไม่ต้อง อาบัติ ผู้วิจัยจะได้ยกหลักขององค์ประกอบ ๓ ประการคือ ความจงใจ การพรากจากชีวิต และกาย มนุษย์ซึ่งเป็นหลักที่ใช้ประกอบในการวินิจฉัยวินัยวัตถุ ๑๐๓ เรื่อง เป็นการอธิบายหลักเกณฑ์การ พิจารณา ดังนั้น การอธิบายถึงการกระทำผิด และการต้องอาบัติเพราะการแสวงหา ศัสตรา หรือ พรรณนาคุณแห่งความตาย ทั้งทำเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นทำก็ดี เป็นการพรากชีวิตมนุษย์ ซึ่งจัดว่าเป็นการ ยังสัตว์มีลมปราณให้ตกลงไป เนื่องจากในพระไตรปิฎกมีเนื้อหาค่อนข้างลึกซึ้ง ผู้วิจัยจึงขอยก

^{๑๑๘} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๗๒/๑๐๑.

^{๑๑๙} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๒.

^{๑๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๒.

^{๑๒๑} ดูรายละเอียดใน ที.สี.อ. (ไทย) ๘/๘/๑๐๘.

ประโยคหรือความพยายามแห่งปาณาติบาต ในอรรถกถาพระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ มาเป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยการพราศชีวิตมนุษย์ โดยพิจารณาจากองค์แห่งความพยายาม ๖ ประการ โดยการจัดแบ่งตามกลุ่มดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ หลักการวินิจฉัยการพราศชีวิตมนุษย์ตามสาหัตถิกประโยค

สาหัตถิกประโยค คือ การพราศชีวิตมนุษย์ด้วยลงมือฆ่าด้วยตนเอง ด้วยอวัยวะใหญ่หน่อย อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ มือ (หตฺถ) เท้า (ปาท) หมัด (มฺภูฏฺฐิ) หรือเข่า (ชาณ)^{๑๒๒} การใช้สิ่งอันเนื่องด้วยกายมีตาบ เป็นต้น โดยไม่ได้ปล่อยออกจากกาย การทุบตีด้วยกาย ของบุคคลผู้ฆ่าให้ตายเอง^{๑๒๓} อันมีจุดประสงค์เพื่อทำรกเจตนา คือเจตนาเพื่อฆ่าให้สำเร็จ ภิกษุทำสาหัตถิกประโยคในกายมนุษย์ เป็นวัตถุแห่งปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ คำว่า “สาหตฺถิก” แปลว่า ความพยายามอันเกิดขึ้นแล้วด้วยมือของตนเอง มีรูปวิเคราะห์ว่า

- สโก หตฺถโถ สหตฺถโถ (วิเสสนบุพพทบทกรรมธารยสมาส)
- สหตฺถเณ นิพพตฺโต สาหตฺถิกโ (สหตฺถ ศัพท์ + ฌิก ปัจจัยในตัดทิต)^{๑๒๔}

ในเกณฑ์ของสาหัตถิกประโยคนี้ ผู้วิจัยแบ่งเกณฑ์การวิจัยออกเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อช่วยต่อการพิจารณา ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ ๑ ภิกษุลงมือเอง โดยชี้แจงว่าในกรณีของภิกษุผู้พราศชีวิตแล้วต้องอาบัติปาราชิก ผู้วิจัยขอยกองค์ ๕ ซึ่งจัดเป็นศีลวิบัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ มาปรับใช้ประกอบหลักการพิจารณาตามขั้นตอน ในกลุ่มนี้ คือ (๑) ผู้นั้นเป็นมนุษย์ (๒) รู้ว่าเขาเป็นมนุษย์ (๓) มีจิตคิดจะฆ่า (๔) พยายามจะฆ่า (๕) เขาตายด้วยความพยายามนั้น^{๑๒๕}

^{๑๒๒} พระพุทธโฆสาจารย์, กังขาวิตรณินิสสยะ, ทัฎฐจิต วัดเขาสนามชัย แปลและเรียบเรียง, (ม.ป.ป.), หน้า ๔๓๘.

^{๑๒๓} พระพุทธโฆสาจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๔๘.

^{๑๒๔} พระพุทธโฆสาจารย์, พระคันธสाराวิงค์ แปลและอธิบาย, คัมภีร์แปลและอธิบายกังขาวิตรณิ เล่ม ๑, หน้า ๔๕๓.

^{๑๒๕} ดูรายละเอียดใน กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๗.

ที่เป็นอาบัติปาราชิก มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ ภิกษุรูปหนึ่งถูกผีเข้า ภิกษุอีกรูปหนึ่งมีความประสงค์จะฆ่าจึงทุบตีท่านจนถึงแก่มรณภาพ ท่านเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า “ภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิก”^{๑๒๖}

ที่ไม่เป็นอาบัติปาราชิก มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ ภิกษุรูปหนึ่งเกิดความเบื่อหน่ายจึงขึ้นภูเขาชิลมกุฏแล้วกระโดดลงทางหน้าผาทับข้างसानคนหนึ่งตาย แล้วเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร” “ข้าพระพุทธเจ้าไม่มีความประสงค์จะฆ่า พระพุทธเจ้าข้า” ภิกษุใดทำให้ตก ต้องอาบัติทุกกฏ”^{๑๒๗}

จะเห็นได้ว่าการพราภชีวิตในกรณีดังกล่าว เมื่อมนุษย์ผู้นั้นไม่ตายเพราะการถูกภิกษุฆ่า พระพุทธเจ้าไม่ปรับอาบัติปาราชิก แต่ตายด้วยความพยายามของภิกษุรูปใด ภิกษุรูปนั้นต้องปาราชิก

กลุ่มที่ ๒ ภิกษุผู้แสวงหาอุปกรณ์ฆ่าเอง เป็นการแสวงหาศีลศตรา เป็นต้น ที่ทำให้ต้องอาบัติปาราชิก ผู้วิจัยขอยกองค์ ๕ ซึ่งจัดเป็นศีลวิบัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ มาปรับใช้ประกอบหลักการพิจารณาตามขั้นตอน คือ (๑) ผู้ถูกฆ่าเป็นมนุษย์ (๒) รู้ว่าเขาเป็นมนุษย์ (๓) มีจิตคิดจะฆ่า คิดจะวางแผนฆ่าด้วยการแสวงหาศีลศตรา เป็นต้น มาฆ่า (๔) พยายามจะฆ่าให้ตาย (๕) เขาตายด้วยความพยายามของภิกษุนั้น^{๑๒๘}

ที่เป็นอาบัติปาราชิก มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ พวกภิกษุชาวเมืองอาฬวีช่วยกันทำการก่อผาวิหาร ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ข้างล่างส่งอิฐขึ้นไป ภิกษุรูปที่อยู่ข้างบนมีความประสงค์จะฆ่า จึงปล่อยอิฐลงบนศีรษะภิกษุรูปที่อยู่ข้างล่าง ถึงแก่มรณภาพ ภิกษุรูปที่ปล่อยอิฐลงมาเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร” “ข้าพระพุทธเจ้ามีความประสงค์จะฆ่า พระพุทธเจ้าข้า” “ภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิก”^{๑๒๙}

^{๑๒๖} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘๘/๑๗๒.

^{๑๒๗} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘๗ /๑๖๐.

^{๑๒๘} ตูรายละเอียดใน กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๗.

^{๑๒๙} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘๒ /๑๕๕.

ที่ไม่เป็นอาบัติปาราชิก มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ ภิกษุรูปหนึ่งปูลาดอาสนะที่โรงอาหารใน
ละแวกบ้าน ได้หยิบสากอันหนึ่งในสากที่เขาพิงกันไว้ สากอันที่สองล้มฟาดศีรษะเด็กชายคนหนึ่งตาย
ท่านเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้
ทรงทราบ พระพุทธองค์ตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร” “ข้าพระพุทธเจ้าไม่จงใจ พระพุทธ
เจ้าข้า” “ภิกษุ เธอไม่จงใจ ไม่ต้องอาบัติ”^{๑๓๐}

ในลักษณะเช่นนี้ เป็นการพราภชีวิตโดยการแสวงหาเครื่องช่วย ถ้าผู้ถูกฆ่าไม่ตายด้วยการ
ใช้ศัสตราของภิกษุ ไม่เป็นอาบัติ ถ้าเขาตายด้วยศัสตราเป็นต้นของภิกษุผู้ฆ่าอยู่ เป็นปาราชิก

กลุ่มที่ ๓ ภิกษุผู้พรรณาคุนความตายเอง เป็นการพูดให้ผู้อื่นอยากตาย โดยอาการที่
ต้องปรับปาราชิก ผู้วิจยขอยกองค์ ๕ ซึ่งจัดเป็นศีลวิบัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ มาปรับใช้ประกอบ
หลักการพิจารณาตามขั้นตอนในกลุ่มนี้ คือ (๑) ผู้ฟังเป็นมนุษย์ (๒) รู้ว่าเขาเป็นมนุษย์ (๓) มีจิตคิดที่
จะพรรณาคุนแห่งความตายให้เขาฟัง (๔) ตั้งใจพรรณาคุนแห่งความให้เขาฟัง (๕) เขาฟังแล้วฆ่า
ตัวตายได้สำเร็จ^{๑๓๑}

ที่เป็นอาบัติปาราชิก มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ ภิกษุรูปหนึ่งมีความประสงค์จะฆ่าจึงพรรณา
เรื่องสวรรคตให้บุคคลผู้ทำความดีฟัง เขาน้อมใจเชื่อแล้วถึงแก่ความตาย ท่านเกิดความกังวลใจว่า เรา
ต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า
“ภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิก”

ที่ไม่เป็นอาบัติปาราชิก มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ ภิกษุรูปหนึ่งมีความประสงค์จะฆ่า จึง
พรรณาเรื่องสวรรคตให้บุคคลผู้ทำความดีฟัง เขาน้อมใจเชื่อแต่ไม่ตาย ท่านเกิดความกังวลใจว่า เรา
ต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า
“ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติถุลลัจจัย”^{๑๓๒}

^{๑๓๐} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘๐ /๑๕๒-๑๕๓.

^{๑๓๑} ดูรายละเอียดใน กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๗.

^{๑๓๒} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘๘ /๑๗๓.

จากกรณีที่ผู้วิจัยได้ยกมาเป็นกรณีตัวอย่างนี้ ผู้วิจัยขอยกการพรากชีวิตมนุษย์ในมาติกาวิกังค์มาอธิบาย เช่น คำว่า ทำเอง นั้นหมายถึง ลงมือฆ่าเองด้วยกาย^{๑๓๓} คำว่า แสวงหาศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น ได้แก่ แสวงหาดาบ หอกฉมวก หลาว ค้อน หิน มีด ยาพิษ หรือเชือก คำว่า กล่าวพรรณนาคุณความตาย ได้แก่ แสดงโทษในควมมีชีวิตอยู่พรรณนาคุณความตาย^{๑๓๔} เป็นขั้นตอนของหลักการวินิจฉัยพรากชีวิตมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับองค์ปาณาติบาต

สรุปว่า สาหตติกประโยค เป็นการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยความพยายามใช้อวัยวะในร่างกายของตนเองมีมือ เป็นต้น ทบตีผู้อื่น หรือการใช้มือจับอาวุธทำร้ายผู้อื่นให้ถึงแก่ความตาย ลงมือเองก็ดี หยิบยื่นอาวุธที่อำนาจประโยชน์ในการฆ่าก็ดี เขาผู้นั้นตายด้วยความพยายามของภิกษุ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาราชิก เขาบาดเจ็บต้องอาบัติถุลลัจจัย ใช้ปากในการพรรณนาคุณแห่งความตาย เขาผู้นั้นเชื่อฆ่าตัวตายด้วยการพรรณนาของภิกษุ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาราชิก เขาเชื่อแต่ไม่ตาย ต้องอาบัติถุลลัจจัย

๓.๒.๒ หลักการวินิจฉัยการพรากชีวิตมนุษย์ตามนิสสัคคียประโยค

นิสสัคคียประโยค คือ การฆ่าด้วยอาวุธมี ศร หอก เป็นต้น ที่ซัดไปเพื่อจะฆ่าบุคคลผู้อยู่ในที่ไกลให้ตาย ซัดไปโดยเจาจะจง และทำบุคคลผู้มุ่งหมายให้ตาย ภิกษุทำนิสสัคคียประโยคในกายมนุษย์เป็นวัตถุแห่งปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ คำว่า “นิสสัคคีย” แปลว่า ความพยายามที่ปล่อยออก มีรูปวิเคราะห์ว่า

- นิสสชชนํ นิสสศโค (นิ บทหน้า + สชช ธาตุ + ณ ปัจจัยในภาวสาธนะ)
- นิสสศโคเยว นิสสศคิโย (นิสสศค ศัพท์ + อีย ปัจจัยในสกัตถัตถิต)^{๑๓๕}

ในเกณฑ์ของนิสสัคคียประโยคนี ผู้วิจัยทำเกณฑ์การวิจัย เพื่อง่ายต่อการพิจารณาดังต่อไปนี้

^{๑๓๓} วิ.มหา (ไทย) ๑/๑๗๔/๑๔๓.

^{๑๓๔} วิ.มหา (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๑.

^{๑๓๕} พระพุทธโฆสจารย์, พระคันธสาราภังค์ แปลและอธิบาย, คัมภีร์แปลและอธิบายกัณฑ์ชาตวรรณ

ในนิสสัคคียประโยคนี้ เป็นการแสดงถึงกิริยาที่ชัต์อาวุธไป โดยอาการที่ต้องปรับปาราชิก ผู้วิจัยขอยกองค์ ๕ ซึ่งจัดเป็นศีลวิบัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ มาปรับใช้ประกอบหลักการพิจารณาตามขั้นตอน ดังนี้ (๑) ผู้นั้นเป็นมนุษย์ (๒) รู้ว่าเขาเป็นมนุษย์ (๓) มีจิตคิดจะชัต์อาวุธไปเพื่อฆ่า (๔) พยายามจะชัต์อาวุธไปฆ่า (๕) เขาตายด้วยอาวุธนั้น^{๑๓๖}

ที่ไม่เป็นอาบัติปาราชิก มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ พวกภิกษุชาวเมืองอาฬวี กำลังเตรียมพื้นที่สร้างวิหาร ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ข้างล่างยกศิลาส่งขึ้นไป ศิลาที่ภิกษุรูปที่อยู่ข้างบนรับไว้ไม่ดี พลัดตกลงทับศีรษะภิกษุรูปที่อยู่ข้างล่างจนถึงแก่กรรมภาพ ภิกษุรูปที่อยู่ข้างบนเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร” “ข้าพระพุทธเจ้าไม่จงใจพระพุทธเจ้าข้า” “ภิกษุ เธอไม่จงใจ ไม่ต้องอาบัติ”

ที่เป็นอาบัติปาราชิก มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ พวกภิกษุชาวเมืองอาฬวีกำลังเตรียมพื้นที่สร้างวิหาร ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ข้างล่างยกศิลาส่งขึ้นไป ภิกษุรูปที่อยู่ข้างบนมีความประสงค์จะฆ่าจึงปล่อยศิลาลงบนศีรษะภิกษุรูปที่อยู่ข้างล่างจนถึงแก่กรรมภาพ ภิกษุรูปที่ปล่อยศิลาลงมาเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร” “ข้าพระพุทธเจ้ามีความประสงค์จะฆ่า พระพุทธเจ้าข้า” “ภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิก”^{๑๓๗} ในกรณีที่ชัต์ไปไม่ถึงจุดมุ่งหมาย ไม่เป็นปาราชิก แต่ถ้าบุคคลผู้มุ่งหมาย ตายเพราะอาวุธนั้น เป็นปาราชิก

สรุปว่า นิสสัคคียประโยค เป็นการฆ่าด้วยอาวุธมี ศร หอก เป็นต้น ที่ชัต์ไปเพื่อจะฆ่าบุคคลผู้อยู่ในที่ไกลให้ตาย ในกรณีที่ภิกษุไม่ตั้งใจชัต์อาวุธออกจากกาย หรือเป็นอุบัติเหตุ ไม่ต้องอาบัติตั้งใจ ทำการชัต์เพื่อทำการฆ่าสำเร็จ ต้องอาบัติปาราชิก

๓.๒.๓ หลักการวินิจฉัยการพรากชีวิตมนุษย์ตามอาณัตติกประโยค

อาณัตติกประโยค คือ การพรากชีวิตมนุษย์ด้วยการสั่งให้คนอื่นทำการฆ่าให้ตาย การสั่งบังคับเป็นต้นว่า ท่านจงแทงหรือทุบให้ตายด้วยวิธีอย่างนี้ ของบุคคลผู้ใช้คนอื่น^{๑๓๘} ภิกษุทำอาณัตติกประโยคในกายมนุษย์เป็นวัตถุแห่งปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ คำว่า “อาณตฺตติก” แปลว่า การให้รู้, การสั่งให้ทำ มีรูปวิเคราะห์ว่า

^{๑๓๖} ดูรายละเอียดใน กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๗.

^{๑๓๗} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา (ไทย) ๑/๑๘๒/๑๕๕.

^{๑๓๘} พระพุทธโฆสะจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๔๘.

- อาณาปนํ อาณตติกํ (อา บพหน้า ญา ธาตุ + ณาเป ปัจจย + ตี ปัจจย)

- อาณตเตยว อาณตติโก (อาณตติ ศัพท์ + อิก ปัจจยในสกัตถตัทธิต)^{๑๓๙}

อาณตติกประโยค เป็นความพยายามที่เกิดขึ้นโดยเป็นการรับรู้ทำการนัดหมายอันเป็นเหตุให้การสำเร็จ ประกอบด้วยฐานะ ๖ ดังต่อไปนี้

๑) **วัตถุ** คือ บุคคลผู้ที่ถูกฆ่า ภิกษุสั่งให้ไปฆ่าบุคคลใด บุคคลนั้น จัดว่าเป็นวัตถุอันเป็นการเจาะจงของผู้สั่ง มีตัวอย่างประกอบการวินิจฉัย ดังต่อไปนี้

หากว่าภิกษุผู้รับสั่งทำวัตถุให้พลาดไป ไพล่ไปฆ่าคนอื่นจากบุคคลที่ผู้สั่งสั่งให้ฆ่า หรือถูกสั่งว่า “ท่านจงประหารข้าหน้าฆ่าให้ตาย” ไพล่ไปประหารข้างหลังหรือข้าง ๆ หรืออวัยวะแห่งใดแห่งหนึ่งตายไป ข้อผูกพันทางกรรมย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้สั่ง ผู้รับคำสั่งเท่านั้นย่อมมีข้อผูกพันทางกรรมอีกอย่างหนึ่ง ภิกษุผู้รับสั่งไม่ทำวัตถุให้พลาดไป ฆ่าผู้นั้นตายตามที่ตั้งใจ ข้อผูกพันทางกรรมย่อมมีแก่เธอทั้ง ๒ รูป คือ แก่ผู้สั่งในขณะที่สั่ง แก่ผู้รับสั่งในขณะที่ประหาร ก็ในเรื่องวัตถุนี้ ความแปลกกันแห่งกรรมและความแปลกแห่งอาบัติย่อมมี เพราะความแปลกกันแห่งวัตถุ พึงทราบความถูกต้องที่หมาย^{๑๔๐} และผิดที่หมายในวัตถุ อย่างนี้ก่อน^{๑๔๑}

๒) **กาล** คือ เวลาที่ผู้สั่งทำการนัดหมายไว้ เป็นเวลาเช้า หรือเวลาเย็นเป็นต้น และความ เป็นหนุ่มหรือแข็งแรงเป็นต้น^{๑๔๒} เช่น ภิกษุ สั่งว่า จงฆ่าบุคคลนี้ก่อนอาหารเช้า หรือหลังอาหารเช้า มีตัวอย่างประกอบการวินิจฉัย ดังต่อไปนี้

ภิกษุรูปใดรับคำสั่งว่า “ท่านจงฆ่าให้ตายเวลาเช้า” ไม่กำหนดว่า “(เช้า) วันนี้หรือพรุ่งนี้” ภิกษุรับสั่งเช่นนั้น ฆ่าเขาตายเวลาเช้า ในกาลใดกาลหนึ่ง ความผิดที่หมายย่อมไม่มี ส่วนภิกษุรูปใดสั่งว่า “ท่านจงฆ่าให้ตายในเวลาเช้าวันนี้” ภิกษุผู้รับสั่งนั้น ฆ่าให้ตายในเวลาเที่ยงวันหรือเวลาเย็นหรือเวลาเช้าวันพรุ่งนี้ ย่อมไม่มีที่หมาย สำหรับภิกษุผู้สั่งไม่มีความผูกพันทางกรรม เมื่อภิกษุพยายามจะฆ่าให้ตายในเวลาเช้าแต่กลายเป็นเที่ยงวันไป กันยนี้เหมือนกัน^{๑๔๓}

^{๑๓๙} พระพุทธโฆสจารย์, พระคันธसारภิงค์ แปลและอธิบาย, คัมภีร์แปลและอธิบายกัณหาวิตรณี เล่ม ๑, หน้า ๔๕๔.

^{๑๔๐} **สงเกตวิสงเกตตา** = ข้อสังเกต ผิดสังเกต (สังเกต คือ กำหนดเอาไว้ หมายเอาไว้)

^{๑๔๑} พระพุทธโฆสจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๕๕-๕๖.

^{๑๔๒} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๔/ ๖๑๖.

^{๑๔๓} พระพุทธโฆสจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๕๖.

๓) **โอกาส** คือ สถานที่ที่ทำการฆ่า อย่างนี้คือ บ้าน ป่า ประตुरี้น กลางรี้น ถนน หรือ ทางสามแพร่งเป็นต้น เช่น ภิกษุสั่งว่า ท่านยี่นที่ตรงนี้ บุคคลนี้ จะเดินมาจุดนี้ จงฆ่าเข้า ณ ที่ตรงนั้น เสีย^{๑๔๔} มีตัวอย่างประกอบการวินิจฉัย ดังต่อไปนี้

ภิกษุรูปใดถูกสั่ง (ไม่ระบุแน่) ว่า “ท่านจงฆ่าบุคคลนั้นผู้ยืนอยู่ในบ้านให้ตาย” แต่ภิกษุผู้รับสั่งนั้นฆ่าบุคคลนั้นตายในที่ใดที่หนึ่ง ย่อมไม่ผิดที่หมาย ส่วนภิกษุรูปใดถูกสั่งกำหนดไว้ (แน่นอน) ว่า “จงฆ่าให้ตายในบ้านเท่านั้น” แต่ภิกษุผู้รับสั่งนั้นฆ่าเขาตายในป่า อนึ่ง เธอถูกสั่งว่า “จงตายในป่า” แต่เธอฆ่าเขาตายในบ้าน ถูกสั่งว่า “จงฆ่าให้ตายที่ประตูภายในบ้าน” ฆ่าเขาตายตรงท่ามกลางรี้น ย่อมผิดที่หมาย^{๑๔๕}

๔) **อาวุธ** คือ อาวุธ มี ดาบ ลูกศร หรือหอก^{๑๔๖} เป็นต้น เช่น ภิกษุสั่งว่า เอาอาวุธชนิดนี้ ไปฆ่าบุคคลนั้นเสีย มีตัวอย่างประกอบการวินิจฉัย ดังต่อไปนี้

ภิกษุรูปใดถูกสั่งว่า “ท่านจงเอาอาวุธฆ่า” ไม่ได้กำหนดไว้ว่า ดาบหรือลูกศร ภิกษุผู้รับนั้นเอาอาวุธชนิดใดชนิดหนึ่งฆ่าให้ตาย ย่อมไม่ผิดที่นัดหมาย ส่วนภิกษุรูปใด ถูกสั่งว่า “จงใช้ดาบฆ่า” แต่ภิกษุผู้รับสั่งนั้น ใช้ลูกศรฆ่า หรือถูกสั่งว่า “จงใช้ดาบเล่มนี้ฆ่า” ผู้รับสั่งใช้ดาบเล่มอื่นฆ่า หรือถูกสั่งว่า “จงเอาคมดาบด้านนี้ของดาบเล่มนี้เท่านั้นฆ่า” แต่ผู้รับสั่งใช้คมดาบอีกด้านหนึ่ง หรือใช้ฝ่ามือ หรือใช้จะงอยปาก หรือใช้ด้ามดาบฆ่า ย่อมผิดที่นัดหมาย^{๑๔๗}

๕) **อิริยาบถ** คือ การเดิน การนั่ง การนอน เป็นของผู้ถูกฆ่า เช่น ภิกษุสั่งว่า “จงฆ่าบุคคลนี้ซึ่งกำลังจะเดินมา” เป็นต้น มีตัวอย่างประกอบการวินิจฉัย ดังต่อไปนี้

ภิกษุรูปใดถูกสั่งว่า “ท่านจงฆ่าบุคคลนั้นซึ่งกำลังเดินทาง” แม้ถ้าภิกษุผู้รับสั่งนั้น ฆ่าผู้กำลังเดินทางไปตาย ย่อมไม่ผิดนัดหมาย เมื่อภิกษุผู้สั่ง สั่งว่า “ท่านจงฆ่าบุคคลผู้กำลังเดินอยู่เท่านั้น” แต่ถ้าภิกษุผู้รับสั่ง ฆ่าบุคคลผู้นั่งอยู่ตาย หรือภิกษุผู้สั่งสั่งว่า “ท่านจงฆ่าบุคคลผู้นั่งอยู่เท่านั้น” แต่ภิกษุผู้รับสั่งฆ่าบุคคลผู้กำลังเดินไปตาย ย่อมผิดนัดหมาย^{๑๔๘}

^{๑๔๔} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๔/ ๖๑๗.

^{๑๔๕} พระพุทธโฆสาจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๕๖.

^{๑๔๖} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๔/๖๑๗.

^{๑๔๗} พระพุทธโฆสาจารย์, กังขาวิตรณีนิสสยะ, ทัฎฐจิต วัดเขาสนามชัย แปลและเรียบเรียง, หน้า ๔๔๕.

^{๑๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๕-๔๔๖.

๖) **กิริยาวิเสส** คือ การกระทำที่มากกว่าปกติ มีการแหงการ ตัดทำลาย การถลกหนังศีรษะ เป็นต้น เช่น ภิกษุสั่งว่า “จงแหงบุคคลนี้ให้ตาย” มีตัวอย่างประกอบการวินิจฉัย ดังต่อไปนี้

ภิกษุรูปใดถูกสั่งว่า “ท่านจงแหงให้ตาย” ภิกษุผู้รับสั่งนั้นแหงตาย ย่อมไม่ผิดนัดหมาย ส่วนภิกษุรูปใดถูกสั่งว่า “จงแหงให้ตาย” แต่ภิกษุผู้รับสั่งนั้นพัน ให้ตายเทียว ย่อมผิดนัดหมาย^{๑๔๙}

ในเกณฑ์ของอาณัตติกประโยคนี ผู้วิจัยแบ่งเกณฑ์การวินิจฉัยออกเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อง่ายต่อการพิจารณา ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ ๑ สั่งให้ผู้อื่นฆ่า เป็นการใช้ให้ผู้อื่นไปฆ่ามนุษย์ผู้มุ่งหมายให้ตาย โดยอาการที่ต้องปรับปาราชิก ผู้วิจัยขอยกองค์ ๕ ซึ่งจัดเป็นศีลวิบัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ มาปรับใช้ประกอบหลักการพิจารณาตามขั้นตอนในกลุ่มนี้ คือ (๑) ผู้นั้นเป็นมนุษย์ (๒) รู้ว่าผู้นั้นเป็นมนุษย์ (๓) มีจิตคิดจะฆ่าโดยการใช้ผู้อื่นให้ทำ (๔) ออกคำสั่งให้ผู้นั้นนำการฆ่า (๕) บุคคลผู้มุ่งหมายตายด้วยการฆ่าของผู้ถูกสั่งนั้น^{๑๕๐}

ที่เป็นอาบัติปาราชิก มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ ภิกษุรูปหนึ่งไปที่ตะแลงแกงบอกนายเพชฌฆาตว่า “ท่านอย่าทรมานนักโทษคนนี้เลย จงประหารชีวิตด้วยการฟันครั้งเดียว” เพชฌฆาตรับคำแล้วประหารชีวิตด้วยการฟันครั้งเดียว ภิกษุนั้นเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบพระองค์ตรัสว่า “ภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิก”

ที่ไม่เป็นอาบัติปาราชิก มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ ภิกษุรูปหนึ่งไปที่ตะแลงแกงบอกนายเพชฌฆาตว่า “ท่านอย่าทรมานนักโทษคนนี้เลย จงประหารชีวิตด้วยการฟันครั้งเดียว” เพชฌฆาตกล่าวว่า “ข้าพเจ้าจะไม่ทำตามคำของท่าน” แล้วประหารชีวิตนักโทษนั้น ภิกษุนั้นเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า “ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติทุกกฏ”^{๑๕๑}

ในกรณีผู้ถูกสั่งไปฆ่าอีกคนที่ไม่ใช่บุคคลเดียวกันกับที่รับมอบหมาย ภิกษุผู้สั่งไม่เป็นปาราชิก แต่ถ้าบุคคลที่มุ่งหมายให้ตาย ตายเพราะการสั่งของภิกษุนั้น เป็นปาราชิก

^{๑๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๖.

^{๑๕๐} ดูรายละเอียดใน กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๗.

^{๑๕๑} ดูรายละเอียดใน วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๙๑/๑๗๕.

กลุ่มที่ ๒ สั่งให้คนอื่นแสวงหาอุปกรณ์มาฆ่า เป็นการให้ผู้ถูกสั่งแสวงหาศีลตรา เป็นต้น มาทำการฆ่า โดยอาการที่ทำให้ต้องอาบัติปาราชิก ผู้วิจัยขอยกองค์ ๕ ซึ่งจัดเป็นศีลวิบัติปาราชิก ลิกขาบทที่ ๓ มาปรับใช้ประกอบหลักการพิจารณาตามขั้นตอนในกลุ่มนี้ คือ ๑) ผู้นั้นเป็นมนุษย์ (๒) รู้ว่าผู้นั้นเป็นมนุษย์ (๓) มีจิตคิดจะฆ่าโดยการใช้ผู้อื่นแสวงหาศีลตรา เป็นต้น มาฆ่า (๔) ออกคำสั่งให้ผู้นั้นนำศีลตรา เป็นต้น มาฆ่า (๕) บุคคลผู้มุ่งหมายตายด้วยการฆ่าของผู้ถูกสั่งให้ไปแสวงหาศีลตรา เป็นต้นนั้น มาฆ่า^{๑๕๒}

ที่เป็นอาบัติปาราชิก มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ บุรุษมือเท้าด้วนคนหนึ่ง พวกหมูญาคูช่วยกัน ดูแลอยู่ในเรือน ภิกษุรูปหนึ่งได้กล่าวกับพวกญาติของบุรุษนั้นว่า “ท่านทั้งหลาย พวกท่านอยากให้ บุรุษคนนี้ตายไหม” “พวกเราอยากให้เขาตาย เจ้าข้า” “ถ้าเช่นนั้น จงให้เขาคืบเปรียง” หมูญาคูนั้นจึง ให้บุรุษนั้นคืบเปรียงจนบุรุษนั้นถึงแก่ความตายภิกษุรูปที่บอกวิธีฆ่าเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติ ปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า “ภิกษุ เธอ ต้องอาบัติปาราชิก” ^{๑๕๓}

ที่ไม่เป็นอาบัติปาราชิก มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ภิกษุทั้งหลายจึงช่วยกัน ให้ท่านฉันข้าว ท่านถึงแก่กรรมภาพ ภิกษุเหล่านั้นเกิดความกังวลใจว่า พวกเราต้องอาบัติปาราชิกหรือ หนอจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวก เธอคิดอย่างไร” “พวกข้าพระพุทธเจ้าไม่มีความประสงค์จะฆ่าพระพุทธเจ้าข้า” “ภิกษุทั้งหลาย พวก เธอไม่มีความประสงค์จะฆ่า ไม่ต้องอาบัติ” ^{๑๕๔}

ในกรณีผู้ถูกสั่งให้แสวงหาศีลตรา เป็นต้นไปฆ่านั้น ทำการฆ่าอีกคนที่ไม่ใช่บุคคลเดียวกัน กับที่รับมอบหมาย ภิกษุผู้สั่งไม่เป็นปาราชิก แต่ถ้าบุคคลที่มุ่งหมายให้ตาย ตายเพราะการสั่งให้ไป แสวงหาศีลตราของภิกษุนั้น เป็นปาราชิก

^{๑๕๒} ตูรายละเอียดยใน กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๗.

^{๑๕๓} วิ.มหา (ไทย) ๑/๑๙๒/๑๗๕.

^{๑๕๔} วิ.มหา (ไทย) ๑/๑๘๕/๑๖๕.

กลุ่มที่ ๓ สั่งให้ผู้อื่นพรณาคณแห่งความตาย เป็นการให้ผู้อื่นพูดให้ผู้อื่นอยากตาย โดยอาการที่ต้องปรับปาราชิก ผู้วิจัยขอยกองค์ ๕ ซึ่งจัดเป็นศีลวิบัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ มาปรับใช้ ประกอบหลักการพิจารณาตามขั้นตอน ดังนี้(๑) ผู้ฟังเป็นมนุษย์ (๒) รู้ว่าเขาเป็นมนุษย์ (๓) มีจิตคิดที่จะสั่งให้ผู้อื่นพรณาคณแห่งความตายให้เขาฟัง (๔) สั่งให้ไปพรณาคณแห่งความตาย (๕) เขาพรณาคณแล้ว ผู้ฟังแล้วฆ่าตัวตายได้สำเร็จ^{๑๕๕}

ในกรณีผู้ฟังไม่อยากตาย ภิกษุผู้สั่งไม่เป็นปาราชิก แต่ถ้าบุคคลที่มุ่งหมายให้ตายตายเพราะการสั่งของภิกษุนั้น เป็นปาราชิก

จากกรณีที่ผู้วิจัยได้ยกมาเป็นกรณีตัวอย่างนี้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการพรากชีวิตมนุษย์ในบทภาชนียมา เพื่ออธิบาย คำว่า ยืนอยู่ใกล้ คือ ยืนสั่งอยู่ที่ใกล้ ๆ ว่า “จงแทงอย่างนี้ จงประหารอย่างนี้จงฆ่าอย่างนี้”^{๑๕๖} เป็นขั้นตอนของการพรากชีวิตที่เกี่ยวข้องกับองค์ปาณาติบาต

สรุปว่า อาณัตติกประโยค เป็นการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยการสั่งให้คนอื่นทำการฆ่าให้ตาย ประกอบด้วยฐานะ ๖ คือ วัตถุ กาล โอกาส อาวุธ อิริยาบถ และกิริยาวิเสส ภิกษุใช้ให้ผู้อื่นไปฆ่ามนุษย์ผู้มุ่งหมายให้ตาย สั่งให้คนอื่นแสวงหาอุปกรณ์ฆ่า และสั่งให้ผู้อื่นพรณาคณแห่งความตาย ผู้มุ่งหมายตายด้วยคำสั่งนั้น ต้องอาบัติปาราชิก เขาไม่ตายต้องอาบัติทุกกฏ ไม่มีเจตนาให้ตายไม่ต้องอาบัติ

๓.๒.๔ ลักษณะการพรากชีวิตมนุษย์ตามถาวรประโยค

ถาวรประโยค คือ การขุดหลุมพราง วางกระดานหก วาง (เครื่องประหาร) ไว้ในที่ใกล้และการจัดยา (พิษ) ของบุคคลผู้มุ่งหมายจะฆ่าด้วยเครื่องมือซึ่งเคลื่อนที่ไม่ได้^{๑๕๗} เป็นการฆ่าด้วยอุปกรณ์ที่อยู่กับที่ เป็นกับดักมีการวางหลุมพรางเป็นต้น เพื่อประสงค์ให้ยังบุคคลผู้มุ่งหมายให้ตาย ภิกษุทำถาวรประโยคในกายมนุษย์เป็นวัตถุแห่งปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ คำว่า “ถาวร” แปลว่า มั่นคง ในประโยคนี้นับถึงการทำอุปกรณ์ให้มั่นคง มีรูปวิเคราะห์ว่า

^{๑๕๕} ดูรายละเอียดใน กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๗.

^{๑๕๖} วิ.มหา (ไทย) ๑/๑๗๔/๑๔๓.

^{๑๕๗} พระพุทธโฆษาจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๔๘.

- ตัญญาตติ ถาวโร อากาโร อากาโร อากาโร อากาโร (จา ธาตุ ในความหมายว่าเย็น, ตั้งอยู่ วร ปัจจย, แปลง จ เป็น ถ)^{๑๕๘}

ในเกณฑ์ของถาวรประโยคนี้ ผู้วิจัยทำเกณฑ์การวิจัย เพื่อง่ายต่อการพิจารณา ดังต่อไปนี้

ในถาวรประโยคนี้ เป็นการแสดงกับดักที่อยู่กับที่ ที่ภิกษุวางไว้เพื่อฆ่า ไป โดยอาการ ที่ต้องปรับปาราชิก ผู้วิจัยขอยกองค์ ๕ ซึ่งจัดเป็นศีลวิบัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ มาปรับใช้ประกอบ หลักการพิจารณาตามขั้นตอน คือ ๑) ผู้นั้นเป็นมนุษย์ ๒) รู้ว่าเขาเป็นมนุษย์ ๓) มีจิตคิดจะวางกับดัก เพื่อฆ่า ๔) ความจงใจจะให้ถูกกับดักตาย ๕) เขาตายด้วยกับดักนั้น^{๑๕๙}

ภิกษุขุดหลุมพรางไว้ไม่เจาะจงด้วยคิดว่า “ใครก็ได้จะตกลงไปตาย” ต้องอาบัติทุกกฏ มนุษย์ตกลงไปในหลุมนั้น ภิกษุผู้ขุดต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อมนุษย์ตกลงไปแล้วได้รับทุกขเวทนา ต้องอาบัติถุลลัจจัย เขาตาย ต้องอาบัติปาราชิก ยักษ์ เปรต หรือสัตว์ดิรัจฉานมีกายเป็นมนุษย์ ตกลงไปในหลุมนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อตกลงไปแล้วได้รับทุกขเวทนา ต้องอาบัติทุกกฏ ยักษ์เป็นต้นนั้น ตายต้องอาบัติถุลลัจจัย สัตว์ดิรัจฉาน ตกลงไปในหลุมนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ สัตว์ดิรัจฉานตาย ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ในกรณีที่สัตว์ติดกับดักตาย ไม่เป็นปาราชิก แต่ถ้ามนุษย์ตายเพราะกับดักนั้น เป็นปาราชิก จากกรณีที่ผู้วิจัยได้ยกมาเป็นกรณีตัวอย่างนี้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการพรากชีวิตมนุษย์ในบทภาษณีย มาเพื่ออธิบาย ที่ชื่อว่า หลุมพราง ได้แก่ภิกษุขุดหลุมพรางเจาะจงมนุษย์ไว้ว่า เขาจักตกตาย^{๑๖๐} เป็นขั้นตอนของการพรากชีวิตที่เกี่ยวข้องกับองค์ปาณาติบาต

สรุปว่า ถาวรประโยค เป็นการฆ่าด้วยอุปกรณ์ที่อยู่กับที่ เป็นกับดักมีการวางหลุมพราง เป็นต้น ภิกษุวางกับดัก เจาะจง มีผู้ที่เจาะจงตกไปตาย ต้องอาบัติปาราชิก ไม่เจาะจงผู้ตกไปตาย ต้องอาบัติทุกกฏ มนุษย์ตกลงไปรับบาดเจ็บ ต้องอาบัติถุลลัจจัย มนุษย์ตกไปตาย ต้องอาบัติถุลลัจจัย สัตว์ดิรัจฉานตกลงไปตาย ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ไม่ตาย ต้องอาบัติทุกกฏ

^{๑๕๘} พระธรรมกิตติวงศ์, ศัพท์วิเคราะห, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๓๐๓.

^{๑๕๙} ฎรายละเอียดใน กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๗.

^{๑๖๐} ฎรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๖/๑๔๖-๑๔๗.

๓.๒.๕ ลักษณะการพรางชีวิตมนุษย์ตามวิชามยประโยค

วิชามยประโยค คือ การร่ายมนต์เพื่อจะให้เขาตาย ในอรรถกถาทั้งหลาย ท่านแสดงวิชามยประโยคไว้อย่างนี้ว่า “วิชามยประโยคคืออะไร พวกหมออาถรรพ์ย่อมประกอบอาถรรพ์เมื่อเมืองถูกปิดล้อม หรือเมื่อสงครามเข้าประชิดกัน เพื่อจะป้องกัน (ข้าศึก) จึงก่อความจำญโร ความอุปัทว โศก ความไข้ (เชื้องซึม) ให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกมิตรผู้เป็นข้าศึก ย่อมทำให้เป็นโรคจุกเสียด ให้เป็นโรคป่วง พวกหมออาถรรพ์จะประกอบอาถรรพ์อย่างนี้ พวกวิทยากรร่ายเวท เมื่อเมืองถูกปิดล้อม ฯลฯ ให้เป็นโรคป่วง”^{๑๖๑} เป็นการฆ่าให้ตายด้วยการร่ายวิชา หรือมนต์ ฤๅษเฐทำวิชามยประโยคในกายมนุษย์เป็นวัตถุแห่งปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ คำว่า “วิชามย” แปลว่า ด้วยความพยายามที่เกิดด้วยมนต์ มีรูปวิเคราะหว่า

-วิชชช นินพตโต วิชชมโย (วิชา ศัพท + มย ปัจจัยใน นินพตต ตัทธิต)^{๑๖๒}

ในเกณฑ์วิชามยประโยคนี้ ผู้วิจัยทำเกณฑ์การวิจัย เพื่อ่ง่ายต่อการพิจารณา ดังต่อไปนี้

ในวิชามยประโยคนี้ เป็นการแสดงการร่ายมนต์ให้ตายของฤๅษเฐใช้หม้ออาถรรพ์ทำ โดยอาการที่ต้องปาราชิก ผู้วิจัยขอยกองค์ ๕ ซึ่งจัดเป็นศีลวิบัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ มาปรับใช้ประกอบหลักการพิจารณาตามขั้นตอน ดังนี้ (๑) ผู้นั้นเป็นมนุษย์ (๒) รู้ว่าเขาเป็นมนุษย์ (๓) มีจิตคิดจะร่ายมนต์เองหรือใช้หม้ออาถรรพ์ร่ายมนต์ให้ตาย (๔) ร่ายมนต์เองหรือใช้หม้ออาถรรพ์ให้ร่ายมนต์ให้ตาย (๕) เขาตายด้วยมนต์นั้น^{๑๖๓}

ในกรณีที่ ฤๅษเฐใช้มนต์อาถรรพ์ให้ผู้อื่นตาย ผู้ถูกมนต์ไม่ตาย ไม่เป็นปาราชิก แต่ถ้าบุคคลผู้มุ่งหมาย ตายเพราะมนต์นั้น เป็นปาราชิก

^{๑๖๑} พระพุทธโฆสจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๔๘.

^{๑๖๒} พระพุทธโฆสจารย์, พระคันธสาราวิวงศ์ แปลและอธิบาย, คัมภีร์แปลและอธิบายกัฏฐาวิตรณิ เล่ม ๑, หน้า ๔๕๔.

^{๑๖๓} ดุราลละเอียดใน กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๗.

จากกรณีที่ผู้วิจัยได้ยกมาเป็นกรณีตัวอย่างนี้ พระอรรถกถาจารย์ ได้ยกการพราภชีวิตมนุษย์ขึ้นมาแสดงตัวอย่าง ในวิชามยประโยค ว่า พวกหม้ออาถรรพ์ประกอบพิธีอาถรรพ์ เมื่อเมืองถูกปิดล้อม หรือสงครามเข้าประชิด ก่อความจัญไร ความอูบาทว์ โรคไข้เซื่องซึม ก่อโรคจุกเสียด โรคเสียดแทง โรคลงแดง ให้เกิดแก่ปัจเจกมิตรผู้เป็นข้าศึกในกองทัพฝ่ายตรงข้าม^{๑๖๔} เป็นขั้นตอนของการพราภชีวิตที่เกี่ยวข้องกับองค์ปาณาติบาต

สรุปว่า วิชามยประโยค เป็นการร้ายมนต์เพื่อจะให้เขาตาย ใช้ให้พวกหม้ออาถรรพ์ประกอบพิธีอาถรรพ์ บุคคลผู้มุ่งหมาย ตายเพราะมนต์นั้น ฤกษ์ผู้กระทำ ต้องปาราชิก

๓.๒.๖ ลักษณะการพราภชีวิตมนุษย์ตามอิทธิมยประโยค

อิทธิมยประโยค คือ การประกอบฤกษ์อันเกิดแต่วิบากกรรม เช่น ฤกษ์ของพวกนาคซึ่งมีอานุภาพใช้พิษในขณะที่ได้พบเห็น ขบกัด เบียดเบียนสัตว์เหล่านี้ ฤกษ์ของพวกครุฑ ซึ่งมีอานุภาพในการฆุณนาคที่ยาวประมาณ ๑๓๒ วา ขึ้นจากมหาสมุทร ฤกษ์ของพวกยักษ์ ซึ่งมีอานุภาพเมื่อมาก็ไม่ปรากฏตัว เมื่อทำร้ายก็ไม่ปรากฏตัว แต่สัตว์ผู้ถูกเบียดเบียนก็ยอมตายในที่นั้นนั่นเอง ฤกษ์ของพวกเทวดา ขอยกตัวอย่างในกาลก่อนแต่การบรรลุโสดาบันของท้าวเวสสุวรรณ ซึ่งมีอานุภาพเพียงมองดูด้วยนัยนาฎ ก็สามารทำให้พวกกุมภันท์ตายได้ และฤกษ์ของพระราชาบางพวก ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างของพระเจ้าจักรพรรดิพร้อมทั้งบริษัท ซึ่งมีอานุภาพในการเหาะไปในอากาศได้ พระราชาของชาวสีหฬพระนามว่าปิตุราช ซึ่งมีอานุภาพในการฆ่าจุฬมนุญมพิด้วยการตอกเขี้ยวเป็นการใช้ฤกษ์ในการฆ่า ฤกษ์ทำอิทธิมยประโยคในกายมนุษย์เป็นวัตถุแห่งปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ คำว่า “อิทธิมย” แปลว่า ด้วยความพยายามที่เกิดด้วยฤกษ์ มีรูปวิเคราะห์ว่า

-อิทธิยา นิพพตโต วิชามโย (อิทธิ ศัพท์ + มย ปัจจัยใน นิพพตต ตัทธิต)^{๑๖๕}

ในเกณฑ์อิทธิมยประโยคนี้ ผู้วิจัยทำเกณฑ์การวิจัย เพื่อต่อการพิจารณา ดังต่อไปนี้

^{๑๖๔} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๐๙.

^{๑๖๕} พระพุทธโฆสะจารย์, พระคันธสราภังค์ แปลและอธิบาย, คัมภีร์แปลและอธิบายกัฏฐาภิธาน

ในอิทธิมยประโยคนี้ เป็นการแสดงถึงการใช้ฤทธิ์ให้ตาย ที่ภิกษุใช้ฤทธิ์โดยอาการที่ต้องปรับปาราชิก ผู้วิจัยขอยกองค์ ๕ ซึ่งจัดเป็นศีลวิบัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ มาปรับใช้ประกอบหลักการพิจารณาตามขั้นตอน คือ (๑) ผู้นั้นเป็นมนุษย์ (๒) รู้ว่าเขาเป็นมนุษย์ (๓) มีจิตคิดใช้ฤทธิ์ให้ตาย (๔) ใช้ฤทธิ์ให้ตาย (๕) เขาตายด้วยฤทธิ์นั้น^{๑๖๖} ผู้วิจัยขอยกส่วนที่อาจารย์บางพวกแสดงพระสูตรทั้งหลาย เพื่อเป็นแนวทางประกอบการวินิจฉัย ดังต่อไปนี้

ในกรณีที่ผู้ถูกฤทธิ์ไม่ตาย ไม่เป็นปาราชิก แต่ถ้าบุคคลผู้มุ่งหมาย ตายเพราะฤทธิ์นั้น เป็นปาราชิก

จากกรณีที่ผู้วิจัยได้ยกมาเป็นกรณีตัวอย่างนี้ พระอรรถกถาจารย์ ได้ยกการพราภชีวิตมนุษย์ขึ้นมาแสดงตัวอย่าง ในอิทธิมยประโยค เป็นต้นว่า สมณะก็ดี พราหมณ์ก็ดี ผู้มีฤทธิ์ ถึงวสีทางใจ มีใจลามก เพ่งดูบุตรอยู่ในท้องของหญิงอื่นว่า “โฉนหนอ หญิงนี้อ่าได้คลอดบุตรในท้องโดยสวัสดิ์ ภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เป็นการเบียดเบียนสัตว์ผู้อยู่ในครรภ์”^{๑๖๗} แล้วกล่าวถึงกรรมคือการเบียดเบียนสัตว์อื่นแม้ด้วยภวานามฤทธิ์ และปรารถนาความพินาศไปแห่งฤทธิ์ พร้อมกับการเบียดเบียนสัตว์อื่น เหมือนการแตกไปแห่งหม้อน้ำที่เขาโยนขึ้นไปบนเรือนที่ถูกไฟไหม้ ฉะนั้น^{๑๖๘} ซึ่งเป็นกล่าวถึงขั้นตอนของการพราภชีวิตที่เกี่ยวข้องกับองค์ปาณาติบาต

สรุปว่า อิทธิมยประโยค เป็นการประกอบฤทธิ์อันเกิดแต่วิบากกรรมเพื่อฆ่าผู้อื่น ภิกษุบางรูปมีฤทธิ์ ประกอบฤทธิ์เพื่อฆ่าผู้อื่น เขาตายด้วยฤทธิ์ ภิกษุรูปนั้น ต้องอาบัติปาราชิก

ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะการพราภชีวิตมนุษย์ตามความพยายามได้ว่า การพราภชีวิตมนุษย์นั้น เป็นไปด้วยประโยค คือ ความพยายาม ๖ ประการ ได้แก่ ทำด้วยอวัยวะตนเอง ใช้ให้คนอื่นทำ ชัดเครื่องประหารออกจากกาย วางกับดัก ร่ายมนต์ ทำร้ายด้วยฤทธิ์ เพื่อฆ่ามนุษย์ให้ตาย เมื่อมีมนุษย์ที่มุ่งหมายให้ตาย ตายลงในขณะนั้น ภิกษุผู้กระทำเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นทำก็ดี ต้องอาบัติปาราชิก แต่ฆ่าไม่สำเร็จตามที่มุ่งหมาย ไม่เป็นอาบัติปาราชิก แต่เป็นอาบัติตามวัตถุ

^{๑๖๖} ดูรายละเอียดใน กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๗.

^{๑๖๗} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒/๖๑๐.

^{๑๖๘} พระพุทธโฆสะจารย์, สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย, หน้า ๔๙.

๓.๓ เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ต้องอาบัติ

พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทและปรับอาบัติแก่ผู้ล่วงละเมิดตามสมควรแก่ความผิดนั้น ๆ แต่อาบัตินั้นก็ยังเป็นความผิดเฉพาะตนที่พระภิกษุรูปใดล่วงละเมิดสิกขาบท พระภิกษุรูปนั้นจะต้องรับด้วยตนเอง ในปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์นี้ เป็นครุกาบัติ เมื่อทำสำเร็จแล้วต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที ผู้วิจัยได้ทำการจำแนก สิกขาบทว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ โดยแยกเป็นอาบัติปาราชิก เมื่อทำสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป็นอาบัติที่เบาลงมาในกรณีทำไม่สำเร็จ ซึ่งมีวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ภิกษุต้องอาบัติ ดังต่อไปนี้

๓.๓.๑ เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ภิกษุต้องอาบัติปาราชิก

ในเกณฑ์การวินิจฉัยการพรากชีวิตมนุษย์ทางพระวินัย ในฐานะที่เป็นสาเหตุที่ทำให้ภิกษุนั้นต้องอาบัติปาราชิก ผู้วิจัยขอยกคำจำกัดความมาประกอบใช้ในหลักการพิจารณา คือ

๑) ความจงใจ คือ ภิกษุมีความจงใจในการปลงชีวิต มีความต้องการให้ผู้นั้นตาย ด้วยอาการแห่งการปลงชีวิตด้วย การฆ่าให้ตาย แสวงหาอาวุธมาฆ่า พรรณนาคุณแห่งความตาย ทำเองก็ดี ใช้ผู้อื่นทำก็ดี เขาตายตามเจตนาของภิกษุ

๒) การพรากจากชีวิต คือ ภิกษุจงใจทำการพรากกายมนุษย์ โดยการจุดประสงค์เพื่อฆ่าให้ตาย เช่น แสวงหาอาวุธไว้เรียบร้อยแล้วกำลังจะลงมือทำ หรือเตรียมคำพูดที่จะให้เขาตายไว้แล้ว เขาตายด้วยการพรากชีวิตของภิกษุ

๓) กายมนุษย์ คือ ภิกษุเจาะจงพรากร่างกายของมนุษย์จากชีวิต ด้วยการพยายามฆ่าก็ตาม การแสวงหาศัสตราฆ่าก็ตาม การพรรณนาคุณแห่งความตายให้ฟังก็ตาม กายมนุษย์ได้สิ้นชีพด้วยความพยายามของภิกษุนั้น^{๑๖๙}

ที่จัดเข้าในอาบัติปาราชิก ผู้วิจัยขอยกอาการที่ฆ่า ๗ แบบ จากหนังสือพระวินัยบัญญัติของพระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช)^{๑๗๐} มาเป็นเกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ภิกษุต้องอาบัติปาราชิก ดังต่อไปนี้

^{๑๖๙} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๑.

^{๑๗๐} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), พระวินัยบัญญัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๖๑), หน้า ๗๖-๗๘.

๑) การให้ประหาร ได้แก่ การที่ภิกษุรูปใด ใช้กาย มี มือและเท้า เป็นต้น หรือสิ่งที่เนื่องด้วยกาย ประหารบุคคลผู้มุ่งหมายให้ตาย หรือ สั่งให้ผู้ไปฆ่าด้วยวาจา บุคคลผู้มุ่งหมายถูกพรากจากชีวิต คือตายเพราะความพยายามของภิกษุรูปนั้น จึงต้องอาบัติปาราชิก^{๑๗๑} ในการสั่งให้ฆ่า ภิกษุสั่งภิกษุ ว่า “จงปลงชีวิตผู้นี้” ภิกษุผู้รับคำสั่งมุ่งหมายผู้ที่ถูกระบุชื่อนั้นแล้วปลงชีวิตผู้นั้นได้สำเร็จ ต้องอาบัติปาราชิกทั้งสองรูป ภิกษุผู้รับคำสั่งมุ่งหมายผู้ที่ถูกระบุชื่อนั้นอยู่แล้วไปปลงชีวิตผู้อื่น ภิกษุดันคิดไม่ต้องอาบัติ แต่ภิกษุผู้ฆ่าต้องอาบัติปาราชิก^{๑๗๒}

๒) การชดไปประหาร ได้แก่ การที่ภิกษุรูปใด ใช้อาวุธ ที่ชดออกไปจากกาย มี ศร หอก เป็นต้น พออาวุธชนิดนั้น ไปกระทบบุคคลผู้มุ่งหมาย เขาได้ถูกพรากชีวิต คือ ตายเพราะอาวุธชนิดนั้นของภิกษุรูปนั้น จึงต้องอาบัติปาราชิก^{๑๗๓}

๓) การวางไว้ทำร้าย ได้แก่ การที่ภิกษุรูปใด วางกับดัก หลุมพรางไว้ที่ ทางเดิน เพื่อประสงค์จะฆ่าบุคคลนี้ให้ตาย เขาติดกับดักนั้น และและถูกพรากชีวิต คือ ตายด้วยกับดักนั้น ของภิกษุรูปนั้น จึงต้องอาบัติปาราชิก^{๑๗๔}

๔) การทำร้ายด้วยวิชา ได้แก่ การที่ภิกษุรูปใด ร่ายมนต์อาคมต่าง ๆ ใช้ภูตใช้ผีเพื่อทำให้ผู้อื่นเจ็บตายหรือตัวอย่างในบัดนี้ เช่น ฆ่าด้วยกำลังไฟฟ้า เป็นต้น^{๑๗๕} หรือใช้หมออาถรรพ์ให้ร้ายอาคมต่าง ๆ ใช้ภูตใช้ผีทำร้ายผู้อื่นถึงตาย^{๑๗๖} เจาะจงฆ่ามนุษย์ให้ตาย และมนุษย์ผู้นั้นก็ตาย คือ ตายด้วยมนต์นั้น ที่ภิกษุรูปนั้น ประสงค์ให้เป็นอย่างนั้น จึงต้องอาบัติปาราชิก

๕) การทำร้ายด้วยฤทธิ์ ได้แก่ การที่ภิกษุรูปใด มีฤทธิ์ที่เป็นของปุถุชน มีตาเป็นอาวุธ จ้องดูผู้อื่นเพื่อทำร้ายผู้อื่นถึงตาย^{๑๗๗} เป็นต้น ใช้ตาที่เป็นอาวุธนั้น จ้องบุคคลผู้มุ่งหมายให้ตาย เขาถูกพรากชีวิต คือ กายมนุษย์นั้นตายด้วยฤทธิ์ของภิกษุรูปนั้น หรือปล่อยสัตว์มีพิษเช่นงูให้กัด

^{๑๗๑} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๔/๑๔๓-๑๔๕.

^{๑๗๒} บรรจบ บรรณรุจิ, “วิเคราะห์ปาราชิก ๔ เพื่อการเรียนการสอน”, รายงานการวิจัย, หน้า ๔๗.

^{๑๗๓} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘๓/๑๕๗.

^{๑๗๔} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๖/๑๔๖.

^{๑๗๕} ก.นราธโร, ปาฏิโมกขสังวรศิลป์, (ขอนแก่น: หจก ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๒๒.

^{๑๗๖} พระมหาโพธิธรรมาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), พระวินัยบัญญัติ, หน้า ๗๗.

^{๑๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

หรือปล่อยสัตว์ร้าย เช่น เสือ ให้กัด ตลอดถึงเอาพิษของสัตว์มาฉีดเข้าในเส้นโลหิตเพื่อให้ตาย เป็นต้น^{๑๗๘} เพราะทำกายมนุษย์ให้สิ้นชีวิต จึงต้องอาบัติปาราชิก

๖) การแสวงหา ศัสตรา ให้ ได้แก่ การที่ภิกษุรูปใด หาอาวุธที่อำนวยความสะดวกสำหรับการฆ่าให้ โดยจุดประสงค์จะให้มนุษย์คนใดคนหนึ่งตาย เขาใช้อาวุธนั้นของภิกษุนั้น ทำการพรากชีวิตมนุษย์สำเร็จ คือ ทำการฆ่าบุคคลนั้นด้วยอาวุธนั้น^{๑๗๙} เพราะทำกายมนุษย์ให้สิ้นชีวิต จึงต้องอาบัติปาราชิก

๗) การพรณนาคุณแห่งความตาย ได้แก่ การที่ภิกษุรูปใด สรรเสริญคุณแห่งการตาย และโทษของการมีชีวิตอยู่ให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งฟัง เขาฟังแล้ว แสวงหาวิธีฆ่าตัวตาย เขาผู้เป็นมนุษย์นั้น ตายเพราะการพรณนาของภิกษุนั้น จึงต้องอาบัติปาราชิก^{๑๘๐}

อาการที่ฆ่าเหล่านี้ ที่ภิกษุสั่งให้บุคคลอื่นทำก็ดี จัดว่าเป็นการพรากชีวิตมนุษย์เช่นเดียวกัน ดังนั้นอาบัติในสิกขาบทนี้จึงจัดเป็นสาณัตติกะ คือต้องอาบัติเพราะสั่งให้เขาทำ รวมทั้งภิกษุผู้มีอำนาจในการสั่งให้หรือวางไว้อัน ศัสตราวุธหรือของอย่างอื่น เพื่อให้แก่มนุษย์ที่ตนปรารถนาจะ ให้ตายและบังคับให้เขาฆ่าตัวตาย หรือเห็นสหายมีทุกข์ร้อนเหลือแก่หรือเจ็บหนักส่วยเวทนา ถ้า ภิกษุมิใช่สงสาร ปรารถนาจะให้พ้นทุกข์เวทนา และช่วยหา ศัสตรา ให้หรือไม่ทำเช่นนี้ เป็นแต่พูดพรณนาคุณแห่งความตาย หรือชักชวนเพื่อให้ตาย และผู้นั้นหา ศัสตราวุธเอาเองก็ตาม ต้องอาบัติเช่นกัน การพรณนาหรือการชักชวนนั้นหมายรวมทั้งการใช้วาจาหรือทำด้วยกาย ดังเช่นการเขียนหนังสือ^{๑๘๑} การที่ภิกษุแสวงหาสิ่งอื่นอันเป็นเครื่องทำลายชีวิตก็เหมือนกัน ฟังเข้าใจว่าหากแสวงหา ศัสตรา ก็ดี ชักชวนก็ดีแต่เขา ไม่ทำลายชีวิตของเขา เช่นนี้อาบัติไม่ถึงที่สุด ดุจเดียวกับฆ่าเขา แต่เขาไม่ตาย

มนุษย์เป็นวัตถุแห่งปาราชิก ส่วนสัตว์ที่เรียกว่าอมมนุษย์กล่าวคือเป็นยักษ์เป็นเปรต หรือเป็นสัตว์ดิรัจฉานที่มีฤทธิ์จำแลงกายเป็นมนุษย์ได้เป็นวัตถุแห่งอุลลัจจัย ภิกษุพยายาม จะฆ่ามนุษย์ ทำสำเร็จต้องปาราชิก ถ้าทำไม่สำเร็จเป็นแต่เพียงทำให้เจ็บตัว ต้องอุลลัจจัย ทำไม่ถึงนั้น ต้องทุกกฏ ภิกษุพยายามจะฆ่าตัวเอง ต้องทุกกฏ ภิกษุพยายามจะฆ่าสัตว์อื่น ต้องอาบัติตามวัตถุอาบัติในบุพพปโยคเป็นทุกกฏอย่างเดียว สิกขาบทนี้เป็น สจิตตกะ ดังนั้น จึงไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ไม่แกล้ง

^{๑๗๘} ก.นราธโร, ปาฎิโมกขสังวรศีล, หน้า ๒๒.

^{๑๗๙} ดูรายละเอียดใน กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๓-๑๗๔.

^{๑๘๐} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๕-๑๗๖/๑๔๕-๑๔๖.

^{๑๘๑} ก.นราธโร, ปาฎิโมกขสังวรศีล, หน้า ๒๒-๒๓.

หรือไม่มีความสะดวกจะให้ตาย เช่น ทำงานอยู่บนที่สูง แล้วของหนักพลัดจากมือตกถูกคนข้างล่างตาย หรือพยาบาลคนไข้หนักและหดยอดยามมากเกินไป จนคนไข้กลืนไม่ทันและสำลักยาตาย หรือภิกษุไม่รู้เช่นไม่รู้ว่ามีคนลอบเอายาพิษมาปนไว้ในอาหาร แล้วภิกษุให้อาหารนั้นแก่ผู้อื่น เมื่อเขากินแล้วตาย การตายด้วยเหตุเช่นนี้ภิกษุไม่เป็นอาบัติ ภิกษุพยายามจะฆ่าตนเองตายด้วยความเพียรอันใดอันหนึ่ง โดยที่สุดแม้ด้วยการอดอาหารเสีย หรือหากภิกษุใดเป็นไข้เมื่อยาและคนอุปัฏฐากมีอยู่ อยากจะตาย ตัดอาหารเสีย เป็นทุกกฏ แต่ภิกษุตัดต้องคชาตตน ต้องถูกล้างจี้ ตัดอวัยวะอื่น เป็นต้นว่า หู จมูก นิ้วมือ อันใดอันหนึ่ง หรือทำทุกข์เช่นนั้นให้เกิดขึ้น เป็นทุกกฏ อนึ่ง ภิกษุใดอาพาธหนัก เจ็บไข้มานาน ภิกษุทั้งหลายผู้อุปัฏฐากล่าบากเบื้อหน้าย ถ้าเธอนั้นคิดว่าอัตภาพนี้แม้ปฏิบัติไปก็ไม่ตั้งอยู่ ภิกษุทั้งหลายก็พลอยล่าบากด้วย และเธอตัด อาหารเสียไม่เสพยา ควรอยู่ หรือถ้าเธอตัดอาหารด้วยคิดว่าโรคนี้กล้า อายุสังขารจะไม่ตั้งอยู่ และความได้วิเศษดูเหมือนอย่างกะมือถึงดังนี้ควรแก้และแม้ภิกษุไม่เป็นไข้แต่เกิดความสังเวช ขึ้น คิดว่า เทียบแสวงหาอาหารเป็นความเนิ่นช้า เราจักประกอบกรรมฐานอย่างเดียว และตัด อาหารด้วยกรรมฐาน ดังนี้ก็ควรตัดอาหารเสีย^{๑๘๒}

ปาราชิกสิกขาบท เกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน คือ (๑) เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา (๒) เกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย (๓) เกิดทางกายวาจากับจิต^{๑๘๓} ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูปเข้าไปตั้งสัญญาในอาบัติปาราชิกทั้งหลายว่าเป็นภัยอย่างแรงกล้า การเข้าไปตั้งสัญญาของภิกษุหรือภิกษุณินั้นพึงหวังได้ว่า ผู้ยังไม่ต้องอาบัติปาราชิกก็จักไม่ต้อง หรือผู้ต้องแล้ว จักทำคืนตามสมควร แก่กรรมเปรียบเหมือนพวกราชบุรุษจับโจรผู้ประพฤติชั่วได้แล้วแสดงแก่พระราชาด้วยกราบทูลว่า ขอเดชะชายผู้นี้เป็นโจรผู้ประพฤติชั่วต่อพระองค์ ขอพระองค์จงลงพระราชอาญาแก่เขา พระราชาจึงรับสั่งอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงไปจงใช้เชือกเหนียวมัดบุรุษนี้เอาแขนไพล่หลังอย่างแน่นหนาแล้วโกนผมนำตระเวนไปตามถนนและตรอกพร้อมกับแกว่งบันเตาะวเสียงดังน่ากลัว นำออกทางประตูด้านทิศใต้แล้วตัดศีรษะทางด้านทิศใต้แห่งพระนคร พวกราชบุรุษใช้เชือกเหนียวมัดบุรุษนั้นเอาแขนไพล่หลังอย่างแน่นหนาแล้วโกนผม นำตระเวนไปตามถนนและตรอกพร้อมกับแกว่งบันเตาะวเสียงดังน่ากลัว นำออกทางประตูด้านทิศใต้แล้วตัดศีรษะทางด้านทิศใต้แห่งพระนคร ในที่นั้นมีชายคนหนึ่งยืนอยู่ ณ ที่สมควร กล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ชายผู้นี้ทำกรรมชั่ว น่าตีย่น จนต้องถูกตัดศีรษะ พวกราชบุรุษจึงจับใช้เชือกเหนียวมัดแขนไพล่หลังอย่างแน่นหนา โกนผม นำตระเวนไปตามถนนและตรอกพร้อมกับ แกว่งบันเตาะวเสียงดังน่ากลัวนำออกทางประตูด้านทิศใต้แล้วตัดศีรษะทางด้านทิศใต้

^{๑๘๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^{๑๘๓} วิ.ป. (ไทย) ๘/๕/๘.

แห่งพระนครเขาไม่ควรทำกรรมชั่วร้ายเช่นนี้จนต้องถูกตัดศีรษะเลย^{๑๘๔} ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกแล้ว ซึ่งเป็นครุกาบัติ ไม่สามารถบอกคืนด้วยการปลงอาบัติได้ ซึ่งต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที ไม่สามารถกลับมาบวชได้อีก เป็นความพ่ายแพ้ของนักบวชในพระพุทธศาสนา

สรุปว่า การพรากชีวิตมนุษย์ทางพระวินัยในฐานะที่เป็นสาเหตุที่ทำให้ภิกษุนั้น ต้องอาบัติปาราชิก ผู้วิจัยขอยกคำจำกัดความมาประกอบใช้ในหลักการพิจารณา คือ ความจงใจ การพรากจากชีวิต และกายมนุษย์ ยกอาการที่ฆ่า ๗ แบบ คือ การให้ประหาร การชั้ไปประหาร การวางไว้ทำร้าย การทำร้ายด้วยวิชา การทำร้ายด้วยฤทธิ์ การแสวงหาศัสตราให้ และการพรรณนาคุณแห่งความตาย เมื่อพระภิกษุมีความจงใจทำการพรากชีวิตมนุษย์ พยายามด้วยอาการที่ฆ่าอย่างใดอย่างหนึ่ง บุคคลผู้มุ่งหมายตายด้วยความพยายามนั้นของพระภิกษุรูปนั้น พระภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาราชิก ปาราชิกสิกขาบทนั้น เกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน คือ (๑) เกิดทางกายกับจิต เกิดทาง (๒) วาจากับ (๓) เกิดทางกายวาจากับจิต ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกแล้ว ซึ่งเป็นครุกาบัติ ไม่สามารถบอกคืนด้วยการปลงอาบัติได้ ซึ่งต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที ไม่สามารถกลับมาบวชได้อีก

๓.๓.๒ เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์

ในเกณฑ์การวินิจฉัยการพรากชีวิตมนุษย์ทางพระวินัย ในฐานะที่เป็นสาเหตุที่ทำให้ภิกษุนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ขอยกคำจำกัดความมาประกอบใช้ในหลักการพิจารณา คือ

๑) ความจงใจ คือ ภิกษุมีความจงใจในการปลงชีวิต มีความต้องการให้ผู้นั้นตาย แต่สัตว์เดรัจฉานตาย หรือเจาะจงไปที่การพรากชีวิตสัตว์เดรัจฉาน ด้วยอาการแห่งการปลงชีวิตด้วย การฆ่าให้ตาย แสวงหาอาวุธมาฆ่า ทำเองก็ดีใช้ผู้อื่นทำก็ดี สัตว์เดรัจฉานตาย ภิกษุรูปนั้นจึงต้องอาบัติปาจิตตีย์

๒) การพรากจากชีวิต คือ ภิกษุจงใจทำการพรากสัตว์เดรัจฉาน โดยการจุดประสงค์เพื่อฆ่าให้ เช่น แสวงหาอาวุธไว้อย่างเรียบร้อยแล้วกำลังจะลงมือทำ สัตว์เดรัจฉานตายด้วยการพรากชีวิตของภิกษุ ภิกษุรูปนั้นจึงต้องอาบัติปาจิตตีย์

^{๑๘๔} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๔๔/๓๖๑-๓๖๒.

๓) ไม่ใช่กายมนุษย์ คือ ภิกษุจะจงพรากร่างกายที่ไม่ใช่ของมนุษย์ คือ ร่างกายสัตว์เดรัจฉานจากชีวิต ด้วยการพยายามฆ่าก็ตาม การแสวงหาศัสตรามาฆ่าก็ตาม ร่างกายที่ไม่ใช่ของมนุษย์นั้นได้สิ้นชีพด้วยความพยายามของภิกษุนั้น ภิกษุรูปนั้นจึงต้องอาบัติปาจิตตีย์^{๑๘๕}

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประกอบกรณีวินิจฉัย ด้วยเรื่องภิกษุขุดหลุมพรางไว้ไม่เจาะจงมนุษย์ว่า “ใครก็ได้ตกลงไปตาย” สัตว์ดิรัจฉานตกลงไปในหลุมนั้นตายต้องอาบัติปาจิตตีย์^{๑๘๖} ในสัปทกวรรค แห่งปาจิตตีย์ได้กล่าวถึงการพรากร่างกายของสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมีคุณน้อยกว่ามนุษย์ไว้เมื่อภิกษุจงใจฆ่าสัตว์เดรัจฉาน หรือจงใจฆ่ามนุษย์แต่สัตว์เดรัจฉานตายแทนต้องอาบัติปาจิตตีย์

สรุปว่า ภิกษุจงใจพรากร่างกายสัตว์เดรัจฉานอันไม่ใช่กายมนุษย์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะสัตว์เดรัจฉานมีคุณน้อยกว่ามนุษย์

๓.๓.๓ เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ภิกษุต้องอาบัติอุลลัจจัย

ในเกณฑ์การวินิจฉัยการพรากร่างกายมนุษย์ทางพระวินัย ในฐานะที่เป็นสาเหตุที่ทำให้ภิกษุนั้นต้องอาบัติอุลลัจจัย ขอยกคำจำกัดความมาประกอบใช้ในหลักการพิจารณา คือ

๑) ความจงใจ คือ ภิกษุมีความจงใจในการปลงชีวิต มีความต้องการให้ผู้นั้นตาย ด้วยการอาการแห่งการปลงชีวิตด้วย การฆ่าให้ตาย แสวงหาอาวุธมาฆ่า พรรณนาคุณแห่งความตาย ทำเองก็ดี ใช้ผู้อื่นทำก็ดี เขาเพียงได้รับบาดเจ็บเท่านั้น ภิกษุรูปนั้นจึงต้องอาบัติอุลลัจจัย

๒) การพรากร่างกาย คือ ภิกษุจงใจทำการพรากร่างกายมนุษย์ โดยการจุดประสงค์เพื่อฆ่าให้ เช่น แสวงหาอาวุธไว้เรียบร้อยแล้วกำลังจะลงมือทำ หรือเตรียมคำพูดที่จะให้เขาตายไว้แล้ว เขาไม่ตายด้วยการพรากร่างกายของภิกษุ ภิกษุรูปนั้น เพียงแค่ได้รับบาดเจ็บเท่านั้นจึงต้องอาบัติอุลลัจจัย

๓) กายมนุษย์ คือ ภิกษุจะจงพรากร่างกายของมนุษย์จากชีวิต ด้วยการพยายามฆ่าก็ตาม การแสวงหาศัสตรามาฆ่าก็ตาม การพรรณนาคุณแห่งความตายให้ฟังก็ตาม กายมนุษย์ไม่สิ้นชีพสิ้นชีพด้วยความพยายามของภิกษุนั้น เพียงแค่ได้รับบาดเจ็บเท่านั้น ภิกษุรูปนั้นจึงต้องอาบัติอุลลัจจัย^{๑๘๗}

^{๑๘๕} ดูรายละเอียดใน วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๗๖/๑๔๖-๑๔๗, วิ.มทา.อ. (ไทย) ๑/๑๗๔-๑๗๕/๖๑๕-๖๓๗.

^{๑๘๖} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๗๖/๑๔๖-๑๔๗.

^{๑๘๗} ดูรายละเอียดใน วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๗๕-๑๗๖/๑๔๔-๑๕๐.

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประกอบการวินิจฉัยว่าด้วยภิกษุแสดงอาการต่าง ๆ ด้วยกาย และกล่าวด้วยวาจาว่า “ผู้ใดตายอย่างนี้ ผู้นั้นจะได้ทรัพย์ ได้ยศ หรือได้ไปสวรรค์” มีผู้ใดผู้หนึ่งคิดจะตายหรือทำให้เกิดทุกขเวทนาตามการพรรณนานั้น ต้องอาบัติถุลลัจจัย และเรื่องภิกษุขุดหลุมพรางไว้ไม่เจาะจงด้วยคิดว่า “ใครก็ได้จะตกลงไปตาย” เมื่อมนุษย์ตกลงไปแล้วได้รับทุกขเวทนา ต้องอาบัติถุลลัจจัย ยักษ์ เปรต เป็นต้นนั้นตาย ต้องอาบัติถุลลัจจัย^{๑๘๘} อมนุษย์เป็นวัตถุแห่งถุลลัจจัยการพราก อมนุษย์จากชีวิต คือ การฆ่ามนุษย์ มียักษ์ ครุฑ นาค เป็นต้น ให้ตาย ต้องอาบัติถุลลัจจัย^{๑๘๙}

สรุปว่า ภิกษุจงใจทำการพรากกายมนุษย์ บุคคลผู้มุ่งหมายไม่ตายเพียงได้รับบาดเจ็บเท่านั้น ต้องอาบัติถุลลัจจัย ภิกษุจงใจพรากชีวิตมนุษย์ ต้องอาบัติถุลลัจจัย เช่นกัน

๓.๓.๔ เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ภิกษุต้องอาบัติทุกกฏ

ในเกณฑ์การวินิจฉัยการพรากชีวิตมนุษย์ทางพระวินัย ในฐานะที่เป็นสาเหตุที่ทำให้ภิกษุนั้นต้องอาบัติถุลลัจจัย ขอยกคำจำกัดความมาประกอบใช้ในหลักการพิจารณา คือ

๑) ความจงใจ คือ ภิกษุมีความจงใจในการปลงชีวิต มีความต้องการให้ผู้นั้นตายด้วยอาการแห่งการปลงชีวิตด้วย การฆ่าให้ตาย แสวงหาอาวุธมาฆ่า พรรณนาคุณแห่งความตายทำเองก็ดีใช้ผู้อื่นทำก็ดี แต่ทำไม่สำเร็จ ภิกษุรูปนั้นจึงต้องอาบัติทุกกฏ

๒) การพรากจากชีวิต คือ ภิกษุจงใจทำการพรากกายมนุษย์ โดยการจุดประสงค์เพื่อฆ่าให้ตาย เช่น แสวงหาอาวุธไว้เรียบร้อยแล้วกำลังจะลงมือทำ หรือเตรียมคำพูดที่จะให้เขาตายไปแล้ว เขาไม่ตายด้วยการพรากชีวิตของภิกษุรูปนั้น ทำไม่สำเร็จ จึงต้องอาบัติทุกกฏ

๓) กายมนุษย์ คือ ภิกษุเจาะจงพรากร่างกายของมนุษย์จากชีวิต ด้วยการพยายามฆ่าก็ตาม การแสวงหาศัสตราฆ่าก็ตาม การพรรณนาคุณแห่งความตายให้ฟังก็ตาม การกระทำของภิกษุรูปนั้น ไม่สำเร็จ จึงต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๙๐}

^{๑๘๘} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๗๖/๑๔๕-๑๔๗.

^{๑๘๙} ดูรายละเอียดใน วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๗๔-๑๙๒/๑๔๓-๑๗๖, วิ.มทา.อ. (ไทย) ๑/๑๘๗-๑๙๐/๖๔๙-๖๕๒.

^{๑๙๐} ดูรายละเอียดใน วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๗๕-๑๙๑/๑๔๕-๑๗๕, วิ.มทา.อ. (ไทย) ๑/๑๘๗-๑๙๐/๖๔๙-๖๕๒.

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประกอบการวินิจฉัย ว่าด้วยเรื่องภิกษุวางดาบ หอก ฆมวก หลาว ไม้ ค้อน หิน มีดยาพิษ หรือเชือกไว้มาก ๆ ด้วยตั้งใจว่า จะมีผู้ตายด้วยของสิ่งนี้ ต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๙๑} ในขณะที่กำลังวาง หากกระทำสำเร็จ คือมีผู้ตายด้วยอาวุธเหล่านั้น ต้องอาบัติตามวัตถุ และด้วยเรื่อง ภิกษุถูกถามแล้วบอกว่า “ท่านจงตายอย่างนี้ ผู้ตายอย่างนี้จะได้ทรัพย์ ได้ยศ หรือได้ไปสวรรค์” ต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๙๒} หากมีผู้ตายเพราะการบอกนั้น ต้องอาบัติตามวัตถุ

การพราจจากชีวิตตนเอง คือ การฆ่าตัวตาย ในปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ นี้ บ้างก็ว่าเป็น อาบัติทุกกฏ บ้างก็ว่าเป็นอาบัติปาราชิก เพราะเป็นการพราจกายมนุษย์จากชีวิตเช่นกัน^{๑๙๓}

สรุปว่า ภิกษุจงใจทำการพราจกายมนุษย์ โดยการจุดประสงค์เพื่อฆ่าให้ตาย ทำไม่สำเร็จ ต้องอาบัติทุกกฏ

๓.๓.๕ เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่ภิกษุไม่ต้องเป็นอาบัติ (อนาบัติ)

ในเกณฑ์การวินิจฉัยการพราจชีวิตทางพระวินัย ในฐานะที่ไม่จัดเป็นอาบัติของภิกษุนั้น มีดังต่อไปนี้

๑) ภิกษุไม่จงใจ คือไม่มีความตั้งใจจะทำการฆ่า หรือจะพูดให้มนุษย์ผู้นั้นตาย อาจเป็น เพียงอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเจตนา

๒) ภิกษุผู้ไม่รู้ คือ ไม่รู้ว่า การกระทำเช่นนั้นจะทำให้คนตาย อาจจะเป็นเพียงเหตุการณ์ที่เกิดจากกระทำของภิกษุ ผู้ไม่รู้ว่าจะมีคนตาย หรือผู้ตายอาจจะตายเพราะแรงกรรมในอดีต เช่น การยื่นเชือกให้ แต่ไม่รู้ว่าเขาจะเอาไปผูกคอตาย การยื่นมิดให้ แต่ไม่รู้ว่าเขาจะนำไปฆ่าคนตาย เป็นต้น

๓) ภิกษุผู้ไม่มีความประสงค์จะให้ตาย คือ อาจจะเป็นเพียงการสั่งสอน การป้องกันตัว หรือฝึกอบรมทดสอบอะไรบางอย่าง ไม่มีเจตนาให้ถึงตาย แต่มีเหตุการณ์ไม่คาดคิดเกิดขึ้น เช่น ไข้ให้ไปตักน้ำ แต่พลัดตกบ่อตาย หรือมีผู้มาทำร้ายแต่ปิดป้องอาวุธไว้จนโดนผู้มาทำร้ายตาย เป็นต้น

^{๑๙๑} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๗/๑๔๗.

^{๑๙๒} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๗๘/๑๔๘.

^{๑๙๓} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), พระวินัยบัญญัติ, หน้า ๗๘

๔) ฤๅษีผู้วิกลจริต คือ ฤๅษีผู้บ้า ทำไปโดยไม่มีสติ ไม่รู้สึกตัว

๕) ฤๅษีผู้มีจิตฟุ้งซ่าน คือ มีจิตไม่สงบ ควบคุมตัวเองไม่ได้ อาจจะต้องมีการถูกมนุษย์สิ่ง หรือ การควบคุมร่างกายไม่อยู่ในขณะนั้น

๖) ฤๅษีผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา คือ ผู้ถูกโรคภัยเบียดเบียน จึงทำร้ายตัวเองหรือ ทำร้ายผู้อื่น

๗) ฤๅษีผู้เป็นต้นบัญญัติ คือ อาทิกัมมิกฤๅษี ในสิกขาบทนี้ ท่านหมายเอา พวกฤๅษีผู้ อยู่ในภูฏาการศาลา ป่ามหาวัน เรือนอสุภกัมมัญฐานแล้วเปื้อนนายในร่างกายมนุษย์จึงช่วยปลงชีวิต ของกันและกัน^{๑๙๔}

สรุปว่า ฤๅษีผู้อยู่กรณีทั้ง ๗ อย่างนี้ จัดว่าไม่เป็นอาบัติ เพราะไม่มีความประสงค์ให้มนุษย์ ตาย เป็นเพราะอุบัติเหตุ หรือความไม่รู้ตัว และฤๅษีผู้เป็นต้นบัญญัติซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน การบัญญัติปาราชิก สิกขาบทที่ ๓

เกณฑ์การวินิจฉัยในฐานะที่เป็นสาเหตุให้ต้องอาบัตินั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ฤๅษีจงใจ ทำการพรากชีวิตมนุษย์ ทำสำเร็จต้องอาบัติปาราชิก แคบดเจ็บต้องอาบัติถุลลัจจัย ทำไม่สำเร็จต้อง อาบัติทุกกฏ จงใจทำการพรากชีวิตมนุษย์ทำสำเร็จต้องอาบัติถุลลัจจัย จงใจทำการพรากชีวิตสัตว์ เปรตจณต้องอาบัติปาจิตตีย์

^{๑๙๔} ดูรายละเอียดใน วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๗๙-๑๙๒/๑๕๐-๑๗๖, กงขา.อ. (ไทย) ๔/๑๗๖.

๓.๔ สรุป

การพราภชีวิตมนุษย์มาจากคำว่า“ชีวิตา โวโรปน” คือ การปลงลงจากชีวิต หรือทำให้สิ้นชีวิต หลักเกณฑ์แห่งอาการของการพราภชีวิตได้ระบุถึงความพยายามฆ่าที่เรียกว่า ประโยค หรือ ปโยค จำนวน ๖ อย่างคือ ๑) สาทตติกประโยค การประหารด้วยกายหรือของที่เนื่องด้วยกายของตนเอง ๒) นิสสัคคียประโยค การขัดเครื่องประหารที่เนื่องด้วยกายออกไป ๓) อาณัตติกประโยค การสังคนอื่น ๔) ถาวรประโยค การวางเครื่องประหารไว้ในที่ใกล้และการจัดยาให้ ๕) วิชขามยประโยค การร้ายวิชาเพื่อฆ่าให้ตาย และ๖) อิทธิมยประโยค การประกอบฤทธิ์ให้ตาย พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับกายมนุษย์ เพราะการจงใจพราภชีวิตมนุษย์นั้น ชาวโลกมองว่าเป็นสิ่งชั่วร้ายบสร้างการหวาดระแวงกลัวและการก่อเวรแก่บุคคลทั้งหลาย เป็นสิ่งที่กุลบุตรผู้ออกบวชในพระพุทธศาสนาประพฤติพรมจรรย์แล้วไม่พึงทำ ประโยคทั้ง ๖ ประการนั้นทำให้เกิดอาการแห่งการพราภชีวิตโดยละเอียด ๗ แบบ อันประกอบด้วย ๑) การให้ประหาร ๒) การขัดไปประหาร ๓) การวางแผนทำร้าย ๔) การทำร้ายด้วยวิชา ๕) การทำร้ายด้วยฤทธิ์ ๖) การแสวงหาศัสตราให้ และ ๗) การพรรณนาคุณแห่งความตายทั้งทำด้วยตนเอง และใช้ให้ผู้อื่นทำ ทรงปรับอาบัติปาราชิกแก่ภิกษุผู้จงใจพราภชีวิตมนุษย์ ทรงปรับอาบัติที่เบาว่า แก่ภิกษุผู้ทำผิดไม่ถึงอาการนั้น อาบัติปาราชิกเป็นอุเทกัจฉา คือ แก้ไขไม่ได้ ซึ่งหมายความว่า เมื่อภิกษุต้องอาบัติปาราชิกแล้ว จะแก้ไขโดยวิธีใด ๆ เช่นในกรณีนี้เมื่อจงใจปลงชีวิตผู้อื่นเสียแล้ว ภายหลังเกิดจิตสำนึก ก็ไม่สามารถพ้นจากอาบัตินี้ได้ จำได้สิ้นสถานภาพความเป็นภิกษุทันที

การวินิจฉัยการพราภชีวิตมนุษย์ทางพระวินัย ใช้หลักการในการพิจารณา ๓ ประการ คือ ๑) ความจงใจ ๒) การพราภจากชีวิต ๓) กายมนุษย์ เมื่อภิกษุพราภชีวิตมนุษย์ ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง มนุษย์ตายด้วยวิธีนั้นต้องอาบัติปาราชิก บาดเจ็บอาบัติอุลลัจจัย ทำไม่สำเร็จต้องอาบัติทุกกฏ ฆ่ามนุษย์ต้องอาบัติอุลลัจจัย ฆ่าตนเองต้องอาบัติทุกกฏ ฆ่าสัตว์เดรัจฉานต้องอาบัติปาจิตตีย์ ไม่เป็นอาบัติสำหรับภิกษุ ผู้ไม่จงใจ ผู้ไม่รู้ ผู้ไม่ประสงค์ให้ตาย ผู้วิกลจริต ผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา และผู้เป็นต้นบัญญัติ

บทที่ ๔

วิเคราะห์หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก

ในบทที่ ๔ นี้ผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๔.๑ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ

กุลบุตรผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ควรมีใจอันยึดมั่น ไม่หวั่นไหว ในความดีประกอบแต่บุญกิริยาวัตถุ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงหลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ดังจะอธิบายในแต่ละหัวข้อ ดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยทาน

ทาน คือ การให้ การแบ่งปัน การเสียสละ^๑ โดยแยก อามิสทาน คือ การให้สิ่งของ การบริจาควัตถุสิ่งของเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น และธรรมทาน คือ การให้ความรู้ การแนะนำ ตักเตือนโดยธรรม และการให้อภัยไม่ถือโทษโกรธเคืองกัน^๒ กุลบุตรเมื่อเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นนาบุญของโลก ควรเป็นมีความอดทนควบคุมกาย วาจา ใจ เป็นออก สลัดออกซึ่งความโลภ ขมใจไม่ให้อยากได้สิ่งของของบุคคลอื่น ด้วยการแบ่งปันลาภสักการะที่ได้มา โดยชอบอนุเคราะห์เกื้อกูลให้กับเพื่อนสหพรหมจารี รับประทานอาหารด้วยกันและกันโดย ธรรม โดยวินัย รวมถึงเกื้อกูลญาติโยมด้วยการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นต้นบุญต้นแบบที่ดีให้กับญาติ โยม อนุเคราะห์ด้วยการปฏิบัติดีและด้วยการกล่าวสอนแนะนำแต่สิ่งดี ๆ โดยธรรม รู้จักการให้อภัย เมื่อมีการกระทบกระทั่งเกิดขึ้น ไม่ถือโทษโกรธเคืองกันจนถึงขั้นผูกอาฆาตจนถึงขั้นเบียดเบียนหรือ พรากชีวิตของบุคคล เหมือนที่ชาวกุมาร ถึงได้โอกาสในการแก้แค้นทรงระลึกถึงโอวาทของพระราช มารดาและพระราชบิดา ที่มีใจความว่า “อย่าเห็นแก่ยาว อย่าเห็นแก่สั้น เวย่ยมไม่ระงับด้วยการจอง เวย่ แต่ระงับได้ด้วยการไม่จองเวร” จึงให้อภัยแก่พระเจ้าพรหมทัตทาสีผู้เคยประทุษร้ายราชสกุล

^๑ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๓๐๗.

^๒ คุรยละเอียดใน อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๔๒-๑๕๒/๑๒๐-๑๒๒.

ของพระองค์^๓ พระภิกษุในพระพุทธศาสนาควรละความอยากได้ด้วยการให้ เป็นผู้มากด้วยการแบ่งปัน สิ่งที่ดีต่อบุคคลอื่น โดยเฉพาะการให้อภัยผู้อื่นแม้ประพฤติดีต่อตนก็ตาม ไม่จองเวรใคร ไม่เบียดเบียนใคร มีแต่มองความปรารถนาดีต่อตนและผู้อื่น อันจะเป็นหลักการป้องกันไม่เกิดความคิด คำพูด การกระทำในการพรากชีวิตของตนและผู้อื่น

สรุปว่า การให้การแบ่งปัน ช่วยระงับความโลภ มีความสุขในการเป็นให้มากกว่าการเป็นผู้รับ เมื่อมีความโลภทะยานอยาก แย่งชิงเพื่อให้ได้มา อาจถึงขั้นพรากชีวิตผู้อื่นเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองต้องการ แต่เมื่อระงับสิ่งเหล่านั้นด้วยการให้ จะทำให้จิตใจมากด้วยการแบ่งปัน โดยเฉพาะการรู้จักให้อภัยเมื่อผู้อื่นประพฤติดีต่อตน อันจะเป็นหลักการอย่างหนึ่งในการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ ไม่ให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะในพระภิกษุสงฆ์แล้วพึงรู้จักอนุเคราะห์เพื่อนสพรหมจารีและชาวโลกด้วย แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรมตามสมควรแก่บุคคล

๔.๑.๒ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยศีล

ศีล คือ ความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม^๔ กุลบุตรเมื่อเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่อตั้งมั่นอยู่ในศีล ๒๒๗ สำรวมตนอยู่ในศีลของตน ควบคุมกาย วาจา ไม่ก้าวล่วงสิกขาบทที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติ โดยเฉพาะปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ เมื่อพระภิกษุไม่ก้าวล่วงสิกขาบท ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ก็ได้ชื่อว่า เป็นภิกษุผู้มีศีล มีธรรมอันงาม จัดเป็นผู้งามในบริษัท^๕ เมื่อตั้งมั่นอยู่ในศีลก็ย่อมสำรวมกายวาจา ไม่กระทำการพรากชีวิตมนุษย์ ความโกรธ ความพยาบาทเมื่อเกิดขึ้น ก็ระงับได้ด้วยศีลของตน ไม่ก้าวล่วงศีลของตนเพียงเพราะความเดือดแค้นใจ จนเป็นเหตุให้กระทำการพรากชีวิตของตนและผู้อื่น

สรุปว่า ศีล เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ดีงาม พระภิกษุผู้สำรวมตนอยู่ในศีลของตน ระงับอารมณ์ได้ด้วยศีลของตน ไม่ก้าวล่วงศีลจนเป็นเหตุให้กระทำการพรากชีวิตของตนและผู้อื่น

^๓ คุรยละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๕๘-๔๖๓/๓๔๓-๓๕๓.

^๔ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๓๔๔.

^๕ วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๔/๔๕๖.

๔.๑.๓ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยภาวนา

ภาวนา คือ การทำจิตใจให้สงบและทำปัญญาให้เกิดขึ้น^๖ เป็นการฝึกอบรมจิตให้สงบอยู่กับตนเองอยู่กับสิ่งที่งาม และฝึกอบรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งชัดตามเป็นจริง^๗ จนมีจิตเป็นอิสระ ไม่ถูกกิเลสครอบงำ ควบคุมเมื่อเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่อเจริญกระทำให้มากในสมาธิภาวนา มีจิตสงบ ไม่ถูกกิเลสครอบงำ เห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริงด้วยปัญญา^๘ โดยเฉพาะเห็นว่าการเบียดเบียนชีวิตตนและผู้อื่นไม่ใช่ทางมาแห่งกุศลความดี ไม่ใช่ทางมาแห่งความสุขโดยเฉพาะในการประพฤติพรหมจรรย์ เมื่อมีสิ่งยั่วยุมาให้กระทำการพรากชีวิต ก็จะมีสติระครองตนไว้ ไม่ให้ไปทำในสิ่งนั้น

สรุปว่า ภาวนา เป็นการฝึกอบรมจิตให้สงบ เกิดปัญญา พระภิกษุผู้เจริญสมาธิภาวนา จะเห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริงด้วยปัญญา เมื่อมีสิ่งยั่วยุมาให้กระทำการพรากชีวิต จะมีสติระครองตนไว้ ไม่กระทำในสิ่งนั้น

ผู้วิจัยของยกกรณีตัวอย่างบุคคลผู้ละการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักบุญกิริยาวัตถุด้วยเรื่อง พระองค์ลีมาล^๙ ก่อนบวชท่านมีความหลงผิด เคยเป็นโจรฆ่าคนแล้วนำนิ้วมือมาทำเป็นมัลลยคล้องคอ พระพุทธองค์ได้โปรดท่านให้ละความเห็นผิดเช่นนั้นเสีย ภายหลังจึงออกบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา แม้ถูกญาติของผู้เสียชีวิตมาตามทูปตีทำร้าย ท่านก็ให้อภัยท่านแก่คนเหล่านั้น ตั้งมั่นในศีลของตน ไม่ทำร้ายผู้ใด มุ่งบำเพ็ญเพียรในภาวนาจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดในการบวช

หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักบุญกิริยาวัตุนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า พระภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่อเป็นผู้รู้จักแบ่งปันเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ในอภยในบุคคลผู้ประพฤติผิดต่อตน ควบคุมกาย วาจาด้วยศีล ควบคุมใจด้วยการเจริญกระทำให้มากในสมาธิภาวนา เมื่อมีเหตุการณ์หรือโอกาสที่มายั่วยุให้พรากชีวิตของตนเองและผู้อื่น จะสามารถระครองสติไม่ให้ไปกระทำในสิ่งนั้นได้ เป็นหลักการป้องกันการพรากชีวิตด้วยความเป็นผู้มีศีลด้วยบุญ

^๖ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๗๒๓.

^๗ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดโฮม จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๒๘๗.

^๘ คุรยละเอียดใน อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๑/๖๘-๖๙.

^๙ คุรยละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๗/๕๒๑-๒๓๓.

๔.๒ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักปาริสุทธิศีล

กุลบุตรเมื่อเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้วนอกจากประพจน์ศีล ๒๒๗ ข้อแล้ว ยังต้องทำตนเองให้บริสุทธิ์ด้วย ศีล ๔ ข้อ หรือที่เรียกว่า จาตุปาริสุทธิศีล (ศีลคือความบริสุทธิ์)^{๑๐} สมจริงดังพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

สุริยสส ภิกขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพกมํ เอตํ ปุพฺพนิมิต्तํ, ยทิทํ อรุณคฺคํ เอวเมว โข
ภิกขเว ภิกขุโน อริยสส อภฺยจฺจิกสส มคฺคสส เอตํ ปุพฺพนิมิต्तํ ยทิทํ สิลสมฺปทา.^{๑๑}

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต
ฉันทิ สิลสัมปทา ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘
ฉันทันนั้น^{๑๒}

ผู้วิจัยขอกล่าวถึงหลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักปาริสุทธิศีล ดังจะอธิบาย
ในแต่ละหัวข้อ ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยปาฏิโมกขสังวรศีล

ปาฏิโมกขสังวรศีล ได้แก่ ศีลคือความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ เว้นจากข้อห้าม ทำตาม
ข้ออนุญาต ประพจน์เคร่งครัดในสิกขาบท^{๑๓} ได้แก่ ศีล ๒๒๗ ข้อของพระภิกษุ การสำรวมในพระ
ปาฏิโมกข์ เป็นการศึกษาทบทวนพระวินัยที่เป็นหลักแล้วนำไปสู่การปฏิบัติ เป็นการทบทวนตัวเองว่า
มีความบกพร่องประพฤติผิดในอาบัติส่วนใด สร้างความสามัคคีให้เกิดในหมู่คณะสงฆ์ ผู้มีศีลาจารวัตร
อันงดงามที่สม่ำเสมอ ไม่มีความรังเกียจสงสัยเคลือบแคลงกันเพราะศีล เป็นเหตุแห่งการอยู่ร่วมกัน
เป็นสุข พระวินัยจัดเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา^{๑๔} เพราะพระภิกษุสงฆ์ยังตั้งอยู่ในพระวินัย
เพียงใด พระพุทธศาสนายังตั้งมั่นอยู่ตราบนั่น

^{๑๐} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๔๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดิโฮม จำกัด, ๒๕๖๑), หน้า ๑๒๓.

^{๑๑} ส.ม. (บาลี) ๑๙/๕๘/๒๔.

^{๑๒} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๘/๔๖.

^{๑๓} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

^{๑๔} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๑/๒๐๑-๒๐๒.

เมื่อพระภิกษุสํารวมในปาฏิโมกข์ ไม่ก้าวล่วงในปาฏิโมกข์ศีลของตน มีสติสัมปชัญญะในศีลของตน ย่อมเป็นเกราะป้องกันไม่ให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์เพราะการไม่ประพฤติดิฉิในศีลที่ตนมี ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทณฺหาและคัสตราวุธ มีความละอาย มีความเอ็นดูมุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างนี้ ย่อมไม่ประสพภัยอันตรายจากการสํารวมในศีลเลย เปรียบเหมือนกษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษกเป็นพระราชากําดัดเข้าศึกได้แล้ว ย่อมไม่ประสพภัยอันตรายจากข้าศึกเลย ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยอริยสัจจอันอย่างนี้ย่อมเสวยสุขอันไม่มีโทษในภายใน^{๑๕} พระภิกษุควรสํารวมในศีล ตั้งมั่นในศีลที่ตนมีเพื่อป้องกันการกระทำที่ล่วงศีลในพระปาฏิโมกข์แล้วกระทำการพรากชีวิตของตนและผู้อื่น

สรุปว่า เมื่อพระภิกษุสํารวมในปาฏิโมกข์ ได้แก่ ตั้งอยู่ในศีล ๒๒๗ ข้อของตน ศีลคือพระปาฏิโมกข์ย่อมเป็นเกราะป้องกันไม่ให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์ เพราะพระภิกษุผู้สํารวมในศีลคือพระปาฏิโมกข์จะไม่ล่วงละเมิดศีลของตนจนถึงกระทั่งพรากชีวิตตนและผู้อื่น

๔.๒.๒ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยอินทริยสังวรศีล

อินทริยสังวรศีล ได้แก่ ศีลคือความสํารวมอินทริย ระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำเมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทริยทั้ง ๖^{๑๖} เป็นการสํารวมหรือจัดระเบียบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจของตนให้มีความสงบ สะอาด สบาย ระวังไม่ให้เกิดความไม่ตั้งงามขึ้นขณะเมื่อรับรู้ภายนอก ให้มีสติกำหนดรู้ตลอดเวลาว่าควรจัดการอย่างไรให้เหมาะสม ตั้งงาม เบาสบายไม่ขัดเคืองหรือหลงระเริง^{๑๗} ภิกษุผู้สํารวมในอินทริย ย่อมเสวยสุขอันไม่ระคนด้วยกิเลสภายใน^{๑๘} ปราศจากนิวรณอันเป็นเครื่องปิดกั้นความดีด้วยการข่มไว้ สงบระงับไว้ เมื่อพระภิกษุสํารวมในอินทริย ให้กาย วาจา และใจ มีความสงบ ก็ย่อมเป็นเครื่องกันไม่ให้ถูกอกุศลบีบคั้นให้ทำกระทำการพรากกายมนุษย์

สรุปว่า เมื่อพระภิกษุสํารวมในอินทริย ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ จะมีสติรู้ตัวเอง จิตจะปราศจากนิวรณ สงบจากอกุศลที่คอยบีบคั้นกระทำผิด โดยเฉพาะการพรากกายมนุษย์

^{๑๕} ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/๔๐๑/๑๗๐.

^{๑๖} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

^{๑๗} พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมมาปณฺโณ), จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๗๐.

^{๑๘} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๔/๑๕/๒๒.

๔.๒.๓ หลักการป้องกันการพรากรชีวิตมนุษย์ด้วยอาชีวปาริสุทธิศีล

อาชีวปาริสุทธิศีล ได้แก่ ศีลคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่ประกอบบอเนสนา มีหลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ เป็นต้น^{๑๙} ประกอบการเลี้ยงชีพที่ถูกต้องโดยธรรม ถ้าเป็นพระภิกษุก็ต้องเที่ยวบิณฑบาต^{๒๐} งดเว้นจากการแสวงหาด้วยวิธีการอันมิชอบ มีการล่อลวง เป็นต้น เมื่อพระภิกษุมีความบริสุทธิ์ในการเลี้ยงชีพ ความโลภ ที่อยากได้จนเกินเหตุก็จะมีไม่แสวงหาวิธีต่าง ๆ อันไม่ประกอบด้วยกุศล ความคิดที่จะไปพรากรชีวิตผู้อื่นก็จะมี เพราะเป็นผู้มีอาชีวะที่บริสุทธิ์นั่นเอง ภิกษุผู้มีอาชีวะที่บริสุทธิ์ ทำในกิจที่ควรทำให้อย่าง ๑ ประโยชน์จากความเป็นสมณะก็จะไม่เสื่อมไป^{๒๑} เป็นที่ได้ลาภมาได้อย่าง สันโดษด้วยสิ่งที่ตนมี เป็นผู้เลี้ยงง่าย ไม่แสวงหาในทางที่ไม่ชอบจนถึงขั้นต้องเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น

สรุปว่า เมื่อพระภิกษุสำรวมในอาชีวะปาริสุทธิ คือ ความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะในเลี้ยงชีวิต มีการเที่ยวบิณฑบาต เป็นต้น งดเว้นจากการแสวงหาด้วยวิธีการอันมิชอบ จะเป็นผู้น้อยสันโดษไม่แสวงหาในทางที่ไม่ชอบแล้วเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น

๔.๒.๔ หลักการป้องกันการพรากรชีวิตมนุษย์ด้วยปัจจัยสันนิสิตศีล

ปัจจัยสันนิสิตศีล ได้แก่ ศีลที่เกี่ยวกับปัจจัย ๔ ได้แก่ ปัจจัยปัจจเวกขณะ คือ พิจารณาใช้สอยปัจจัย ๔ ให้เป็นไปตามความหมายและประโยชน์ของสิ่งนั้น ไม่บริโภครด้วยตัณหา^{๒๒} พระภิกษุควรเป็นผู้สันโดษยินดีในปัจจัย ๔ อันได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบิหารตามแต่จะได้^{๒๓} ใช้สอยจีวร เพียงเพื่อกันหนาว ร้อน เหลือบ ยุ้ง ลม แดด ป้องกันสัตว์มีพิษทางสัมผัส และเพื่อปกปิดอวัยวะที่ก่อให้เกิดความละอาย ฉันทบิณฑบาตเพื่อบรรเทาความหิว ไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ใช้สอยเสนาสนะ เพื่อกันหนาว ร้อน เหลือบ ยุ้ง ลม แดด ป้องกันสัตว์มีพิษทางสัมผัส เพื่อบรรเทาอันตรายที่เกิดขึ้นในฤดู และเพื่อความหลีกเร้น ใช้สอยคิลานเภสัชชปัจจัย เพียงเพื่อรักษา

^{๑๙} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

^{๒๐} พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ), จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา, หน้า ๑๗๐.

^{๒๑} คุรุรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๒๐/๔๕๔.

^{๒๒} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

^{๒๓} อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๓๐/๒๘๓.

อาพาธ บรรพชิตควรดำรงชีพอย่างไม่ประมาท มีสติสัมปชัญญะอยู่กับตัวตลอดเวลา ทั้งในการรับและบริโภคน้ำปัจจัย ๔ การมีสติในการพิจารณาแล้วจึงบริโภคใช้สอยนั้น เพื่อให้เข้าถึงเป้าหมายหลักของการบริโภคน้ำปัจจัย ๔ อย่างแท้จริงนั้น พระภิกษุสามเณรจำเป็นต้องมีการฝึกหัดเจริญสติด้วย การพิจารณาปัจจัย ๔ ใน ๓ เวลา คือ ธาตุปฏิภูลปัจจเวกขณะ พิจารณาปัจจัย โดยความเป็นธาตุในเวลารับคือเวลาที่ได้น้ำปัจจัย ๔ นั้นมา, ตั้งขณิกปัจจเวกขณะ พิจารณาปัจจัย ๔ ในขณะบริโภคคือใช้สอย และอดีตปัจจเวกขณะ พิจารณาทดแทนในภายหลัง หลังจากที่ไม่ได้พิจารณาในเวลารับและขณะบริโภค^{๒๔} เพื่อป้องกันอัสวะกิเลสที่พึงมีจากบริโภคน้ำปัจจัย ๔ อย่างขาดสติ เป็นความบริสุทธิ์แห่งการใช้สอยปัจจัย ๔ ของตัวพระภิกษุเอง

เมื่อภิกษุพิจารณาใช้สอยปัจจัยด้วยปัญญาเนื่อง ๆ จะเป็นผู้เลี้ยงง่าย ความฟุ้งเฟ้อจะไม่มี เป็นผู้สันโดษตามของที่มี ใช้สอยตามความจำเป็น ไม่อยากได้จนเกินเหตุ เมื่อภิกษุพิจารณาใช้สอยปัจจัย ความคิดที่จะผิตสึล ไม่สำรวมอินทรีย์ หรือแสวงหาในทางที่จะไม่ควรน้อยลง เป็นการปิดโอกาสที่จะกระทำการพรากชีวิตมนุษย์เพราะไม่ต้องไปกระทบใจใคร และด้วยความเป็นผู้มีศีล ๓ ข้างต้นอยู่แล้วจึงป้องกันโอกาสในการกระทำเช่นนั้น

สรุปว่า เมื่อพระภิกษุสำรวมในปัจจัยสันนิสิตะ ได้แก่ การพิจารณาแล้วใช้สอยปัจจัย ๔ ใช้สอยตามความจำเป็น ไม่อยากได้จนเกินเหตุ จะไม่มีความคิดที่จะผิตสึล ปิดโอกาสที่จะกระทำการพรากชีวิตมนุษย์เพราะไม่ต้องไปกระทบใจใคร

ผู้วิจัยของยกกรณีตัวอย่างบุคคลผู้ละการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักปาริสุทธิสีล ด้วยเรื่องพระภิกษุรูปหนึ่งผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ถูกนายพรานโกกะผู้ถือธนู มีสุนัขแวดล้อมเดินออกไปป่า พบเห็นพระภิกษุรูปนั้น จึงโกรธ พลังคิดว่า เราพบเห็นกาฬกณฺธิ วันนี้จักไม่ได้สิ่งอะไรเลย เมื่อกลับมาจากป่าพบเห็นท่านอีกครั้ง จึงปล่อยสุนัขไล่กัดท่าน ทำให้ท่านต้องขึ้นต้นไม้ จึงใช้ลูกศรแทงเท้าของท่าน เมื่อถูกนายพรานประทุษร้ายเห็นปานนั้น พระภิกษุรูปนั้นไม่ได้มีความคิดประทุษร้ายตอบมุ่งแต่ความบริสุทธิ์แห่งศีลของตน^{๒๕} พระภิกษุรูปนั้นผู้ทรงศีลที่มาในพระปาฏิโมกข์ ๒๒๗ ข้อ มีความสำรวมในอินทรีย์ทวาร ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ มีอาชีวะที่บริสุทธิ์หมดจดเพราะท่านเป็นผู้เทียวบิณฑบาตเป็นวัตร ไม่แสวงหาในทางที่ไม่ควร มีการพิจารณาแล้วใช้สอยปัจจัย ๔ แม้ถูก

^{๒๔} พระเทพสิมามรณ (โอภาส นิรุตติเมธี), **ธรรมปริทัศน์ ๔๑**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๔๒.

^{๒๕} ดุราลัยละเอียดยใน ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๒๓/๑๐๓/๒๙-๓๒.

นายพรานโกเกะประทุษร้าย ก็ไม่ประทุษร้ายตอบเพราะตั้งมั่นอยู่ในศีลของตนมีความสำรวมในอินทรีย์ นายพรานโกเกะจบชีวิตด้วยการถูกสุนัขของตนเข้าใจผิดกัดจนตาย พระภิกษุรูปนั้นท่านกลับระลึกถึงปาริสุทธิศีลของตนว่า ศีลในพระปาฏิโมกข์ของตนขาดหรือไม่ ความสำรวมในอินทรีย์ทวารของตนยังคงอยู่หรือไม่ การเที่ยวไปเพื่อбинฑบาตของตนเบียดเบียนผู้อื่นหรือไม่ มีการพิจารณาแล้วใช้สอยปัจจัย ๔ อยู่เสมอ จึงเป็นผู้สำรวมในปาริสุทธิศีล ไม่ปล่อยให้ความคิดเบียดเบียนผู้อื่นเกิด แม้ถูกนายพรานโกเกะประทุษร้าย ก็ไม่ปล่อยให้ความคิดประทุษร้ายตอบเกิดขึ้นเพราะตัวท่านเองมั่นคงในปาริสุทธิศีล

หลักการป้องกันการพรากชีวิตมनुษย์ตามหลักปาริสุทธิศีลนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า พระภิกษุผู้รักษาความบริสุทธิ์แห่งศีล ๔ ประการอันประกอบด้วยความสำรวมในพระปาฏิโมกข์คือ ศีล ๒๒๗ ข้อ ความสำรวมในอินทรีย์ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ การเลี้ยงชีพในทางที่ควร งดเว้นจากการแสวงหาด้วยวิธีการอันมิชอบ มีการล่อลวง เป็นต้น และการพิจารณาแล้วจึงใช้สอยปัจจัย ๔ อันประกอบด้วย จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามแต่จะได้ เมื่อพระภิกษุมีศีลบริสุทธิ์บริบูรณ์ มีความระวังในอายตนะไม่ปล่อยให้อกุศลกำเริบ ช่มนิรณเไว้ ไม่เลี้ยงชีพด้วยการเบียดเบียนหรือหลอกลวงผู้อื่น มีการพิจารณาแล้วจึงใช้สอยปัจจัย ๔ อกุศลอันก่อให้เกิดในการพรากชีวิตมनुษย์ก็จะไม่ได้ช่อง มีคุณธรรมเกิดขึ้นในใจเพราะเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยปาริสุทธิศีล

๔.๓ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมनुษย์ตามหลักปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ

สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ประกอบด้วยสัมมาทิฐิที่เป็นโลกิยะ ได้แก่ กัมมสกตาทิฐิ (รู้ชัดว่า สัตว์มีกรรม เป็นของตน) สัจจานุโลมทิฐิ (รู้ชัดการกำหนดรู้ อริยสัจ)^{๒๖} และสัมมาทิฐิที่เป็นโลกุตตระ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิตอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงอันปราศจากอาสวะ^{๒๗} กุลบุตรเมื่อเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้ว นอกจากประพัตติตนศีล ๒๒๗ ข้อแล้ว ยังต้องมีความคิดเห็นที่ถูกต้องโดยธรรม มีแนวคิดที่ถูกต้องโดยธรรม เป็นต้นทางแห่งปัญญาและความตั้งมั่นทั้งปวง^{๒๘} ผู้วิจัยขอกล่าวถึงหลักการป้องกันการพรากชีวิตมनुษย์ตามหลักปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ ดังจะอธิบายในแต่ละหัวข้อ ดังต่อไปนี้

^{๒๖} ดูรายละเอียดใน อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๙๓/๕๐๙.

^{๒๗} ดูรายละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๓๖/๑๗๕-๑๗๖.

^{๒๘} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,

๔.๓.๑ หลักการป้องกันการพรากรชีวิตมนุษย์ด้วยปรโตโมสะ

ปรโตโมสะ คือ เสียงของผู้อื่น การได้สดับจากบุคคลอื่น^{๒๙} คำแนะนำจากผู้อื่น^{๓๐} อาจจะมาในรูปแบบคำพูด บทความ สื่อโฆษณาชวนเชื่อ เป็นต้น เป็นสิ่งการกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก คือ การรับฟังคำแนะนำสั่งสอน เล่าเรียนความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะการสดับสัทธรรมจากท่านผู้เป็นกัลยาณมิตร^{๓๑} ปรโตโมสะนี้ เป็นวิถีทางเบื้องต้นแห่งปัญญา แต่ต้องมีโยนิโสมนสิการคอยกำกับจึงสามารถรู้จักแยกแยะและคัดเฉพาะปรโตโมสะฝ่ายดีได้ ปรโตโมสะที่ปราศจากโยนิโสมนสิการจะนำไปสู่ความงมงาย หูเบา เชื่อง่าย ไร้เหตุผล เป็นมิจฉาทิฐิได้ง่าย^{๓๒} ปรโตโมสะเป็นปัจจัยของศรัทธาช่วยกระตุ้นโยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ อาศัยศรัทธาอันเป็นทางเดินนำไปสู่การคบหากับกัลยาณมิตร ได้สดับสัทธรรมและศรัทธาเป็นโลกียสัมมาทิฐิ ส่วนปรโตโมสะอันมีโยนิโสมนสิการเป็นสิ่งสนับสนุน เป็นหนทางไปสู่โลกุตตรสัมมาทิฐิ

กุลบุตรผู้ออกบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ควรใช้ปัญญาพิจารณา ไม่หลงเชื่อคำพูดของใคร บทความ สื่อโฆษณาใด ๆ อันจะชักนำไปในทางที่ผิด กระทำการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยกาย วาจา และใจ อันจะเป็นเหตุให้พรากรชีวิตใคร ควรใช้ปัญญาเลือกฟังแต่คำแนะนำที่ดีที่ชอบ ประกอบด้วยธรรม โดยเฉพาะคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำตนให้เหมาะสมแก่สมณภาวะ เพื่อเป็นต้นแบบหลักการในการบำเพ็ญสมณธรรม ไม่นำคำแนะนำที่เป็นไปในทางเบียดเบียนมาใช้ในการดำเนินชีวิตของตน

สรุปว่า ปรโตโมสะนี้ เป็นวิถีทางเบื้องต้นแห่งปัญญา แต่ต้องมีโยนิโสมนสิการคอยกำกับจึงจะเป็นปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ เพราะฉะนั้น พระภิกษุในพระพุทธศาสนา ควรใช้ปัญญาพิจารณา ไม่หลงเชื่อคำพูดของใครอันจะชักนำไปในทางที่ผิด เลือกเอาแต่คำที่ดี หากมีข้อเคลือบแคลงสงสัยในธรรมควรเลือกคบหาสนทนาธรรมกับกัลยาณมิตร ทำตนให้เหมาะสมแก่สมณภาวะ ไม่นำคำแนะนำที่เป็นไปในทางเบียดเบียนมาใช้ในการดำเนินชีวิตของตน

^{๒๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๓.

^{๓๐} อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๘๙๗/๙๒๘.

^{๓๑} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๖๙.

^{๓๒} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๕๑๒.

๔.๓.๒ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยโยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ คือ การมนสิการโดยแยบคาย^{๓๓} การใช้ความคิดถูกวิธี^{๓๔} การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือกระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออก ให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย^{๓๕} โยนิโสมนสิการนี้ เป็นวิธีแห่งปัญญา เป็นธรรมสำหรับกลั่นกรองแยกแยะข้อมูลแหล่งข่าว (ปรโตโมสะ) อีกชั้นหนึ่ง เป็นบ่อเกิดแห่งสัมมาทิฐิ ทำให้มีเหตุผล ไม่มโน^{๓๖} กุลบุตรผู้ออกบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ควรใช้ความคิดให้ถูกวิธี ใช้เหตุผล มากกว่าความต้องการหรือความขัดเคืองใจในอารมณ์ แยกแยะให้ออกว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดีด้วยปัญญา โดยพิจารณาความสำคัญของกายมนุษย์ว่า เป็นสิ่งที่ได้มาโดยยาก

กุลบุตรผู้ออกบวชในเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พึงใช้ปัญญาพิจารณาโดยแยบคายถึงความยากของการเกิดมาเป็นมนุษย์ตามพุทธพจน์ที่ว่า “กิญฺณ มนุสฺสปปญฺญิลาโภ”^{๓๗} การได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นว่ายาก^{๓๘} เพราะต้องอาศัยกำลังความเพียรพยายามด้วยกุศลอันมาก พระพุทธองค์ทรงอุปมาการเกิดของมนุษย์ เปรียบเช่นบุรุษโยนแอกมีรูเดียวลงไปในมหาสมุทรมีเต้าตาบอดสองตัวหนึ่งอยู่ข้างในท้องมหาสมุทรนั้น ทุก ๆ ๑๐๐ ปี จะโผล่ขึ้นมาบนผิวน้ำ ๑ ครั้ง สอดคอเข้าไปในแอกที่มีรูเดียวซึ่งยากมากที่จะสอดคอเข้าไปในแอกซึ่งต้องใช้เวลายาวนานมาก แต่นั่นยังเร็วกว่าการได้เกิดเป็นมนุษย์^{๓๙} เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ที่นับว่ายากแล้ว การดำรงชีพให้มีชีวิตอยู่ก็นับว่ายาก เพราะต้องเลี้ยงชีวิต มีเวลาดำรงชีวิตเพียงชั่วระยะชนิดน้อย การได้ฟังพระสัทธรรมก็นับว่ายาก เพราะหาผู้แสดงธรรมยาก และการเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าก็นับว่ายาก เพราะผู้ที่บำเพ็ญบารมีได้เต็มเปี่ยมจนตรัสรู้สัมโพธิญาณต้องใช้เวลายาวนานหลายพันโกฏิกัป^{๔๐} พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญต่อกายมนุษย์

^{๓๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๓.

^{๓๔} อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๘๙๗/๙๒๘.

^{๓๕} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๖๙.

^{๓๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๘๑๔.

^{๓๗} ดุราลัยเถิด ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๘๒/๔๙.

^{๓๘} ดุราลัยเถิด ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๒/๔๙.

^{๓๙} ดุราลัยเถิดใน ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๑๗/๖๓๐.

^{๔๐} ดุราลัยเถิด ขุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๑๒๒/๗๗๖-๗๗๘.

จึงบัญญัติปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ เพื่อป้องกันไม่ให้พระภิกษุพราภชีวิตมณุษย์ ให้พระภิกษุปราศจาก
ความโหดเหี้ยม มีความเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย สมจริงดังพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียด
ทุกข์ ข้อที่บุคคลพึงปลงชีวิตเราผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์นั้น ไม่เป็นที่รัก
ไม่เป็นที่พอใจของเรา อนึ่ง ข้อที่เราพึงปลงชีวิตผู้อื่น ผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตายรักสุขเกลียด
ทุกข์นั้น ก็ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้นก็
ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ แม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา เราจะนำสิ่งนั้น
ไปผูกมัดกับผู้อื่นได้อย่างไร อริยสาวกนั้นพิจารณาอย่างนี้แล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เอง
ด้วย ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วย กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วย
กายสมาจารนี้ของอริยสาวกนั้นย่อมบริสุทธิ์ทั้ง ๓ ส่วน ฯลฯ^{๔๑}

กุลบุตรผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ควรมีปัญญา พิจารณาด้วยใจโดย
แยบคาย ไม่พึงเบียดเบียนชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพราะหากพระภิกษุจงใจพราภชีวิตมณุษย์ ต้อง
อาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นพระภิกษุทันที ขอบุคคลอีกไม่ได้ และจัดว่าเป็นกรรมอันชั่วร้าย
ไม่เป็นไปเพื่อให้เกิดกุศลความดีขึ้นภายในใจของตน

สรุปว่า โยนิโสมนสิการ เป็นการใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะด้วย
ปัญญา พระภิกษุในพระพุทธศาสนา พึงใช้ปัญญาพิจารณาโดยแยบคายถึงความอยากของการเกิดมาเป็น
มนุษย์ว่ายาก เมื่อกระทำการพราภชีวิตมณุษย์ต้องรับผลแห่งอกุศลกรรม พร้อมทั้งต้องอาบัติปาราชิก
ควรมีปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเนืองนิตย์ ไม่ให้มีความคิดที่จะเบียดเบียนชีวิตใคร

ผู้วิจัยของยกกรณีตัวอย่างบุคคลผู้ละการพราภชีวิตมณุษย์ตามหลักปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ
ด้วยเรื่องด้วยเรื่องโจร ๔๐๐ คน ปล้นเรือนโยมมารดาของพระโสณกุฎิกัณณะ ในวันที่ไปฟังธรรมจาก
พระลูกชาย บริวารโจรช่วยกันขนสมบัติ ส่วนหัวหน้าโจรคอยเฝ้าดูอุบาสิกาดำด้วยหมายใจว่า ถ้านาง
ทราบโจรมาปล้นบ้าน จะฆ่านางทิ้งเสีย นางทาสีในบ้านมาแจ้งข่าวให้อุบาสิกาทราบ ถึง ๓ ครั้ง
อุบาสิกากล่าวกะนางทาสีเป็นต้นว่า “พวกโจรจงขนเอาไปตามใจชอบเถิด เราจะฟังธรรมเถาแห่งบุตร
ของเรา เจ้าอย่ากระทำอันตรายแก่เราเลย” หัวหน้าโจรได้ฟังดังนั้นเกิดจิตเลื่อมใสในธรรมให้ชนสมบัติ
ไปคืน โจรทั้งหมดเลิกความคิดจะพราภชีวิตใคร แล้วบวชเป็นพระภิกษุประพฤติธรรม^{๔๒} โจรเหล่านั้น

^{๔๑} ตูรายละเอียดยใน ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๐๓/๕๐๒-๕๐๕.

^{๔๒} ตูรายละเอียดยใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒๓/๒๖๐/๕๕๔-๕๕๗.

ฟังธรรมจากกัลยาณมิตร แล้วพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญาอันแยบคาย จึงละความประพฤตินั้นที่
เบียดเบียนใครแล้วตั้งตนอยู่ในความดีด้วยการบวชประพฤติพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา

หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐินั้น ผู้วิจยสามารถ
สรุปได้ว่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ควรใช้ปัญญาพิจารณา ไม่หลงเชื่อคำพูดของใครอันจะชักนำไป
ในทางที่ผิด เลือกเอาแต่คำที่ดี ทำตนให้เหมาะสมแก่สมณภาวะ ใช้ความคิดถูกวิธี แยกแยะด้วยปัญญา
เมื่อพระภิกษุเลือกฟังแต่คำที่ดี พิจารณาทำแต่สิ่งที่ดีด้วยปัญญา จะเป็นหลักการในการป้องกัน
ความคิด คำพูด การกระทำ ที่จะนำไปเพื่อการพรากชีวิตมนุษย์ไม่ให้เกิดขึ้น เพราะเป็นบุคคลผู้รู้จัก
แยกแยะ ไตร่ตรอง จึงเป็นผู้ไม่สั่นปัญญา มีความคิดเห็นในทางที่ดี

๔.๔ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักพรหมวิหาร

พรหมวิหาร คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม^{๔๓} เป็นธรรมประจำใจของผู้ใหญ่ พรหมนั้น
จัดเป็นเทพเจ้าผู้สร้างโลกและอภิลาลโลกตามทัศนะของพราหมณ์ เพราะถือว่า พอถึงกับหนึ่งโลกจะ
พินาศ และพระพรหมจะสร้างโลกขึ้นมาใหม่พร้อมทั้งเป็นผู้ลิขิตชีวิตมนุษย์ แต่ในทัศนะ
ของพระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์ทุกคนมีส่วนรับผิดชอบในการสร้างสรรค์และอภิลาลสังคม ด้วยเหตุนี้
ทุกคนต้องทำตัวเป็นพรหม^{๔๔} มีคุณธรรมความเป็นพรหม การเจริญพรหมวิหารเป็นการสร้างสรรค์
และคุ้มครองตนเองด้วยหลักธรรมของผู้ใหญ่ กุลบุตรเมื่อเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา
แล้ว ควรตั้งอยู่ในธรรมอันเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ที่ชื่อว่า พรหมวิหารธรรม เพื่อกำกับความ
ประพฤตินี้เป็นผู้ใหญ่ รู้จักการวางตัวปรับใจให้เหมาะสม มีจิตใจที่มากด้วยความหวังดี ไม่มีความหวัง
ร้าย วางตนให้เหมาะสม กับสถานะ บุคคล สถานที่ มีความสงบระงับแห่งใจ แม้ถูกสิ่งต่าง ๆ มายั่วให้
กระทำผิด ก็ไม่คล้อยตามเพราะมีธรรมของผู้ใหญ่ ผู้วิจยขอกล่าวถึงหลักการป้องกันการพรากชีวิต
มนุษย์ตามหลักพรหมวิหารธรรม ดังต่อไปนี้

^{๔๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕.

^{๔๔} แสวง บุญเฉลิมวิภาส, รวมคำบรรยายหลักวิชานักกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร:
วิญญูชน, ๒๕๔๓), หน้า ๖๖.

๔.๔.๑ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยเมตตา

เมตตา คือ ความรัก ความหวังดี ปราศจากอคติต่อผู้อื่น เป็นภาวะของจิตที่ปราศจากความโกรธ ความอาฆาตมาดร้าย มีแต่มุ่งหวังดี^{๔๕} เมตตามีสภาพต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข บำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน การทำประโยชน์โดยหวังผลตอบแทนไม่จัดว่าเป็นเมตตา เมตตาที่แท้จริงจะต้องมีความปราศจากอคติโดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่เลือกบุคคลว่าเป็นคนที่รู้จักหรือไม่รู้จัก รักหรือชังเมตตานี้เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายเจริญอยู่เป็นนิตย์ มีพระเมตตาเปี่ยมล้นในเหล่าสัตว์เสมอเหมือนกัน ทรงมีพระเมตตาในพระเวทที่ผู้คิดร้ายพระองค์เหมือนในราहुลกุมารราชโอรส พระเมตตาของพระพุทธองค์นั้นเสมอภาคกันหมด ไม่จำกัดบุคคล

เมตตาพรหมวิหารมีรากเป็นข้าศึกใกล้ เพราะเมตตานี้มีแต่ความปราศจากอคติ มีน้ำใจเกื้อกูลกัน หากปล่อยให้รากแทรกเข้ามาในขณะที่ต้องการให้คนอื่นมีความสุขจะได้รับผลเป็นทุกข์ เช่น หากทำความดีโดยหวังผล ให้เขารัก ให้เขาสรรเสริญ หวังสิ่งตอบแทน สิ่งที่ทำลงไปก็จะปราศจากความเมตตา เพราะเป็นความหวังดีที่ประกอบด้วยอกุศล มีพยาบาทเป็นข้าศึกใกล้ เพราะมีส่วนเข้ากันไม่ได้โดยส่วนของตน เพราะเมื่อถูกความพยาบาทครอบงำระงับไม่ได้ ก็ไม่สามารถเจริญเมตตาได้^{๔๖} ผู้เจริญเมตตาภาวนานั้นก็เพื่อระงับความอยากได้และความคิดร้ายไม่ให้เกิดขึ้นในใจ

อนึ่ง เมตตานี้มี โทสะ (ความโกรธ) และปฏิฆะ (ความขัดเคือง) เป็นข้าศึก ดังที่กล่าวไว้ในคัมภีร์วิมุตติมรรคว่า โยคีใหม่ผู้ปรารถนาจะแผ่เมตตา ในเบื้องต้น ควรนึกถึงโทษของความโกรธและความขัดเคืองใจ และประโยชน์ของความอดทน ถ้าบุคคลเกิดความโกรธและความขัดเคืองใจ เมตตาจิต (ความคิดประกอบด้วยเมตตา) ของเขาจะถูกเผาผลาญ และจิตของเขาย่อมไม่บริสุทธิ์^{๔๗} บุคคลอาศัยเมตตาภาวนาเพื่อละความโกรธและความขัดเคืองใจ เมื่อมีจิตประกอบด้วยเมตตามีแต่ความปราศจากอคติต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายอยู่อย่างนี้ ความคิดที่จะเบียดเบียนชีวิตของผู้อื่นจะไม่เกิดขึ้น

^{๔๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๗๙๔.

^{๔๖} ดูรายละเอียดใน วิสุทธิ.อ. (ไทย) ๕๔/๒๔๒-๒๔๕/๔๒๓-๔๒๙.

^{๔๗} พระอุปติสสเถระ, วิมุตติมรรค, พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๓.

พระภิกษุควรเป็นผู้มากด้วยเมตตาในตนเองและสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพราะผู้มากด้วยเมตตาจะไม่มีการวิวาทหรือกระทบใจกับใคร จะมีแต่ความเจริญอย่างเดียว^{๔๘} เมื่อพระภิกษุเจริญเมตตาภาวนาอยู่ จะละพยาบาทได้^{๔๙} มีความหวังดีต่อสรรพสัตว์ทั้ง จะเป็นการป้องกันความคิดคำพูด การกระทำที่จะไปพรากชีวิตใคร มีแต่ความหวังดีที่มอบให้เสมอ ด้วยเมตตาที่มีในตน มีความหวังดีต่อตนเอง จะไม่คิดอยากได้มากเกินไปจนทำให้ตนเองต้องแสวงหาในทางที่ไม่ชอบ ไม่ชุนเคืองน้อยเนื้อต่ำใจในตน หรือหลงนำตนเองไปในทางที่ผิดจะกระทั้งมีความคิดที่จะพรากชีวิตตนเองด้วยเมตตาที่มีต่อผู้อื่น มีความหวังดีต่อผู้อื่น ทำประโยชน์ แนะนำแต่สิ่งที่ดีต่อผู้อื่น ไม่หวังผลตอบแทน หรือไม่มีเป้าหมายเพื่ออยากได้ ลาภ ยศ สรรเสริญจากผู้อื่น ไม่มีความอาฆาตมาดร้ายโกรธขัดเคืองใจต่อผู้ใด จนกระทั้งหลงผิด ทำการพรากชีวิตผู้อื่น พระภิกษุผู้เจริญเมตตาภาวนาเป็นนิตย์ จะมีความหวังดีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายเท่าเทียมกัน ไม่คิดที่จะเบียดเบียนใคร ด้วยความคิด คำพูดและการกระทำ

สรุปว่า เมตตา เป็นความปรารถนาดีต่อตนเองและผู้อื่น บำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่จำกัดว่าใครและไม่หวังผลตอบแทน ผู้เจริญเมตตาภาวนาเป็นนิตย์ จะสามารถขจัดความอยากได้ ความคิดปองร้าย โกรธขัดเคืองใจได้ มีแต่ความหวัง มีแต่ความคิดที่ดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น พระภิกษุผู้มากด้วยเมตตาภาวนาในตนเองและสรรพสัตว์ทั้งหลาย จะไม่มีความคิดที่อยากได้สิ่งตอบ คิดร้ายต่อตนเองและผู้อื่น จนกระทั้งทำการพรากชีวิตตนหรือผู้อื่น

๔.๔.๒ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยกรุณา

กรุณา คือ ความสงสาร^{๕๐} ความคิดสงสารอยากช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น รู้สึกไม่สบายใจจนไม่ได้เมื่อคนอื่นได้รับทุกข์ มีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ได้ จิตใจกว้างขวาง ช่วยเหลือผู้อื่น สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่คนอื่นและสังคม^{๕๑} เมื่อเจริญกรุณาภาวนาแล้ว เมื่อกำจัดอัสमानะอันเป็นความถือตัวว่าเป็นนั่นเป็นนี่ได้ จะพบความสุขอย่างยิ่ง^{๕๒} เพราะอัสमानะความถือตัวอวดหยิ่งทำให้ไม่สามารถเจริญกรุณาภาวนาได้ สุดท้ายก็ต้องมีการเบียดเบียนทำร้ายกัน เมื่อกำจัดได้ก็จะเป็นทางให้

^{๔๘} ดุราลัยเถียรใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๑/๘๗-๘๘.

^{๔๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๐/๑๓๐.

^{๕๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๖๙๓/๔๓๘.

^{๕๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๒๕.

^{๕๒} ดุราลัยเถียรใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๕/๙.

สามารถเจริญกรณาได้ ได้ประโยชน์สูงสุดจากการเจริญกรณาภาวนา มีจิตใจที่กว้างขวาง มีความเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่เหมาะสมทุกซ์

กรุณาพรหมวิหาร มีโหมนัส คือ ความเสียใจที่อาศัยกามคุณเป็นข้าศึกใกล้ มีวิหิงสา คือ ความเบียดเบียนเป็นข้าศึกไกล บุคคลผู้เจริญกรณาภาวนาอยู่เป็นนิตย์จะสามารถระงับความเสียใจหรือความคิดที่จะเบียดเบียนผู้อื่นได้ เพราะบุคคลผู้มากด้วยกรุณาจะมีแต่ความคิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่น มีใจกว้าง ไม่คิดพยาบาทเบียดเบียนผู้อื่น เมื่อภิกษุผู้เจริญกรณาภาวนาอยู่ จะละการเบียดเบียนได้^{๕๓} ไม่ขุ่นข้องหมองใจต่อใคร มีความคิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่นไม่ได้รับทุกข์ เมื่อมีการช่วยเหลือผู้อื่น ความคิดที่จะเบียดเบียนใครจะไม่มี จะเป็นการป้องกันความคิด คำพูด การกระทำที่จะไปพรากรชีวิตใคร เพราะไม่มีความเห็นแก่ตัว มีแต่ความหวังดีทั้งต่อตนและผู้อื่นด้วยกรุณาที่มีให้ผู้อื่นอย่างกว้างขวาง

สรุปว่า กรุณา เป็นความคิดสงสารอยากช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น มีจิตใจที่กว้างขวาง มีความเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่เหมาะสมทุกซ์ บุคคลผู้เจริญกรณาภาวนาจะสามารถจัดความเสียใจและความคิดเบียดเบียนได้ พระภิกษุผู้มากด้วยกรุณาภาวนา จะเป็นผู้ไม่มีความทุกข์ใจ ไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่นจนกระทั่งกระทำการพรากรชีวิตมนุษย์ มีจิตใจที่กว้างขวางช่วยเหลือผู้อื่นทุกเมื่อ

๔.๔.๓ หลักการป้องกันการพรากรชีวิตมนุษย์ด้วยมูทิตา

มูทิตา คือ ความยินดีชื่นชมในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข จิตผ่องใสบันเทิงแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงอยู่ในความปกติสุข พลอยยินดี เมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จเจริญอกงาม^{๕๔} ไม่อิจฉาริษยาอิจฉาในความดีและความสำเร็จของคนอื่น แสดงความชื่นชมยินดีกับความดีความสำเร็จของคนอื่น แสดงความชื่นชมยินดีกับความดีความสำเร็จของคนอื่นได้ด้วยความเต็มใจ มีความรื่นเริงบันเทิงใจต่อสรรพสัตว์ที่ได้รับความสุข หรือจะได้รับสุขต่อไปในอนาคตข้างหน้า จิตใจจะไม่มีการยึดถือหรืออยากโอ้อวดต่อผู้อื่นแต่อย่างใด มีแต่ความเบิกบานแจ่มใสด้วยจิตใจที่ก่อปรด้วยกุศล

^{๕๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๐/๑๓๐.

^{๕๔} พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมมาบุญโญ), จริยศาสตร์ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา, หน้า ๑๖๗.

มูทิตาพรหมวิหาร มีโสมนัส คือ ความปลาบปลื้มที่อาศัยคามคุณเป็นข้าศึกใกล้ มีอรรถ คือ ความไม่ยินดีด้วย มีจิตริษยาเป็นข้าศึกไกล มูทิตาพรหมวิหาร เป็นความชื่นบานยินดีไปตามในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ประสบอารมณ์ที่น่าปรารถนา คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ และสุข ที่มีมากขึ้นกว่าปัจจุบันที่มี เป็นเครื่องป้องกันและกำจัด อรรถ ความไม่ยินดีและริษยาเมื่อพบเห็นผู้อื่นได้ดีกว่าตน เมื่อบุคคลมากด้วยอรรถ เพราะไม่อยากจะเห็นผู้อื่นได้ดี จิตใจย่อมเศร้าหมองด้วยอกุศล เป็นคนใจจัดใจดำ เป็นปฏิปทาแห่งความบาดหมาง สร้างความแตกร้างกัน มูทิตานี้เป็นคุณเครื่องที่ทำให้บุคคลให้มีใจแช่มชื่นผ่องใส และทำให้เป็นที่รักใคร่นับถือแก่กันและกัน ย่อมหวังความสุขความเจริญอยู่ด้วยกันจึงต่างตั้งหน้าพยายามแสวงหาในทางใดทางหนึ่งให้เห็นสมควร เมื่อได้สมประสงค์ก็ยินดีพอใจชื่นชมต่อกันและกันด้วยใจที่ก่อปรด้วยอกุศล บุคคลผู้เจริญมูทิตาภาวนาแล้ว จิตจะปราศจากความคิดอาฆาต^{๕๕} ไม่มีความปลาบปลื้มใจในทางที่อยากได้ อยากเป็นเจ้าของสิ่งนั้น รวมถึงไม่มีความริษยาอิจฉาในเมื่อผู้อื่นที่รับความสุขความสำเร็จ มีแต่ความแช่มชื่นเบิกบาน แสวงความยินดีกับผู้อื่นทุกเมื่อ พระภิกษุผู้เจริญมูทิตาภาวนาอยู่ จะละความปลาบปลื้มยินดีโดยหวังอยากที่สิ่งนั้นมาครอบครองเป็นเจ้าของ และความริษยาได้^{๕๖} มีแต่จิตที่ยินดี กับผู้อื่นทุกเมื่อ ไม่ได้มุ่งร้ายต่อใคร จะเป็นการป้องกันความคิด คำพูด การกระทำการพรากชีวิตผู้อื่น เพราะไม่มีความอิจฉา มีแต่ความชื่นชมยินดีทั้งต่อตนและผู้อื่น

สรุปว่า มูทิตา เป็นความพลอยยินดีเมื่อพบเห็นผู้อื่นประสบความสำเร็จเจริญองงาม บุคคลผู้เจริญมูทิตาภาวนาจะสามารถจัดโสมนัสอันอิงอาศัยคามคุณ และอรรถ คือ ความไม่ยินดีด้วยได้ พระภิกษุผู้มากด้วยมูทิตาภาวนา จะมีแต่จิตที่ยินดีกับผู้อื่นทุกเมื่อ อิจฉาริษยาผู้อื่นอันเป็นเหตุให้กระทำการพรากชีวิตมนุษย์

๔.๔.๔ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยอุเบกขา

อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง ความวางใจสงบราบเรียบสม่ำเสมอเที่ยงธรรมและดำรงอยู่ในธรรม ไม่เอนเอียงไม่หวั่นไหวเพราะอิฏฐารมณ์หรืออนิฏฐารมณ์ มีจิตเรียบเที่ยงตรงดุจตราขูพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีผลชั่วสมควรแก่เหตุ รู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อผู้อื่นรับผิดชอบตัวเองได้ดีแล้ว^{๕๗} สภาวะเห็นอารมณ์โดยรู้สึกด้วยความเหมาะสม ด้วยการละความขวนขวาย ๒ อย่าง คือ สภาวะเห็นอารมณ์โดยรู้สึกด้วยความเป็นกลางและสภาวะเห็น

^{๕๕} คุรยละเอียดใน อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๖๑/๒๖๕-๒๖๖.

^{๕๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๐/๑๓๑.

^{๕๗} พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ), จริยศาสตร์ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา, หน้า ๑๖๗.

อารมณ์อย่างเหมาะสมและสภาวะเห็นอย่างเหมาะสมด้วยการละความขวนขวาย ๓ อย่าง คือ การนำประโยชน์ การกำจัดทุกข์ ความพลอยยินดีต่อประโยชน์ของเหล่าสัตว์อื่นแล้วระลึกว่าเหล่าสัตว์มีกรรมเป็นสมบัติของตน^{๕๘} เป็นผู้หนักแน่นมีสติอยู่เสมอ ไม่ดีใจเสียใจจนเกินเหตุ เป็นคนยุติธรรม มีหลักความเป็นผู้ใหญ่ รักษาความเป็นกลางไว้ได้อย่างมั่นคงไม่เอนเอียงเข้าข้าง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยเหตุผล ให้คุณให้โทษต่อผู้อื่นด้วยเหตุผลถูกต้องคลองธรรม และเป็นผู้วางเฉยได้ในเมื่อไม่อาจประพฤติเมตตา กรุณา หรือมุทิตาได้^{๕๙} โดยการวางใจเป็นวางใจเป็นกลาง ละการขวนขวายในเรื่องของผู้อื่น ทำจิตใจของตนเองให้สงบ

อุเบกขาพรหมวิหาร มีอัญญานุเบกขา ความเพิกเฉยเพราะความไม่รู้อาศัยกามคุณ เป็นข้าศึกใกล้ เพราะมีส่วนเข้ากันได้โดยไม่พิจารณาถึงคุณและโทษเหมือนกัน เพราะเห็นรูปด้วยจักขุ อุเบกขาจึงเกิดขึ้นแก่ปุถุชนคนโง่เขลา ยังไม่ชนะกิเลส ยังไม่ชนะวิบาก ไม่เห็นโทษ เป็นอุเบกขาอาศัย เรือนคือราคะ มีปฏิฆะ ความขัดเคืองเป็นข้าศึกไกลของอุเบกขา บุคคลผู้เจริญมุทิตาภาวนาแล้ว จะมีใจเป็นกลาง ไม่ยินดียินร้ายต่อผู้อื่น มีจิตใจที่หนักแน่นไม่เอนเอียงไปในอกุศล ปลอยวางกับสิ่งที่มา วุ่นวายใจ มีจิตใจที่สงบ ไม่มีความคิดที่จะไปเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น เมื่อภิกษุผู้เจริญอุเบกขาภาวนาอยู่ จะละความหุดหิดได้^{๖๐} มีแต่ความรู้สึกที่เป็นกลาง มีเหตุผลถูกต้องตามคลองธรรม จะเป็นการ ป้องกันความคิด คำพูด การกระทำที่จะไปพรากรชีวิตใคร เพราะไม่มีความหุดหิด มีแต่ความเที่ยง ธรรม มีความคงที่ยุติธรรมทั้งต่อตนและผู้อื่น มีจิตใจที่สงบ ไม่เอาเรื่องใคร ไม่นำสิ่งที่ เป็นข้าศึกต่อ ความสงบใจเข้ามารบกวน โดยเฉพาะความคิดที่จะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นจนนำไปสู่การพรากรชีวิต มนุษย์

สรุปว่า อุเบกขาเป็นความวางใจเป็นกลางสงบราบเรียบสม่ำเสมอเที่ยงธรรม บุคคลผู้เจริญ อุเบกขาภาวนาจะสามารถจัดมีอัญญานุเบกขา ความเพิกเฉยเพราะความไม่รู้อาศัยกามคุณ และสามารถละปฏิฆะ ความขัดเคืองได้ พระภิกษุผู้มากอุเบกขาภาวนา จะมีแต่ความรู้สึกที่เป็นกลางเที่ยง ธรรม มีจิตใจที่สุขสงบไม่เอาเรื่องใคร ไม่เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น

^{๕๘} พระคันธसारภิงค์, อภิธรรมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยรายวัน กราฟฟิค เฟลท, ๒๕๔๖), หน้า ๗๖๔.

^{๕๙} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๑๓๘๙.

^{๖๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๐/๑๓๑.

ผู้วิจัยขอยกกรณีตัวอย่างบุคคลผู้ละการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักพรหมวิหารด้วยเรื่อง พระนางสามาวดีอัศรมเหสีของพระเจ้าอุเทน^{๖๑} พร้อมทั้งหญิงบริวารจำนวน ๕๐๐ คนถูกพระนาง มาคันทียาผู้ผูกอาฆาตในพระพุทเจ้ากลั่นแกล้งด้วยวิธีต่าง ๆ ยุยงให้พระเจ้าอุเทนเข้าใจผิดด่าริ จะปลงพระชนม์พระนางด้วยลูกศร แต่พระนางสามาวดีทรงให้โอวาทแก่หญิงบริวารให้มีจิตเมตตา สม่่าเสมอกันในพระราชา ในพระนางมาคันทียา และในตน ไม่คิดประทุษร้ายผู้อื่นแม้กำลังประทุษร้าย อยู่ ภายหลังพระราชาทรงทราบความจริง ทรงอภัยโทษพร้อมทั้งขอให้พระนางยกโทษ เอื้อเพื่อ พระราชาด้วยการสร้างชกชนวนให้สร้างกุศลความดีในพระพุทศาสนา ขึ้นชมนุโมทนาในการสร้าง ความดีที่ได้กระทำร่วมกันกับบริวาร แม้นางชูชุตตราผู้เป็นบริวารได้บรรลุธรรมก่อนตน ก็มีจิตยินดี อนุโมทนา ฟังธรรม แม้กระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิตมาถึงก็ทรงวางพระทัยให้สงบเป็นกลางไม่วุ่นกลัว กับภัยที่กำลังจะเกิด พระนางสามาวดีพร้อมทั้งบริวาร เจริญเมตตาภาวนา จึงไม่มีความคิดประทุษร้าย ต่อผู้ประทุษร้าย ทรงเจริญกรุณาภาวนาแม้ถูกประทุษร้ายก็ไม่ประทุษร้ายตอบ เจริญมุทิตาภาวนา มี แต่ความยินดีชื่นชมในบุคคลผู้มีความสุขความสำเร็จ แม้บุคคลนั้นจะเป็นบริวารของตนก็ตาม เจริญ อุเบกขาภาวนา มีใจสงบที่เป็นกลางปล่อยวางความยินดียินร้ายได้ แม้มรณภัยจะมาปรากฏอยู่ต่อหน้า ก็ตาม

หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักพรหมวิหาร ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า พระภิกษุผู้เจริญพรหมวิหารธรรม อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เจริญไปในตน และบุคคลอื่น จะละความอยากได้ ความปองร้ายเบียดเบียน ความริษยา และความหงุดหงิดได้ มีความสุขกาย สุขใจ หลับตื่นเป็น มีแต่ความปรารถนาดี ความคิดจะเกื้อกูล มีแต่ความชื่นชมยินดี และมีการวางใจเป็นกลาง ไม่โอนเอนไปในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เมื่อเจริญพรหมวิหารธรรมอยู่เป็นนิตย จะเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดความอยากได้ ไม่ให้เกิดอิจฉาริษยาคิดร้ายต่อตนและผู้อื่น มีแต่ความหวังดี มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น มีแต่ความชื่นชมยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น มีใจมั่นคงสงบ อันเป็นหลักการ ในการป้องกันไม่ให้ไปกระทำการพรากชีวิตทั้งของตนเองและผู้อื่น บุคคลมีความเป็นผู้ใหญ่ มีความปรารถนาดี รู้จักวางตัวได้เหมาะสมกับบุคคลและสถานที่ มีความสงบระงับแห่งใจ เพราะเป็น ผู้มากด้วยการภาวนาพรหมวิหาร

^{๖๑} คุรายนละเอียดใน พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒๒/๑๕/๒๐๓-๒๑๒.

๔.๕ หลักการป้องกันการพรางชีวิตมนุษย์ตามหลักกัลยาณมิตตา

กัลยาณมิตตา คือ ความมีกัลยาณมิตร มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหา และบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี, ความรู้จักเลือกเสวนากับบุคคล หรือเข้าร่วมหมุ่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญา มีความสามารถ ซึ่งจะช่วยเหลือ สนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการ และธรรมปฏิบัติ, สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี^{๖๒} กัลยาณมิตรจัดว่าเพื่อนที่มีศีล สมาธิ ปัญญา สมจริงดังพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

กตโม จ ภิกขเว ปุคฺคโล เสวิตัพโพ ภชิตัพโพ ปยิริปาสิตัพโพ ? อธิ ภิกขเว เอกจโจ ปุคฺคโล สทิสโส โหติ สีสเลน สมาธิโน ปญฺญาย. เอวรูปโป ภิกขเว ปุคฺคโล ปุคฺคโล เสวิตัพโพ ภชิตัพโพ ปยิริปาสิตัพโพ. ตํ กิสฺส เหตุ ? สีสสามญฺญุตานํ สตํ สีสกถา จ โน ภวิสฺสติ, สา จ โน ปวตฺตณิ ภวิสฺสติ, สา จ โน ฆาสุ ภวิสฺสติ. สมาธิสามญฺญุตานํ สตํ ปญฺญากถา จ โน ภวิสฺสติ, สา จ โน ปวตฺตณิ ภวิสฺสติ, สา จ โน ฆาสุ ภวิสฺสติ. ตสฺมา อวรูปโป ปุคฺคโล ปุคฺคโล เสวิตัพโพ ภชิตัพโพ ปยิริปาสิตัพโพ.^{๖๓}

บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ เป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เสมอกันในด้านศีล สมาธิ ปัญญา บุคคลเช่นนี้ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ ชื่อนั้น เพราะเหตุไร เพราะการสนทนาเกี่ยวกับศีลสมาธิ ปัญญา จักมีแก่เราทั้งหลายผู้ถึงความเสมอกันในด้านศีล สมาธิ ปัญญาการสนทนาของเราทั้งหลายนั้นจักดำเนินไปได้ และจักเป็นความสำราญเพราะเหตุ นั้น บุคคลเช่นนี้จึงควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้^{๖๔}

บุคคลควรคบหาแต่กัลยาณมิตรรวมถึงตนเองก็มีความกัลยาณมิตร ประกอบด้วย กัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ คือ

^{๖๒} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๕๗.

^{๖๓} อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๒๖/๑๑๙.

^{๖๔} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๒๖/๑๗๔-๑๗๕.

๑) **ปิโย** คือ เป็นที่รักเป็นที่พอใจ อยู่ในฐานเป็นที่สบายใจและสนิทสนมของผู้ที่เข้าหาชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ได้ถาม

๒) **ครุ** คือ เป็นที่เคารพ ในฐานประพาศสมควรแก่ฐานะ เป็นผู้ใหญ่ที่น่าเคารพ อยู่ใกล้แล้วเกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งใจ และปลอดภัย

๓) **ภาวนีโย** คือ เป็นที่ยกย่อง น่านับถือ ในฐานทรงคุณธรรม คือ ความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ

๔) **วตฺตา** คือ เป็นนักพูด รู้จักพูดให้ได้ผลอันสมควรแก่เหตุ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเวลาไหนควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนที่เหมาะสม เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕) **วจนฺทโม** คือ เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำแนะนำวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ไม่หงุดหงิดง่าย

๖) **คมภีรณฺจ กถิ กตฺตา** คือ เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจง่าย และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปจนแตกฉาน

๗) **โน จฏฐาเน นิโยชเย** คือ ไม่ชักนำในอฐานะ ไม่แนะนำในเรื่องที่ไม่มีประโยชน์ หรือชักจูงไปในการประกอบอกุศล^{๖๕}

บุคคลควรเลือกคบหาแต่กัลยาณมิตรรวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรให้กับตนเองและผู้อื่น ทำตัวตนเองให้น่ารัก น่าเคารพ น่านับถือ รู้จักกาลเทศะ ฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น แม้จะขัดใจก็ไม่เคืองโกรธ คิดแต่สิ่งที่ดีแนะนำแต่สิ่งที่ดี ไม่แนะนำสิ่งที่ไม่ดี ทำประโยชน์อันดีแก่ตนและผู้อื่น การพรากรชีวิตมนุษย์จัดว่าเป็นสิ่งที่ชั่วหยาบ ส่งผลกระทบทั้งต่อผู้กระทำ คณะสงฆ์ และบุคคลในสังคม เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องช่วยกันด้วยการเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน ดูแลเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เหล่านี้ขึ้น เพราะสร้างความหวาดระแวง ความไม่สงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงหลักการป้องกันการพรากรชีวิตมนุษย์ตามหลักกัลยาณมิตตตา โดยแยกความเป็นกัลยาณมิตรตามบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนในสังคม ดังต่อไปนี้

^{๖๕} คุรยละเอียดใน อภ.สตุตถ. (บาลี) ๒๓/๓๗/๒๙, อภ.สตุตถ. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

๔.๕.๑ หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์โดยความเป็นกัลยาณมิตรต่อตนเอง

สำหรับตัวพระภิกษุเอง เมื่อออกบวชในพระพุทธศาสนาแล้วคบหากับเพื่อนสพรหมจารี ผู้ประพฤติดุธรรม มีศีลเป็นที่รัก เมื่อมีข้อสงสัยในธรรมควรเข้าหาพระอุปัชฌาย์อาจารย์ หรือบัณฑิต นักปราชญ์ผู้ประพฤติดุธรรม ผู้รู้ธรรม แม้ตนเองก็ควรเป็นกัลยาณมิตรต่อตัวเอง ประกอบด้วย กัลยาณมิตรธรรม มีความเป็นที่รักเป็นที่พอใจ เป็นต้น ประคองตนเองด้วยระลึกถึงสมณสัญญาตามที่พระพุทธองค์ตรัสไว้สมณสัญญา ๓ ประการ คือ

- (๑) เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์
- (๒) ชีวิตของเราเนื่องด้วยผู้อื่น
- (๓) มารยาทอย่างอื่นที่เราควรทำมีอยู่^{๖๖}

เพราะว่าสมณสัญญาเป็นเหตุให้พระสงฆ์มีสติรู้ตัวและสำนึกอยู่เสมอว่าตนเองเป็นพระสงฆ์ จะต้องปฏิบัติและวางตัวอย่างไรจึงจะเหมาะสม ทำให้มีความระมัดระวังกายวาจา รักษาระเบียบวินัยเรียบร้อยและเป็นอยู่อย่างสันโดษมากขึ้นน้อยเหมาะสมกับเพศภาวะ หากไม่มีสมณสัญญา พระสงฆ์จะทำอะไรตามใจชอบด้วยความเพลิดเพลินลิ้มตัว และไม่รู้ที่กำลังทำผิดระเบียบวินัย ไม่มีสมณสาธูป^{๖๗} หากมีสมณสัญญาแล้ว ก็จะรักษาสมณสาธูป อันเป็นกิริยา ข้อปฏิบัติที่เหมาะสมของพระสงฆ์^{๖๘}ไว้ได้

สมณสัญญาทั้ง ๓ ประการนี้ เมื่อพระภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เจริญทำให้มากแล้ว ย่อมให้ธรรม ๗ ประการบริบูรณ์ คือ

- (๑) เป็นผู้มิปดิดำเนินเรื่อง ประพฤติต่อเนื่องเป็นนิตยในศีลทั้งหลาย
- (๒) เป็นผู้ไม่มีอภิขมา (ความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา)
- (๓) เป็นผู้ไม่มีพยาบาท (ความคิดร้าย)
- (๔) เป็นผู้ไม่มีมานะ (ความถือตัว)
- (๕) เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา

^{๖๖} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๑/๒๔๒.

^{๖๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๙๙๗.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๙๘.

(๖) เป็นผู้มีการพิจารณาปัจจัยทั้งหลายอันเป็นบริหารแห่งชีวิตว่า ปัจจัยเหล่านี้มีประโยชน์เช่นนี้ แล้วจึงบริโภค

(๗) เป็นผู้ปรารภความเพียร^{๖๙}

พระภิกษุมีสมณสัญญาไม่ขาดสมณสาธูป ผีกลั่นอบรมตนเองให้ดีด้วยพระธรรมวินัย มีความสำรวมในศีล มีความสำรวมใจ ไม่ปล่อยให้ออกุศลอันใดเข้าไปสิงอยู่ในใจ แม้ถูกยั่วด้วยเหตุใด ๆ ก็ไม่ขาดสติ ทำการเบียดเบียนชีวิต หรือพรากชีวิตของผู้ใด มีใจประกอบด้วยเมตตา ปฏิบัติตนให้สมควรกับการเป็นนื่อนาบุญของชาวโลก ไม่ล่วงละเมิดพระวินัย จนเป็นเหตุให้กระทำการพรากชีวิตตนและผู้อื่น

การล่วงละเมิดพระวินัยที่ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์นั้น เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยต้นพุทธกาล ในสมัยนั้นยังไม่มีพุทธบัญญัติทางพระวินัยแต่อย่างใด กุลบุตรที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา หลายรูปได้สำเร็จมรรคผล หมดกิลเลสาสวะ มีศีล มีการฝึกตน สามารถสอนตนเอง รู้ในสิ่งที่ควรไม่ควร ด้วยญาณตามคุณวิเศษที่มีในตัวของท่านเหล่านั้นได้ แต่เมื่อกุลบุตรมาขอบวชเป็นพระภิกษุ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ตามกุศลเจตนา มีศรัทธาในการบวชของแต่ละคน จึงมีความแตกต่างกัน ทั้งชาติ ตระกูล รวมทั้งอัธยาศัย ความประพฤติ จึงการแสดงออกถึงพฤติกรรมและความคิดในทางอันไม่เหมาะสมจึงเกิดขึ้น บางรูปมีปกติโลภอยากได้เป็นผู้มากด้วยราคะ บางรูปมีปกติโกรธผูกอาฆาตมาดร้ายต่อผู้อื่น บางรูปขาดปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา เมื่อถูกเวทนาบีบคั้น ถูกความเข้าใจผิดครอบงำ หรือถูกรังแกบีบคั้น จึงกระทำการพรากชีวิตมนุษย์แล้วต้องอาบัติปาราชิก หรืออาบัติตามสมควรแก่วัตถุ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงความเป็นกัลยาณมิตรต่อตนเอง โดยพระภิกษุเองมีสติรู้ตัวเองอยู่ในสมณสัญญาตักเตือนแก้ไขตนเองไม่ให้ล่วงละเมิดการพรากชีวิตมนุษย์เพราะอาการของภิกษุจะต้องอาบัติ ๖ อย่าง ดังต่อไปนี้

๑) **อลัชชิตา ต้องด้วยไม่ละอาย^{๗๐}** แก้ไขด้วยอาการที่ตัวพระภิกษุเองต้องเกิดความละอาย ผู้วิจัยขออธิบายว่า พระภิกษุกระทำความผิดคือการพรากชีวิตมนุษย์โดยไม่ละอาย ไม่มีความเกรงกลัวต่อบาปบุญคุณโทษ หรือภัยที่จะเกิดนั้น เป็นผู้ควรถูกลงโทษตำหนิเป็นอย่างยิ่ง เพราะขาดธรรม ๒ อย่าง คือ หิริ คือ ความละอายบาป เป็นทางหลักเลียงสำหรับบุคคลผู้ไม่มีความละอายบาป และ

^{๖๙} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๑/๒๔๒-๒๔๓.

^{๗๐} ดุราลัยละเอียตใน วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๙๕/๒๒๘, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๕/๓๙๔.

โอดตปปะ คือ ความเกรงกลัวบาป เป็นทางหลักเลียงสำหรับบุคคลผู้ไม่เกรงกลัวบาป^{๗๑} กุลบุตรผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาควรมีความเกรงกลัวต่อสิ่งที่เป็บบาปอกุศลนับว่าสำคัญอย่างยิ่งต่อพระภิกษุที่ผู้คิดจะเบียดเบียนพรากชีวิตของตนเองและผู้อื่น เพราะถ้าพระภิกษุมีความละอายก็จะละความคิดในการพรากชีวิตโดยเจตนา อันก่อให้เกิดบาปอกุศลขึ้น ทาง กาย วาจา ใจ มีความเกรงกลัวต่อผลของบาปอกุศลการกระทำพรากชีวิตมนุษย์ อันเป็นสิ่งที่นับว่าผิดศีลธรรม กลัวผลเสียที่จะตามมาจากการกระทำนั้น ทั้งหิริและโอดตปปะสองอย่างนี้รวมเรียกว่า ธรรมที่คุ้มครองโลก คือธรรมสองข้อนี้คุ้มครองโลกทำให้โลกนี้เกิดความสงบสุข ทำให้โลกนี้ร่มเย็น เพราะถ้าบุคคลโดยเฉพาะพระภิกษุมีความละอายต่อการทำบาปอกุศล และมีความเกรงกลัวต่อผลของบาปอกุศลแล้ว ก็จะไม่คิดเบียดเบียนกัน ไม่อาฆาตมาดร้ายเบียดเบียนกัน ไม่ต้องหวาดระแวงใคร ไม่กระทำความผิดศีลผิดธรรมด้วยการพรากชีวิตของใคร ทุกคนที่อยู่บนโลกนี้ร่วมกันย่อมอยู่เป็นสุข มีความร่มเย็น ซึ่งการพรากชีวิตมนุษย์ โดยจงใจนั้น

พระพุทธองค์ทรงห้าม โดยทรงบัญญัติวินัยห้ามไว้และปรับโทษไว้อย่างสูงสุด คือการปรับอาบัติปาราชิก เป็นครุกาบัติ คือ อาบัติหนัก พระภิกษุผู้จงใจกระทำความผิดจากการเป็นพระภิกษุไม่สามารถกลับมาขอการบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาใหม่ได้อีก เหมือนโทษร้ายแรงที่ต้องโทษประหารชีวิตในทางโลก ภิกษุควรมีความละอายใจ และความเกรงกลัวต่อบาป ไม่ควรก้าวล่วงพุทธบัญญัติ ที่ปรับโทษร้ายแรงเป็นอาบัติหนักเช่นนั้น โดยมีจิตที่เมตตากรุณาไม่คิดจะเบียดเบียนชีวิตของตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นการกระทำที่โหดร้ายผิดมนุษยวิสัย เป็นสิ่งที่ผู้ออกบวชประพฤติพรหมจรรย์ไม่พึงกระทำ และพระพุทธองค์ทรงบัญญัติห้ามการกระทำเช่นนั้นไว้แล้ว ไม่ควรไม่มีความละอายต้อดังทำเช่นนั้นไปโดยไม่สนใจไม่ละอายความผิดอันผิดต่อศีลธรรม ไม่มองข้ามละเลยเมินเฉยปล่อยให้อกุศลครอบงำ ทำการพรากชีวิตมนุษย์ ควรเห็นคุณค่าและความสำคัญต่อพระธรรมวินัย ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ก็เพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ของพระภิกษุให้สะอาดบริสุทธิ์ เป็นนื่อนาบุญอันประเสริฐของชาวโลก

^{๗๑} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๘๖/๗๗.

ดังนั้นพระภิกษุควรสำรวมกาย วาจา และใจ มี หิริ คือความละอายต่อการกระทำอันจะก่อให้เกิดบาปอกุศลขึ้นในตน จึงควรมีความเมตตากรุณา ไม่มีจิตคิดที่จะไปพรากรชีวิตของใคร ด้วยมีความละอายแก่ใจ และมีความเกรงกลัวต่อบาปอกุศล และผลของการกระทำที่เกิดจากการพรากรชีวิตมนุษย์ ซึ่งเป็นการสูญเสียชีวิต อาจจะก่อให้เกิดการผูกเวรในภายหลังขึ้นได้ การมีหิริและโอตปปะของพระภิกษุนั้น จะเป็นเกราะป้องกันและคุ้มครองรักษาพระภิกษุทำให้สังคมสงฆ์และสังคมมนุษย์มีความสงบสุข ไม่ต้องหวาดระแวงกัน เพราะเมื่อบุคคลมีความละอายต่อการกระทำบาป และเกรงกลัวต่อผลของบาปแล้ว คนทั้งหลายก็จะคิดที่จะไม่ทำบาปอกุศล จะอยู่ร่วมกันด้วยเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน สมควรสมานสามัคคีกัน ใช้ชีวิตโดยพื้นฐานแห่งศีลธรรมความดี อันเป็นเหตุแห่งความสงบสุข

๒) **อณฺเณตา** คือ ต้องด้วยไม่รู้สิ่งนี้เป็นอาบัติ^{๗๒} แก้ไขด้วยอาการที่ตัวพระภิกษุเองต้องมีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมพระวินัยนั้น ผู้วิจัยขออธิบายว่า กุลบุตรภิกษุผู้บวชเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เป็นพระนวกะ คือ เป็นผู้บวชมาไม่นาน ควรเล่าเรียนศึกษาพระธรรมวินัย คือ พระวินัย ซึ่งหมายถึงสิกขาบทบัญญัติและอาจารย์บัญญัติที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ และพระสัทธรรม ซึ่งหมายถึงพระธรรมคำสอนของพระศาสดา^{๗๓} ที่พระภิกษุพึงจะต้องศึกษา อันได้แก่ พระพุทธพจน์ คือ พระไตรปิฎก ที่ควรศึกษาเล่าเรียนนั้น เรียกว่า นวังกสัทธุดาสน์^{๗๔} มี ๙ อย่าง คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธัมมะ เวทลละ^{๗๕} ศึกษาเล่าเรียนธรรมนั้นแล้ว ก็หมั่นไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา ธรรมเหล่านั้นจึงประจักษ์ชัด พระภิกษุผู้ไตร่ตรองเนื้อความด้วยปัญญา ไม่ใช่เล่าเรียนธรรมเพื่อจะข่มขู่ผู้อื่น และไม่ใช่เล่าเรียนมุ่งจะเปลี่ยนตนจากค่านินทาว่าร้าย เล่าเรียนเพื่อรู้รับประโยชน์แห่งธรรมนั้น เหมือนเหล่ากุลบุตรเล่าเรียนธรรมได้รับ ธรรมเหล่านั้นที่พวกเขาเรียนดีแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขสันต์กาลนาน^{๗๖}

^{๗๒} ดุรายละเอียตใน วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๙๕/๒๒๘, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๕/๓๙๔.

^{๗๓} ดุรายละเอียตใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๖๐/๒๘๓-๒๘๔.

^{๗๔} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๑๕๖.

^{๗๕} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๒๐/๑๒.

^{๗๖} ดุรายละเอียตใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓๙/๒๕๓-๒๕๕.

นวัคส์ตฤศาสน์ นั้น หมายถึงพระพุทธรูปจนก็ได้ พระพุทธศาสนาก็ได้ พระธรรมวินัยก็ได้^{๗๗} สมจริงดังพระผู้มีพระภาค ได้ตรัสไว้ว่า

บุรุษผู้ต้องการงูพิษ เที้ยวเสาะแสวงหางูพิษ เขาพบงูพิษตัวใหญ่ จะพึงใช้ไม้มีง่ามเหมือนเขาแพะกดไว้แน่น ครั้นแล้วจึงจับที่คออย่างมั่นคง ถึงแม้งูพิษนั้นจะพึงรัดมือ แขน หรือที่อวัยวะน้อยใหญ่แห่งใดแห่งหนึ่งของบุรุษนั้นด้วยขณคักจริง ถึงอย่างนั้น เพราะการรัดนั้น เขาก็ไม่ตาย หรือได้รับทุกข์ปางตาย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาจับงูพิษไว้แน่นแล้ว แม้นินใด กุลบุตรบางพวกในธรรมวินัยนี้ ก็ ฉะนั้นเหมือนกัน เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดกอะ อัฏฐกธรรม และเวทลลสะ พวกเขาเหล่านั้นเล่าเรียนธรรมนั้นแล้ว ไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา ธรรมเหล่านั้นจึงประจักษ์ชัดแก่พวกเขา ผู้ ไตร่ตรองเนื้อความด้วยปัญญา กุลบุตรเหล่านั้นเล่าเรียนธรรมมิใช่มุ่งจะข่มขู่ผู้อื่น และมีมุ่งจะเปลี่ยนตนจากค่านินทาวาว่าร้าย ย่อมได้รับประโยชน์แห่งธรรมนั้น เหมือนที่เหล่ากุลบุตรเล่าเรียนธรรมได้รับ ธรรมเหล่านั้นที่พวกเขาเรียนดีแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสันต์กาลนาน ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพวกเขาเรียนธรรมทั้งหลายมาดีแล้ว^{๗๘}

การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอน หรือที่เรียกว่า “คันถธุระ” จัดเป็นฐานะหน้าที่อันสำคัญที่พึงกระทำของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ซึ่งฐานะในพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่ ๒ ประการ คือ คันถธุระและวิปัสสนาธุระ ในฐานะ ๒ อย่างนั้น การศึกษาเล่าเรียนพุทธวจนะ นิกายหนึ่ง สองนิกาย หรือ จปพระไตรปิฎก พุทธวจนะ ทั้งสิ้น แล้วทรงจำไว้ได้ เข้าถึงโสตประสาท คล่องปาก ขึ้นใจ แหงตลอดดีด้วยทัญญู^{๗๙} แสดงได้ สอนได้ ตามสมควรแก่สติปัญญาของตน เพื่อรักษาพระพุทธรูปไว้ รวมถึงการแนะนำสั่งสอน เผยแผ่พระพุทธรูปแก่บุคคลทั่วไป ตลอดทั้งการจัดการรักษาตำราและ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไว้ด้วย^{๘๐} ฐานะนี้ ชื่อว่า คันถธุระ

^{๗๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา คำวัด, หน้า ๓๙๐.

^{๗๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓๙/๒๕๓.,

^{๗๙} ดูรายละเอียดใน อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๙๑/ ๒๗๖-๒๗๘.

^{๘๐} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา คำวัด, หน้า ๑๑๗.

ส่วนการที่ภิกษุผู้มีความประพฤติเบา ยินดียิ่งในเสนาสนะอันสงัด เพียรพยายามกำหนดรู้ความสิ้นไป และความเสื่อมไปในรูปนาม ชันธ ๕ อยู่เนื่อง ๆ ยังวิปัสสนาปัญญาให้เกิดขึ้นด้วยอำนาจ การทำความเพียรอย่างต่อเนื่อง แล้วบรรลุอุรียผลตามลำดับ เป็นงานที่มุ่งอบรมปัญญาให้เกิดโดยการ ปล่อยาวภาวระทั้งปวง ทำกายใจให้เบา ยินดีในเสนาสนะที่เงียบสงบ พิจารณาความเสื่อมไปสิ้นไปใน สังขารร่างกายจนเห็นสามัญญลักษณะ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้ชัดเจน เจริญอบรมวิปัสสนา ต่อเนื่องไปไม่ขาดสายจนถึงหลักชัยคว่ำอรรถผลได้^{๘๑} ฐานะนี้ ชื่อว่า วิปัสสนาฐานะ

ดังนั้น กุลบุตรผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา เมื่อปฏิญาณตน เป็น ส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยแล้ว จึงต้องดำเนินวิถีชีวิตตามรูปแบบแห่งความเป็นสมณะในพระพุทธ ศาสนา มีสามัญญสำนึกตลอดเวลา ปฏิบัติตนให้อยู่ในครรลองคลองธรรมประกอบฐานะตามแนวแห่ง คันถะฐานะและวิปัสสนาฐานะ ครั้นเมื่อได้รับการบรรพชาอุปสมบทแล้ว เมื่อเลือกที่จะศึกษาดำเนินสมณ กิจตามหลักการหรือรูปแบบของคันถะฐานะ คือ ตามรูปแบบวิธีแห่งการศึกษาของพระปริยัติธรรม เรียน เพื่อรู้ เพื่อรักษา เพื่อนำธรรมะมาอบรมตนเอง ไม่ใช่เรียนเพื่อโอ้อวด หรือเพื่อชมใคร ก็จะมีการปฏิบัติ ที่ไม่ผิดเพี้ยน อันเป็นเหตุให้ต้องประพฤตินอกธรรม นอกวินัย มีการพรากรชีวิตมनुษย์ เป็นต้น พระภิกษุจะกล่าวอ้างไม่ได้ว่า เพราะตนไม่รู้แล้วไม่มีความผิดทางพระวินัยไม่ได้ จึงต้องหมั่นศึกษา จากคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถา ตลอดจนหมั่นเข้าหาเพื่อศึกษาโดยตรงกับพระอุปัชฌาย์และ พระอาจารย์ ต้องสนใจที่จะเรียนรู้พระวินัยบัญญัติ เพื่อให้รู้ว่า สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ จะได้ไม่ต้อง ล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น ๆ ทำตนเองให้เคร่งหมอง เช่น ทำการพรากรชีวิตมनुษย์ จึงต้องอาบัติปาราชิก หาสิ่งวาสนไม่ได้ เป็นต้น พระภิกษุเมื่อไม่รู้พระธรรมวินัยที่ถูกต้องแล้ว อาจจะเผลอกระทำการพรากร ชีวิตมनुษย์ ด้วยความรู้ ด้วยไม่รู้จักระงับจิตใจอันเป็นผลให้ผู้จงใจกระทำการผิด ได้รับโทษทาง พระวินัยอย่างเด็ดขาด รวมถึงผู้อื่นก็ย่อมได้รับผลกระทบถึงขั้นผูกอาฆาตก่อเวร ในกรณีสูญเสียบุคคล ผู้เป็นที่รักด้วยการกระทำการพรากรชีวิตของพระภิกษุนั้น เปรียบเสมือนกฎหมายทางบ้านเมือง ไม่ให้ การยกเว้น แก่ผู้ตั้งใจกระทำความผิดฉนั้น เพราะถ้าหากการกระทำความผิดดังกล่าวนี้ได้รับการ ยกเว้นแล้ว กฎหมายก็ไม่มีศักดิ์สิทธิ์ ไม่มีความชอบธรรม ไม่มีความน่าเชื่อถือไม่ได้รับการยอมรับ ไม่ได้รับความศรัทธาเชื่อมั่นจากประชาชน ในทางพระวินัยบัญญัตินี้ก็เช่นกัน หากพระภิกษุจงใจ กระทำการล่วงละเมิดสิกขาบท ทำการพรากรชีวิตมनुษย์ ถ้าได้รับการยกเว้นแก่ภิกษุที่ต้องอาบัติด้วยการ ที่ปล่อยปะละเลย เพราะอ้างว่าไม่ได้ศึกษามา จะพระภิกษุอีกจำนวนมากที่ไม่มีความยำเกรงต่อ พระวินัย ไม่เกรงกลัวต่ออาบัติ ย่อมกระทำการละเมิดอยู่ตลอดเวลา นำมาซึ่งความหวาดระแวง อยู่ไม่

^{๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑๓.

สงบสุขของเพื่อนพระภิกษุด้วยกัน ตลอดถึงบุคคลในชุมชน ที่ต้องหวาดระแวงเพราะการกระทำของพระภิกษุนั้น นำมาซึ่งความเสื่อมเสียศรัทธาแก่ประชาชนทั่วไป

พระวินัยบัญญัติจึงไม่มีการยกเว้นต่อพระภิกษุที่บวชใหม่หรือบวชมานาน กุลบุตรผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ก็จะต้องมีความใส่ใจความสนใจศึกษาเล่าเรียนพระพุทธานุญาตจากพระไตรปิฎก อรรถกถา รวมถึงเข้าไปสอบถามหาความรู้จากพระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ ให้ความระลึกได้ ความรู้ตัวเครื่องป้องกันตนเองไม่ให้กระทำผิดพระวินัยอยู่ตลอดเวลา ระมัดระวังไม่ให้พลั้งเผลอ ก็เป็นเหตุให้พระภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มีการปฏิบัติตนที่ดี บริสุทธิ์สะอาดทั้งกาย วาจา และใจ มีความเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนา ตลอดถึงทำนุบำรุงเพื่อบรรลุมรรคผล นิพพานเป็นที่พึงทางใจ เป็นเนืองนาบุญอันประเสริฐ เป็นที่น่าศรัทธาเคารพกราบไหว้แก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ข้อนี้จึงมีความสำคัญที่พระภิกษุต้องทำความเห็นให้ถูกต้องด้วยปัญญา ด้วยการพิจารณา ว่าการจงใจกระทำการพรากชีวิตมนุษย์เช่นนี้ เป็นการกระทำที่ผิดสมณวิสัย โทธร้ายทารุณ ทำผิดแล้วอาบัติปาราชิก เมื่อไม่รู้ก็ควรศึกษาให้รู้ จะอ้างว่าไม่รู้ไม่ได้ เพราะการกระทำเช่นนี้ เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับเพศนักบวช แม้กระทั่งคฤหัสถ์ทั่วไปก็ไม่ทำ เป็นความชั่วหยาบในจิตใจ จัดเป็นอกุศลกิจ เป็นสิ่งที่กุลบุตรผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาไม่ควรทำ เมื่อไม่รู้ แต่เป็นสิ่งที่ผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุควรศึกษา ก็พึงศึกษาให้ถี่ถ้วน เพื่อไม่ให้ความคิด คำพูด การกระทำ ที่เป็นไปเพื่อพรากชีวิตตนเองหรือผู้อื่นใดเกิดขึ้น

๓) **กุกกุจจปกตตา** คือ ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำ^{๘๒} แก้ไขด้วยอาการที่ตัวพระภิกษุเองต้องไม่มีความสงสัย ผู้วิจัยขออธิบายว่า ในประเด็นนี้ความสงสัย เป็นความกังวลใจ เป็นความลำบากแห่งใจ มีความสำคัญว่าควรในสิ่งที่ไม่ควร ไม่ควรในสิ่งที่ควร มีโทษในสิ่งที่ไม่มีโทษ ไม่มีโทษในสิ่งที่มีโทษ ความรำคาญ กิริยาที่รำคาญ ภาวะที่รำคาญ ความเดือดร้อนใจความยุ่งใจ^{๘๓} เป็นสิ่งขัดขวางจิตไม่ให้บรรลุความดี^{๘๔} จัดว่าเป็นกิเลสในวิภวธรรม ได้แก่ ธรรมที่เป็นเครื่องปิดกั้น หรือขัดขวางไม่ให้บรรลุความดี ไม่เปิดโอกาสให้กระทำความดี และเป็นเครื่องกั้นความดีไว้ไม่ให้เข้าถึงจิตของคนวิธีป้องกันไม่ให้เกิดนิรณธรรม ในที่มุ่งถึงกุกกุจจนิรณธรรม อันเป็นความร้อนใจ เกิดความลังเลแล้วยังขึ้นทำ ลังเลใจว่าการพรากชีวิตมนุษย์ เป็นอาบัติหรือไม่เป็นอาบัติ หรือเกิดความอาฆาตแค้นใจ ถูกจิตสำนึกที่มีกระตุ้นเตือน แต่ไม่สามารถข่มใจให้เลิกได้ มีกรณีนี้ถ้าพระภิกษุยังขึ้นพรากชีวิตมนุษย์

^{๘๒} คุรยละเอียดใน วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๙๕/๒๒๘, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๕/๓๙๔.

^{๘๓} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๑๖๖/๒๙๗.

^{๘๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๑.

ทั้งที่ยังเกิดความสงสัย หรือสงสัยว่าการทำอย่างนี้จะผิดพระวินัยหรือไม่ พระวินัยบัญญัติห้ามไว้หรือไม่ แต่ก็ยังขึ้นทำลงไปทั้งที่สงสัยการทำอย่างนั้น หากเป็นการจงใจกระทำที่มีพระวินัยห้ามไว้ก็ต้องอาบัติปาราชิกทันที เพราะพรากชีวิตมนุษย์

อีกประเด็นหนึ่ง หากพระภิกษุนั้นศึกษาพระธรรมวินัยไว้ดีแล้ว มีความคิดเห็นที่ถูกต้องประกอบด้วยปัญญา ก็จะสามารถลัดความลังเลสงสัยนั้นไปได้แล้ว ก็จะไม่ทำในสิ่งที่เป็นอาบัติ แต่กรณีได้ศึกษามีความรู้คลายสงสัยได้ แล้วยังฝืนทำไป จัดว่าเป็นผู้ชั่วหยาบ และต้องอาบัติปาราชิก ในประเด็นนี้จึงเป็นการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์นี้ เป็นความตั้งใจกระทำของตัวภิกษุเอง จะด้วยความจงใจวางแผน หรือด้วยกรรมบิณฑ์ให้กระทำตาม โดยมากจะรู้ว่าผิดแต่ตั้งใจกระทำโดยไม่รู้จักขมใจตนเอง จึงต้องอาบัติปาราชิก เพราะจงใจกระทำ แต่ขึ้นชื่อว่า การพรากชีวิตนั้น เป็นการสูญเสียทางร่างกายเป็นความโหดร้ายของตัวบุคคล จึงควรสำรวมใจตนเองให้ดี ไม่ปล่อยให้อกุศลโดยเฉพาะนิวรณ์ธรรมเข้ามาครอบงำจิตใจ ควบคุมตนเองไม่ได้จนกระทั่งทำการพรากชีวิตมนุษย์

๔) **อกบปิเย กบปิยสณฺญิตา** คือ ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร^{๘๕} แก่ไขด้วยอาการที่ตัวพระภิกษุเองต้องมีปัญญาพิจารณาไม่สำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร ผู้วิจัยขออธิบายว่า กรณีนี้การที่ภิกษุมีความสำคัญผิดไป เช่น การพรากชีวิตสรรพสัตว์ เป็นเรื่องต้องห้ามตามพระวินัย แต่สำคัญไปว่าเป็นเรื่องที่ทำได้ เพราะเป็นพรากเพื่อทำอาหาร ไม่ผิดพระวินัย เป็นต้น จนถึงขั้นถูกอกุศลจิตครอบงำ ทำการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยความได้ ความอาฆาตแค้นของตนเอง ว่าไม่ผิด ถึงขั้นพรากชีวิตมนุษย์ โดยไม่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ก็จัดว่าเป็นความสูญเสียทางร่างกาย ในข้อนี้พระภิกษุจะต้องไม่ประพฤติดนผู้ที่มีลักษณะห้าวคือ ถือร้น สนองกิเลสด้วยการไปเบียดเบียนใคร ต้องหมั่นตรวจสอบพฤติกรรมของตนเองอยู่เสมอ ๆ ว่า สิ่งที่เรปฏิบัติอยู่นี้ เป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยหรือไม่ ถ้าเห็นว่าการกระทำนั้นผิด ก็ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนั้นเสีย และตั้งตนอยู่ในพระธรรมวินัยตลอดไป มีจิตอันประกอบด้วยเมตตากรุณา ไม่ปล่อยให้อกุศลเข้าครอบงำแล้วเบียดเบียนชีวิตใคร จักได้เป็นพระภิกษุที่เป็นต้นบุญต้นแบบให้กับชาวโลก เป็นที่น่าเคารพศรัทธากราบไหว้ของบุคคลผู้หวังบุญทั้งหลาย และพระภิกษุเอง ควรเป็นผู้มีการฝึกฝนตนเองทางกายวาจาและจิตใจตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญาเพื่อพัฒนาตนเองให้มีความประพฤติที่เรียบร้อย มีความบริสุทธิ์ สะอาด ทั้งกาย วาจา และใจ ความรู้มีสติปัญญา รู้ตัวทั่วพร้อมตลอดเวลา เพราะตัวภิกษุที่มีศีลดี มีสมาธิดี ปัญญาดี จะแยกแยะว่า สิ่งไหนควร สิ่งไหนไม่ควร ไม่พลาดพลั้งหรือจงใจกระทำการพราก

^{๘๕} ดูรายละเอียดใน วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๙๕/๒๒๘, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๕/๓๙๔.

ชีวิตใคร เพราะความรู้ในพระพุทธศาสนาของเรานั้นพระพุทธองค์ทรงวางไว้หัวใจหลักไว้ว่า ละชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องใส^{๘๖} เมื่อตัวพระภิกษุเอง ไตรตรองอยู่เสมอว่า “เรามีการอบรมตนในไตรสิกขาดีแล้ว หรือยัง” ปฏิบัติตามไตรสิกขามำเสมอ จะเป็นผู้มีการฝึกฝนอบรมกาย วาจา และจิตใจของตัวเราเอง เป็นอย่างดี สามารถแยกสิ่งที่ไม่ควร ไม่ดี และจะเป็นผู้ไม่มีความสำคัญตนผิด ในสิ่งควรหรือไม่ควร ซึ่งเป็นเกราะและหลักการในการป้องกันไม่ให้ไปเบียดเบียนชีวิตใคร หรือพรากรชีวิตใคร

๕) กบปิเย อกบปิยสญญิตา คือ ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร^{๘๗} แก่ไขด้วยอาการที่ตัวพระภิกษุเองต้องมีปัญญาพิจารณาไม่สำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร ผู้วิจัยขออธิบายว่า ในกรณีที่ภิกษุมีความสำคัญผิดไป เช่น การเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น เห็นว่าไม่มีความผิดพระวินัย เป็นต้น ปลอ่ยให้ความโลภ โกรธ หลงเข้าสิงจิตใจ จนไม่สามารถแยกแยะได้สำคัญว่าต้องอยากได้ ต้องแก้แค้น ต้องทำตามใจตนเองจนไม่สนใจถึงความถูกต้อง มีความสำคัญว่า ถ้าไม่เอาให้ได้ ถ้าไม่แก้แค้นคืน ถ้าไม่ทำตามใจ เป็นสิ่งที่ผิด ต้องทำตามที่ตนคิดซึ่งเป็นที่ไม่ชอบไม่ประกอบด้วยธรรมเป็นสิ่งที่ควร เป็นที่ถูกต้อง ความคิดเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงว่า ภิกษุบางรูปก็ไม่ได้เรียนรู้ หลักธรรมวินัย ในพระพุทธศาสนาเลย โดยเฉพาะการปฏิบัติขัดเกลามาตามพระธรรมวินัยว่าอะไรควรทำ เมื่อไม่เรียนรู้ไม่ศึกษาให้ถ่องแท้ ก็คิดไปว่า สิ่งที่ไม่ควรคือสิ่งที่ควร สิ่งที่ไม่ใช่พระธรรมวินัย คือสิ่งที่พระธรรมวินัย แต่ภิกษุบางรูปก็ศึกษาดีพระธรรมวินัยดีแล้ว แต่ไม่ฝึกฝนใจ แต่เลือกที่จะสนองกิเลสความต้องการของตน ก็ควรมีสติพิจารณาถึงความเป็นสมณะของตนว่าบวชเพื่อฝึกฝนตนเองตามพระธรรมวินัย เพื่อมุ่งไปสู่พระนิพพาน เมื่อพระภิกษุแยกแยะออกว่าสิ่งที่ตนทำเพราะสนองกิเลสนั้น ไม่ควรทำ เพราะถ้าถูกกิเลสครอบงำมีความสำคัญในสิ่งที่ไม่ควร ว่าควร ยังตั้งมั่นตั้งใจทำการพรากรชีวิตผู้อื่น ก็จะต้องต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากการเป็นพระภิกษุทันที พร้อมทั้งสร้างอกุศลกรรม ทำจิตใจของตนเองให้ชั่วหยาบอีกด้วย

๖) สติสมโมสา คือ ต้องด้วยลืมสติ^{๘๘} แก่ไขด้วยอาการที่ตัวพระภิกษุเองต้องไม่ลืมสติ ผู้วิจัยขออธิบายว่า ในประเด็นนี้สติ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ พระภิกษุควรมีสติอยู่กับอยู่ตลอดเวลา คำว่า “สติ” หมายถึง ความระลึกได้ อาการที่จิตนึกถึงสิ่งที่จะทำอะไรจะพูดได้นึกถึงสิ่งที่ทำคำที่พูดไว้แล้วได้ เป็นอาการที่จิตไม่หลงลืม ไม่เผลอโผล่ นึกคิดขึ้นได้ ระงับยับยั้งใจได้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความไม่

^{๘๖} ติรยลลเยียดโน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐-๕๑.

^{๘๗} ติรยลลเยียดโน วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๙๕/๒๒๘, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๕/๓๙๔.

^{๘๘} ติรยลลเยียดโน วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๙๕/๒๒๘, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๕/๓๙๔.

ประมาท^{๘๙} เป็นอาการที่จิตไม่หลงลืมมีสติ เป็นวิธีระงับยับยั้งใจได้ ไม่ให้เลินเล่อพลอสติปล่อยให้อกุศลเข้าครอบงำทำการพรากรชีวิตผู้อื่น เป็นการช่วยป้องกันความเสียหายในเบื้องต้น รู้จักการยับยั้งชั่งใจ มีการฉกฉวยขึ้นได้ หรือการคุมจิตไว้ในกิจ ดังนั้นสติ จึงเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก คือทำให้ตื่นตัวตื่นรู้อยู่เสมอ ดังนั้น พระภิกษุในพระพุทธศาสนาจึงต้องมีสติ คือ ดำรงตนอยู่ด้วยในความไม่ประมาท ไม่ปล่อยให้ลืมนอนทำก้าวล่วงสิกขาบทคือการพรากรชีวิตมนุษย์ เพราะความหลงลืมสติ^{๙๐} ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ ทั้งกับตนและผู้อื่น บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงลืมสติตาย หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก^{๙๑} สำหรับบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๙๒} เพราะฉะนั้นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจึงควรมีสติอยู่เสมอ ด้วยการสำรวมกาย วาจา ใจ ตั้งมั่นในศีลของตน แม้ถูกสิ่งต่าง ๆ มายั่วยุ ก็ควรมีสติ เพราะถ้าขาดสติไป ก็อาจจะทำการพรากรชีวิตผู้อื่นได้

สรุปว่า สำหรับตัวพระภิกษุเอง เมื่อออกบวชในพระพุทธศาสนาแล้วควรเลือกคบหากับเพื่อนสหพรหมจารีผู้ตั้งอยู่ในธรรม รวมทั้งตนเองควรตั้งอยู่ใกล้ยามมิตร ประคองตนเองด้วยระลึกถึงความเป็นสมณะของตน ฝึกฝนอบรมตนเองให้ดีด้วยพระธรรมวินัย มีความสำรวมในศีล มีความสำรวมใจ ไม่คิดอยากได้ของของผู้อื่น ไม่ประทุษร้ายผู้อื่น ไม่มีมานะถือตัว ใครต่อการศึกษา พิจารณาแล้วใช้สอยปัจจัย ๔ มีความเพียรในการปฏิบัติธรรม ปรับปรุงแก้ไขตนเอง ไม่ให้ล่วงละเมิดอาบัติด้วยอาการที่ต้องด้วยความไม่อาย ไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ สงสัยแล้วขึ้นทำ สำคัญผิดว่าถูก สำคัญถูกว่าผิด และหลงลืมสติ มีความละอาย ศึกษาให้รู้แจ้งในพระธรรมวินัย เพื่อไม่ให้เกิดความสงสัยแล้วขึ้นทำไปตามความไม่รู้ว่ามีผิดของตน จนสำคัญสิ่งที่ผิดว่าถูก ถูกว่าผิด มีสติ รู้ตัวด้วยสมณสัญญาอยู่เสมอ ควบคุมตนเอง ตักเตือนตนเอง ไม่ให้มีความคิด คำพูด การกระทำที่เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น

^{๘๙} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๙๘๐.

^{๙๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๔/๒๕๕.

^{๙๑} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๕.

^{๙๒} ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๕๑/๙๔-๙๕.

๔.๕.๒ หลักการป้องกันการพรากรชีวิตมนุษย์โดยความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้อื่น

บุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมควรเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เมื่อมีเหตุการณ์อันไม่ดี สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นควรช่วยกันระงับ ที่เกิดขึ้นอยู่ควรช่วยกันห้ามปราม ที่เกิดขึ้นแล้วควรช่วยกันหาหลักการป้องกันแก้ไขไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้นอีก โดยเฉพาะการพรากรชีวิตมนุษย์ ซึ่งเป็นความประทุติที่โหดร้าย สร้างความหวาดระแวงเกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะสังคมของบรรพชิตผู้ออกบวชพรหมจรรย์แล้วนั้นไม่ควรให้เกิดขึ้นเป็นอย่างยิ่ง แต่พระภิกษุบางรูปถูกมูลเหตุจงใจอันประกอบด้วยอกุศลชักนำบีบคั้นให้กระทำ จึงเป็นหน้าที่ของบุคคลผู้อยู่ในสังคมนั้น ๆ ควรช่วยกันสอดส่องระวัง ไม่ให้เกิดเหตุอันเช่นนั้น ผู้วิจัยขอแยกความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้อื่น อันเป็นหลักการป้องกันไม่ให้พระภิกษุบางรูปกระทำการพรากรชีวิตของตนและผู้อื่น โดยแยกตามบทบาทหน้าที่ ที่ควรทำของพระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้เป็นพุทธศาสนิกชน ดังต่อไปนี้

๑) พระสงฆ์คณะสงฆ์ในอารามนั้น ๆ พระสงฆ์ ได้แก่ หมู่ภิกษุ^{๙๓} ที่มาอยู่ร่วมกันในอารามนั้น สำหรับตัวคณะภิกษุเอง ควรอยู่ร่วมกันด้วยสังฆสามัคคี^{๙๔} เข้าไปตั้งสาราณียธรรม ซึ่งเป็นธรรมอันเป็นเหตุให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รักใคร่กลมเกลียว เคารพนับถือ สงเคราะห์ช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันเป็นเอกภาพ ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน^{๙๕} มี ๖ ประการ คือ

(๑) ตั้งมั่นเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้ก็เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

(๒) ตั้งมั่นเมตตาวัจกรรม ฯลฯ

(๓) ตั้งมั่นเมตตาตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้ก็เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

^{๙๓} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๙๗๖.

^{๙๔} คูรายละเอียดใน วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๕๓/๒๑๕-๒๑๖.

^{๙๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๑๑๒๓.

(๔) บริโภคโดยไม่แบ่งแยกลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุดแม้เพียงบิณฑบาต บริโภคร่วมกับพรหมจารีทั้งหลาย ผู้มีศีล แม้นี้ก็ป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกันเพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

(๕) มีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญไม่ถูกตมทา และทฎฐิครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้ก็ป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

(๖) มีอริยทฎฐิ อันเป็นธรรมเครื่องนำออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้ก็ป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน^{๙๖}

คณะสงฆ์ควรประกอบด้วยสาราณียธรรม มีความสามัคคีกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อพบเห็นพระภิกษุผู้หลงผิดกำลังคิดจะทำการพรากชีวิตตนหรือผู้อื่น ก็มีจิตอันประกอบด้วยเมตตากฎณา ช่วยกันห้ามปราม เพื่อไม่ให้เหตุ นั้น ๆ เกิดขึ้น แจ้งพระเถระในสงฆ์เพื่อช่วยอบรมหรือดูแลพระภิกษุรูปนั้น หากท่านขาดสติด้วยเวทนาของอาพาธอย่างใดไปเสียแล้ว ก็หาวิธีรักษา เป็นหลักการกัน ป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ไม่ให้เกิดขึ้นในสถานที่นั้น ๆ

๒) **คฤหัสถ์ผู้เป็นพุทธศาสนิกชนในสังคมนั้น ๆ** คำว่า “พุทธศาสนิกชน” แปลว่า ผู้นับถือพระพุทศาสนา ยินดีที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เต็มใจที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมคือ เว้นจากการทำความชั่ว ทำแต่ความดี และทำจิตใจให้หมดจรดจากกิเลส ด้วยการบำเพ็ญบุญในพระพุทศาสนา เช่นให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาขัดเกลา อบรม บ่มเพาะกาย วาจา ใจให้งดงามเรียบร้อย ให้สงบนิ่ง ให้พ้นจากความเศร้าหมองต่าง ๆ ^{๙๗}ควรเป็นผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ คือ

^{๙๖} วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘-๓๖๙.

^{๙๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๖๙๒.

- (๑) มีศรัทธา
- (๒) มีศีล
- (๓) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล
- (๔) ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนา^{๙๘}
- (๕) ทำอุปัชฌาย์ในศาสนา^{๙๙}ก่อน

เมื่อมีเหตุการณ์อันไม่ดีไม่งามเกี่ยวกับพระภิกษุเกิดขึ้น ก็ควรมีสติใช้ปัญญาพิจารณาในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วว่า อันไหนจริง เท็จ เกิดประโยชน์ หรือไม่เกิดประโยชน์ เมื่อทราบข่าวการกระทำผิดธรรมวินัยของพระภิกษุ ไม่ควรเหมารวมว่าพระภิกษุทุกรูปต้องกระทำผิดพระธรรมวินัย จนเสื่อมศรัทธาไป เมื่อพบเห็นพระภิกษุผู้กำลังจะพราภชีวิตมนุษย์ พึงมีความอนุเคราะห์ห้ามปรามเสียหากเกินกำลังที่จะทำได้ ควรแจ้งพระเถระผู้ใหญ่ในการปกครองเขตนั้น ๆ หรือบุคคลผู้พอจะห้ามเหตุการณ์ไม่ให้เกิดขึ้นได้ แม้จะมีความขัดข้องแห่งใจ ก็มีสติพิจารณาว่า พระภิกษุในพระพุทธศาสนาบางรูปยังมีกิเลสอยู่ ยังต้องปฏิบัติเพื่อละกิเลสอยู่ แต่ด้วยความไม่สำรวมของท่าน จึงควบคุมตนเองไม่ได้ จึงกระทำอย่างนั้น แต่มีพระภิกษุหลาย ๆ รูปในพระพุทธศาสนายังเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ฝึกตนตามพระธรรมวินัย เป็นอายุของพระพุทธศาสนาอยู่ ควรถวายเป็นอุปัชฌาย์ตามสมควรแก่กำลัง ตั้งอยู่ศีลธรรม เอาแบบอย่างที่ดีมาประพฤติปฏิบัติ ละทิ้งในทางที่ไม่ดี พัฒนาจิตใจให้ตั้งอยู่ในความดี

สรุปว่า คณะสงฆ์มีสาราณียธรรม สามัคคีกัน พบเห็นพระภิกษุจะทำการพราภชีวิตตนหรือผู้อื่น ควรช่วยกันห้ามปราม เพื่อไม่ให้เหตุ^{๑๐๐}นั้น ๆ เกิดขึ้น สำหรับคฤหัสถ์ผู้เป็นพุทธศาสนิกชนในสังคมนั้น ๆ ควรตั้งมั่นด้วยศรัทธา มีศีล ไม่เชื่อข่าวที่ไม่มีมูลความจริง ประกอบความดี ประพฤติตามธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พบเห็นเหตุการณ์อันไม่ดีควรช่วยห้ามปรามตามกำลังและสถานะของตน มีศรัทธาไม่หวั่นไหว พัฒนาจิตใจตนด้วยความดีในพระพุทธศาสนา

^{๙๘} อ.ป.ญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๕/๒๕๓.

ผู้วิจัยของยกกรณีตัวอย่างบุคคลผู้ละการพรากชีวิตมนุษย์โดยเป็นความกัลยาณมิตรต่อตนเองด้วยเรื่องของพระสัทปาสาเถระ ผู้หาอุบายเพื่อมรณะของตน ขณะนำมิดโกนไปด้วยคิดว่า “จักตัดคอตายด้วยมิดโกนนี้” ใคร่ครวญระลึกถึงศีลของตนตั้งแต่เวลาอุปสมบท เกิดความปิติ จึงละความคิดในการพรากชีวิตตนเอง^{๙๙} เพราะท่านมีสมณสัญญาระลึกถึงความเป็นสมณะ ความเป็นผู้มีศีลของตน เป็นกัลยาณมิตรต่อตนเอง โดยตนตักเตือนตน จึงทำให้ละความคิดที่จะพรากชีวิตตนเอง

อนึ่งผู้วิจัยของยกกรณีตัวอย่างบุคคลผู้ละการพรากชีวิตมนุษย์โดยเป็นความกัลยาณมิตรต่อผู้อื่น ด้วยเรื่องของพระขานุกโกณฑัญญเถระ ผู้เข้าฌานบนสิลาตาด เวลากลางคืนพวกโจร ๕๐๐ คน ปล้นบ้านแล้วนำสิ่งของมาเทินบนศีรษะของท่านด้วยความสำคัญว่าเป็นตอไม้ แล้วกลับไปรุ่งเช้าเห็นพระเถระ ทั้งหมดกราบขอขมาท่าน ฟังคำแนะนำจากท่านผู้เป็นกัลยาณมิตร แล้วขอบวชในพระพุทธศาสนาละความประพฤตินในการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ด้วยการประพฤติพรหมจรรย์^{๑๐๐} เพราะท่านพระเถระมีความเป็นกัลยาณมิตร บริบูรณ์ด้วยศีล แนะนำผู้อื่นด้วยความดี จึงทำให้โจร ๕๐๐ คน ละความประพฤตินในการเบียดเบียนชีวิตมนุษย์ ตั้งอยู่ในคุณความดี

หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักกัลยาณมิตตตา ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า สำหรับตัวพระภิกษุเอง ควรมีสมณสัญญาไม่ขาดสมรสารูปฝึกฝนอบรมตนเองให้ดีด้วยพระธรรมวินัย มีความสำรวมในศีล มีความสำรวมใจ ไม่ให้คิดจะพรากชีวิตใคร สำหรับคณะสงฆ์ในอารามนั้น ๆ ควรมีความสามัคคีกัน ประกอบศาสนพิธีธรรมสวดสวดคู่แลกันเพื่อป้องกันให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์ขึ้นในอาวาสของตน สำหรับพุทธศาสนิกชนในสังคมนั้น ๆ ควรมีศรัทธาไม่หวั่นไหวในพระพุทธศาสนา ใช้ปัญญาตรองในเหตุการณ์ต่าง ๆ ไม่เหมารวมว่าพระผิดหมด ช่วยป้องกันเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามสถานของตน เมื่อตัวพระภิกษุแต่ละรูปปรับผิดชอบต่อตัวเอง อยู่ร่วมกันเป็นคณะสงฆ์ก็รับผิดชอบต่อส่วนรวม ส่วนพุทธศาสนิกชนก็ถวายการบำรุงพระพุทธศาสนา ปกป้องพระพุทธศาสนา ใช้สติปัญญาพิจารณาในเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็จะเป็นเกราะป้องกันภัยไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่พระภิกษุการพรากชีวิตมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ

^{๙๙} คุรายละเอียดยใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๒๒/๙๑/๖๔๐-๖๔๓.

^{๑๐๐} คุรายละเอียดยใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๒๒/๙๐/๖๓๙-๖๔๐.

๔.๖ สรุป

หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แล้วนำเสนอหลักการอันเป็นแนวทางการป้องกันการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักบุญกิริยาวัตถุได้แก่ พระภิกษุสงฆ์พึงรู้จักอนุเคราะห์เพื่อนสพรหมจารีและชาวโลกตามสมควรแก่บุคคลและสถานที่ไม่ก้าวล่วงศีลของตน ผิดอบรมจิตให้สงบเกิดปัญญา เมื่อมีสิ่งช่วยมาให้กระทำการพรากชีวิต จะรู้จักให้อภัย ไม่ผิดศีล มีสติระครองตนไว้ ไม่กระทำในสิ่งนั้น

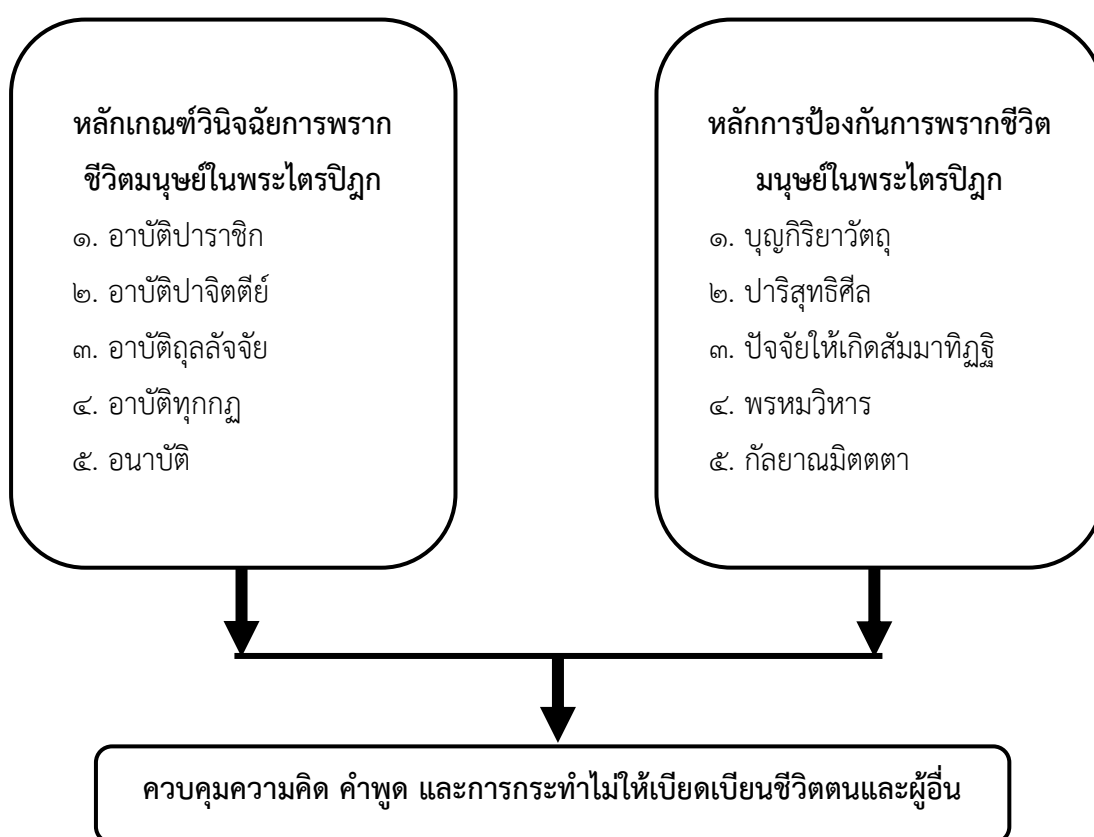
หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักปาริสุทธศีล ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ควรสำรวมในปาฏิโมกข์ ไม่ก้าวล่วงในปาฏิโมกข์ศีลของตน จัดระเบียบทวารในอินทริยให้มีความสงบปราศจากนิวรณ์ เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ งดเว้นจากการแสวงหาด้วยวิธีการอันมิชอบความ พิจารณาใช้สอยปัจจัย ๔ ไม่ปล่อยให้อาสวะกิเลสเกิดขึ้น พระภิกษุผู้มีศีล ควบคุมอายตนะทั้ง ๖ ข่มนิวรณ์เสียได้ มีอาชีวะที่ชอบ รู้จักคุณค่าของจตุปัจจัย ความคิดที่เป็นอกุศลจะไม่ได้ช่องให้เบียดเบียนชีวิตตนและผู้อื่น

หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ ได้แก่ พระภิกษุควรเลือกคบหาแต่คนดี ๆ เลือกฟังแต่สิ่งที่ดี ๆ อันประกอบด้วยธรรม รู้จักคิด สามารถแยกสิ่งที่ดีหรือไม่ดีออกได้ เมื่อเลือกฟังแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ ไตรตรองแยกแยะได้ เลือกเอาแต่สิ่งดี จะไม่มีความคิดคำพูด และการกระทำในการพรากชีวิตของตนและผู้อื่น

หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักพรหมวิหาร ได้แก่ พระภิกษุควรมีธรรมประจำใจของผู้ใหญ่ โดยมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่คิดร้ายใคร มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่ขุ่นเคืองใจ ไม่เบียดเบียนใคร ยินดีชื่นชมในความสำเร็จหรือความดีของผู้อื่น ไม่ริษยาใคร มีใจที่เป็นไมหวนไหวเพราะอิฏฐารมณ์หรืออนิฏฐารมณ์ มีเหตุผลถูกต้องตามคลองธรรม ไม่ยึดติดในสิ่งต่าง ๆ จนทำให้ตนเองเกิดทุกข์ เมื่อมีแต่ความหวงดี มีน้ำใจช่วยเหลือ มีแต่ความแค้นขึ้นยินดีรู้จักปล่อยวางแล้วทำใจให้สงบ จะมีความเป็นผู้ใหญ่ด้วยธรรม มีแต่ความจริงใจด้วยการมอบการแนะนำ การดำริแต่สิ่งดี ๆ ไม่คิดในทางที่อยากได้หรืออาฆาตจ้องต้องเบียดเบียนตนและผู้อื่น

หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ตามหลักกัลยาณมิตตา ได้แก่ พระภิกษุควรตักเตือนตนด้วยตน มีสมณสัญญาว่าตนเป็นบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้มีศีล สำรวมใจ ไม่ประทุษร้ายใคร ไม่ให้ล่วงละเมิดสิกขาบทที่พระพุทธองค์บัญญัติ กระทำที่เบียดเบียนชีวิตตนและผู้อื่น คณะสงฆ์ควรประกอบด้วยสาราณียธรรม มีความสามัคคีกัน พบเห็นเหตุการณ์ที่ไม่ดีควรรีบช่วยกันแก้ไข สำหรับคฤหัสถ์ผู้เป็นพุทธศาสนิกชน ควรมีศรัทธาที่ตั้งมั่น มีศีล มีปัญญาตรองแยกแยะดีหรือชั่วออก ประกอบบุญประพฤติดตามธรรมของพระพุทธองค์ เมื่อพบเห็นเหตุการณ์อันไม่ดีควรช่วยห้ามปรามตามกำลังและสถานะของตน

พระภิกษุสงฆ์ผู้ไม่ก้าวล่วงสิกขาบทโดยเฉพาะเรื่องการพรากชีวิตมนุษย์จะต้องอาบัติ มีพระธรรมวินัยเป็นคัมภีร์คุ้มครองกาย วาจาให้สงบ มีบุญกิริยาวัตถุ ปาริสุทธศีล ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ พรหมวิหาร หรือกัลยาณมิตตตาเป็นหลักธรรมประจำใจในการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ จะทำให้พระภิกษุเป็นผู้รู้จักควบคุมความคิด คำพูด และการกระทำไม่ให้กระทำการเบียดเบียนชีวิตของตน และผู้อื่น ปราศจากโทษร้ายทารุณมีความเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย มีกาย วาจา และใจ สะอาด บริสุทธิ์ เป็นเนืองนาบุญของชาวโลกทั้งหลายสืบไป ผู้วิจยสามารถสรุปหลักเกณฑ์และการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก ดังภาพที่ ๔.๑ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ ๔.๑ สรุปหลักเกณฑ์และการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ในเรื่องศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์และการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก ทำให้ทราบสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ การศึกษาการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก พบว่า การบัญญัติปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์นั้น เริ่มต้นจากภิกษุทั้งหลายในป่ามหาวັນ ทำความเพียรในอสุภกัมมภูฐานแล้วพรากชีวิตของกันและกัน พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติปาราชิก สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ เพื่อห้ามความประพฤตินั้นไม่ให้เกิดขึ้นในสงฆ์ เมื่อภิกษุฉัพพัคคีย์ พรรณนาคุณความตายให้ผู้อื่นอยากตาย จึงทรงเพิ่มเติมอนุบัญญัติ การถึงแก่ความตายของมนุษย์ แยกออกเป็น การถึงแก่ความตายตามธรรมชาติที่เรียกว่า โดยไม่มีผู้กระทำให้ถึงความตาย และการถึงแก่ความตายโดยการกระทำ ด้วยความพยายามฆ่าตัวเอง หรือฆ่าบุคคลอื่น การถึงแก่ความตายโดยการกระทำนี้มีมูลเหตุจูงใจจากตัวบุคคลที่ถูกกิเลส กรรม วิบาก ตามวนเวียน ไม่มีขันธ์ ความอดทน โสรัจจะ ความเสื่อยม ถูกความโลภะ ความอยาก โทสะ ความโกรธ โมหะ ความหลง เข้าครอบงำ เกิดนิรวณกามฉันทะ ความอยากได้ พยาบาท ความอาฆาต ถีนมิทธะ ความห่อเหี่ยวแห่งจิต อุทัจจกุกกุงจะ ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ วิจิกิฉา ความลังเลสงสัยอย่างใดอย่างหนึ่งตามรบกวน จึงเป็นเหตุจูงใจทำให้พระภิกษุหรือบุคคลทำการพรากชีวิตมนุษย์

๕.๑.๒ วิเคราะห์หลักเกณฑ์การพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก พบว่า หลักเกณฑ์วินิจฉัยที่พระพุทธองค์ทรงใช้ปรับอาบัติพระภิกษุในเพราะเรื่องการพรากมนุษย์ชีวิตนั้น ประกอบด้วยประโยค คือความพยายามในการกระทำการพรากชีวิตมนุษย์ มี ๕ คือ (๑) สาทถิกิประโยค ได้แก่ การประหารด้วยกายหรือของที่เนื่องด้วยกาย (๒) นิสสัคคิยประโยค การขัดเครื่องประหารมีลูกศร หอกและหินยนต์ เป็นต้น ไป (๓) อาณัตติกิประโยค การสั่งบังคับให้ผู้อื่นทำ (๔) ถาวรประโยค การวางกับดัก (๕) วิชขามยประโยค การร้ายวิชา และ (๖) อิทธิมยประโยค การใช้ฤทธิ์ ความพยายามทั้ง ๖ ประการนี้ เป็นให้พระภิกษุผู้กระทำการพรากชีวิตมนุษย์ต้องอาบัติตามวัตถุ การปรับอาบัตินั้น หากภิกษุจงใจพรากชีวิตมนุษย์ ทำสำเร็จต้องอาบัติปาราชิก ทำให้ขาดเจ็บต้องอาบัติถุลลัจจัย หากไม่สำเร็จต้องอาบัติทุกกฏ พรากชีวิตมนุษย์ต้องอาบัติถุลลัจจัย พรากชีวิตสัตว์เดรัจฉานต้องอาบัติ

ปาจิตติย ไม่เป็นอาบัติ สำหรับภิกษุ ผู้ไม่จงใจ ผู้ไม่รู้ ผู้ไม่มีความประสงค์จะให้ตาย ผู้วิกลจริต ผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา และผู้เป็นต้นบัญญัติ

๕.๑.๓ วิเคราะห์หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก พบว่า มีหลักธรรมอันเป็นหลักการที่เป็นแนวทางในการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ คือ (๑) บุญกิริยาวัตถุ คือ พระภิกษุควรรู้จักแบ่งบัน เสียสละ ให้อภัย สรรวมตนอยู่ในศีลของตน และอบรมจิตให้สงบไม่ให้ถูกกิเลสครอบงำ (๒) ปาริสุทธิตีล คือ พระภิกษุ ควรสำรวมในศีล ให้มีสติกำหนดรู้ดีชั่วอยู่ตลอดเวลา งดเว้นจากการแสวงหาอันไม่ชอบ และสันโดษใช้สอยปัจจัย ๔ ใช้สอยตามจำเป็น พระภิกษุผู้รักษาความบริสุทธิ์แห่งศีล ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์กาย วาจา ใจ เมื่อพระภิกษุไม่ก้าวล่วงศีล จะเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เป็นพรากชีวิตมนุษย์ (๓) ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ คือ ใช้ปัญญาเลือกฟังแต่คำแนะนำที่ดีพิจารณาให้ถี่ถ้วน ไม่เชื่อหลงฟังคำแนะนำผิด และไม่ตัดสินใจในสิ่งที่ผิด (๔) พรหมวิหาร คือ พระภิกษุควรมีความปรารถนาดี ความหวังดีทั้งต่อตนและผู้อื่น มีจิตยินดีไม่ริษยาใคร และวางใจเป็นกลาง และ (๕) กัลยาณมิตตตา คือ ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมหมู่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญาโดยเริ่มต้นจากตัวพระภิกษุเอง ควรเป็นกัลยาณมิตรต่อตนเอง มีสมณสัญญา สรรวมระวังในศีล คณะสงฆ์ ในอารามนั้น ๆ ควรมีความสามัคคีกัน ประกอบด้วยสาราณียธรรม สอดส่องดูแลห้ามปรามไม่ให้ภิกษุรูปใดกระทำความผิด และคฤหัสถ์ผู้เป็นพุทธศาสนิกชนในสังคมนั้น ๆ ทำหน้าที่กัลยาณมิตรในฐานะผู้ถวายการบำรุงพระพุทธศาสนา มีศรัทธาตั้งมั่น เมื่อมีพระภิกษุทำผิด ไม่เหมารวมพระภิกษุว่าทำผิดทั้งหมด เข้าช่วยเหลือตามความเหมาะสม แนวทางตามหลักธรรมทั้ง ๕ หมวดนี้ เป็นหลักการในการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์

๕.๒ อภิปรายผล

ดุชนินพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์และการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในพระไตรปิฎก” ผู้วิจัยนำประเด็นจากการวิจัยมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

๑) มูลเหตุจูงใจในการฆ่ามนุษย์ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า เกิดมาจากตัวบุคคลที่ถูกกิเลสกรรม วิวาท วนเวียนในชีวิต ไม่ความอดทนควบคุมตนไม่ได้ ปล่อยให้อุศลมูลเข้าครอบงำ หรือนิเวรณ์มีความอยากได้ คิดร้าย ความหุน่เหื่องซึม ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ ความล้งเลสงสัยตามรบกวน จึงทำให้พระภิกษุทำการพรากชีวิตมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิโชค เกิดผล และพระมหาบุญไทย ปุณณมโน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพรากชีวิตมนุษย์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์” ผลการวิจัยพบว่า การพรากชีวิตมนุษย์ถือเป็นการกระทำที่ชั่วร้ายโดยสามัญสำนึกทางศีลธรรมของมนุษย์ในทุกอารยธรรมทั่วโลก ทุกระบบคิดทางปรัชญาต่างก็มีทัศนะต่อต้านการพรากชีวิตมนุษย์รวมกระทั่งพุทธปรัชญา ในพุทธปรัชญามีระบบประเมินคุณค่าในทางจริยศาสตร์อยู่ด้วยกันสองระดับ

ได้แก่ ในระดับพระธรรมและพระวินัย โดยการประเมินคุณค่าในทางจริยศาสตร์ว่าด้วยการปรากฏชีวิตมนุษย์ทั้งในระดับพระธรรมและพระวินัยนั้นก็มีส่วนที่เหลื่อมซ้อนทับกันและทั้งในส่วนที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามพระธรรมในสถานะของกฎเกณฑ์ของสากลจักรวาล ทั้งหมดซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่มีความจริงแท้เป็นปรมาัตถ์ทำให้ไม่มีสิ่งอื่นใดที่สามารถจะปฏิเสธกฎแห่งพระธรรมได้ ดังนั้นแล้วการประเมินคุณค่าในทางจริยศาสตร์ว่าด้วยการปรากฏชีวิตมนุษย์ในพระวินัยจึงอาจจะบัญญัติให้มีเนื้อความแตกต่างจากที่ปรากฏในพระธรรมได้แต่ต้องสอดคล้องกับพระธรรม^๑

๒) หลักเกณฑ์วินิจฉัยการปรากฏชีวิตมนุษย์ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า บุคคลกระทำการปรากฏชีวิตมนุษย์ด้วยความพยายามฆ่า ๖ อย่างคือ (๑) สาทตลิกประโยค การประหารของที่เนื่องด้วยกายตน ๒) นิสัคคียประโยค การขัดเครื่องประหารที่เนื่องด้วยกายออกไป ๓) อาณัตติกประโยค การสังคนอื่น ๔) ถาวรประโยค การวางเครื่องกับดักซึ่งอยู่กับที่ ๕) วิชขามยประโยค การร้ายวิชาเพื่อฆ่าให้ตาย และ ๖) อิทธิมยประโยค การประกอบฤทธิ์ให้ตาย ทรงปรับอาบัติปาราชิกแก่ภิกษุผู้ตั้งใจพยายามปรากฏชีวิตมนุษย์ หากบุคคลผู้มุ่งหมายตายด้วยความพยายามของภิกษุนั้น ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาราชิกแล้ว ขาดจากความเป็นภิกษุทันที ขอบุคคลอีกไม่ได้ ทำให้ขาดเจ็ดต้องอาบัติอุลลัจจัย ทำให้สำเร็จต้องอาบัติทุกกฏ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาวสันต์ กิตติโสภโณ (สอนศรี)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร” ได้กล่าวไว้ว่า พระวินัยนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติตามเหตุที่บังเกิดขึ้น เมื่อมีภิกษุทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมหรือทำความเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่ง พระพุทธเจ้าก็ทรงประชุมสงฆ์ ตรัสถามเรื่องราวจากภิกษุผู้กระทำผิดให้ได้ความกระจ่าง แล้วทรงชี้ให้เห็นโทษของความประพฤติดังนั้น ๆ พร้อมกับทรงชี้ทางที่ควรประพฤติให้สงฆ์ได้ทราบ ข้อห้ามนั้นจึงบัญญัติขึ้นเป็นพระวินัย ห้ามมิให้ภิกษุทำอีกต่อไป การทำผิดพระวินัยเรียกว่า อาบัติ พระภิกษุที่อาบัติต้องรับโทษหนักเบาตามความรุนแรงของอาบัติที่กระทำ พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติขึ้นความผิดที่รุนแรงมากน้อยตามลำดับ ดังนี้ คือความผิดขั้นสูงสุด เรียกว่า ปาราชิก ขั้นรองลงมาตามลำดับคือ สังฆาทิเสส อนิยต นิสัคคียปาจิตตีย์ ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ แต่ละขั้นมีจำนวนและรายละเอียดต่างกันไป^๒

^๑ อภิโชค เกิดผล และพระมหาบุญไทย ปุณณมโน, “การปรากฏชีวิตมนุษย์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์”, **วารสารปรัชญาปริทรรศน์**, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๕): ๓๐๓-๓๑๖.

^๒ พระมหาวสันต์ กิตติโสภโณ (สอนศรี), “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๗๐.

๓) หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ ผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการอันเป็นแนวทางในการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ ดังต่อไปนี้

(๑) บุญกิริยาวัตถุ คือ พระภิกษุสงฆ์พึงรู้จักอนุเคราะห์ผู้อื่น ให้อภัยแก่บุคคลผู้ประพฤติดื้อตื้อตน ไม่ล่วงละเมิดศีลของตน ผูกอบรมจิตให้สงบเกิดปัญญาประคองตนไม่ให้กระทำการเบียดเบียนตนและผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระชูชาติ ญาณวีโร** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การรณฆาตในสังคมไทยและเกณฑ์ตัดสินในพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามองว่าชีวิตนั้นมีคุณค่า トラบใดที่เรามีลมหายใจอยู่ แม้เจ็บป่วยเพียงใดก็ยังสามารถทำสิ่งดี ๆ ให้เกิดขึ้นได้ อย่างน้อยกับจิตใจของตน อาทิ การทำจิตให้สงบด้วยการน้อมใจนึกถึงสิ่งดีงาม หรือทำสมาธิภาวนา อีกทั้งยังสามารถเรียนรู้จากความเจ็บป่วย หรือให้ความเจ็บป่วยเป็นเครื่องมือสอนธรรม คือเห็นความจริงของชีวิตอย่างชัดเจนว่า ชีวิตนั้นไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ไม่อยู่ในอำนาจของเรา การเห็นความจริงดังกล่าว สามารถทำใจปล่อยวางจากความเจ็บป่วยได้ คืออยู่กับความเจ็บปวดได้โดยไม่ทุกข์ใจ^๓

(๒) ปาริสุทธิศีล คือ พระภิกษุสงฆ์ควรสำรวมในปาฏิโมกข์ จัดระเบียบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจของตนให้มีความสงบ เลี่ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ พิจารณาใช้สอยปัจจัย ๔ ควบคุมตนเองไม่ปล่อยให้อาสวะกิเลสเกิดขึ้นแล้วให้ช่องในทางเบียดเบียนชีวิตตน และผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**วัน สุวรรณพงษ์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบหลักการพิจารณาการลงโทษผู้กระทำความผิดทางวินัยตามพระพุทธบัญญัติ และความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา” ผลการวิจัยพบว่า อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์เป็นการออกแบบที่มีเป้าหมายเพื่อ “ป้องกัน” “ป้องปราม” และ “ปราบปราม” อธิกรณ์ที่จะเกิดขึ้น กำลังเกิดขึ้นและเกิดขึ้นแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบของการระงับอธิกรณ์แต่ละชุดวิธีนั้นมุ่งตรงไปที่เป้าหมายใหญ่นั้นก็คือ “ความสันติแห่งสังคมสงฆ์หรือสังฆสามัคคี” ดังนั้นหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงสมควรอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทมาประยุกต์ใช้ จะทำให้เกิดความโปร่งใส ยุติธรรม เทียงธรรม และเกิดสันติสุขแก่สังคมโดยรวมต่อไป^๔

^๓ พระชูชาติ ญาณวีโร, “การรณฆาตในสังคมไทยและเกณฑ์ตัดสินในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^๔ วัน สุวรรณพงษ์, “ศึกษาเปรียบเทียบหลักการพิจารณาการลงโทษผู้กระทำความผิดทางวินัยตามพระพุทธบัญญัติ และความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้าบทคัดย่อ.

(๓) ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ คือ พระภิกษุควรใช้ปัญญาพิจารณา ไม่หลงเชื่อคำพูดที่ชักนำไปในทางที่ผิด เลือกคบหาแต่คนดี ๆ เลือกฟังแต่สิ่งที่มีประโยชน์ รู้จักคิด สามารถแยกสิ่งที่ดีหรือไม่ดีออกได้ เพื่อไม่ให้มีความคิด คำพูด และการกระทำในการพรากชีวิตของตนและผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระกลม กมโร (วิเศษวงษา)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาฆาตกรรมตามแนวพุทธจริยศาสตร์” ผลการวิจัยพบว่า บุคคลจะประกอบกรรมชั่วรวมทั้งการฆาตกรรม เกิดจากปัจจัยที่สำคัญ ๒ อย่าง คือ ๑. เกิดจากความจำเป็นหรือสิ่งแวดล้อมบีบบังคับ ๒. เกิดจากกิเลสที่มีอยู่ในตัวของบุคคล ปัญหาฆาตกรรมเป็นปัญหาภายนอกและปัญหาภายใน วิธีการนำเอาพุทธจริยศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาฆาตกรรมนั้น ปัญหาภายนอกสามารถนำเอาพุทธจริยศาสตร์ระดับศีลมาแก้ไข ปัญหาภายในสามารถนำเอาพุทธจริยศาสตร์ระดับปัญญามาแก้ไข หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สำคัญที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาฆาตกรรมอันประกอบด้วยเหตุผล คือ หลักอริยสัจ ๔ การนำเอาพุทธจริยศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาฆาตกรรมมีอุปสรรค คือ บุคคลไม่ได้ศึกษาหลักธรรมให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง และบุคคลขาดอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมหลักพุทธจริยศาสตร์สามารถใช้แก้ไขปัญหาฆาตกรรมได้ในเมื่อบุคคลมีความรู้ความเข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง^๕

(๔) พรหมวิหาร คือ พระภิกษุควรมีธรรมประจำใจของผู้ใหญ่ โดยมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น มีความเสียสละ ยินดีชื่นชมในความดีหรือความสำเร็จของผู้อื่น มีใจที่เป็นไม่วุ่นไหวเพราะอิฏฐารมณ์หรืออนิฏฐารมณ์ ไม่ยึดติดในสิ่งต่าง ๆ จนทำให้ตนเองเกิดทุกข์ ไม่คิดในทางที่อยากได้หรืออาฆาตจนต้องเบียดเบียนตนและผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระครูสุตธรรมวิสุทธิ (วิระชัย ฐิตธมฺโม/ จงกลณี)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักขันติในการดำเนินชีวิตของชาวตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะของขันติจะมีลักษณะอดกลั้นไม่ดื้อรั้น ไม่ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้น มีความเบิกบานอยู่เป็นนิตย์ ขันติ ๔ ประเภท คือ อดทนต่อ

^๕ พระกลม กมโร (วิเศษวงษา), “การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาฆาตกรรมตามแนวพุทธจริยศาสตร์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้าบทคัดย่อ.

ความลำบากอดทนต่อทุกขเวทนาอดทนต่อความเจ็บใจและอดทนต่ออำนาจกิเลสคือโลภ โกรธ หลง บุคคลสามารถสร้างความอดทนด้วยการยึดหลักhiriโอตตปปะฐัฏเท่าทันอารมณ์ที่มากระทบจิตใจ^๖

(๕) กัลยาณมิตตตา คือ ตัวพระภิกษุเองควรตักเตือนตนด้วยตน มีสมณสัญญาว่าตนเป็นบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้มีศีล สำรวมใจ ไม่ประทุษร้ายใคร ไม่ให้ล่วงละเมิดสิกขาบทที่พระพุทธองค์บัญญัติกระทำที่เบียดเบียนชีวิตตนและผู้อื่น เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นคณะสงฆ์เองควรประกอบด้วยสาราณียธรรม มีความสามัคคีกัน พบเห็นเหตุการณ์ที่ไม่ดีควรช่วยกันแก้ไข สำหรับคฤหัสถ์ผู้เป็นพุทธศาสนิกชนควรมีศรัทธาที่ตั้งมั่น มีศีล มีปัญญาตรองแยกแยะดีหรือชั่วออก ประกอบบุญ ประพฤติตามธรรมของพระพุทธองค์ เมื่อพบเห็นเหตุการณ์อันไม่ดีควรช่วยห้ามปรามตามกำลังและสถานะของตน อันจะเป็นหลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ที่ยังไม่เกิดขึ้นให้ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เกิดขึ้นอีก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญส่ง สิริภทโท และพระมหาอดิเดช สติวโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของพระภิกษุในสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยโดยภาพรวม ๑) ฝ่ายพระสงฆ์ ภิกษุต้องป้องกันตนเองด้วยหลักธรรมคือ หิริและโอตตปปะ สติ สัมปชัญญะ สร้างสมณสัญญา คณะสงฆ์ คือ คณะสงฆ์ผู้ใกล้ชิดคอยแนะนำ บอกสอน ประพฤติปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง คณะสงฆ์ผู้ปกครอง มีอำนาจหน้าที่ปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และพระวินัย ๒) ฝ่ายฆราวาส คอยช่วยกันป้องกัน สอดส่องดูแล^๗

^๖ พระครูสุตธรรมวิสุทธิ (วีระชัย ฐิตธมฺโม/ จงกลณี), “การศึกษาวิเคราะห์หลักขั้นต้นในการดำเนินชีวิตของชาวตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้าบทคัดย่อ.

^๗ พระมหาบุญส่ง สิริภทโท และพระมหาอดิเดช สติวโร, “แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของพระภิกษุในสังคมไทย”, วารสารมรรค ศูนยวิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวธวิกลิตาราม, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑-๗.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การวิจัยในครั้งนี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญต่อกายมนุษย์ ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ เพื่อป้องกันไม่ให้พระภิกษุมิจิตใจโหดร้ายทารุณพรากชีวิตของตนเองและผู้อื่น มิจิตประกอบด้วยเมตตาไม่เบียดเบียนชีวิตสรรพสัตว์ทั้งหลาย ถึงกระนั้นยังมีพระภิกษุบางรูปหรือบุคคลบางคนที่ถูกกุศลบีบคั้นหรือมีสภาวะไม่ปกติทางจิตจึงกระทำการพรากชีวิตมนุษย์เบียดเบียนชีวิตตนและผู้อื่นสร้างความหวาดระแวงสร้างความเดือดร้อนขึ้นในสังคม ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของบุคคลในสังคมทุกคนโดยเฉพาะบุคคลผู้มีบทบาทในด้านการปกครอง ควรช่วยกันสอดส่องดูแลป้องกันไม่ให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์ขึ้น ออกนโยบายรณรงค์ให้ทุกคนในสังคมให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมความดี ประยุกต์ใช้หลักการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ในงานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งในนโยบายที่ใช้รณรงค์ หากพบเห็นบุคคลผู้ผิดปกติทางจิตสามารถพรากชีวิตตนเองและผู้อื่นได้ควรส่งตัวไปรักษากับจิตแพทย์โดยด่วน ทำสังคมที่พำนักรักษาให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ เป็นสังคมที่สงบสุขด้วยศีลธรรม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

๑) มูลเหตุจูงใจในการพรากชีวิตมนุษย์โดยมากเกิดจากการกระทบกระทั่งกับผู้อื่น ด้วยความคิด คำพูด และการกระทำที่เป็นอกุศล เป็นสิ่งที่พระภิกษุหรือบุคคลควรศึกษาให้เข้าใจแล้วนำไปฝึกฝนอบรมขัดเกลาตนเอง สรรวมระวังไม่ให้กุศลอันเป็นมูลเหตุก่อให้เกิดการพรากชีวิตมนุษย์เกิดขึ้นในตน

๒) ประโยค หรือความพยามทั้ง ๖ ประการ เป็นความพยามในการพรากชีวิตผู้อื่น ไม่ใช่เพียงแค่งายมนุษย์ ยังรวมถึงกายของมนุษย์และกายของสัตว์เดรัจฉานอันเป็นเหตุให้พระภิกษุต้องอาบัติ

๓) หลักการในการป้องกันการพรากชีวิตมนุษย์ ไม่ได้เป็นการป้องกันไม่ให้ทำการพรากชีวิตมนุษย์เพียงอย่างเดียว ยังเป็นการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นทำให้อยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสันติสุข

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์การพรากชีวิตมนุษย์ในศีล ๕
- ๒) ศึกษาวิเคราะห์การพรากชีวิตสัตว์มีลมปราณในพระไตรปิฎก
- ๓) ศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์การไม่เบียดเบียนกันและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตามหลักการในพระไตรปิฎก
- ๔) ศึกษาวิเคราะห์แรงจูงใจและแนวทางป้องกันการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่นตามหลักการในพระไตรปิฎก

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี พระวินัยปิฎก สมตปาสาทิกาย นาม วินยฎฐกถาย ปาราชิก วรรณนา ปฐโม ภาค กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____. อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมตปาสาทิกาย ภาค ๑ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

_____. อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมตปาสาทิกาย ภาค ๓ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

_____. อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก กังขาวิตรณีอรรถกถา ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

_____. อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ภาค ๑ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

_____. อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ภาค ๒ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

_____. อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก วิสุทธิมรรคภาค ๑ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ข. ข้อมูลวิทยานิพนธ์

(๑) หนังสือ:

ก.นราธโร. ปาฐกถาธรรมสังวรศิลป์. ขอนแก่น: หจก ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๕.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่. วิชากรรมบท ธรรมศึกษาชั้นเอก ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่. ๒๕๔๗.

พระคันธสาราภิวังศ์. อภิธรรมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยรายวัน กราฟฟิค เพลท, ๒๕๔๖.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). กาลามสูตร พูดไว้อย่างไร?. กรุงเทพมหานคร: พรศิวกการพิมพ์, ๒๕๔๔.

พระเทพสิมาภรณ์. ธรรมปริทัศน์ ๔๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาศาสนา “คำวัด”. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑.

_____. ศัพทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

พระพุทธโฆษาจารย์. กังขาวิตรณ คัมภีร์แปลและอธิบายกังขาวิตรณ เล่ม ๑. แปลและอธิบาย พระคันธสาราภิวังศ์. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาสน์ไทย การพิมพ์, ๒๕๕๖.

_____. สมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เล่ม ๓ คัมภีร์แปลเป็นภาษาไทย. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระพุทธรูปยยะ. รูปสัทธิทีปนี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช). พระวินัยบัญญัติ. นครปฐม: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๖๑.

พระมหาสมจินต์ สมมาปโย. “พระวินัย: กฎเกณฑ์และคุณค่าทางสังคม”. ใน เก็บเพชรจากคัมภีร์ พระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาสมคิด ชยาภิโร. สรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮาส์ จำกัด, ๒๕๕๘.

พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมมาปโย). จริยศาสตร์ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

- พระสิริมงคลอาจารย์. **มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๒**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) แปลและเรียบเรียงโดยพระคันธสราภิมังค. **สัลเลขสูตรพระสูตร ว่าด้วยการขัดเกลากิเลส**. กรุงเทพมหานคร: หจก. ประยูรสาสน์ไทยการพิมพ์, ๒๕๖๓.
- พระอุปัชฌาย์. **วิมุตติมรรค**. พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ แปล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พุทธทาส อินทปญฺญ. **คู่มือมนุษย์ (ฉบับสมบูรณ์)**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา ศูนย์หนังสือ พระพุทธศาสนา, ๒๕๔๙.
- วศิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙.
- สนธิ ศรีสำแดง. **นิติกรสงฆ์เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์จำกัด, ๒๕๔๓.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดโฮม จำกัด, ๒๕๖๑.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดโฮม จำกัด, ๒๕๕๙.
- _____. **พุทธธรรม ฉบับขยาย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก, ๒๕๖๒.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. **พระวินัยปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท คราฟแมนเพรส จำกัด, ๒๕๕๐.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธศาสนาพระศนะและวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. **รวมคำบรรยายหลักวิชานักกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๔๓.
- แสวง อุดมศรี. **พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรพริ้นท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

- นายแพทย์ปณวัสส์ กิตติมานนท์. “ศึกษากุศลจิตที่ปรากฏในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- ประวิทย์ เป็รื่องการ. “ศึกษาวิเคราะห์หาคำอธิบายวินัยกับเกณฑ์ตัดสินการล่วงละเมิด”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระกลม กมโร (วิเศษวงษา). “การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหามาตรกรรมตามแนวพุทธจริยศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระครูสุตธรรมวิสุทธิ (วิระชัย จิตฺตมโ/ จงกลนี). “การศึกษาวิเคราะห์หลักชั้นดีในการดำเนินชีวิตของชาวตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระชูชาติ ญาณวีโร. “การรณยฆาตในสังคมไทยและเกณฑ์ตัดสินในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหาคงขร โฆสิตโต. “การศึกษาชั้นดีและโสรัจจะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาวัน สันต์ กิตติโสภโณ (สอนศรี). “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาศุภชัย ปิยธมมชโย (ติวปี). “พุทธจริยศาสตร์กับโทษประหารชีวิต”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

วัน สุวรรณพงษ์ “ศึกษาเปรียบเทียบหลักการพิจารณาการลงโทษผู้กระทำผิดทางวินัยตามพระพุทธบัญญัติ และความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

(๓) รายงานวิจัย:

บรรจบ บรรณรุจิ. “วิเคราะห์ปาราชิก ๔ เพื่อการเรียนการสอน”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาจิรวัฒน์ กนฺตวณฺโณ. “การศึกษาโครงสร้างคัมภีร์ที่มณิกายศีลชั้นธรรคในแง่ของศีลและพรต”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

(๔) บทความ:

พระครูพิฑูรณคราภิรักษ์ และพระมหาสุเมธ สมานิตโต. “ฆราวาสธรรม: การป้องกันการฆ่าตัวตายที่มีสาเหตุจากปัญหาด้านความสัมพันธ์”. วารสารวิจัยวิชาการ. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๔): ๒๔๑-๒๕๔.

พระครูวิจิตรธรรมวิตร, ชาญพัฒน์ ขำขัน, ธวัชชัย ชำนิ และวิธวินท์ ภาคแก้ว. “มนุษย์ตามทัศนะพระพุทธศาสนา”. วารสารปรัชญาปริทรรศน์ มจร.. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๒๕-๓๕.

พระมหาตัญญ์ฐวัฒน์ สุนตจิตโต และฐิติวัสน์ หมั่นกิจ. “นิติศาสตร์ในพระวินัย”. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖): ๘๑-๙๙.

พระมหาธวัชชัย ธมมรสี, พระปลัดพีระพงษ์ ฐิตธมโม, นิตกร วิชума และธนกร ดรกมลกานต์. “วิเคราะห์การฆ่าในพระพุทธศาสนา”. Journaal Of Roi Kaensarn Academi. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (ประจำเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๖): ๔๘๓-๔๙๖.

พระมหาบุญส่ง สิริภทโท และพระมหาอดิเดช สติวโร. “แนวทางการป้องกันการละเมิดพระวินัยของพระภิกษุในสังคมไทย”. วารสารมคคค ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑-๗.

รัฐพล เย็นใจมา และสุรพล สุษะพรหม. “ความขัดแย้งในสังคม: ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข”. วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๔-๒๓๘.

เสฏฐวุฒิ ต่างท้วม, สุรศักดิ์ ลิกขสิทธิ์วัฒนกุล. “เหตุการณ์จากความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาเนื่องด้วยความเกลียดชังทางศาสนา”. วารสารรัชต์ภาคย์. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓๕ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๔๘๓-๔๙๖.

อภิโชค เกิดผล และพระมหาบุญไทย ปุณณมโน. “การปรากฏชีวิตมนุษย์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์”. วารสารปรัชญาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๕): ๓๐๓-๓๑๖.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

พระพุทธโฆษาจารย์. กังขาวิตรณีนิสสยะ. ทัฬหสูติ วัดเขาสนามชัย แปลและเรียบเรียง. ม.ป.ป.

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กัลยาณมิตร เพื่อแท้สำหรับคุณ..ขันติ โสรัจจะ ธรรมที่ทำตนให้งดงาม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://kalyanamitra.Org>. [๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๖].

คมชัดลึก ออนไลน์. “อัตวินิบาตกรรม” การตายที่ไม่หลุดพ้น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.komchadluek.net>. [๘ มิถุนายน ๒๕๖๖].

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. การฆ่าคน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/> [๘ มิถุนายน ๒๕๖๖].

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Henry, Andrew F. and James Short. **Suicide and Homicide: Some Economic, Sociological and Psychological Aspects of Aggression**. New York: Free Press, 1954.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	: พระมหาดำรงค์ ปชฺโชตชโย (สัมพะวงศ์)
วัน เดือน ปีเกิด	: วันพฤหัสบดี ที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๘
ภูมิลำเนาที่เกิด	: ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
การศึกษา	: เปรียญธรรม ๙ ประโยค สำนักศาสนศึกษาวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี : ศิลปศาสตรบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยรามคำแหง : รัฐศาสตรบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประสบการณ์การทำงาน	: ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดพระธรรมกาย
อุปสมบท	: วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ ณ พัทธสีมาวัดพระธรรมกาย
สังกัด	: วัดพระธรรมกาย
ปีที่เข้าศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๖๓
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๖๖
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดพระธรรมกาย ตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัด ปทุมธานี ๑๒๑๒๐